

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

YIL: 19 SAYI: 42 OCAK - MART 2019

T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI HAKEMLİ DERGİSİ

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARİ DERGİSİ

Hakemli Araştırma Dergisi

Sahibi

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adına
Salih BOZKURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Tanıl Can BAYOĞLU

Yönetim ve İletişim

Eskişehir Yolu Söğütözü Mahallesi 2177. Sokak No: 10/A
Çankaya – ANKARA
e-posta: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr
web: <http://dergipark.gov.tr/spcd>

Yayın Türü

Yaygın Süreli Yayın

ISSN

2148-9424

E-ISSN

2651-4265

Grafik Tasarım / Uygulama

Hüseyin DEDE

Yapım

Artı6 Medya Reklam Matbaa Ltd. Şti.
Özveren Sokak No:13/A Demirtepe - Kızılay /ANKARA
Tel: 0312 229 37 41 - 42

Baskı Adedi

600

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi'nde Yayımlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir.
© Her hakkı saklıdır. Dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere kullanma ve çoğaltılma hakları sadece Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına aittir. Yazılı ön izin olmaksızın yazıların tamamının ya da bir bölümünün çoğaltılması yasaktır.

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi üç (3) ayda bir yayımlanır.

TUBİTAK ULAKBİM TR Dizin tarafından dizinlenmektedir.
EBSCO Sociology Source Database tarafından dizinlenmektedir.
EBSCO Discovery tarafından dizinlenmektedir.
ASOS Index tarafından dizinlenmektedir.
SOBIAD Index tarafından dizinlenmektedir.

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

YIL: 19 SAYI: 42 OCAK - MART 2019

T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI HAKEMLİ DERGİSİ

EDİTÖR

Doç. Dr. Faruk TAŞCI

EDİTÖR YARDIMCISI

Betül TEKBAŞ HELVACI

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Tanıl Can BAYOĞLU

YAYIN KURULU

- Doç. Dr. Mehmet Fatih AYSAN * İstanbul Şehir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Harun CEYLAN * Yalova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nergis DAMA * Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zeki KARATAŞ * Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emir KAYACAN * İstanbul Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan NİŞANCI * İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN * Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK * İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Faruk TAŞCI * İstanbul Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Yusuf ALPER * Bursa Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat MURAT * İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR * Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Emine ÖZMETE * Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL * Kocaeli Üniversitesi

*Bu sayfada yer alan isimler soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

BİLİMSEL YAZIŞMA

Makaleler ile ilgili tüm soru ve yazışmalarınız için:

Betül TEKBAŞ HELVACI

Tel: 0312 705 57 15

e-posta: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr

EDİTÖRDEN

Kıymetli Okurlarımız,

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi olarak, 2019 yılının ilk sayısı olan 42. Sayımız ile yeniden karşınızdayız. Yoğun makale gönderimleriniz devam ediyor; biz de hakem süreçlerini mümkün olduğunca hızlı işletmeye gayret ediyoruz. 2019 yılı itibariyle yılda 4 (dört) sayı olarak çıkacak olmakla, bir nebze de olsa yoğun makale akışlarınıza karşılık vermeye çalışmaktayız.

Bu sayımızda 7 makalemiz bulunmaktadır.

Bu makalelerden biri, Taner ALTUN ve Şengül KASIM, “*Otizmle Yolculuk: Otizimli Çocuklara Sahip Ailelerin Çocuklarının Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi*” adlı çalışmaları ile sayıya dâhil olmuşlardır. Bu çalışmanın amacı, otizimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının gelişim ve eğitim süreçlerinde yaşadıkları durumlara yönelik görüşlerini incelemektir. Elde edilen bulgulara göre çocuklara otizm tanısının genellikle 2 ve 4 yaş arası konulduğu, ailelerin ilk karşılaştıklarında otizmle ilgilerinin oldukça yetersiz olduğu, ailelerin durumu öğrendiklerinde ilk önce üzüldükleri ve kabullenmedikleri daha sonra ise kabullenmek zorunda kaldıkları, yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi sırasında çocukların diğer veliler tarafından dışlandıkları, çocuklarına gerekli

eğitimi alanda uzman 6đretmenlerin vermelerini istedikleri, toplumun otizmlilerle çocuklara yaklaşımının genelde çok iyi olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ercüment ERBAY'ın “*Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması*” adlı makalesinde öncelikle güç konusu ele alınmış, daha sonra ise güçlendirme yaklaşımıyla ilgili literatürdeki bilgi paylaşılmıştır. Son olarak ise sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımının yeri daha ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

“*Çocukları Kurum Bakımında Olan Ebeveynler: Yaşam Deneyimleri, Hizmet Beklentileri ve Gelecek Planları Üzerine Eko-Sistemik Niteliksel Bir İnceleme*” adlı makale diğer makalemizdir ve Gülsüm EGE ve Tarık TUNCAY tarafından ortak yayındır. Kendi talepleri sonucu çocukları kuruma bakımına alınmış olan ebeveynlerin yaşam deneyimlerini eko-sistem yaklaşımı temelinde incelemenin amaçlandığı çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılarak çocukları için Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne 2014 ile 2016 yılları arasında kuruma bakımı talebinde bulunan 13 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda; ebeveynlerin anne ve baba olmaya ilişkin algılarının toplumsal cinsiyet söylemlerinden etkilendiği, kendilerini yetersiz gördükleri, kuruma bakımını son çare olarak değerlendirdikleri, karşılaştıkları sorunlarla baş edemedikleri noktada kuruma bakımına yönelindikleri, ortak noktalarının sorunlar ile başetmede sosyal desteklerinin yetersizliği olduğu ortaya çıkmıştır.

Diğer makale, “*Bollywood Filmleri ve Hint Diasporası: Hint Değerleri Nasıl Yeniden İnşa Edilmektedir?*” başlıklıdır. Gamze GÜNEŞ, çalışmasında üç Hint filmi aracılığıyla Bollywood sinemasının hem diasporik Hint toplumlarını anavatana bağlama konusunda hem de Hint geleneklerini ve değerlerini devam ettirme ve koruma konusunda nasıl bir etkiye sahip olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Büşra Uslu'nun “*Kenya Cumhuriyeti'nde Çocuk Koruma Sistemi: Makime'i Çocuk Evi Örneği*” adlı çalışmasında, Kenya Cumhuriyeti çocuk koruma sistemi yasal arka planı ile ele alınmış ve güncel ulusal çocuk koruma sisteminin resmi çekilmiştir.

Kezban DURDUBAŞ'ın kaleminden çıkan “*Mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Huzurevlerinden İlk Defa Bakım Hizmeti Almaya Başlayan Yaşlıların Yerleşme Nedenleri*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada Mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) huzurevlerinden 2013-2017 yılları arasında ilk defa hizmeti almaya başlayan yaşlıların yerleşme nedenlerine ilişkin yapılan “Durum Tespit Çalışması” sonuç raporundan elde edilen veriler değerlendirilmektedir.

Nilay PEKEL ULUDAĞLI ve Gülçin AKBAŞ, “*Evlilik ile Çocuk Sahibi Olmaya İlişkin Sosyal Saat Algısı ve Evlilik Doyumu*” adlı makalelerinde günümüz Türkiye’sindeki genç yetişkinlerin, evlenme ve ilk kez çocuk sahibi olmalarındaki zamanlamalarının, evlilik doyumlarıyla ilişkisini incelemektedirler. Çalışmaya 24-41 yaşları arasında 445 evli birey katılmıştır. Katılımcılar, kendi evlenme ve çocuk sahibi olma yaşları ile ideal gördükleri evlenme ve çocuk sahibi olma yaşları temelinde; erken, zamanında ve geç olarak gruplandırılarak karşılaştırılmıştır.

İlgililerine faydalı olması temennisiyle, selamlar...

Doç. Dr. Faruk TAŞCI
Editör

İÇİNDEKİLER

- Otizmlle Yolculuk: Otizmlle Çocuklara Sahip Ailelerin Çocuklarının Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi
Journey With Autism: Examining Experiences Of Parents About Education Of Their Children With Autism..... 11
Doç. Dr. Taner ALTUN, Şengül KASIM
Araştırma Makalesi
- Güç ve Güçlendirme Kavramları Bağlamında Sosyal Hizmet Uygulaması
Social Work Practice In The Context Of Power And Empowerment Concepts.....41
Doç. Dr. Ercüment ERBAY
Araştırma Makalesi
- Çocukları Kurum Bakımında Olan Ebeveynler: Yaşam Deneyimleri, Hizmet Beklentileri ve Gelecek Planları Üzerine Eko-Sistemik Niteliksel Bir İnceleme
Parents Of Children In Residential Care: An Eco-Systemic Qualitative Inquiry On Life Experiences, Service Expectations And Future Plans.....65
Gülsüm EGE, Prof. Dr. Tarık TUNCAY
Araştırma Makalesi
- Bollywood Filmleri ve Hint Diasporası: Hint Değerleri Nasıl Yeniden İnşa Edilmektedir?
Bollywood Movies and Indian Diaspora: How Indian Values Are Reconstructed? 101
Gamze GÜNEŞ
Araştırma Makalesi
- Kenya Cumhuriyeti'nde Çocuk Koruma Sistemi Makimei Çocuk Evi Örneği
Child Protection System in the Republic of Kenya the Case of Makimei Children's Home 127
Büşra USLU
Araştırma Makalesi
- Mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Huzurevlerinden İlk Defa Bakım Hizmeti Almaya Başlayan Yaşlıların Yerleşme Nedenleri
Settling Motives of Elderly People Who Started Taking Service in A Nursing Home of Former Ministry of Family And Social Policies For The First Time.....153
Kezban DURDUBAŞ
Araştırma Makalesi

Evlilik ile Çocuk Sahibi Olmaya İlişkin Sosyal Saat Algısı ve Evlilik Doyumu

The Perception of Social Clock For Marriage and Having A Child And Marital Satisfaction ..183

Dr. Öğr. Üyesi Nilay PEKEL ULUDAĞLI, Dr. Öğr. Üyesi Gülçin AKBAŞ

Araştırma Makalesi

OTİZMLE YOLCULUK: OTİZMLİ ÇOCUKLARA SAHİP AİLELERİN ÇOCUKLARININ EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ*

Taner ALTUN¹
Şengül KASIM²

Öz

Bu araştırmanın amacı, otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının gelişim ve eğitim süreçlerinde yaşadıkları durumlara yönelik görüşlerini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Trabzon'da yaşayan ve ulaşılabilen otizmlı çocuğa sahip dokuz aile oluşturmaktadır. Araştırmada nitel yaklaşım benimsenmiş olup araştırma fenomenolojik yöntemle yürütülmüştür. Verilerin elde edilmesinde araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler betimsel analiz kapsamında içerik analizi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre çocuklara otizm tanısının genellikle 2 ve 4 yaş arası konulduğu, ailelerin ilk karşılaştıklarında otizmle ilgilerinin oldukça yetersiz olduğu, ailelerin durumu öğrendiklerinde ilk önce üzüldükleri ve kabullenmedikleri daha sonra ise kabullenmek zorunda kaldıkları, yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi sırasında çocukların diğer veliler tarafından dışlandıkları, çocuklarına gerekli eğitimi alanda uzman öğretmenlerin vermelerini istedikleri, toplumun otizmlı çocuklara yaklaşımının genelde çok iyi olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma sonunda otizm konusunda ailelerin bilinçlendirilmesine yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Otizmlı çocuklar, ebeveyn görüşleri, özel eğitim, nitel araştırma.*

* Bu çalışmanın bir bölümü 6-7 Ekim 2016 tarihinde Makedonya, Bitolada düzenlenen "Third International Conference: Education across Borders" kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, e-posta: taltun@trabzon.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstit., e-posta: sengulkasim@hotmail.com

JOURNEY WITH AUTISM: EXAMINING EXPERIENCES OF PARENTS ABOUT EDUCATION OF THEIR CHILDREN WITH AUTISM

Abstract

The aim of this study is to investigate views and experiences of parents who have children with autism in terms of their education and personal development. Study group consists of nine parents who live in Trabzon city and who have children with autism. In this research phenomenology method within the qualitative research approach was adopted. Data was collected with a semi-structured interview form which was developed by researchers. Obtained data was analyzed by employing content analysis method within the framework of descriptive analysis approach. According to findings of the study, parents point out that their children are diagnosed with autism at the ages of 2 and 4 generally. Results show that parents did not have any interest and knowledge about autism until they faced with it. It was revealed that parents were so sad and not accepted that their child had autism at the beginning but in later times they had to accept the situation. Parents explained that during part-time inclusive education, their children were not accepted by other parents and wanted to be excluded from the normal children in the class. According to findings, parents think that approach of Turkish society to children with autism is not at desired level and awareness activities about autism is still not sufficient. Participant parents suggest that education should be provided for their children by professionals not only by general teachers. At the end of the study some recommendations were made to improve the awareness of parents about autism.

Key Words: Children with autism, parents' views, special needs education, qualitative research.

Giriş

Otizmin (Spektrum veya yaygın gelişimsel bozukluk) çeşitli tanımları vardır. Bu tanımlardan Rapin (1991) otizmi beyin fonksiyonlarında meydana gelen davranışsal ve gelişimsel bir bozukluk olarak tanımlarken (Akt., Bek, Gülveren ve Şen, 2012, s.2); Aydın'a (2008) göre otizm; bebeklikten itibaren karşısındaki gözüne bakmama, ortak dikkat ve işaret etme davranışlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle kendini belli eden, ilerleyen dönemlerde de insanlarla ilişki kurmakta güçlük yaşama, aynılığı koruma isteği, tekrarlayıcı davranışlar ile tekrarlayıcı konuşma ve sembolik oyun davranışlarındaki ciddi yetersizliklerin görüldüğü bir iletişim problemidir şeklinde tanımlanmaktadır (akt.Papatğa,2012). Otizm en geniş anlamıyla ise yaşamın erken dönemlerinde başlayan ve yaşam boyu süren, sosyal ilişkiler, iletişim, davranış ve bilişsel gelişimde gecikme ve sapmayla belirli nöropsikiyatrik bir bozukluktur (Top,2009). Genel olarak üç yaşından önce ortaya çıkar ve yaşam boyu devam eder (Gül ve İftar, 2012).Erkeklerde kızlara oranla daha sık görülmektedir. Tek yumurta ikizlerinin ikisinde görülme olasılığı %60 iken çift yumurta ikizlerinde bu oran %5'tir (Aydın ve Saraç, 2014).

Otizm ile ilgili ilk çalışmaları 1943 yılında Leo Kanner yapmıştır. Kanner yaptığı çalışmalarda davranış yetersizliği olan ve olmayan çocukların farkını ortaya koymaya çalışmıştır. İncelediği çocuklarda gecikmiş dil ve konuşma özelliği, dili bir amaç olarak kullanmada yetersizlik, normal fiziksel ve gelişimsel özelliklerinin aynı olmadığı, aynılığa aşırı bağlılık ve tekrarlayan davranışlar gözlemlenmiştir (akt. Diken, 2013). Fakat tüm bu çalışmalar otizmin neden ortaya çıktığını ortaya koymak için yeterli kanıt oluşturamıştır. Otizmin nedeninin son dönemlerde genetik yatkınlık üzerinde durularak, dikkat defisiti ile karakterize bir gelişimsel gerilikten ortaya çıktığı varsayılmaktadır (Akdem ve Akel,2014). Otizmlili çocukların büyük bir kısmında farklı seviyelerde zekâ geriliği görülse de, zekâ seviyeleri normal otizmlili çocuklar da vardır, zaman içinde özellikle yüksek fonksiyonlu otizmlilerin ilişki kurmalarında artış olmasına karşın sosyal davranışları uygun olmayan bir şekilde devam eder (Ekiz, Şahin ve Camadan,2014).

Bunun yanında otizmin farklı türleri de vardır. Bunlar; otizm, asperger sendromu, çocukluk disintegratif bozukluğu, rett sendromu, atipik otizm

olmak üzere beş alt grupta toplanmaktadır. Bunlardan otizm, otistik spektrum bozukluğu kategorisindeki en temel alt grup olarak tanımlanmaktadır (Yıkılmış ve Özbey, 2009:125). Bu tür çocukların gelişiminde aile, eğitim kurumları ve toplum önemli rol oynamaktadır. Bilindiği gibi aile toplumun en küçük yapıtaşdır. Engel durumumuz olsun ya da olmasın hayata dair ilk informel olarak eğitimimizi aldığımız bir kurum olan ailede bireyler arası ilişki çok önemlidir. Aile yapısında ebeveynler çocukları ile sürekli bir iletişim halindedirler. Çocukların gelişimi üzerinde önemli ölçüde etkiye sahip olan ebeveynlerin, çocukları ile etkileşimleri, erken çocukluk döneminde çocuğun gelişimi üzerinde kritik düzeyde bir rol oynamaktadır (Mahoney ve Wheeden, 1997; Mahoney ve Bella, 1998; akt. Töret, Özdemir ve Özkubat, 2015:2). İnsan kişiliğinin temellerinin atıldığı kurum olan ailenin özellikleri ve zenginleştirilmiş bir çevrede yetişmek, çocuğun sağlıklı gelişimi için çok önemlidir. Çocuğun biyolojik farklılıkları, etrafındakilerle iletişimi, etrafındakilerin çocuğa gösterdikleri iletişim biçimi de çocuğun sağlıklı gelişmesinde önemlidir.

Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim çocuğun sağlıklı bir kişilik oluşturmada ve başkaları ile olumlu iletişim kurmasında temel bir faktördür. Bazen bu sağlıklı iletişim çocuğun engelli doğması ile bozulabilir (Aydın ve Saraç, 2014). Bunun dışında bazı aileler çocuklarını engelli olduklarını öğrendikleri zaman şok geçirebilir, inançlarını kaybedebilir, reddedici bir tavır sergileyebilir veya kendilerini suçlu bulabilirler. Bu duygular ailelerin normal çocuk beklerlerken engelli bir çocuğa sahip olmalarından doğmaktadır (Cameron, Dadson ve Day, 1991, akt., Karpat ve Girli, 2012:70). İlgili literatür incelendiğinde engelli bir çocuğa sahip olma durumunda ailelerin meydana gelen olaya uyum sağlama sürecinde birçok aşamadan geçtikleri görülmektedir. Engelli bir çocuğa sahip olmak, aileye bazı sorumluluklar yüklemekte ve bu sorumluluklarla birlikte bir takım sorunlar getirmektedir. Ailenin yaşadığı sorunlar ekonomik sorunlar, çevre ile ilişkilerin azalması, aile ilişkilerinin bozulması ve psikolojik sorunlar şeklinde sıralanabilir (Çengelci,2009). Bu durumun varlığı ailelerde daima stres yaratır. Çünkü çocuktaki problem durumunun kalıcı olması, çocuk davranışlarının aile bireyleri ve toplum tarafından onay görmemesi çocuğun yeterli derecede profesyonel yardım alamaması stresi oluşturan etmenlerden

bazıları olarak ifade edilebilir (Akgül, 2012). Yaşanan bu stresin nedenlerinden biride ailelerin otizm ile ilgili bilgilerinin yetersiz ve eksik olmasıdır. Yapılan araştırmalar toplumda otizm hakkında bilgi düzeyinin oldukça düşük olduğu yönündedir. Hatta bu hastalık çoğu zaman zekâ geriliği ile eş tutulmaktadır (Karabekiroğlu, Memik, vd., 2009).

Türkiye’de otizmlı çocuklara genellikle (Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) tanı koyulmaktadır. Tanılama süreçlerinde bireyin tıbbi değerlendirme raporu, zihinsel, fiziksel, sosyal gelişim öyküsü, tüm gelişim alanlarındaki özellikler, akademik disiplin alanlarındaki yeterlilikleri, eğitim performansı, ihtiyaçları, eğitim hizmetlerinden yararlanma süresi ve bireysel gelişim raporu dikkate alınır. Eğitim ortamı için sınırlandırılmamış eğitim ortamından en sınırlandırılmış eğitim ortamına ve özel eğitime karar verilir (Diken, 2013). Türkiye’de otizmlı çocuklar genellikle belli ölçütler çerçevesinde Bağımlı ve Bağımsız Otistik Çocuklar Eğitim Merkezlerinde (OÇEM) eğitimlerini sürdürürler (Aksüt, 2001).

Türkiye’de otizmle ilgili araştırmalar incelendiğinde otizmlı bireylerin eğitimine yönelik sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların daha çok ebeveynlerin kaygı durumları (Erturan ve Akbağ, 1997; Top 2009; Çengelci, 2009, Bek, Gülveren ve Şen, 2014; Töret, Özdemir ve Özkubat, 2015); otistik çocuğa sahip annelerin rehabilitasyon merkezlerinden beklentileri (Yıkılmış ve Özbey, 2009); asperger sendromlu ve yüksek işlevli otizmlı bireylerin eğitimden yararlanma durumları (Girli, 2007; Gül ve İftar, 2012); otizmlı bireylerin temel özellikleri (Şener ve Özkul, 2013; Aydın ve Saraç, 2014); otizmlı ailelere uygulanan psikolojik danışmanlığın ailelerin depresyon ve problem çözme becerilerine etkisi (Yukay Yüksel ve Bostancı Eren, 2007); otizmlı ailelerin yaşam kaliteleri; (Meral ve Çavkaytar, 2014; Akdem ve Akel, 2014); otizmlı çocuklara okuma yazma öğretimi (Eliçin ve Yıkılmış, 2014); özel eğitim öğretmenlerinin otizmlı çocuklarla iletişim yolları (Ekiz, Şahin ve Camadan, 2014) gibi konulara odaklandığı görülmektedir. Bu noktada otizmlı çocukların eğitimi konusunda ailelerin yaşadığı deneyimler hakkında çok az çalışma yapıldığı söylenebilir. Bu kapsamda otizmlı çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine yönelik geçirdikleri yaşantıların ve görüşlerinin incelenmesinin hem özel eğitime muhtaç ailelere, eğitimcilere ışık tutacak hem de ilgili alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı otizmli çocuklara sahip ailelerin çocuklarının eğitim ve gelişimlerine yönelik deneyimlerinin kendi görüşlerine dayalı olarak incelenmesidir. Bu amaç kapsamında araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Ailelerin otizmle ilk tanıştıklarındaki tepkileri neler olmuştur?
2. Ailelerin otizm konusundaki bilgi düzeyleri nedir?
3. Otizmli çocuğa sahip olan ebeveynlere göre çocuklarının günlük yaşamda karşılaştıkları problemler nelerdir? Ailelerin otizmli çocuğun kişisel gelişimi için yaptıkları eğitimsel faaliyetler nelerdir?
4. Ailelere göre otizme yönelik sağlanan eğitim olanakları ve yaşanan sorunlar nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde desenlenmiştir. Bilindiği üzere nitel araştırmalar araştırılan olay, norm veya durumları katılımcıların perspektiflerinden izlenmesine olanak sağlamaktadır (Bryman, 1988). Bu araştırmada otizmli çocuğa sahip olan ebeveynlerin çocuklarının gelişimleri süresince yaşadıkları deneyimlerine yönelik görüş ve düşünceleri derinlemesine incelenmiştir. Bu nedenle araştırma fenomenolojik desende tasarlanmıştır. Fenomonolojik araştırmalarda çeşitli deneyimlere sahip bireylerin bu deneyimlerinin betimlenmesi amaçlanır (Creswell, 2014). Fenomonolojik araştırmalar, birey ya da bireylerin; sevilen birinin ölmesi, kişinin kendini bir öğretmen olarak değerlendirmesi, öğretme eylemi, bir azınlığın üyesi olma ya da bir futbol maçını kazanma deneyimi gibi çeşitli fenomenlerle ilgili deneyimlerini ve bilinçlerini betimlemeyi konu alır. Diğer bir deyişle Fenomonolojik araştırmalar katılımcıların yaşam-dünyalarına ilişkin bir bakış açısı kazanmak ve onların “yaşanmış deneyimleriyle” yapılandırdıkları kişisel anlamları (yani, şeylerin onlar için ne anlam ihtiva ettiği) ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Johnson ve Christensen, 2014:383). Bu çalışmada da otizmli çocuğa sahip olan bir ebeveyn olmanın ne demek

olduğu, bu ebeveynlerin çocuklarının eğitimi süresince yaşadıkları tecrübeler kendi düşünceleriyle anlamlandırılmaya çalışılmakta olduğundan çalışma fenomenolojik yöntem işe koşularak yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Trabzon ilinde yaşayan otizmlili çocuklara sahip 9 ebeveyn oluşturmaktadır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme çeşitlerinden olan tipik durum örnekleme yolu ile belirlenmiştir. Amaçlı örneklemede örnekleme oluşturulurken araştırmanın amacına en iyi hizmet edeceği düşünülen en uygun kişiler dikkate alınır (Baştürk ve Taştepe, 2013). Bu yöntemin içinde yer alan tipik durum örnekleme ise standart, tipik ya da temsil edici olarak gösterilen kişi ya da kişilerin araştırmaya dahil edilmesidir (Ekiz, 20019:105). Bu çalışmada da otizmlili çocukların ebeveynlerini en iyi temsil ettiği düşünülen aileler çalışma grubu olarak araştırmaya alınmıştır. Tablo 1 ve Tablo 2’de sırasıyla görüşmelere katılan ebeveynlerle ve sahip oldukları otizmlili çocuklarla ilgili demografik bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 1. Otizmlili çocuklara sahip ebeveynlere ilişkin demografik bilgiler

Aileler	Aylık Ort. Gelir durumu (TL)	Babanın eğitim durumu	Annenin eğitim durumu	Babanın sahip olduğu meslek	Annenin sahip olduğu meslek
K1	3000	Ortaokul	Lise	Serbest meslek	Çalışmıyor
K2	2000	Ortaokul	İlkokul	Serbest meslek	Çalışmıyor
K3	4000	Üniversite	Lise	Öğretmen	Çalışmıyor
K4	3000	Lise	Lise	Serbest meslek	Çalışmıyor
K5	2000	İlkokul	Okuryazar	Emekli	Serbest Meslek
K6	2000	Lise	Lise	Serbest meslek	Çalışmıyor
K7	2000	Lise	Lise	Serbest meslek	Çalışmıyor
K8	2800	Üniversite	Üniversite	Bankacı	Çalışmıyor (İktisat mezunu)
K9	3500	Lise	İlkokul	Serbest meslek	Çalışmıyor

Tablo 1'den hareketle ailelerin çoğunun gelir durumları 1100 ile 3000 TL arasında değişmektedir. Ailelerin çoğunun eğitim düzeyi lisedir. Otizmlili çocuklara sahip annelerin tamamına yakını çalışmamaktadır. Ailede geçimi sağlayan baba olduğu gözükmektedir. Görüşülen ailelerin hepsi birlikte yaşamaktadır. Çoğu ailede çocuğun bakımını anne üstlenmektedir. Görüşme formunun ikinci bölümünde yer alan otizmlili çocuğa ilişkin demografik bilgiler görüşmeye katılan ailelere sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler aşağıda tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Ebeveynlerin sahip olduğu otizmlili çocuklara ilişkin demografik bilgiler

Birey	Yaş	Cinsiyet	Eğitim görülen okulun türü	Okuduğu sınıf
K1	11	Erkek	OÇEM	Ortaokul 1.sınıf
K2	11	Kız	OÇEM	Ortaokul 1.sınıf
K3	13	Kız	OÇEM	Ortaokul 3.sınıf
K4	12	Erkek	OÇEM	Ortaokul 2.sınıf
K5	19	Kız	Üniversite	1.sınıf
K6	13	Erkek	OÇEM	Ortaokul 3.sınıf
K7	17	Erkek	Özel Eğitim ve Uygulama Okulu	Lise 2.sınıf
K8	17	Erkek	Özel Eğitim ve Uygulama Okulu	Lise 4.sınıf
K9	14	Erkek	Özel Eğitim ve Uygulama O.	Lise 1.sınıf

Tablo 2'ye bakıldığında çocukların çoğunlukla on, on beş yaşları arasında olduğu görülmektedir. Çocuklardan tamamına yakını özel eğitim uygulama okulu ve OÇEM'ler de eğitimini sürdürmektedir. Çocuklardan sadece biri üniversite eğitimi almaktadır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada da nitel veriler katılımcı ebeveynlerle yüz-yüze yapılan mülakatlar (görüşmeler) aracılığıyla toplanmıştır. Fenomonolojik araştırmalarda genellikle mülakat tekniğiyle veriler toplanır. Bu tür araştırmalarda katılımcıların deneyimlerini incelemek için, katılımcıların bu deneyimleri zihinlerinde tekrar canlandırabilmeleri ve yalnızca deneyimin kendisine odaklanabilmeleri gerekmektedir (Johnson ve Christensen, 2014).

Bu çalışmada veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Bu teknikte araştırmacı mülakat sorularını mülakata başlamadan önce hazırlar fakat bireyler ve koşullara bakarak mülakat formunda bazı esneklikler sağlayabilir. Önceden hazırladığı soruları yeniden düzenleyebilir veya sorular hakkında geniş tartışmalara yer verebilir (Çepni 2007:56). Bu çalışmada yarı-yapılandırılmış gelişme formu geliştirilmeden önce ilgili literatür ve kaynaklar taranarak katılımcılara yöneltilebilecek açık uçlu sorular belirlenmiştir. Soruların araştırma sorularıyla tutarlılığı ve kapsam geçerliği açısından uygunluğu önce bir alan uzmanı tarafından incelenmiştir. Uzmanın verdiği dönütler doğrultusunda gereken düzeltmeler yapıldıktan sonra geliştirilen formdaki soruların dilbilgisi açısından anlaşılabilirliği ve uygunluğu bir dil uzmanı tarafından incelenmiş, gerekli düzeltme önerileri dikkate alınarak mülakat formundaki sorular yeniden düzenlenmiştir. Bu işlemlerin ardından yine soruların anlaşılabilirliği ve işlerliği açısından değerlendirilmesi için otizmlili bireye sahip bir ebeveynle pilot görüşmeler yapılmıştır. Pilot görüşmeler sırasında soruların anlaşılabilirliği, uygunluğu konusunda notlar alınmış ve forma nihai şekli verilmiştir. Geliştirilen yarı yapılandırılmış mülakat formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcılarla ilgili tanımlayıcı demografik sorular (yaş, ailenin eğitim durumu, gelir durumu vs); ikinci bölümde ise araştırma sorularına paralel açık uçlu ana sorular yer almaktadır.

Veri Toplama Süreci

Otizmlili çocukları olan aileleri tespit etmek amacıyla öncelikle önce çalışmanın yapıldığı ildeki Otistik Çocuklar Eğitim Merkezine (OÇEM) gidilmiş gerekli izinler alındıktan sonra araştırmaya katılacak gönüllü ebeveynler tespit edilmiştir. Gönüllü ebeveynlere telefonla ulaşılarak randevu alınmış ve alınan randevu saatlerine bağlı kalınarak ebeveynler evlerinde ziyaret edilmiş kendileriyle yüz-yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda geliştirilen yarı-yapılandırılmış mülakat formu kapsamında yapılan görüşmeler, araştırmaya katılan her bir aile ile yüz yüze gerçekleştirilmiş ailelerin görüş ve düşünceleri katılımcıların bilgisi ve onayı dahilinde ses kayıt cihazıyla kayıt edilmiştir. Görüşmeler ortalama olarak 40 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada yarı-yapılandırılmış form kullanılarak yapılan yüz-yüze görüşmeler ses kayıt cihazına kayıt edilmiş, daha sonra bu kayıtlar yazıya geçirilmiş ve her bir katılımcı için birer dosya haline getirilmiştir. Bu ham veriler, daha sonra nitel araştırma yaklaşımlarında sıklıkla kullanılan Glaser ve Strauss (1967, aktaran: Ekiz, 2009:115) tarafından ortaya konulan “sürekli karşılaştırmalı analiz” metodu ile analiz edilmiştir. İçerik analizi yöntemlerinden bir olan bu yöntemde elde edilen nitel veriler önceden belirlenmemiş kategori ve temalara ayrılır (Ekiz, 2009). Analizi yapılan nitel veriler bulgular kısmında uygun olan yerlerde tablolar halinde sunulmuş, tablolardaki bulgular katılımcıların görüşmelerinden alınan doğrudan alıntılarla desteklenerek açıklanmış ve yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde katılımcılarla yürütülen mülakatlardan elde edilen verilerin analizleri sunulmaktadır. Öncelikli olarak ailelerin otizmle tanışma süreçleri, ardından otizmlili çocuklarının eğitimsel süreçlerine yönelik ve son olarak karşılaşılan güçlükler ve çözüm önerilerine yönelik bulgular sunulacaktır.

Ailelerin Otizmle Tanışma Süreçleri ve Durumun Aileye Yansımaları

Ailelere ilk olarak “Çocuğunuza otizm tanısı çocuğunuz kaç yaşındayken konuldu? Otizm tanısı konulduğunda otizme ilişkin bir bilginiz var mıydı? İlk öğrendiğinizde bu durumu nasıl karşıladınız?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Ailelerin yanıtlarından elde edilen bulgular Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Ailelerin otizmle tanışma süreci ve ilk reaksiyonlar

Katılımcı aile	Yaş	Bilgi durumu	Verilen ilk tepki
K1	2	Yok	Tepki oldu. (Çok fazla değil)
K2	2	Yok	Kabullenemedik.
K3	3	Yok	Kabullenemedik.
K4	4	Yok	Kabullenemedik.
K5	5	Yok	Üzüldük.
K6	2	Yok	Üzüldük.
K7	4	Yok	Çok aşırı üzüldük.
K8	4	Yok	Üzüldük.
K9	3	Yok	Çok aşırı üzüldük.

Tablo 3'te görüldüğü gibi çocuklara ortalama 3-4 yaşlarında otizm tanısı konulmuştur. Ailelerin hepsinin çocuklarına otizm tanısı konulduğunda otizme yönelik bilgilerinin olmadıkları tespit edilmiştir. Ailelerin hemen hemen hepsi çocuklarının otizmliler olduklarını öğrendiklerinde bu durumu kabullenemedikleri, aşırı derecede üzüldükleri tespit edilmiştir. Bu ailelerden sadece K1'nin annesi ilk öğrendiği zaman çok aşırı bir tepkide bulunmadığını ifade etmiştir. Bunun nedenini ise otizmi ilk öğrendiğinde sadece dikkat dağınıklığı olarak bildiğini daha sonra ise bilgilerinin yanlış olduğunu fark ettiğini belirtmiştir. K1'in annesi bu konuya yönelik duygularını şu şekilde ifade etmiştir: *“Oğluma otizm tanısı iki yaşında konuldu. Bu tanı konulduğu zaman otizme dair çok net bir bilgi yoktu. Otizmi sadece dikkat dağınıklığı olarak biliyordum. Çok ciddi bir rahatsızlık türü olduğunu bilmiyordum. O yüzden çok basit gelmişti bana. Otizmi ara ara televizyonlardan duyuyordum ama dikkat dağınıklığı olarak biliyordum. Sonra ne olduğunu öğrendiğimde birkaç yıl kabullenememe durumu oldu. Babası hala da kabullenmiş değil.”*

K3'ün annesi de kendisinin ve eşinin ise ilk zamanlarda durumu pek kabullenemediklerini belirtmiştir:

“Biz onu doğduğunda bir yaşında iken anladık doktor tam teşhisi koymasa da.

Otizm tanısı 3 yaşında iken konuldu. Otizme ilişkin bilgim yoktu. Ne olduğunu öğrendiğimde çok üzüldüm. Oturdum ağladım. Düzeleceğini zannettim. Hep onun umudu ile yaşadım. Ama olmadı. Eşim de bilmiyordu. Şuan doktorlar bile bilmiyor, gidersin hastaneye benim hasta bir çocuğum var diyorum. Doktor çocuğun nesi var diye sorduğunda otizm dediğim zaman, otizm ne diyor bana. Ben biraz zaman geçtikten sonra kabullendim ama baba hala da kabullenmiş değil durumu. Düzeleceğini hala da umuyor ama artık o da düzelmez, yapamaz şeklinde duruma bakmaya başladı. Kardeşleri kabullenseler bile olayın detayına hala inemediler.” (K3)

K5’in annesi ise kızına otizm tanısının hemen konulamadığını, kızlarına otizm tanısı konulduğu zaman otizme ilişkin herhangi bir bilgilerinin olmadıklarını ve bu duruma üzüldüklerini ifade etmiştir: *“Kızım iki, iki buçuk yaşlarındaydı. Fakat hiçbir şekilde ağzından bir kelime çıkmıyor, çağrıldığı zaman dönüp gelen sese bakmıyordu. Tabi durumundan şüphelendik ve burada Trabzon’da onu doktora götürdük. Doktor durumundan bir şey anlayamadı. Bizde apar topar Ankara’ya Hacettepe Hastanesine götürdük. Orada kızımı teste soktular. Test sonucunda kızıma işitmiyor tanısı konuldu. Kızıma kulaklık verdiler. Fakat kızım kulaklıkları kullanırtmadı. Daha sonra Trabzon’da o zamanlar ilk açılan rehabilitasyon merkezi vardı. Oraya gittik. Oranın sahibi psikiyatrist idi. Kızıma otizm tanısını o kişi koydu. Böylece kızıma tam beş yaşındayken otizm tanısı konulmuş oldu. İlk öğrendiğimde ne olduğunu bilmiyordum. Kızımın tam olarak iyileşmeyeceğini biliyordum bunu hissediyordum ama bir gün konuşacağına inancım tamdı. Duruma üzüldüm.”*

İkinci soru olarak ailelere otizme yönelik sahip olduğunuz bilgiler yeterli değilse eksik olan bilgilerinizi nereden nasıl giderdiniz? sorusu yöneltilmiştir. Bu sorudan elde edilen cevaplar tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Ailelerin eksik oldukları bilgileri nasıl giderdiklerine yönelik bilgiler

Aileler	Doktor	İnternet	Kitap	OÇEM	Seminer ve Konferans	Rehabilitasyon merkezi	Akrabalar	Otizimli çocuklara sahip veliler
K1		*		*	*			
K2				*				
K3	*		*					
K4								
K5				*		*	*	
K6	*	*		*				
K7				*				
K8		*	*	*	*	*		*
K9	*	*						

Tablo 4'den hareketle otizimli çocuklara sahip ailelerin otizme yönelik eksik bilgileri çeşitli yollardan gidermeye çalıştıkları gözlenmiştir. Ailelerin eksik olan bilgilerini yaygın olarak Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi (OÇEM)'den ve internetten gidermeye çalıştıkları ortaya çıkan sonuçlar arasındadır. Bu konuya yönelik otizimli çocuklara sahip aileler şunları ifade etmişlerdir:

K9: "Doktor otizm olduğunu söyledi. Nedir? Nasıl geçer? Sorduk. Ne olduğunu anlattı. Eğitimle geçer dedi. Daha sonra 3 yaşında eğitime başladık. Tedavisi var mı? diyerek internetten biz araştırdık. Alternatif tedavi olduğunu öğrendik. Oksijen tedavisi yaptırdık. Pek bir sonuç almadık sonuçta eğitime geri döndük." şeklinde ifade ederken K6 ise bu durumu şöyle özetlemiştir: "İlk başta doktorlar söyledi otizm şöyledir, böyledir. Şöyle davranmamız lazım. Sonra okuldaki öğretmenler anlattı ve bizi ne yapmamız gerektiği doğrultusunda yönlendirdi."

Katılımcı ailelere ayrıca otizimli çocuğa sahip olmanın aileye etkileri veya yansımaları hakkında bazı sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmaktadır.

Tablo 5. Otizmlı bir çocuğa sahip olmanın aileye yansımaları

Aileler	Duygusal yönden negatif	Sosyal yönden pozitif	Sosyal yönden negatif	Çalışma hayatı yönünden pozitif	Çalışma hayatı yönünden negatif
K1					*
K2					*
K3			*		
K4			*		
K5	*		*	*	
K6	*		*		
K7	*		*		
K8		*			
K9	*				

Tablo 5'te görüldüğü gibi otizmlı bir çocuğa sahip olmanın ailede çocuğun bakımını üstlenen kişileri en çok duygusal ve sosyal yönden etkilediği görülmektedir. K3, K4, K6, K7'nin annesi bu durumdan sosyal yönden etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin K6'nın annesi şöyle söylemiştir; *"Etkilemedi desem yalan olur. Bütün planınızı çocuğunuza göre yapmak zorunda kalıyorsunuz. Misafirlüğe gidemiyorsun. Alışveriş merkezine gidemiyorsun. Her yönden hayatımı etkiledi"* derken K3'ün annesi ise *"Bir yere onunla gidemiyorsun. Gitsem hemen on dakika içinde kalkıp gidelim diyor. Öfke nöbetleri oluyor. Bir yere onunla gidemiyorum. Çok yapmak istediklerim var, keşke kızımın şu öfke nöbetleri olmasa da kızımı alıp diyor diyor gezsem. Onun bu durumundan dolayı pek bir şey yapamıyorum"* şeklinde belirtmiştir. K5'in annesi ise bu durumun kendi sosyal hayatını hem pozitif hem de negatif yönden etkilediğini vurgulamıştır. K5'in annesi bu konuya ilişkin şunu ifade etmiştir: *"Benim hayatımı hem olumlu hem de olumsuz yönde etkiledi. Olumsuz olarak kendi arkadaşlarım eve misafirlüğe gelirken onu getirme şeklinde ifadelerde bulundular bende o arkadaşları arkadaşlıktan çıkardım. Olumlu yönden ise engelliler okulunda on dört yıldır çalışıyorum. Burada bir nevi kızımın vasıtasıyla işe başladım. Bu durum nedeniyle böyle olaylara tabi daha hassasım."*

K6, K7 ve K9'un annesi ise otizmlili bir çocuğa sahip olmanın onları duygusal yönden çok etkilendiklerini vurgulamıştır. Duygusal yönden etkilendiğini belirten K9'un annesi bu duruma yönelik "Beni duygusal yönden çok etkiledi. Her zaman üzülüyorsun, çocuk kendini ifade edemediği zaman, hani ağladığı zaman ne istiyor? El işareti ile istediklerini belli edebiliyor mesela su istediği zaman, telefon tablet sürekli istedikleri dışında bir şey istediğinde o zaman ne istediğini anlayamıyorum. Mesela sabun koklamayı seviyor, kabartma tozu koklamayı da seviyor. Sabun koklamak istiyor geçen akşam ama ben anlamıyorum. Telefonu gösteriyorum yok, tableti gösteriyorum yok, televizyonun kumandasını verdim istemiyor. Sonra elimi tutup götürdü ve bana ne istediğini gösterdi. Ama çok zor istediğini anlamak o yüzden her zaman üzüntü içerisindeyim." şeklinde duygularını ifade etmiştir. K1 ve K2'nin annesi ise çocuklarından ötürü herhangi bir işte çalışmadıklarını belirtmişlerdir. K2'nin annesi bu konuda "Daha önce çalışıyordum. Çocuktan sonra çalışmıyorum. Çocuğun her zaman yanında olmak zorundayım." şeklinde şu andaki durumunu belirtmiştir.

Bu noktada katılımcılara otizmlili çocuklarının varsa kardeşleriyle olan iletişimlerinin nasıl olduğu sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Otizmlili çocuğun diğer kardeşleri ile iletişimi nasıl olduğuna yönelik bilgiler

Aileler	İyi düzeyde	Kardeşi yok	Utanma duygusu	İyi düzeyde değil
K1	*			
K2		*		
K3	*			
K4			*	
K5	*			
K6	*			
K7	*			
K8	*			
K9				*

Tablo 6 incelendiğinde K1, K3, K5, K6, K7 ve K8'in kardeşleri ile aralarındaki ilişkinin iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir. K2'nin kardeşi yoktur. K4'ün kardeşinin ise K4'ten utandığı ifade edilmiştir. K9 ile kardeşinin arasındaki ilişkinin iyi düzeyde olmadığı da ortaya çıkan bulgular arasındadır. Genel olarak bakıldığında ise otizmliler çocukların kardeşleri ile iletişim düzeylerinin iyi olduğu söylenebilir. Otizmliler kardeşinden utandığını belirten K4'ün annesi *“Kardeşi evde seviyor ama dışarı çıktığında anne onu sakın benim okuluma getirme benim arkadaşlarımla bulunduğum ortama getirme şeklinde isteklerde bulunuyor. Açıkçası bu da beni üzüyor.”* demiştir. Kardeşiyle arasının iyi düzeyde olmadığını ifade eden K9'un annesi ise bu konuda *“Kardeşiyle pek diyalogu yok öyle evde konuşuyorlar. Kardeşi onun odasına girip bir şeyleri dağıttığında zaman zaman tepkiler sesler yükseliyor.”* şeklinde belirtmiştir. Kardeşleri ile iletişim düzeyinin iyi olduğundan bahseden K5'in annesi ise *“Onun her zaman ablaları yanında oluyor. Üçü arasındaki iletişim mükemmel. Her konuda mükemmeller.”* şeklinde belirtmiştir.

Katılımcıların çocuklarının gelişimine yönelik sosyal ve eğitimsel faaliyetler hakkındaki görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde otizmliler çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının büyüme ve gelişme süreçlerine yönelik ne tür aktiviteler yaptıkları sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 7'de özetlenmektedir:

Tablo 7. Ailelerin otizmlili çocuğun kişisel gelişimi için yaptırdıkları faaliyetler

	Yapmıyorum	Spora götürüyorum	Özel ders aldırıyorum	Evde ders çalıştırıyorum	Gitar kursu	Yüzme	İngilizce kursu	Seminer ve Konferansa götürme	Sinemaya ve Tiyatroya	Hafta sonu dışarı çıkarp çeşitli aktiviteler yapma	Kitap okutma
K1			*			*			*		
K2		*									
K3	*										
K4	*										
K5				*	*	*	*	*	*	*	*
K6										*	
K7	*										
K8	*										
K9	*										

Tablo 7 incelendiğinde ailelerin çoğunun çocuklarının kişisel gelişimi için herhangi bir şey yapmadıkları bulgusu en dikkat çekici bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece K5’in annesinin kızının gelişimi için kızına çeşitli aktiviteler yaptırdığı görülmektedir. K3, K4, K7, K8 ve K9’un ailesi çocuğuna okul dışında ek olarak bir şey yaptırmadıklarını söylerken, K1’in annesi ise çocuğuna özel ders aldırıldığını, çocuğunu yüzmeye götürdüğünü, hafta sonları ise babasıyla sinemaya gittiklerini ifade etmiştir. Kızına kişisel gelişimi için okul dışında çeşitli aktiviteler yaptıran K5’in annesi bu konuda şunu ifade etmiştir; “İlk başlarda ona evde sayı sayma, okuma gibi basit şeyler çalıştırıyordum. Daha sonra ortaokul ve liseye kaynaştırma öğrencisi olarak okumaya başlayınca derslerinden tutun sosyalleşmesine kadar bütün bilgi ve becerilerini iki ablası var onlar çalıştırmaya başladılar. Kızımı gitar kursu, İngilizce kursuna götürdüler. Şu an yüzmeye devam ediyor. Üniversiteyi geleneksel el sanatları bölümünü kazandı. Üniversite derslerinde ablaları yardımcı oluyor. Ablaları onu sık sık konferans ve seminerlere götürüyor. Hafta sonları sinemaya beraber gidiyorlar,

tiyatro geldiğinde onu tiyatroya götürür. Ona mutlaka düzenli olarak kitap okutturur.” ifade ederken K1’in annesi ise “çocuğumun eğitimi için ona özel ders aldurdım. Hafta sonları babasıyla sinemaya gidiyor. Yine hafta sonları yüzmeye götürüyorum. Yüzme kasları için faydalı oluyor.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Görüldüğü gibi yukarıda bahsedilen faaliyetler ailelerin kendileri tarafından sürdürülmektedir. Bunların dışında otizmliler çocukların resmi ve özel hangi eğitim kurumlarına dahil oldukları da önemli bir araştırma sorusu olarak katılımcı ebeveynlere yöneltilmiştir. Ailelerin yararlandıkları eğitim kurumları Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8. Otizmliler çocuklara sahip ailelerin çocuklarının yararlandığı eğitim kurumları

	Kreş	Anasınıfı	Devlet okulları bünyesinde yer alan özel alt sınıfları	Bağımsız OÇEM’ler	Devlet okullarında (kaynaştırma)	Bağımlı OÇEM’LER	Rehabilitasyon merkezi	Üniversite
K1	*			*		*	*	
K2	*		*	*			*	
K3				*			*	
K4	*			*			*	
K5		*	*	*	*		*	*
K6				*			*	
K7				*			*	
K8	*			*			*	
K9				*		*	*	

Tablo 8’de incelendiğinde araştırma kapsamındaki ailelerin otizmliler çocuklarının hepsinin bağımsız OÇEM’ler ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim aldıkları ortaya çıkmaktadır. Çocuklardan sadece 1’i üniversite eğitimi alabilmektedir. Mülakat yapılan ailelerin çocuklarından sadece üniversite eğitimi alabilen K5’in annesi bu konuda görüşünü “Çocuğuma otizm tanısı konulduğunda ilk olarak rehabilitasyon merkezine gitti. Oraya giderken OÇEM açıldı oraya da gitmeye başladı. Daha sonra özel alt sınıfına gitti. Bu arada

anasınıfına da gitti. Özel alt sınıftan kaynaştırma öğrencisi kapsamında devlet okuluna gitti. Orayı bitirince üniversite sınavına girdi ve üniversiteyi kazandı. Şimdi orada birinci sınıfta okuyor.” şeklinde ifade ederken K2’nin annesi ise “Rehabilitasyon merkezine gitti. Kreşe gitti. Özel alt sınıfına gitti. Sonra OÇEM’e başladı. Şimdi OÇEM’e ve rehabilitasyon merkezine devam ediyor.”

Katılımcı ebeveynlerin bu kurumların çocuklarının eğitimi açısından yeterli olup olmadığı konusundaki görüşleri ise Tablo 9’da sunulmaktadır.

Tablo 9. Ailelerin otizmlili çocuklara eğitim veren kurumlara yönelik görüşleri

	Yetersiz, Bağımsız OÇEM’ler			Yeterli, Bağımsız OÇEM’ler	Yeterli, Rehabilitasyon merkezleri	Yetersiz, rehabilitasyon merkezleri			Yeterli Bağımlı OÇEM’ler
	Ders çeşidi sınırlı	Ders saati az	Fiziki ortam yetersiz	Eğitimin kaliteli oluşu	Öğretmen kaynaklı	Öğretmen kaynaklı	Ders saatleri az	Fiziki ortam yetersiz	Öğretmen kaynaklı
K1	*	*				*	*		
K2			*	*				*	
K3				*					
K4				*					
K5				*	*	*			
K6			*	*		*			
K7									
K8				*		*	*	*	
K9									*

Tablo 9’da görüldüğü gibi ailelerin hepsi bağımsız OÇEM’lerin eğitimi kaliteli bulduklarını söylemiştir. İçlerinden K1’in annesi, ders saatlerinin az ve derslerin sınırlı sayıda olduğunu belirtirken, K2 ve K6’nın anneleri ise OÇEM’in fiziki ortamının sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Velilerin çoğu otizmlili çocuklara yönelik eğitim veren rehabilitasyon merkezlerini yetersiz bulduklarını söylemiştir. Bu yetersizliklerin sebebi olarak öğretmenlerin deneyimsiz olduklarını, özel eğitim öğretmenlerinin sayısının az olduğunu bu eksikliğin sınıf öğretmenlerine bir aylık kurslar vererek doldurmaya çalışılmasını, emekli öğretmenlerin bu işte çalıştırılması ve bu öğretmenlerin

çocuklarına eğitim olarak bir kazançta bulunamadıklarını, ders saatlerinin az olmasını ve fiziki ortamların yetersiz oluşuna dayandırmışlardır. K9'un annesi ise bağımlı OÇEM sınıflarını yetersiz bulduğunu, bu sınıflarda eğitim verilmediğini, öğretmenlerin branşa uygun olmadıklarını ve emekli öğretmenlerin buralarda çalışması nedeniyle verim alınmadığını belirtmiştir. K5 ise çocuğunu iki rehabilitasyon merkezine götürdüğünü ilk götürdüğü rehabilitasyon merkezinin eğitiminin iyi düzeyde olduğunu fakat ikinci götürdüğü rehabilitasyon merkezinin eğitiminin ise iyi olmadığını ifade etmiştir. İlk rehabilitasyon merkezinin iyi olmasını öğretmenlerin deneyimli olmalarına bağlarken, ikinci gittikleri rehabilitasyon merkezinde öğretmen değişikliğinin çok fazla yaşanması, öğretmenlerin deneyimsiz olması nedeniyle eğitimin kalitesinin iyi olmadığını belirtmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılara diğer bir soru olarak ailelere eğitim kurumlarında yaşadıkları zorlukların neler olduğu yöneltilmiştir. Soruya yönelik bulgular Tablo 10'da özetlenmektedir.

Tablo 10. Otizmli çocuklara sahip ailelerin eğitim sürecinde yaşadıkları zorluklar

	Zorluk yaşamadım	Okulun fiziki yapısı	Çocuğun veliler tarafından dışlanması	Çocuğun öğrenciler tarafından dışlanması	Çocuğun idare tarafından dışlanması	Çocuğun öğretmen tarafından dışlanması
K1		*				
K2			*			
K3	*					
K4			*		*	
K5			*	*		*
K6						
K7	*					
K8			*	*		
K9	*					

Tablo 10’da görüldüğü gibi otizmlili çocuklara sahip aileler çocuklarının eğitim süreçlerinde benzer zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Ailelerden K3, K7, K9 çocuklarının kendi gibi olan öğrencilerle aynı ortamda okuduklarından dolayı herhangi bir zorlukla karşı karşıya kalmadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda K3’ün annesi şunu söylemiştir: “Kendi gibi olan öğrencilerle hep okuduğundan dolayı bir zorluk yaşamadım.” K2, K4, K5 ve K8’in anneleri eğitim sürecinde çocuklarının veliler, idare, öğrenci ve öğretmenler tarafından dışlandığını ifade etmişlerdir. K2’nin annesi sadece veliler tarafından çocuğunun istenmediğini belirtmiştir. K8’in annesi de çocuğunun veliler ve öğrenciler tarafından istenmeme durumuyla karşılaştıklarını belirtmiştir. Çocuğunun veli ve idare tarafından dışlandığını belirten K4’ün annesi “*Kreşte istemeyen anne ve babalar oldu. Hatta imza toplandı veliler bu çocuğu burada istemiyoruz, sağlamların arasında bu çocuğa burada yer yok diyerek. İdare velileri destekledi ama o öğretmenden Allah bin kere razı olsun bu çocuğun kimseye zararı yok, benim çocuğum yok ama ileride böyle bir çocuğa sahip olmayacağımın garantisi de yok diyerek onu orada tuttu.*” şeklinde yaşadığı zorluğu dile getirmiştir. K5’in annesi ise bu konuda “*Kızımın eğitim hayatı boyunca ona önyargı ile yaklaşan öğretmenler zaman zaman oldu.*” şeklinde deneyimini ifade ederken okulun fiziki yapısından etkilendiğini vurgulayan K1’in annesi ise “*Sadece okulun fiziki durumundan zorluk yaşıyorum. Okul iki katlı asansörü yok, oğlumun kas rahatsızlığı da olduğundan dolayı merdivenleri inip çıkmak zor. Aynı şekilde servislerin geldiği üst bahçeye de epey bir merdivenden çıkmak gerekiyor. Bunun dışında tuvaletlerin dışarıda olması da ayrı bir problem çünkü oğlumun yürüme sorunu var*” şeklinde ifade etmiştir.

Ebeveynlere Göre Toplumun Otizme Bakış Açıları ve Diğer Ebeveynlere Önerileri

Çalışmanın bu bölümünde katılımcı ebeveynlere toplumun otizmlili bireylere bakış açısı ve diğer ailelere yönelik önerilerinin neler olduğuna dair görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların tamamına yakını çocuklarına toplumun yaklaşımının iyi düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Toplumun yaklaşımının iyi olmadığını belirten ailelerden K9’un annesi “*Toplumda bazı sesler oluyor. Mesela bir kere otobüse bindiğimizde İstanbul’da buralarda genelde dolmuşla gidiyoruz ama orda yok. Otobüse bindik. Bağırmaya başladı. Oradan biri susturun çocuğu, ben de ağlıyor bu çocuk nasıl susturabilirim neden bağırıldığını*

bile bilmiyorum. O da dedi ki o zaman otobüse binmeseydin. O anda o kadına ben cevap veremedim üzüldüğüm için. Ben de ona diyebilirdim ki bu toplu bir taşıma aracı istemiyorsan taksiye bin o anda aklıma gelmiyor.” Çocuğuna toplumun acıma duygusu ile baktığını belirten K1’in annesi ise “Genelde toplumun acıma duygusu ile bakış açısı var. Ay zavallıcık bilmem ne? İnsanlar sürekli nesi var? İşte bu çocuk neden böyle oldu. Doğuştan mı? Yok, oksijensiz mi kaldı? Böyle gereksiz sorulardan sıkıntılarım var. Onlara tabi ya susarak ya da duymazlıktan gelerek cevap veriyorum. Çünkü cevap verdikçe daha çok soruyorlar.”

Son olarak bu çalışma kapsamına alınan ebeveynlerin benzer durumda olan diğer ebeveynlere yönelik çeşitli önerilerinin olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin hepsi otizmlili çocuklara sahip olanlar aileler için çocukları ile ilgilensinler, çocuklarının eğitimlerini okul ile işbirliği içerisinde sürdürsünler, onları kabullensinler ve onlara karşı sabırlı olsunlar şeklinde ifade etmişlerdir. Bu konuda K5’in annesi “Çocuklarının eğitimlerini sadece okula bırakmasınlar onlarda evde çocuklarına bir şeyler öğretmeye çalışsınlar, onları sosyalleşmeleri için bol bol normallerin buldukları ortamlara soksunlar. Çocukları için mücadele etsinler. Dışarının söylemlerine pek kulak asmasınlar” şeklinde ifade ederken K8’in annesi ise “Çocuklarını en basit şekilde kabullenecekler, onlara ne verebilirim bunun hesabını yapacaklar. Sevgi, sabır ve eğitim bunun en iyi üç ilacıdır” şeklinde önerisini dile getirmiştir. .

Tartışma

Bu araştırmada otizmlili çocuklara sahip ebeveynlerin çocuklarının gelişim süreçlerine yönelik görüşleri fenomenolojik bir yaklaşımla incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın amaçları kapsamında ailelerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin sonuçlara bakıldığında ailelerin gelir düzeylerinin genellikle orta ve düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması çocukların gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Maddi durumu iyi olan aileler çocuklarına farklı alternatif eğitim hizmetlerinden yararlandırma olasılıkları fazladır. Bu bakımdan ailelerin ekonomik düzeyi otizmlili çocukların gelişiminde yararlıdır.

Bu çalışmaya katılan otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim durumlarının çoğunlukla lise olduğu tespit edilmiştir. Eğitim seviyesinin yüksek olduğu aileler otizmlı çocuklarının eğitime baskın rol oynadıkları düşünölmektedir. Zeteroğlu (2006)'nun yaptığı bir çalışmada lise mezunu annelerin ilkokul mezunu annelere göre çocuklarının gelişiminde daha etkin rol oynadığı görölmektedir (Top, 2009). Bu bulgu bahsedilen düşünceyi destekler niteliktedir. Ailenin öğrenim durumu yükseldikçe ailedeki bireylerin farkındalık düzeyleri artacak, ebeveynler zorluklarla başa çıkabilmek ve sergiledikleri mücadele için sahip oldukları eğitimden destek alacaklardır.

Araştırmaya katılan ailelerden bir aile hariç diğer tüm ailelerde baba çalışan konumdadır. Anne ise çalışmayan konumdadır. Bunun nedeni bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlardan olan otizmlı çocuğun doğumunun annenin çalışma hayatını etkilemesidir. Çünkü araştırmaya katılan annelerden bazıları çocuklarının doğumuyla işi bırakmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Bu durumun aileleri ekonomik yönden de etkilediği düşünölebilir.

Otizmlı çocukların biri hariç tamamı özel eğitim okullarında eğitimlerini sürdürmektedirler. Bunun nedeninin çocukların sahip oldukları engel durumlarının ağır olması nedeniyle düşünölebilir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlardan birisi çocuklara otizm tanısı büyük bir çoğunlukla 2-4 yaş arası konulmuş olmasıdır. Aydın ve Saraç (2014)'ın yaptıkları çalışmada otizmin genellikle çocuklara 3 yaşından itibaren konulduğunu belirtmiştir. Ailelerin tamamına yakını otizm hakkında yetersiz bilgiye sahiptirler. Hatta bazı ailelerin yanlış bilgilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Karabekiroğlu vd. (2009) yaptığı çalışmada ailelerin otizm hakkında bilgi sahibi olmadıklarını tespit etmiştir. Ebeveynler bu durumu öğrendiklerinde ilk olarak üzüldüklerini ve kabullenemediklerini daha sonra kabullenmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Yine Top (2009)'un araştırmasında bu bulguda ortaya çıkan sonuçlar arasındadır. Bu bulgular araştırmadan elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu sahip oldukları bilgileri genellikle OÇEM'den aldıklarını belirtmişlerdir. Bu durum diğer kurumların yapılan etkinlik ve faaliyetlerin yetersiz olduğu şeklinde düşünörebilir. Ailelerin

bilinçlendirilmesi çok önemlidir. Bilinçli bir aile içinde bulunduğu duruma daha doğru müdahalede bulunacak ve yaşadığı sorunlara daha iyi çözüm yolları arayacaktır. Çengelci (2009) de yaptığı araştırmada eğitim düzeyi düşük ve orta olan ailelerin, eğitim seviyesi yüksek olan ailelere oranla kaygı düzeylerinin daha fazla olduğunu vurgulamıştır.

Çalışma bulgularına göre otizmlili bir çocuğa sahip olma aileleri en çok sosyal ve duygusal yönden etkilemiştir. Bunun nedeninin ebeveynlerin daha çok hassaslaşması ve çocukları nedeniyle rahat hareket edememelerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Akdem ve Akel (2014)'in yapmış oldukları araştırmada ailelerin yarısından çoğunun çalışmadığı görülmektedir. Top (2009)'un yaptığı çalışmada ise ailelerin daha çok duygusal yönden hassaslaştıkları sonucuna varmıştır. Bu bulgular araştırmadan çıkan bu sonuçları destekler niteliktedir.

Otizmlili çocuğa sahip ailelerin sahip oldukları çocuklar arasında iletişim düzeyinin genellikle iyi olduğu ortaya çıkan sonuçlar arasındadır. Bu durum Top (2009)'un yaptığı araştırmada ortaya koyduğu otizmlili çocuğa sahip ailelerin duygularının daha da hassaslaşması nedeniyle olduğu söylenebilir.

Ailelerin birçoğunun çocukların gelişimine yönelik okul dışında bir faaliyet yapmadıkları görülmektedir. Çocukların hepsi eğitim için Bağımsız OÇEM'lerden ve Rehabilitasyon Merkezlerinden yararlanmaktadır. Katılımcı ebeveynler eğitim yönünden Bağımsız OÇEM'leri yeterli bulurken rehabilitasyon merkezlerini yeterli bulmamaktadır. Aileler bu durumu rehabilitasyon merkezlerinin özel olmalarına bağlamaktadır. Aileler okulların küçük olduğunu, çocuklarının engel durumuna göre inşa edilmediğini vurgulamıştır. Eğer okulların fiziki yapılarının yeterli olması durumunda çocuklarına verilen derslerin yanında başka etkinliklere dayalı derslerinde verilebileceğini belirtmişlerdir. Bütün ebeveynlerin en yakındıkları durumu ise özel gereksinimi olan çocuklara alan uzmanı eğitimcilerin değil de kurs ve sertifika ile okullara gelen sınıf öğretmenleri ve emekli öğretmenlerin ders vermesi şeklinde belirtmişlerdir. Ekiz, Şahin ve Camadan (2014)'in yaptıkları çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin otizmlili çocuklarla iletişim kurmada daha çeşitli yollar denedikleri ve bu yolların olumlu sonuçlar verdiği sonucuna varmıştır.

Aileler okulda yaşadıkları en büyük sorunun çocuklarının yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi için gönderildikleri okullarda yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynler çocuklarının en çok diğer çocukların velileri tarafından dışlandığını belirtmişlerdir. Diğer taraftan çocuğu kendi engel türünde olan aileler herhangi bir zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Çopuroğlu ve Mengi (2014)'nin yapmış olduğu otizm ve toplumsal dışlanma çalışması bu bulguyu destekler niteliktedir.

Ailelerin birçoğu Türkiye'de otizme yönelik yapılan faaliyetlerin yetersiz olduğu görüşündedir. Bu durum ailelerin tamamının otizm ile ilgili bilgilerinin daha önce olmadığı ve bu bilgileri okuldan kazandıkları göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'de otizm konusunda yapılan bilinçlendirme faaliyetlerinin yetersiz olduğu şeklinde düşünülebilir.

Sonuçlar

Otizmlı çocuğa sahip olan ebeveynlerle yürütülen bu çalışmada ebeveynlerin çocuklarında tespit edilmesiyle birlikte otizmle tanışma ve yaşama süreçleri, bununla birlikte otizmlı çocuklarının aldığı eğitim hizmetleri hakkındaki görüşleri derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilerin analizleri kapsamında çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Örneklem içerisinde yer alan çocukların otizm tanısının genellikle 3-4 yaşlarında konulduğu, ebeveynlerin çoğunlukla durumu kabullenemediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcı ebeveynlerin otizm konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ebeveynlerin otizmle ilgili bilgilenme konusunda daha çok OÇEM'den yararlandıkları belirlenmiştir.
- Otizmlı çocuğa sahip olmanın aileye sosyal ve duygusal olarak negatif bir şekilde yansıdığı tespit edilmiştir. Sosyal olarak kendini birçok faaliyetten kısıtlama gereği duyan ailelerin duygusal olarak da bir çöküntüye uğradıkları sonucuna ulaşılmıştır
- Aile içinde otizmlı çocukla diğer bireyler arasında iletişimin çoğunlukla iyi olduğu yönünde görüş bildirilmiştir.

- Araştırma örnekleminde incelenen ailelerin otizmli çocukların tamamının OÇEM veya rehabilitasyon merkezlerinden eğitim hizmeti aldıkları tespit edilmiştir. Ebeveynlere göre OÇEM'lerin verdikleri eğitim hizmeti yeterli, rehabilitasyon merkezlerinin verdiği eğitim hizmetleri ise yetersizdir.
- Çalışmada ailelerin okul dışında çocukların gelişimine yönelik olarak herhangi bir faaliyette bulunmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.
- Okul süreçlerinde ailelerin yaşadığı en büyük güçlüğün diğer veliler tarafından çocuklarının dışlanıyor olması olarak tespit edilmiştir.
- Çalışmada son olarak ailelerin Türkiye'de genel olarak otizmli çocuklara yönelik verilen eğitim hizmetlerinin yetersiz olduğu yönünde görüş birliğinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Yukarıda verilen sonuçlar kapsamında konu ile ilgili olarak aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Otizme yönelik özellikle ailelerin bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinde OÇEM'le birlikte diğer devlet ve özel eğitim kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının daha etkin çalışması gerekmektedir. Çünkü toplum bilinçlendiğinde bilinçli ailelerin çocuğun eğitiminde daha etkin rol oynayacakları, toplum tarafından çocuklara yönelik yapılan dışlanmanın azalacağı düşünülmektedir.
- Otizm gibi çeşitli engel gruplarına dahil öğrencilerin eğitim hizmeti aldığı okulların fiziki yapıları çocukların engel durumuna uygun olarak düzenlenmeli ve OÇEM'ler Türkiye genelinde yaygınlaştırılmalıdır.
- Otizmli çocukların eğitimleri alan öğretmenleri tarafından yürütülmelidir. Hatta üniversitelerde özel eğitim bölümü içerisinde otizmli çocukların eğitimini yönelik spesifik ders modülleri veya programları açılabilir. Çünkü bu çocuklara daha çok zihinsel engelliler bölümünde mezun olan öğretmenler ve diğer özel eğitim branşından mezun olan öğretmenler ders vermektedir. Fakat otizmli bireylerin gösterdiği özellikler diğer engelli

öğrencilerin gösterdikleri özelliklerden tamamen farklıdır. Bu yüzden böyle bir ayrıma gidilmesinin daha doğru olacağı düşünülebilir.

- İleriye dönük olarak farklı kurumlarda eğitim hizmeti alan otizmlı çocukların sınıf içi akademik, sosyal ve psikolojik durumlarının geliştirilmesine yönelik gözleme dayalı araştırmalar yapıp, bu öğrencilerin özel eğitim ihtiyaçları belirlenmeli ve öğretmen ve aile eğitimlerine yönelik programlar geliştirilmelidir.
- Otizmlı bireylerin aldıkları eğitim hizmetlerine yönelik geniş bir yelpazede tarama araştırmaları yapıp, kurum içi gözleme dayalı veriler üzerinden uygulamayı geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Akdem, F. ve Akel, S. B. (2014). Otizmlı bireylerin bakım verenlerinin yaşam kalitesi ve zaman yönetimini etkileyen faktörlerin incelenmesi, *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 2(3), 121-129
- Akgül Macaroğlu, E. (2010). Otizmle yaşamı ne kadar anlıyoruz? *Sakarya University Journal of Education*, 2 (1), 7-13.
- Aksüt, M. (2001). Yeni bin yılın yeni eğitim merkezleri (OÇEM'ler) ve otistik bireylerin eğitimi, *AKU Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 56-71.
- Aydın, A. (2008). Sembolik oyun testinin Türkçe'ye uyarlanması ve okul öncesi dönemdeki normal, otistik ve zihin engelli çocukların sembolik oyun davranışlarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, A., ve Saraç T. (2014). Otistik bireylerin özellikleri ile ebeveynlerinin geniş otizm fenotipi ve aleksitimik özelliklerinin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 24,183-209.
- Baştürk, S. ve Taştepe, M. (2013). Evren ve örneklem, (Baştürk, S. Ed) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Vize Yayıncılık, 129-159.
- Bek, H., Gülveren, H., ve Şen, B. (2012). Otistik çocuğa sahip ebeveynlerle normal çocuğa sahip olan ebeveynlerin atılganlık, suçluluk ve utanç düzeyleri bakımından incelenmesi. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling*, 1 (2), 1-7
- Creswell, J. W. (2014). Araştırma yaklaşımının seçimi (çev. Bütün, M.) *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, (Demir, S. B. Çev. Editörü), Ankara: Eğiten Kitap, 3-24.
- Çengelci, B. (2009). Otizm ve down sendrom'lu çocuğa sahip annelerin kaygı, umutsuzluk ve tükenmişlik duygularının karşılaştırılması. *Ege Eğitim Dergisi*, 2 (10) ,1-221
- Çopuroğlu, C. Y. (2014). Toplumsal dışlanma ve otizm. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (5), 607-626.
- Diken H. İ. (2013). Özel Eğitime Gerekisini Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. (7.baskı). Ankara: Pegem Akademi

- Ekiz, D. (2009) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ekiz,D., Şahin, D. Z., ve Camadan, F.(2014). Özel eğitim öğretmenlerinin otizmlili çocuklarla iletişim yollarının incelenmesi. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling* ,3 (1),54-67
- Eliçin,Ö., ve Yıkmaş, A.(2014). Otizmi olan öğrencilere okuma yazma öğretme konusunda sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,(15),231-242.
- Erturan, N., ve Akbağ M. (1997).Spastik, otistik ve zihinsel engelli çocukların annelerinin ve kardeşlerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (9),227-236
- Girli, A. (2007). Asperger sendromlu ve yüksek işlevli otistik çocukların eğitimden yararlanma düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 8 (2), 23-43
- Gül,O. S., ve İftar, T. E. (2012). Otizm spektrum bozukluğu tanısı olan bireyler için sosyal öykülerin kullanımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 13(2),1-20.
- Johnson, B. ve Christensen, L. (2014). *Nitel Araştırma (çev. Bütün, M.) Eğitim Araştırmaları: Nitel, Nicel ve Karma Yaklaşımlar (Demir, S. B. Çev. Editörü)*, Ankara: Eğiten Kitap, 374-409.
- Karabekiroğlu, K., Cakin-Memik, N., Özcan-Özel, O., Toros, F., Öztöp, D., Özbaran, B., Cengel-Kultur, E., Akbaş, S., Taşdemir, G. N., Ayaz, M., Aydın, C., Bildik, T., Erermiş, S.ve Yaman, A. K. (2009). DEHB ve Otizm ile İlgili Bilgi Düzeyleri ve Damgalama: Sınıf Öğretmenleri ve Anababalarla Çok Merkezli Bir Çalışma. *Klinik Psikiyatri*, 12, 79-89.
- Karpat, D., ve Girli, A. (2012). Yaygın gelişimsel bozukluk tanımlı çocukların anne-babalarının yaş tepkilerinin, evlilik uyumlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 13 (2), 69-85
- Meral, F. B., Çavkaytar, A. (2014). Otizmlili çocuk ailelerinin aile yaşam kalitesi algıları, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23 (3),1363-1380
- Papatğa, E. (2012). Otizmlili çocukların oyun becerileri ile davranış ve sosyal beceri

özelliklerinin karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Edirne.

Şener, F. E., ve Özkul, Y. (2013). Otizmin genetik temelleri. Sağlık Bilimleri Dergisi. 22(1), 86-92.

Töret, G., Özdemir, S., ve Özkubat, H. (2015). Ciddi düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ile annelerinin ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin ebeveyn ve çocuk davranışları açısından incelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi. 16(1), 1-22.

Top, F. Ü. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ile ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: niteliksel araştırma. Çocuk Dergisi. 9(1), 34-42

Yüksel, Y. M., ve Eren, B. S. (2013). Otistik çocuğa sahip ailelerle yapılan grupla psikolojik danışma çalışmasının ailelerin depresyon ve problem çözme becerileri üzerine etkisi. Eğitim Bilimleri Dergisi, 25(25), 197-210.

Yıkımsı, A., ve Özbey, Y. F. (2009). Otistik çocuğa sahip annelerin çocuklarının devam ettiği rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerinin ve önerilerinin belirlenmesi. International Online Journal of Educational Sciences, 1 (1), 124-153.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık

GÜÇ VE GÜÇLENDİRME KAVRAMLARI BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET UYGULAMASI

Ercüment ERBAY¹

Öz

Güçlendirme süreci, çevre üzerinde hâkimiyet, kendi kaderini tayin ve kişinin yaşamını olumsuz etkileyen sosyal güçlerin tanınması gibi unsurları öne çıkarmakta, sosyal adaleti vurgulayan boyutuyla bireyin özgürleşmesi sürecinde toplum üyeleri arasında ortaklık ve eşitlik kurma idealini savunmaktadır (Tuncay ve Erbay, 2006: 66).

Sosyal hizmet uygulaması, 1960'lerden itibaren sosyal model olarak değişim içerisine girmiştir. Medikal model kabaca 1920-1960 yılları arası sosyal hizmet uygulamasında etkin olmuştur.

Güçlendirme yaklaşımı, medikal modele bir tepki olarak sosyal hizmet mesleğinin gündemine 1970'lerin sonunda girmiş, ciddi anlamda uygulanmaya ise 1990'larda başlanmıştır. Yaklaşımın felsefesi, her bireyin potansiyel olarak güce sahip olduğu ve gerçekleştirilecek uygulamaların bu gücü ortaya çıkarması gerektiğidir.

Türkiye'de ise sosyal hizmet temelinde güçlendirme ile ilgili çalışmalar 2000'li yılların başında gündeme gelmeye başlamıştır. Bununla birlikte bu alandaki çalışmalar, literatürde henüz istenen düzeyde bir birikime neden olmamıştır. Bu çalışmanın temel noktası, literatüre bu bağlamda destek vermek ve güçlendirme yaklaşımının bilinirliğini ve uygulanabilirliğini artırmaktır.

Çalışmada öncelikle güç konusu ele alınmış, daha sonra ise güçlendirme yaklaşımıyla ilgili literatürdeki bilgi paylaşılmıştır. Son olarak ise sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımının yeri daha ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *güç, güçlendirme, sosyal hizmet, eleştirel düşünme, özgüven, savunuculuk*

¹ Doç. Dr., Ercüment ERBAY, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta:ercumenterbay@gmail.com

SOCIAL WORK PRACTICE IN THE CONTEXT OF POWER AND EMPOWERMENT CONCEPTS

Abstract

Social work practice has been shaped by medical model especially in 1960's. This model sees individual as ill and does not focus on inner power of individual.

Empowerment approach has gained an agenda in social work profession as a reaction to medical model at the end of 1970s and has been mostly used since the early 1990s. Philosophy of the approach is that every individual has a potential power and professional practices should reveal this.

Studies about empowerment approach within the field of social work have started since the early 2000's in Turkey. However, desired quantity has not yet been reached in social work literature. The main point of this paper is to support literature in this context and to enhance acknowledgment and application of this approach.

Firstly, the notion of power has been discussed considered and then knowledge about empowerment in literature has been reviewed in the paper. Finally the role of empowerment approach in the profession of social work has been discussed in detail

Key Words: *power, empowerment, social work, critical thinking, self-confidence, advocacy*

Giriş

Sosyal hizmet, meslek olarak var olduğu andan itibaren çeşitli yaklaşımları kendisine temel olarak kabul etmiş, bazı yaklaşımlar zaman zaman daha baskın hale gelmiştir. Bu yaklaşıma göre; müracaatçı hasta rolündedir, pasifdir ve içinde bulunduğu durumun müsebbibi durumundadır.

Müracaatçıyı bu tarz bir anlayışla gören tedavi yaklaşımı, 1970'lerin sonunda eleştirilmeye başlanmış ve bu yaklaşıma tepki olarak güçlendirme yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Güçlendirme yaklaşımı, müracaatçıyı içinde potansiyel güç barındıran, aktif ve katılımcı bir birey olarak görür. En önemlisi bu yaklaşım, kendi kaderini tayin ilkesine sıkı sıkıya bağlıdır. Sosyal hizmet uzmanı, bu yaklaşımda kolaylaştırıcı durumundadır. Müracaatçı içinde bulunduğu durumla ilgili en doğru kararı verebilecek kişidir.

Güçlendirme yaklaşımı; eleştirel düşünme, baskıcı uygulamalar ve politikalara karşı güçlü olma, kendine güven duyma ve bu yönde kendi haklarının savunucusu olma gibi nitelikleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Amaç, kendi ayakları üzerinde durabilen güçlü bireylerin oluşmasına katkı verebilmektir. Bununla birlikte sosyal hizmet uzmanları, sürecin güçlü yönlerini öne çıkaran ve müracaatçıyı bu yönde destekleyen profesyonellerdir. Uzmanın amacı, müracaatçıların içinde bulunduğu durumla ilgili sorumluluk almasını sağlamak ve onları değişimin baş mimarı yapmaktır. Müdahale sürecinde müracaatçı, sosyal hizmet uygulamasının bir nesnesi değil, bizatihi uygulama sürecinin aktif ve sorumluluk sahibi bir öznesidir.

Bu çalışma, güçlendirme yaklaşımıyla ilgili olarak sosyal hizmet literatürüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Yurtdışında hatırı sayılır bir birikimin oluşmasına rağmen, Türkiye'de sosyal hizmet literatüründe güçlendirme açısından arzu edilen düzeyde bilimsel çalışmalar gerçekleştirilememiştir.

Bu temelde ortaya çıkan bu çalışmada, öncelikle güç kavramı ele alınmış, daha sonra ise kavramın temelleri ve felsefesi ile ilgili literatür bilgileri sunulmuştur.

Son olarak sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımının önemi üzerinde aktarım ve tartışmada bulunulmuştur.

Güç Kavramı

Güçlendirme yaklaşımı; güç, gücün sahipliği, güç eşitsizlikleri, gücün elde edilmesi ve yeniden dağıtımı gibi politik bir bakışa sahiptir (Croft ve Beresford, 2005: 118). Bununla birlikte güçlendirme, toplumda gücün ne gibi işlevlere sahip olduğunun ve insanların sahip olduğu gücün bu işlevlerden nasıl etkilenebileceğinin farkında olunmasını gerektirmektedir (Parsons, 1991; Rubin ve Rubin, 1992; Solomon, 1976; akt. Leung, 2005: 430).

Bu bağlamda güçlendirme kavramına değinmeden önce güç konusunun ele alınmasında yarar görülmektedir.

Robbins, Hatterjee ve Canda'ya göre güç; “kaynaklara ve insanlara ulaşma ve onları kontrol etme yeteneğidir” (2006: 94; akt. Plummer, 2007: 15).

Diğer bir tanıma göre güç, “kendi faydası için bir kişinin yaşam alanını etkileyen kuvvetleri etkileme kapasitesidir” (Pinderhughes, 1983: 332; akt. Hegar ve Hunzeker, 1988: 500).

Van Den Bergh ve Cooper (1986)'a göre ise güç, hakların, kaynakların ve fırsatların dağıtımını belirlemede sınırlı bir yetkidir. Bu tanımda yetkinin sonsuz olmadığına özel vurgu yapılmakta ve gücün geçiciliği üzerinde durulmaktadır (akt. Browne, 1995: 359).

Güce sahip olmak, bilgiye kolayca ulaşma, birçok olasılık arasından eylemleri seçmek ve bir kişinin seçimleri üzerinde söz sahibi olmak anlamına gelir (Miley, O'Melia ve DuBois, 1998: 87).

Gücün tanımıyla ilgili söylenebilecek son söz, Foucault'un da belirttiği gibi güç her yerdir, ilişkileri ve bilgiyi düzenleyen, şekillendiren her yerden gelir (1980, 1984; akt. Shamaı, 2003: 546).

Foucault'un güce bakışının öğelerini ise Sawicki (1991: 21; akt. Healy, 2000: 43) şu şekilde sıralamaktadır:

1. Güce sahip olunmaz, kullanılır.
2. Güç, aslında baskı altında tutucu değil, üreticidir.
3. Güç, aşağıdan doğru gelen bir süreç olarak analiz edilir.

Gücü, üç başlıkta ele almak mümkündür. Bunlardan ilki, kişisel güçtür. Arzu ettiği sonuçlara ulaşmak için bireyin sahip olduğu potansiyel veya beceri olarak ifade edilir. İkincisi hiyerarşik veya otoriter sosyal güçtür. İlişkilerde eşitsizlik ve baskın olma ile yakından ilişkilidir. Üçüncüsü ise eşitlikçi sosyal güçtür. İnsanlar eşit partnerler olarak bir aradadır. İlişkilerde diğerlerine değer verme ve saygı duyma söz konusudur (Neath ve Schriener, 1998:218-219).

Güç ile ilgili farklı kaynaklarda farklı tanımlamalar yapılsa da aslolan bu kavramın güçlendirme yaklaşımının ele alınmasında zemin hazırladığı gözden kaçırılmamalıdır.

Peki, güçlendirme yaklaşımında hangi tür güç önemlidir? Bu sorunun yanıtı, kesinlikle her insan için arzu edilen ve gerekli olan kişisel güçtür (Neath ve Schriener, 1998: 219).

Gücün sahipliği, gerek sahip olan gerekse gücün etkisi altında olan kişiler için her zaman tartışmalı olmuştur. Çünkü gücün “yapabilme gücü” olarak bilinen hedeflere ulaşabilmek için potansiyele sahip olma ile “gücü kullanarak baskı kurma” olarak bilinen itaat ilişkisi yaratmak için gücü kullanma boyutları iç içe geçebilmektedir (s. 31,32). Tartışma yaratan nokta, gücün eşit olmayan kullanımı ve üretmeye yönelik değil baskılamaya yönelik işlevi olmuştur. İşte tam bu noktada sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama ve güçlendirme yaklaşımı gibi baskı karşısında direnme ve güçlü olma idealini yansıtan müdahale yaklaşımları ortaya çıkmış ve uygulanmaya başlamıştır.

Güç konusuyla ilgili bu kısa girişi temel aldıktan sonra, güçlendirme yaklaşımının tanımlanması, doğası ve felsefesi üzerine bilgi sunmak faydalı olacaktır.

Güçlendirme Yaklaşımı

Bu başlık altında güçlendirme yaklaşımı ile ilgili literatürdeki tanımlar verilecek ve güçlendirme yaklaşımının nasıl bir felsefeye sahip olduğu özetlenmeye çalışılacaktır. Ancak bundan önce her yaklaşımda olduğu gibi güçlendirme yaklaşımında da var olan ideolojik temelden bahsetmek gerekir.

Güçlendirmenin ideolojik temelini, Amerikan Sivil Haklar Hareketine

dayandığı söylenebilir (Dalrymple ve Burke, 1997; akt. Askheim, 2003: 231). Yaklaşımının bu harekete dayandırılmasının nedeni, güçlendirmenin sivil bir mücadele ve güçlenme sürecini yansıtmaması ve nihayetinde kendine ve çevresine yetebilen güçlü bireyler yaratılması idealidir.

İdeolojik temel açısından diğer önemli kaynaklar, kadın hareketleri, üçüncü dünya ülkelerindeki özgürleşme hareketleri ve bazı kendine yardım örgütleri olmuştur (Slettebo, 2000; akt. Askheim, 2003: 231). Güçlendirmede kadın hareketleri üzerinde özellikle durmakta fayda vardır. Kadınların toplumun kendilerine dikte ettiği yaşamı sorgulamaları ve yeni bir yaşam arzusuyla harekete geçmeleri, güçlendirmenin temelinde çok önemli bir yere sahiptir. Benzer şekilde ülkelerin özgürleşme hareketleri, baskı karşısında yılmamanın ve güçlü bir şekilde özgürlüğe ulaşmanın örnekleridir. Kendine yardım örgütleri de güçlendirme yaklaşımında önemlidir çünkü güçlendirme felsefe olarak bireyin güçlü olmasını ve kendine yardım etmesini öngörmektedir. Birey, pasif bir şekilde yardım alan değil, aktif bir şekilde kendine yardım edendir.

Güçlendirme hem bir süreç hem de bir amaçtır. Bir amaç olarak, daha sağlam bir amaç duygusu, sahip olmaları ve ait olmaları, seçim imkânı, kaynaklara bağlantılar ve diğerleriyle ilişki kurma ve başarıları için farkındalık ararlar (Saleebey, 2000).

Güçlendirme kavramı, insan hizmeti mesleklerinde hem idealdir. Birçok profesyonel için, yetkilendirme, müracaatçılara uygulandığında belirsiz bir kavramdır (Holmes and Saleebey,1993).

Peter ve Marshall (1991)'a göre ise köken olarak güçlendirme, liberalizmin temel kavramlarından birisidir. Böyle bir bağlamda güçlendirme, hizmetten yararlanacakların hizmetler arasında seçim yapma özgürlüğünü tanımlamak için kullanılmaktadır (akt. Askheim, 2003: 231).

Bunun karşısında duran ve radikal güçlendirmeciler olarak adlandırılabilir kişiler ise güçlendirmenin liberalizmle ilişkilendirilmesine sert bir biçimde karşıdırlar. Onlara göre pazarın mekanizmaları, refah sektöründe kullanılamaz. Pazar modeli, insanlardan güçlü bir ekonomi için

faydalanırlar ve bu da sosyal farklılıkları artırır (Pfeffer ve Coote, 1996; Taylor-Gooby, 1994; akt. Askheim, 2003: 232).

Bu iki ideolojik bakış arasında yorum yapmak gerekirse, güçlendirme özgürleşmenin aracı olduğu için liberalizmin nüvelerini taşımaktadır ancak baskıya karşı direnme işlevi nedeniyle tam karşısında duran Marksizm'den de etkilenmektedir.

Güçlendirme, mağduru suçlama ideolojisine karşıdır çünkü bu ideoloji kaçınılmaz olarak birey düzeyinde müdahalelere götürmektedir. Oysa güçlendirme yaklaşımı; birey, grup, aile, organizasyon, hizmet dağıtım sistemleri ve toplum düzeylerinde daha geniş bir odak ileri sürmektedir (Rapp ve diğerleri, 1993: 731; McWhirter,1991: 224).

İdeolojik açıdan güçlendirmenin durduğu yerin aktarılmasının ardından literatürdeki güçlendirme tanımlarına yer verilebilir.

Güçlendirme, “Bireylerin, toplulukların ve organizasyonların eşitliği ve yaşam kalitesini artırmak için sosyal ve politik çevrelerini değiştirmeleri ve yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmalarına yönelik sosyal bir eylem süreci” olarak tanımlanabilir (Minkler ve Wallerstein, 1998: 40; akt. Peterson ve Hughey, 2004: 533).

Aynı zamanda güçlendirme, “insanların karar alma, harekete geçme, seçim yapma veya diğerleriyle çalışma gibi daha önce yapamadıkları şeyleri yapabilmeleri için güce sahip olmaları sürecidir” (Barnes ve Bowl, 2001: 21).

Diğer bir tanıma göre güçlendirme, “bireylerin, grupların ve toplulukların kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmaları, kendi amaçlarını başarmaları ve yaşam kalitelerini en üst düzeye çıkarabilmeleri için çalışmalarıdır” (Adams, 1990: 43; akt. Adams ve diğ. 2002:201). Bununla birlikte güçlendirme, “yaşamları ve gelecekleri üzerinde daha fazla kontrol sahibi olma yönünde bireylerin veya grupların devam eden kapasiteleri” olarak da ifade edilmektedir (Staples, 1990: 30-31; akt. Linhorst ve diğ., 2002: 425).

Gutierrez güçlendirmeyi, “bireylerin yaşam durumlarını geliştirmek üzere harekete geçebilmeleri için kişisel, kişiler arası veya politik gücü artırma süreci” olarak tanımlamıştır (1990:149).

McWhirter'e göre ise güçlendirme; "güçsüz insanlar, organizasyonlar veya grupların yaşamlarındaki güç dinamiklerinin farkında olmaları, yaşamları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri için beceri ve kapasite geliştirmeleri, diğerlerinin haklarını çiğnemenin bu kontrolü hayata yansıtılabilmeleri ve toplumda diğerlerinin güçlendirilmesini desteklemeleri sürecidir" (1991: 224; akt. Lyddon, 1995: 582). Bu süreçte unutulmaması gereken bireylerin başkaları tarafından güçlendirilemeyeceği; ancak kendilerinin güçlenebilir hale gelmelerinin sağlanabileceğidir (Bounds ve Hepburn,1996; akt: s .43). Güçlendirme aynı zamanda sosyal hizmetin ana odaklarından sosyal adalet, bulunduğu yerden başlama ve katılım kavramlarından beslenmektedir.

Bütün tanımların sonunda denilebilir ki; güçlendirme, bireylerin yaşadıkları güçsüzlük duygusunun bertaraf edilerek içlerindeki gücün ortaya çıkarılmasını, onların eleştirel bir düşünceyle sorunlara yaklaşımlarını ve bunun sonucu olarak kendi haklarını savunma durumuna ulaşmalarını amaçlayan ve bu amaçta kendi kaderini tayin hakkını temel alan bir yaklaşımdır.

Güçlendirme kavramının teorik temelleri çoğunlukla sosyal bakımdan dezavantajlı olan nüfus gruplarıyla çalışan eğitimcilerin çalışmalarında atılmıştır. Güçlendirme, Brezilyalı eğitimci Paulo Freire'nin 1960'lı yıllarda geliştirdiği eğitim felsefesinden büyük ölçüde beslenmiş bir kavramdır. Freire, 1972 yılında kaleme aldığı "Ezilenlerin Pedagojisi" başlıklı kitabında, kendi eleştirel bilinçlerini ve eşzamanlı eylemlerini geliştirmek suretiyle, ezilen insanların nesneleştirilmesini ve insanlıktan uzaklaştırılmasını tersyüz eden özgürleştirici bir pedagojiye atıfta bulunmaktadır (2003; akt. Tuncay ve Erbay, 2006: 61).

Güçlendirme yaklaşımında özellikle vurgulanan iki kavram eleştirel düşünme ve savunuculuktur. Güçlendirme uygulaması; birey, aile ve organizasyon düzeyinde problemleri; asimetrik değişim problemlerini, güçsüzlük, kısıtlayıcı güç yapıları ve zorlayıcı sosyal yapı ile ilgili problemleri işaret etmek için eleştirel düşünmeyi gerektirir (Lee, 2001: 36). Eleştirel düşünme ile birlikte güçlendirme ile ilgili teorik perspektifler, insanları güçlendirmenin bir aracı olarak tutarlı bir şekilde savunuculuk ile de bağlantılı olmuştur (Adams, 2003: 29). Güçlendirme ve savunuculuk, marjinal olmuş

ya da baskı altında kalmış insanların haklarını sağlamaya ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak gücün yön değiştirmesi ile ilgilidir (Leadbetter, 2002: 201).

Güçlendirme ile ilgili olarak literatürde çeşitli görüşler vardır. Onun bir kuram mı, yaklaşım mı yoksa model mi olduğu üzerinde fikir birliği bulunmamaktadır.

Benzer şekilde güçlendirmenin bir amaç mı, süreç mi yoksa müdahale mi olduğu üzerinde de literatürde tartışmalar vardır (Gutierrez ve diğerleri, 1995a: 250). Browne'a göre bir müdahale ve onun ürünü, bir beceri ve bir süreç olarak güçlendirmeyi tanımlamak mümkündür (1995: 359). Solomon da güçlendirmeyi, bir müdahale ve strateji olarak ifade etmektedir (1976). Robbins ve diğerleri ise güçlendirmenin hem bir süreç hem de sonuç olduğunu belirtmektedir (1998; akt. Garner, 2001: 15).

Kişisel olarak görüş belirtmek gerekirse güçlendirmenin bir kuram olduğunu iddia etmek güçtür. Bir müdahale yaklaşımı olduğunun altının çizilmesi daha doğru olacaktır. Uygulama açısından ise güçlendirme hem sürece yön veren bir arka plan hem de sürecin sonunda bireyin ulaştığı bir sonuçtur.

Güçlendirme yaklaşımı gücü, kişisel, sosyal ve politik güç olarak ele almakta; güçsüzlüğün her zaman karşısında durmakta ve baskıcı yapıları sorgulamaktadır.

Diğer yandan Gutierrez ise güçlendirme yaklaşımıyla ilgili olarak önemli bulduğu faktörleri şu şekilde sıralamaktadır (1994; akt. Bird ve diğerleri, 1999: 203-204):

- Eleştirel bilinç geliştirme (İnsanları etkileyen ekonomik, sosyal ve politik güçleri algılama yeteneği)
- Kendini suçlamaktan vazgeçme
- Değişim için kişisel sorumluluk alma
- Değişim yaratma yönünde kendine güven ve beceriyi artırma

Cheung ve diğçerlerine göre güçlendirme temelde iki düzeyde gerçekleşebilir: bireysel düzey (kişisel güçlendirme) ve kolektif veya topluluk düzeyi (kolektif ve politik güçlendirme) (2005: 355). Lee ise güçlendirmenin kişisel düzey, kişilerarası düzey ve politik düzey olmak üzere üç düzeyde gerçekleştiğini belirtmektedir (2001: 51-52). Lee'nin önerdiği üçlü düzey, sosyal hizmette kullanılan mikro, mezzo ve makro müdahale aşamaları ile paralellik taşımaktadır.

Nüvelerini eğitim alanında gördüğümüz güçlendirme yaklaşımının sosyal hizmet mesleğinde nasıl yer bulduğu ve nasıl uygulanması gerektiği üzerine tartışma ise sonraki bölümde sunulmuştur.

Sosyal Hizmette Güçlendirme Yaklaşımının Yeri

Sosyal hizmet tarihinde güçlendirme yaklaşımı ile ilgili gerçekleştirilen ilk çalışma, Barbara Solomon'un 1976 yılında kaleme aldığı "Black Empowerment" adlı kitaptır (Plummer, 2007: 23; Busch ve Valentine, 2000: 82). Bu çalışmaya göre güçlendirme, "sosyal hizmet uzmanının damgalanmış bir grup içinde üyelik üzerine kurulu negatif değerlendirmelerin oluşturduğu güçsüzlüğü azaltmayı amaçlayan aktiviteleri gerçekleştirmesi sürecidir" (Solomon, 1976: 19; akt. Lee, 2001: 33). Barker ise Sosyal Hizmet Sözlüğü'nde güçlendirmeyi, "sosyal hizmet uygulamasında bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların kişisel, kişiler arası, sosyo-ekonomik ve politik gücünü artırmalarına ve koşullarını geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir süreç" olarak tanımlamaktadır (1999: 153).

Sosyal hizmet, bütüncül bakış açısıyla çocuğa ve sosyal çevresine yönelik mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahalelerde bulunmayı öngören programlar sayesinde toplumsal işlevlerini yerine getiremeyen birey ve aileyi güçlendirmeyi hedefler (Karataş, 2017).

Sosyal hizmet çerçevesinde yapılan son bir tanıma göre güçlendirme; "yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmaları için kişisel, kişilerarası ve politik güç elde etmeleri ve ayrıca yaşamlarını olumsuz etkileyen politikalar, organizasyonlar ve kamu tutumlarında değişim yaratmaları amacıyla müracaatçılarla çalışmanın bir yolu" olarak belirtilmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2003: 416).

Güçlendirme yaklaşımının sosyal hizmet uygulamalarının tarihinde hangi aşamalardan geçildikten sonra gündeme geldiği de önemli bir konudur. Özellikle 1. Dünya Savaşı yıllarında etkin olan problem odaklı ve medikal temelli sosyal kişisel çalışma uygulamaları, güçlendirme yaklaşımını gölgede bırakmıştır (Miley, O'Melia ve DuBois, 1998: 83-84). 1960'larda daha da baskın bir şekilde kendini uygulamalarda hissettiren tedavi paradigması (medikal model), sıklıkla tıbbi tanı ve müdahale bağlamında mesleği çağrıştırmış ve müracaatçılar da bu yönde ele alınmıştır (Leadbetter, 2002). 1970'lerin sonlarına doğru kavramsallaştırılan güçlendirme yaklaşımı ise geleneksel medikal modelin birçok varsayımını sorgulamıştır (Fitzsimons ve Fuller, 2002: 493). Bugün ise güçlendirme yaklaşımıyla sosyal hizmet uzmanları, güçleri ve işbirliği içinde çözümleri vurgulayarak müracaatçıların dezavantajlarına tanı koymaktan öteye gitmektedir (Miley, O'Melia ve DuBois, 1998: 83-84) (Medikal model ve güçlendirme yaklaşımı arasındaki bakış farkı için Şekil 1'e bakınız).

Medikal modelden güçlendirmeye doğru süreç bu şekilde olumluya doğru ilerlemeseydi sosyal hizmet uzmanları güçler perspektifi olmadan, müracaatçının patolojileri ve yetersizlikleri üzerinden hareketle müdahale öneren kuramlarla baş başa kalırlardı. Bu kuramlar ise müracaatçıların içsel ve dışsal potansiyel kaynaklarını kullanma motivasyonlarını azaltırdı (Tuncay ve Erbay, 2006: 60).

Sosyal hizmet açısından tarihsel süreçleri irdeledikten sonra şu soruya yanıt aramakta fayda vardır: Güçlendirme, sosyal hizmet mesleğinde nasıl bir yere sahiptir, müracaatçılar açısından güçlendirmenin önemi nedir ve sosyal hizmet uzmanları güçlendirmede nasıl bir yerde durmaktadır? Aşağıda bu soruların yanıtları literatürden de beslenerek yanıtlanmaya çalışılmıştır.

İlk olarak şunu belirtmekte fayda vardır; gücün ve güçsüzlüğün insan sistemlerinde nasıl işlediğini bilmek, etkili bir müdahale için anahtar konumundadır. Bu bilgi üzerine kurulu stratejiler, hem müracaatçıya hem sosyal hizmet uzmanına birey, aile ve toplum düzeyinde güçsüzlüğün yönetimi için fırsat verir (Pinderhughes, 1983: 331; akt. Chadiha, 2004: 98).

Şahin'e göre güçlendirme, sosyal hizmet için hem bir araç hem de amaçtır. Bu bakışla müracaatçı ise potansiyelinde var olan güçleri, becerileri ve yetenekleri henüz kullanamayan güçlü bir birey olarak betimlenir (2002: 215).

Sosyal hizmet uzmanları açısından duruma bakıldığında, ilk olarak şunu ifade etmek gerekir. Güçlendirmenin felsefesi, meslek elemanının geleneksel otorite ve gücüne karşı koyar. Güçlendirmenin ilkelerini yürütmek isteyen meslek elemanları, kendi geleneksel rollerini yeniden tanımlamak zorundadır (Askheim, 2003: 235). Bununla birlikte güçlendirmenin evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı olmamasına rağmen, literatürde sosyal hizmet uzmanının güçlendirmedeki rolü hakkında hatırı sayılır bir uzlaşma söz konusudur. Buna göre güçlendirme sürecinde uzman, yönlendirici olmayan ve fırsat verici bir kolaylaştırıcıdır (Boehm ve Staples, 2002: 450). Ayrıca güçlendirme yaklaşımında sosyal hizmet uzmanları, problemleri hakkında eleştirel düşünebilmeleri ve problemleri hakkında strateji geliştirebilmeleri için müracaatçılarına bilgi ve beceri sağlayıcı rolündedir (Gutierrez, 1990; Lee, 2001; akt. Chadiha ve diğerleri, 2004:102) ve toplumdaki farklı gruplar arasında kaynakların ve gücün daha eşit dağılımı için çaba sarfederler (Zastrow, 2004: 58).

Güçlendirme yaklaşımının açıklanan işlevleri ile birlikte ara bir bilgi olarak şunu belirtmekte fayda vardır; güçlendirme, sosyal hizmetin daima birincil amacı olamaz. Bazen çocuklar, yaşlılar, hastalar ve zihinsel engelliler, sadece korumaya ihtiyaç duyarlar (Parsloe, 1996; akt. Adams, 2003: 4). Bu güçlendirmenin tartışmalı bir konusudur. Güçlendirme yaklaşımı, her müracaatçı ile birlikte kullanılabilir mi? Bunun mümkün olduğunu söylemek güçtür.

Güçlendirme, sosyal hizmet kuramı ve uygulaması açısından yalnızca özgün bilgi ve beceri repertuarına sahip bir uygulama yaklaşımı değil, onun ötesinde bir paradigma, bireye ve onu çevreleyen sosyal dünyaya ilişkin bir bakış açısıdır. Kavram olarak güçlendirme; bireyler ve yaşamın gerçekleri arasında bağlantıları kurmaya yönelik bir perspektif sunarken süreç olarak güçlendirme ise; bireye içinde bulunduğu çevre ve etrafını saran koşullar üzerinde hakimiyet kazandırır. Bu çerçevede yaklaşım, sosyal hizmet mesleği

ve disiplini bağlamında önemli bir yere sahip olmakla birlikte birey için değil bireyi ön plana çıkararak onunla birlikte başarıya ulaşma felsefesini kabul eden, aynı zamanda bireyi sorun çözme sürecinde etken yerine edilgen bir varlık olarak algılayan diğer bütün yaklaşımlara tepki olarak gündeme gelmiştir. Yaklaşımı daha iyi analiz edebilmek için sosyal hizmet uzmanının görevlerini göz önünde bulundurmaya kayda değerdir (Yıldırım, 2014).

Bununla birlikte sosyal hizmet meslek örgütlerinin etik kurallar yaratma çabaları, ezilen insanlar için yapılan çalışmalar, baskı karşıtı uygulamalar, *güçlendirme yaklaşımı*, ırkçılık karşıtı uygulamaların tümü bir biçimde birbiri ile bağlantılıdır (Zengin ve Altındağ, 2016).

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Güçlendirme Yaklaşımı Kapsamında Uygulamaları

Güçlendirme yaklaşımının sosyal hizmet uzmanları tarafından nasıl uygulanacağı ise çalışmada yer alması gereken diğer önemli bir boyuttur.

Bu bağlamda Solomon'a göre güçlendirme, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarının güçsüzlüklerini azaltmaya yönelik aktiviteleridir. Uzman ve müracaatçı ilk olarak probleme katkıda bulunan güç bloklarını belirler. Daha sonra sosyal hizmet uzmanı, zihnindeki yetersizlik ve değersizlik duygularını azaltmak için müracaatçıya yardım eder. Ayrıca müracaatçının yolunu tıkayan politik, ekonomik ve sosyal engellerin üstesinden gelmede belirli stratejiler geliştirmesi için ona yardım eder (1976; akt. Bird, 1999: 204). Bu tanımlamadaki "politik, ekonomik ve sosyal engellerin üstesinden gelme" ifadesi de güçlendirme yaklaşımı açısından tartışılabilir. Özellikle demokrasisi tam olarak yerleşmemiş ülkelerde politik, ekonomik ve sosyal süreçlere müdahale etme o kadar kolay bir süreç değildir. Güçlendirme yaklaşımında bunun yolları paylaşılmalı ama istenildiği gibi gerçekleştirilemediğinde müracaatçının hayal kırıklığı yaşamamasının önüne önceden geçilmelidir.

Gutierrez ve diğerlerine göre güçlendirme yaklaşımının müdahale metotları ise işbirliği, güven ve güç paylaşımına dayalı bir yardım ilişkisi, küçük grupları kullanma, müracaatçının problem tanımını kabul etme,

müracaatçının güçlerini belirleme ve onun üzerine kurulu olarak çalışma, sınıf ve güç konuları hakkında müracaatçının bilincini artırma, değişim sürecine müracaatçının aktif katılımını sağlama, özel beceriler öğretme, yardım ilişkisinde müracaatçının kişisel güç hissini yaşamasını sağlama, kaynakları harekete geçirme ve savunuculuktur (1995b: 535; akt. Busch ve Valentine, 2000: 83-84).

Sosyal hizmet uzmanları, bireylerin, ailelerin, sosyal grupların, örgütlerin ve toplumların refahını geliştirmek, onarmak, korumak ve geliştirmek için gayretli bir çaba içinde insanlar arasındaki ilişkileri güçlendirmeye çalışır (Aldoğan, 2018).

Sosyal hizmet uzmanı, eko-sistemler perspektifi ve güçler oryantasyonu temelinde; müracaatçının koşullarını çevresel bağlam içerisinde, bireysel sorunlar ile toplumsal konular arasındaki bağlantıları fark ederek çalışmaktadırlar (Cankurtaran Öntaş, 2004, s. 38).

Sosyal hizmet uzmanları için başarılı bir güçlendirme uygulamasının öğeleri Sheafor ve Horejsi (2003: 416-418) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

- Sosyal hizmet uzmanı, insanların birlikte çalışarak değişebileceklerine ve arzu edilen sosyal ve politik değişimi yaratabileceklerine inanmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının yaşamı ve içinde bulunduğu durum hakkında tek uzman olduğunu kabul etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, özgüven ve özsaygı geliştirmesi için müracaatçıya yardım etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, karar alma yönünde destekleyerek ve buna izin vererek müracaatçının kişisel gücü yaşamasına olanak vermelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, yaşadığı güçsüzlük duygusuna katkıda bulunan faktörleri anlaması için müracaatçıya yardım etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, kendisine etki edecek insanları, organizasyonları ve sistemleri anlamasına yardım edecek öğrenme fırsatlarını araştırması için müracaatçıyı cesaretlendirmelidir.

- Sosyal hizmet uzmanı, kendi durumunu düzeltmek için kullanabileceği potansiyel güç kaynaklarını belirlemesi için müracaatçıya yardım etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçı yardımsız olmadığını ve güce sahip olduğunu hissettiğinde; arzu edilen değişime ulaşmak için var olan gücü planlı ve disiplinli bir şekilde kullanma yönünde onu desteklemelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, güçlendirmenin her türlü ortamda tüm müracaatçılar için kullanılabilir olduğunu bilmelidir.

Güçlendirme yaklaşımının ne gibi sonuçlar yarattığına bakılacak olursa; güçlendirme temelli bir uygulama ile aşağıdaki değişimlerin ve gelişimlerin gerçekleşmesi beklenmektedir (Barnes ve Bowl, 2001: 24):

- Kişisel gelişim
- Aileler gibi sosyal grupların işleyişinde dönüşüm
- Yaşam seçimleri üzerinde artan bir kontrol
- Bireyin aldığı hizmetler üzerinde artan bir etkisi
- Baskın söylem ve uygulamaların yıkıcılığına karşı direnme
- Yapısal bir değişim yaratma: eşitsizlikleri azaltma

Bununla birlikte güçlendirme yaklaşımı temelli bir uygulamanın sonuçları; artan bilgi düzeyi, beceriler, kişisel gelişim, kendisini çevreleyen sosyal ve politik güçler içindeki kişinin kendi yerini daha iyi anlaması, kişisel verimlilik hissinin artması, kişisel kontrol, benlik saygısı ve politik etkililik olarak ifade edilebilir (Rappaport, 1987; Wallerstein, 1992; Zimmerman, 1990).

Ayrıca güçlendirme yaklaşımında müracaatçı, sadece aldığı kararların sonuçları nedeniyle güçlenmez, ayrıca karar verme sürecine aktif katıldığı için güçlenir (Linhorst ve diğ., 2002: 425). Güçlendirme yaklaşımının güçsüzleştirici uygulamalardan farkı için Şekil 2'yi inceleyiniz).

Son olarak güçlendirme yaklaşımı ile Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) Etik Prensipleri arasında bir bağlantı olduğu unutulmamalıdır. Hem güçlendirme yaklaşımı hem de etik prensipler; sosyal

adalet, kendi kaderini tayin ve işbirliği içinde müdahale ilkelerini taahhüt altına almaktadır (Gutierrez, 1998; akt. Plummer, 2007: 24).

Güçlendirme yaklaşımının uygulandığı bir müdahalenin sonunda müracaatçılarda var olan değişimi ortaya koyan bir örnek, Tablo 1’de sunulmuştur.

Şekil 2 – Uygulamada Güçlendirme Farkı

GÜÇSÜZLEŞTİRİCİ	GÜÇLENDİRİCİ
Kişisel Düzey	
Tecrit edilmiş	Bütünleşmiş
Baskı altında	Atılğan/Güçlenmiş
Eğitilmiş	Yaşam Boyu Öğrenci
Perspektif	
Pozitivist	Eleştirel/Postmodern
Değerlendirme	
DeneySEL Değerlendirme (Klasik Hipotez ve Test Etme)	Güçlendirici Bir Değerlendirme
Gözlemci/Bilim Adamı	Katılımcı/Birlikte Üretici

Kaynak: Adams, 2003: 42’den derlenmiştir.

Tablo 1 – Aile İçi Şiddet Örneğinde Bir Güçlendirme Uygulamasının Ardından
Müracaatçıların İfadeleri

Adım	Güçlendirme Öncesi İfade	Mikro Düzeyde İfade	Mezzo Düzeyde İfade	Makro Düzeyde İfade
Etki	“Ben bir mağdurum” “İçinde bulunduğum durumu değiştiremem”	“Hayatta kalacağım” “Ben bir mağdur değil, mücadeleciyim”	“Üstesinden geleceğiz”	“Bir fark yaratabiliriz”
Grup Bilinci	“Yalnızım” “Hiç kimse benim durumumu anlayamaz”	“Yalnız değilim”	“Birbirimize yardım edebildiğimizde en başarılı biz olacağız”	“Bizlere yardım eden veya etmesi gereken çok sayıda kurum ve sistem var”
Kendini Suçlamayı Bırakma	“Bu benim suçum, onu bu derecede çıldırtmamalıydım”	“Bu benim suçum değil”	“Aile içi şiddet birçok ailede oluyor”	“Hukuk, kadınları ve çocuklarını korumak için değişmeli”
Sorumluluk Üstlenmek	“Durumumu değiştirmek için bir şey yapamam”	“Kendimi korumak zorundayım”	“Kardeşlerime yardım etmeliyim”	“Bilinç ve farklılık yaratmak zorundayız”

Kaynak: Busch ve Valentine, (2000:92)

Sonuç

Güç kavramı ve onun müracaatçılarının sorunları üzerindeki etkisi, özellikle 1970’li yıllarda sosyal hizmetin gündeminde yoğun olarak yer almıştır. Bununla birlikte toplumdaki güç odaklarını ve güç eşitsizliklerini müracaatçıların bilmesi ve gerektiğinde bu odaklara karşı mücadele etmesi fikri ağır basmıştır. Bu tarz bir gündem, beraberinde güçlendirme yaklaşımını getirmiş ve bu felsefi temel, uygulamada karşılığını bulmuştur.

Bu ideal içerisine yer bulan kendi kaderini tayin konusu güçlendirme yaklaşımı içinde önemli bir yere sahiptir. Müracaatçının hem uygulama sürecinde kendi kararını vermesi hem de uygulamadan sonra yaşamla ilgili kendi kararlarını alabilmesi temel amaçtır. Bununla birlikte müracaatçıların kendi kaderini tayin hakkı, onların yaşamlarını riske atmalarına ve tehlike içine girmelerine izin vermemelidir. Burada oldukça hassas bir denge söz konusudur. Burada dengeyi sağlama işlevi, sosyal hizmet uzmanına düşmektedir.

Sonuç olarak söylenebilir ki; güçlendirme yaklaşımı, birey için değil birey ile birlikte başarıya ulaşma felsefesini kabul eden bir yaklaşım olarak sosyal hizmette olmazsa olmaz bir noktadadır. Güçlendirme yaklaşımını temel almayan bir sosyal hizmet uygulaması, mesleğin özünü ters düşecek ve müracaatçıları edilgen bir konuma getirmekten öteye gidemeyecektir. Oysa müracaatçı, içinde bulunduğu sorundan kurtulmak için çaba sarf eden baş aktör olmalıdır. Müracaatçı için bir şeyler yapmak yerine müracaatçı ile sonuca ulaşmak her zaman tercih edilmelidir.

Kaynakça

- Adams, R. (1990). *Self-help, Social Work and Empowerment*. London: Macmillan.
- Adams, R., Dominelli, L. ve Payne, M. (ed.). (2002). *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*. London: Macmillan.
- Adams, R. (2003), *Social Work and Empowerment*. New York Palgrave Macmillan.
- Aldoğan, S. N. (2018). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Karar Verme Süreçlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Askheim, P. O. (2003). "Empowerment as Guidance for Professional Social Work: An Act of balancing on a Slack Rope" *European Journal of Social Work*, 6 (3): 229-240.
- Barker, R., L. (1999). *The Social Work Dictionary*, 4th edition, Washington DC, NASW Press.
- Barnes, M. and Bowl, R. (2001). *Taking Over the Asylum: Empowerment and Mental Health*. New York: Palgrave Publishing.
- Bounds ve Hepburn. (1996). Akt; Thompson, N.,(2016), *Güç ve Güçlendirme*, Çeviri Editörü: Cankurtaran, Özlem, Nika Yayınevi, Ankara.
- Bird, Y. M. and Chenault, V. (1999). "The Role of Social Work in Advancing the Practice of Indigenous Education: Obstacles and Promises in Empowerment-Oriented Social Work Practice". Chapter 9 in the book of *Next Steps: Research and Practice to Advance Indian Education*, 201-235.
- Boehm, A. and Staples, L.,H. (2002). "The Functions of the Social Worker in Empowering: The Voices of Consumers and Professionals", *Social Work*, (47) 4:449-460
- Browne, C. (1995). "Empowerment in Social Work Practice with Older Women" *Social Work*, 40 (3): 358-364.
- Busch, N. B. and Valentine, D. (2000). "Empowerment Practice: A Focus on Battered Women" *Affilia*, 15 (1): 82-95.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. (2004). *Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmetin Güçlendirme Yaklaşımı Açısından Suça Yönelen Çocuk-Polis İlişkisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Chadiha, L., Adams, P., Biegel, D., Auslander, W. and Gutierrez, L. (2004). "Empowering African American Women Informal Caregivers: A Literature Synthesis and Practice Strategies" *Social Work*, 49 (1): 97-108.

- Cheung, Y., Mok, B. and Cheung, T. (2005). "Personal Empowerment and Life Satisfaction Among Self-Help Group Members in Hong Kong" *Small Group Research*, 36 (3), 354-377.
- Croft, S. and Beresford, P. (2005). "Empowerment" *The Blackwell Encyclopaedia of Social Work* (Ed. Martin Davies). Oxford: Blackwell Publishing.
- Dalrymple, j. and Burke, B. (1997). "Anti-Oppressive Practice" *Social Care and the Law*. Buckingham: Open University Press.
- Fitzsimons, S. and Fuller, R. (2002). "Empowerment and Its Implications for Clinical Practice in Mental Health: a Review" *Journal of Mental Health*, 11 (5): 481-499.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge*. New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1984). "Space, Knowledge and Power". *The Foucault Reader*, P. Rabinoz (ed.) New York: Pantheon.
- Freire, P. (2003). *Ezilenlerin Pedagojisi*. Dördüncü baskı, (Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek, çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Garner, J. V. (2001). *Empowerment in Social Work Field Education: Examining the Triadic Aspects of Empowerment in the Education Process of the Social Work Field Student*. A Dissertation of Doctor of Philosophy at the University of Texas.
- Gutierrez L. M., Parsons, R. J., & Cox, E. O. (1998). *Empowerment in Social Work Practice: A Sourcebook*. Pacific Grove, CA Brooks/Cole.
- Gutierrez, L. M. (1994). "Beyond Coping: An Empowerment Perspective on Stressful Life Events" *Journal of Sociology and Social Welfare*, 21 (3): 201-219.
- Gutierrez, L.,M. (1990). "Working with Women of Color: An Empowerment Perspective", *Social Work*, 35.
- Gutierrez, L.,M., GlenMaye, L. and DeLois, K. (1995a). "The Organizational Context of Empowerment Practice: Implications for Social Work Administration" *Social Work*, 40 (2): 249-258.
- Gutierrez, L.,M., DeLois, K. and GlenMaye, L. (1995b). "Understanding Empowerment Practice: Building on Practitioner-Based Knowledge" *Families in Society*, 76: 536-542.
- Healy, K. (2000), *Social Work Practices: Contemporary Perspectives on Change*. London: Sage Publications.

- Hegar, R. and Hunzeker, J. (1988). "Moving toward Empowerment-Based Practice in Public Child Welfare" *Social Work*, November-December, 499-502.
- Holmes, G. E., & Ssleeby, D. (1993). Empowerment, the medical model, and the politics of clienthood. *Journal of Progressive Human Services*, 4(1), 61-78.
- Karataş, Z. (2017). "Çocuklara yönelik denetimli serbestlik uygulamalarında sosyal hizmet müdahalesinin önemi". *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Leadbetter, M. (2002). "Empowerment and Advocacy", in R. Adams, L. Dominelli and M. Payne (eds) *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*. Basingstoke: Palgrave Publishing.
- Lee, J.,A.,B. (2001). *The Empowerment Approach to Social Work Practice*. 2nd edition, New York, Columbia University Press.
- Leung, L. (2005). "Empowering Women in Social Work Practice: A Hong-Kong Case" *International Social Work*, 48 (4): 429-439.
- Linhorst, D., Hamilton, G., Young, E. and Eckert, A. (2002). "Opportunities and Barriers to Empowering People with Severe Mental Illness Through Participation in Treatment Planning". *Social Work*, 47 (4): 425-434.
- Lyddon, W. J. (1995). "Cognitive Therapy and Theories of Knownig: A Social Constructivist View" *Journal of Counseling and Development*, 73: 579-585.
- McWhirter, E. H. (1991). "Empowerment in Counseling" *Journal of Counseling & Development*, 69: 222-227.
- Miley, K. K., O'Melia, M. and DuBois, B. (1998). *Generalist Social Work Practice: An Empowering Approach*. Boston: Allyn & Bacon.
- Minkler, M. and Wallerstein, N. B. (1998). *Improving Health Through Community Organization and Community Building: A Health Education Perspective*. (ed. Minkler, M.) *Community Organizing and Community Building for Health*. Aspen, Gaithersburg, MD.
- Neath, J. and Schrinier, K. (1998). "Power to People with Disabilities: Empowerment Issues in Employment Programming" *Disability & Society*, 13 (2): 217-228.
- Parsloe, P. (1996). *Pathways to Empowerment*. Birmingham: Venture Press.
- Parsons, R. (1991). "Empowerment: Purpose and Practice Principle in Social Work" *Social Work with Groups*, 42 (2): 7-21.

- Peterson, A. and Hughey, J. (2004). "Social Cohesion and Intrapersonal Empowerment: Gender as Moderator" *Health Education Research*, 19 (5): 533-542.
- Pfeffer, N. and Coote, A. (1996). *Is Quality Good for You? A Critical Review of Quality Assurance in Welfare Services*. London: Institute for Public Policy Research.
- Pinderhughes, E. B. (1983). "Empowerment for Our Clients and for Ourselves" *Social Casework*, 64: 331-338.
- Plummer, S. (2007). *Victims' Perspectives on the Process of Seeking a Protective Order: Predictors of Perceived Empowerment*. A Dissertation of Doctor of Philosophy at Virginia Commonwealth University.
- Rapp, C., Shera, W. and Kisthardt, W. (1993). "Research Strategies for Consumer Empowerment of People with Severe Mental Illness" *Social Work*, 38 (6): 727: 735.
- Rappaport, J. (1987). "Terms of Empowerment/Exemplars of Prevention: Toward a Theory for Community Psychology" *American Journal of Community Psychology*, 15: 121-148.
- Robbins, S. P. et al. (1998). *Contemporary Human Behaviour Theory: A Critical Perspective for Social Work*. Boston: M. A. Allyn & Bacon.
- Robbins, S. P., Chatterjee, P., and Canda, E. R. (2006). *Contemporary Human Behavior Theory: A Critical Perspective for Social Work*. 2nd edition. Boston: Pearson Education Inc.
- Rubin, H. J. and Rubin, J. S. (1992). *Empowerment, control and Collective Action. Community Organizing and Development*. New York: Macmillan.
- Shamai, M. (2003). "Using Social Constructionist Thinking in Training Social Workers Living and Working Under Threat of Political Violence" *Social Work* 48 (4): 545-555.
- Sheafor, B. and Horejsi, C. (2003). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. Sixth Edition. Boston: Allyn and Bacon.
- Slettebo, T. (2000). "Empowerment as an Approach in Social Work" *Nordisk Sosialt Arbeid*, 2: 75-85.
- Solomon, B. (1976). *Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities*. New York, Columbia University Press.
- Staples, L. H. (1990). "Powerful Ideas About Empowerment" *Administration in Social Work*, 14 (2): 29-42.

- Şahin, F. (2002). Sosyal Hizmeti Yapılandırmak Açısından Sosyal Yapılandırmacılık. Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma 1. (Ed: Kasım Karataş ve Sunay İl). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını no: 12.
- Taylor-Gooby, P. (1994). "Postmodernism and Social Policy: A Great Leap Backwards?" *Journal of Social Policy*, 23 (3): 385-404.
- Thompson, N. (2016). Güç ve Güçlendirme, Çeviri Editörü: Cankurtaran, Özlem, Nika Yayınevi, Ankara.
- Tuncay, T. ve Erbay, E. (2006). "Sosyal Hizmetin Temel Hedefi: Sosyal Adalet, Güçlendirmeyle Retorikten Pratiğe" *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17 (1): 53-69.
- Van Den Bergh, N. and Cooper, L. (1986). *Feminist Visions for Social Work*. Silver Spring, MD: National Association of Social Workers.
- Yıldırım, B. (2014). Bir yaklaşımın anatomisi: Güçlendirme. İçinde: V. Işıkkhan (Ed.), Prof. Dr. Gönül Erkan'a Armağan: Sosyal Hizmet ve Mülakat. (ss. 183-191). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği.
- Wallerstein, N. (1992). "Powerlessness, Empowerment and Health: Implications for Health Promotion Programs". *American Journal of Health Promotion*, 6: 197-205.
- Zastrow, C. (2004). *Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People*. 8. Edition. Belmont: Thomson Learning.
- Zengin, O., ve Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1).
- Zimmerman, M. A. (1990). "Taking aim on Empowerment Research: on the Distinction between Individual and Psychological Conceptions. *American Journal of Community Psychology*, 18: 169-177.

ÇOCUKLARI KURUM BAKIMINDA OLAN EBEVEYNLER: YAŞAM DENEYİMLERİ, HİZMET BEKLENTİLERİ VE GELECEK PLANLARI ÜZERİNE EKO-SİSTEMİK NİTELİKSEL BİR İNCELEME

Gülsüm EGE¹ Tarık TUNCAY²

Öz

Bu araştırmanın amacı, kendi talepleri sonucu çocukları kurum bakımına alınmış olan ebeveynlerin yaşam deneyimlerini eko-sistem yaklaşımı temelinde incelemektir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak çocukları için Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne 2014 ile 2016 yılları arasında kurum bakımı talebinde bulunan 13 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda; ebeveynlerin anne ve baba olmaya ilişkin algılarının toplumsal cinsiyet söylemlerinden etkilendiği, kendilerini yetersiz gördükleri, kurum bakımını son çare olarak değerlendirdikleri, karşılaştıkları sorunlarla baş edemedikleri noktada kurum bakımına yöneldikleri, ortak noktalarının sorunlar ile baş etmede sosyal desteklerinin yetersizliği olduğu ortaya çıkmıştır. Ebeveynler çocuklarını kurum bakımına vermeyi kayıp olarak algılayıp yas süreci tepkileri deneyimlemiştir. Ebeveynlerin çocukları ile iletişimleri sürmektedir. Ebeveynin çocuk bakımı sorununa yönelik önlemler koruyucu önleyici nitelikte olmalı ve kurumlararası işbirliğine dayanmalıdır. Kurum bakımında olan çocukların aileleri ile koruyucu sosyal hizmet müdahaleleri planlanmalıdır. Çocuklarını istismar-ihmal etmeyen ve yalnızca sosyoekonomik koşullar nedeniyle kurum bakımı talep eden ebeveynlerin çocukları için kurum bakımı hizmeti düşünülmemelidir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar, çocuk koruma, kurum bakımı, ebeveynler, eko-sistem yaklaşımı, niteliksel araştırma, çocuklarla sosyal hizmet

¹ Sosyal Çalışmacı, İzmir Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müd., gulsun.ege@aile.gov.tr; Sorumlu Yazar

² Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü, ttuncay@hacettepe.edu.tr

PARENTS OF CHILDREN IN RESIDENTIAL CARE: AN ECO-SYSTEMIC QUALITATIVE INQUIRY ON LIFE EXPERIENCES, SERVICE EXPECTATIONS AND FUTURE PLANS

Abstract

This research aims to examine the unique life experiences of parents whose children have been taken to the residential care by their demands using the eco-systems theory. A qualitative research method was used. In-depth interviews were conducted with 13 parents who requested institutional care for their children between 2014 and 2016 from the Ankara Department of Family and Social Policies. Research findings indicated that parents' perceptions on parenting were mostly shaped by general gender discourse, they saw themselves as inadequate, they considered residential care as a last resort, they went to residential care where they could not adequately cope with the problems, and their perceived social support was inadequate. Parents felt that giving their own children to residential care is a kind of 'loss' experience and they experienced specific grief reactions. Communication with their children is continuing. Measures for parents' problem of child care must be protective and preventive and should be based on inter-agency cooperation. Protective social work interventions should be planned for the families of children in residential care. Parents who do not abuse or neglect their children and demand residential care only due to socioeconomic conditions should be prevented from leaving their children in the child care institutions.

Key Words: *Children, child protection, residential care, parents, eco-systems approach, qualitative research, social work with children*

Giriş

Toplumun en eski kurumu olan aile, uzun yıllardır üstlendiği işlevler ile hem aile üyelerini hem de toplumun genelini koruyan bir sistemdir. Aile sisteminin işlevleri ve yapısı zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Buna karşın aile üyelerinin biyolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik, kültürel ve manevi ihtiyaçları halen aile sistemi içerisinde karşılanmaktadır. Ailenin temel işlevlerinden biri çocuk yetiştirme. Ancak ailelerin karşı karşıya kaldıkları bazı sorunlar zaman zaman aileyi bu temel işlevini yerine getiremez hale getirebilir.

Eko-sistem perspektifi aile değerlendirmesinde kullanılmaktadır. Ailelerin karşı karşıya kaldıkları ve çocuk yetiştirme işlevini yerine getirmelerini engelleyen sorunları anlayabilmek için hem aile içi dinamikleri ve iletişim örüntülerini içeren iç sistemini, hem de ailenin kendisini kuşatan dış sistemler ile olan ilişkisi bu yaklaşımla analiz edilebilir. Ailenin bulunduğu sosyal çevre de aile sistemini çok yönlü etkiler.

Ailelerin çocuklarına karşı yetiştirme işlevini yerine getirememesi ve çocukların devlet tarafından korunma altına alınması; ihmal veya istismar, yoksulluk, sağlık sorunları ve daha özel pek çok sorun ile bağlantılı olabilmektedir. Çocukların çocuk koruma sistemine girmesi farklı yollarla gerçekleşebilirken bu yollardan biri ailelerin sisteme başvuru yapması şeklindedir. Bu noktada aileler, çocuklarına karşı bakım sorumluluklarını yeterince yerine getiremediklerini beyan ederek kurum bakımı talep edebilmektedirler.

Çocuğun anne ve babasının çocuğun bakım ve gözetiminden asli olarak sorumlu kişi olduğu açıktır. Çok önemli ve geçerli nedenler olmaksızın kişilerin bu sorumluluğun dışına çıkması düşünülemez. Anne-babalığa atfedilen toplumsal değerler de göz önüne alındığında ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeye karar verme sürecinin arka planında gelişen sorun ve gereksinimlerin öğrenilmesi bu noktada çok kritik bir bilgidir. Çocuklarının kurum bakımında olmasını nasıl algıladıkları, kurum bakımına yönelik psikososyal süreçlerinin anlaşılması, bu ebeveynlerin yaşam deneyimleri

üzerinden kavrayış kazandırabilir. Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verme talebi öncesinde ve sonrasında yaşadıklarını, birey odağını aşarak çok katmanlı olarak ele almak, çocukları korunma ihtiyacı içerisinde olan ailelerin sorunları ve gereksinimlerini anlamayı kolaylaştıracağı düşünülmüştür. Ayrıca konuyla ilgili literatürde herhangi bir benzer araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın amacı, kendi talepleri sonucu çocukları kurum bakımına alınmış olan ebeveynlerin yaşam deneyimlerini eko-sistem yaklaşımı temelinde incelemektir. Araştırma yoluyla kurum bakımı hizmetlerinden yararlandırılan çocukların ebeveynlerinin yaşam deneyimlerinin resmedilmesi hedeflenmiştir.

Aile Sisteminin Karşılaştığı Sorunları Anlamada Eko-Sistem Yaklaşımının Önemi

Günümüzde aile yalnızca kan bağı ile birbirine bağlı olan bireyler için kullanılan bir kavram olmaktan uzaktır. Aile bir sistem, birbirlerini derin ve gizli bağlar ile etkileyen kişiler topluluğudur (Forward ve Buck, 2015).

Bir aileyi sistem olarak değerlendirmek, bireyleri teker teker ele almaktansa, aile içerisindeki bireylerin birbirleri ile kurdukları iletişimi ve etkileşimi, bu etkileşimlerin meydana getirdiği değişimleri, sorunları anlamamızda daha etkili olacaktır. Böylece aile içerisinde tekrarlanan davranışlar, sorunlar, ailenin ihtiyaçları daha net şekilde ortaya koyulabilecektir. Aile sisteminin kendisini etkileyen ve kendisinin de etkide bulunduğu diğer sosyal sistemler ile kurduğu etkileşim de aile sistemini değerlendirirken göz önüne alınmalıdır. Gladding (1998)'e göre, ailede genellikle cinsiyet ya da kuşak temelinde oluşan alt sistemler mevcuttur ve bunlar karı-koca, anne-baba, kardeşler, ebeveyn-çocuk alt sistemleridir. Alt sistemi oluşturan bireylerin özellikleri ve rolleri o alt sistemi diğerlerinden ayırmaktadır (Akt: İlerisoy, 2012).

Eko-sistem yaklaşımına göre birey ve bireyin çevresi uyum içerisinde olmalıdır (Turan, 1992'den akt. Özbesler ve Bulut, 2013). Aile sistemi de her zaman dengede olabilmek için çaba harcar, dengenin değiştiği durumlarda çevresine uyum sağlamak için stratejiler geliştirir.

Eko-sistem yaklaşımının temel kavramlarından olan karşılıklı bağımlılık kavramı aile sistemi içerisindeki ilişkileri değerlendirirken de oldukça işlevsel olmaktadır. Çünkü aile bireylerinden herhangi birinde ortaya çıkan değişim tüm alt sistemleri ve aile sistemini de etkileyecektir. Ayrıca aile sistemi sosyal çevresi ile de karşılıklı bir bağımlılık ilişkisine sahiptir. Sosyal çevrede meydana gelen değişimler de aile sistemini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecektir.

Bronfenbrenner (1979), birey ve aile sisteminin çevresi ile olan etkileşiminde sergilediği davranışların, işlevlerinin ne tür etkileşimler ve ne tür sistemlerin etkisi ile ortaya çıktığını anlamak için mikro, mezzo, egzo ve makro sistemler olmak üzere dört farklı bileşen ortaya atmıştır. Bu bileşenler ve onların aile sistemi ile olan etkileşimlerini analiz etmek çevresi içerisinde birey kavramsalını da aile sistemini değerlendirirken kullanılmasında kolaylık sağlamaktadır (Özbesler ve Bulut, 2013).

Aile sistemi, bahsedildiği gibi, mikro, mezzo, egzo ve makro sistemler tarafından çevrenmiş ve bu sistemler ile iletişim halindedir. Dolayısıyla bu sistemlerdeki herhangi bir değişim aile sistemini etkilemekte olup aile sistemi de dinamik yapısı gereği bu değişimlere yani çevreye uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Eko-sistem yaklaşımının en önemli kavramlarından biri çevresi içerisinde birey kavramıdır. Sosyal hizmet disiplini de değerlendirmelerinde bu kavramı kullanmaktadır. Bu kapsamda, eko-sistem yaklaşımının temel kavramlarına ve olayları/durumları ele alış biçimine bakıldığında, ailelerin yaşadıkları sorunların analiz edilmesinde oldukça işlevsel bir çerçeve çizeceği düşünülmektedir. Germain (1973), eko-sistem yaklaşımının insanları, çevreleri ile bir bütün olarak değerlendiren bütüncül bir görüşe dayandığını, çünkü bir sistemin ancak çevresi ile ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde anlaşılabilceğini belirtmektedir (Akt: Morrice, 1998).

Ayrıca dezavantajlı aileler ile çalışırken eko-sistem yaklaşımını kullanmak, ailelerin yaşadığı sorunları ve onların ihtiyaçlarını anlamada yerinde bir kullanım olmaktadır (Collins, Jordan ve Coleman, 2013). Bunun sebebi, aileleri değerlendirirken, ailenin kendi iç dinamiklerini ve iletişim

örüntülerini göz önüne almamızın önemi kadar, diğer sistemler (kök aile, iş, komşular, hizmet aldıkları resmi veya özel kurum/kuruluşlar vb.) ile olan etkileşimlerini, bağlantılarını değerlendirmenin de önemli olmasıdır. Çünkü aileler ve bireyler çevrelerinden bağımsız değildirler. Ailelerin yaşadıkları sorunları çevreden bağımsız şekilde ele almak sorunun çözümü için de sınırlı bir çerçevede elde edilmesine neden olmaktadır.

Etkili bir müdahale için her bir aile üyesinin sosyal çevresi içerisinde mevcut olan güçlü yanları ve kaynakları tanımlanmalıdır. Bu şekilde aileleri, ihtiyaç duydukları kaynaklara yönlendirmek mümkün olabilecektir. Aileleri yalnız ve izole bir sistem olarak değerlendirmek doğru değildir, aileler daha geniş çevreleri ile ilişki halinde yaşarlar. Bu da aile içi ilişkilerin dengede olduğu ailelerde dahi çevrelerinde bulunan dış sistemlerde yaşanan sorunlardan etkilenerek zaman zaman stresli, baskıcı ve destekleyici olmayan ortamlarda sorunlar yaşayabilmesine sebep olabilir. Yine çevresel engeller ise ailelerin potansiyellerine ulaşmalarını engelleyebilir. Bahsedilen durumdan ötürü ailelerin karşı karşıya kaldıkları ve çözümleyemedikleri için çocukların korunma ihtiyacını ortaya çıkaran sorunları bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirmek ve aileler için gerekli sosyal ve maddi desteği sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak gerekecektir (Collins, Jordan ve Coleman, 2013).

Eko-sistem yaklaşımı, insan gelişimini mikro sistem, mezzo sistem, egzo sistem ve makro sistem olmak üzere birbirine bağlı sistemler dizisi içinde dört farklı bileşen ile ele almaktadır. Bu bileşenlere kısaca değinilecek olursa bireyin doğrudan iletişimde olduğu; aile, okul, iş gibi sistemleri içine alan sistem mikro sistemi ifade etmektedir. Mikro sistem, bireyin deneyimlediği sosyal roller ve başkaları ile kurduğu ilişkileri içermektedir. Bireyin doğrudan ilişki içerisinde olduğu çevreyi kapsamaktadır. Mezzo sistem; mikro sistemler arasındaki etkileşimlerden meydana gelmektedir. Diğer bir deyişle mezzo sistem, mikro sistemlerin bir sistemidir. Örnek olarak; okul-ev ilişkisi, okul-işyeri ilişkisi verilebilir. Egzo sistem bireyin gelişimini dolaylı olarak etkileyen unsurlardan oluşmaktadır. Buna örnek olarak ise bir çocuk için, ebeveyninin işi ile ev arasındaki ilişki verilebilir. Ayrıca egzo sistem, sosyal bağlamı içerir. Tüm sistemler ile alt sistemleri kapsayan genel kültürel veya alt kültürel

kalıpları içine alan sisteme ise makro sistem denilmektedir (Bronfenbrenner, 1994). Bu şekli ile eko-sistem yaklaşımı, insanların sosyal çevrelerindeki farklı düzeylerdeki sistemler ile kurdukları sürekli ve dinamik ilişkilerin analiz edilmesini sağlar ve bireylerin yaşadıkları sorunların birçok yönünün değerlendirilebilmesi adına bir perspektif sunarak bu sorunlara yönelik çözüm üretilmesine katkı sağlar.

Yöntem ve Özneler

Araştırmanın modelini belirlerken ebeveyn deneyimini kavrama ve resmetme amacı belirleyici olmuştur. Alanyazın incelendiğinde ebeveynlerin kurum bakımı talep etmelerine yol açan nedenleri resmeden bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu da bu araştırmanın keşfedici eğilimine yön vermiştir. Ebeveynlerin bu süreci nasıl deneyimledikleri, deneyimlerini nasıl algıladıkları, zorlu kararı verme aşamasına nasıl geldikleri ve sonrasında neler yaşadıkları gibi soruların, bireylerin kendi ifadelerinden anlaşılmasının yalnızca derinlemesine bir değerlendirme ile mümkün olacağı görüşüyle nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan –bireyin davranışlarını doğru anlayabilmek için, onun kendine özgü algılamasını ve yaşantısını bilmemiz gerektiğini savunan– olgubilimsel (fenomenolojik) yaklaşım tercih edilmiştir (Creswell, 2013).

Araştırmanın özneleri amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak 2014 ve 2016 yılları arasında Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne dilekçe ile çocuklarının kurum bakımına alınması için başvuran ve yapılan sosyal inceleme sonucunda çocukları kurum bakımına alınan ebeveynlerden oluşmaktadır. Özneler, yalnızca sosyoekonomik koşullarından kaynaklı olarak çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan anne ve babalardır. Herhangi bir ihmal veya istismar durumu söz konusu değildir. Bunun dışında dilekçe ile başvuru yapan akrabalar (büyük anne, büyük baba, dayı, amca, teyze vb.) dahil edilmemiştir.

Araştırmanın amacına uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun içeriğinde; ilk bölümü

sosyodemografik özellikler oluştururken ikinci bölümde, ebeveynlerin kurum bakımı için başvuru yapma nedenleri, sosyal destekleri, gereksinimleri, kurum bakımı sonrasında yaşadıkları, hizmet önerileri ile geleceğe dair planlarına ilişkin genel sorular yer almıştır.

Veri toplama süreci öncesinde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından (ASPB) idari izin, Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan etik kurul izni alınmıştır. Araştırmanın katılımcılarına, İl Müdürlüğü arşivlerinde bulunan dosyalar üzerinden iletişim bilgileri bulunarak ulaşılmıştır. İl Müdürlüğünde sistematik bir veri kayıt sisteminin bulunmamasından dolayı yalnızca elde edilen dosyalarda bulunan veriler kapsamındaki ebeveynlerin iletişim bilgileri not edilmiştir. Görüşmeyi kabul eden 7 kadın, 6 erkekten oluşan – genç yetişkinlik dönemindeki– 13 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler, ebeveynlerin belirledikleri tarihler ve saatlerde ve onların istedikleri yerlerde yapılmıştır. Görüşmelerde zaman zaman ev ziyaretleri yapılırken, zaman zaman ebeveynlerin kendi seçtikleri mekanlar kullanılmıştır.

Bulgular

Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler ile yapılan derinlemesine görüşmelerin analizi; “Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç” “Çocuklar Kurum Bakımına Alındıktan Sonra Yaşananlar” “Hizmet Beklentileri” ve “Geleceğe Dair Planlar” olmak üzere 4 ana temada verilmiştir.

Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç

Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç başlığı altındaki analiz ebeveynlerin; (1) anne babalık algıları, (2) sosyal destek tanımları ve (3) son çare kurum bakımı olarak üç alt temada yapılmıştır.

Anne Babalık Algıları

Görüşülen ebeveynler, anne ve baba olmayı farklı şekilde anlamlandırmaktadırlar. Ebeveynler anne ve babanın farklı rolleri olduğunu, farklı alanlarda çocuğu kontrol edebileceklerini, bu durumu da hem

cinsiyetlerinden kaynaklı becerilerinin hem de yine cinsiyetten kaynaklı rol dağılımının etkisinin ortaya çıkaracağını düşünmektedirler.

Senin de bi annen baban vardı. Hangisi daha çok ilgileniyodu senle? Annenin görevi de mi? Bizde öyle değildi... Çektim elimi ayağımı, evi mi süpürmedi ben süpürdüm. Çamaşır mı yıkamadı attım çamaşırı makinaya. Yani yıkıyosun anladın mı, mecbur. Anlata, anlata ,anlata anlamıyo. Yapmıyo inadına yapmıyor (Söğüt, 36, E).

Ebeveynler, çocukların bakımını gerçekleştirmekte zorlandıklarını ve sağlayamadıklarını ifade ettikleri noktalarda bu durumu kendi yetersizlikleri olarak algılamaktadırlar.

Sahip çıkamadım. Bakamadım. Sokağa atmış gibi... Adamın aklına çeşit çeşit bir sürü şey geliyor (Sandal, 37, E).

Gücüm yoktu, yetemiyodum... Gücüm yettiği kadar. Eğitimleri düzgün olsun aile hayatları istedim ama yapamadım onu beceremedim. Beceremediğim için de götürüp teslim ettim artık... Bak şöyle düşünüyosun; sen bi annesin, sen kimin annesisin, sen ne sıfatla annesin, nasıl bi annesin ki sen, mesela ben bunu çok düşünürüm. Bi çocuğun oldu bakamadın, bi kızın oldu birine verdin, üç oğlun oldu nerde hani? (Akasya, 35, K).

Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısını ve çocuk yetiştirmeye etkilerini inceleyen Kılıç (2013), anneliğin öncelikli olarak duygular ile ifade edildiğini, sorumlulukların duyguların ardından geldiğini, babalığın ise daha çok maddi yönü içeren sorumluluk olarak tanımlandığını, ev içi sorumluluk annelere bırakılırken eve ve ailesine zaman ayıran babaların fedakâr olarak tanımlandığını ortaya çıkarmıştır. Yapılan başka araştırma sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılanlar arasında kadın ve erkeklerin çocuklar hastalanınca ona bakmayı “kadınsı iş” olarak gördükleri anlaşılmaktadır (Vatandaş, 2007). Gerek annelerin gerekse babaların anne baba olmaya ilişkin toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri ve birbiri ile örtüşen düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Bu sebepten olsa gerek görüülen ebeveynler ve çocuklarının özelliklerine bakıldığında; babası tarafından kurum bakımına verilen çocukların annelerinin aileyi terk ettiği ya da hayatını kaybettiği, annesi

tarafından kurum bakımına verilen çocukların annelerinin ise kendilerine biçilen “annelik” sorumluluklarını yerine getiremedikleri anlaşılmaktadır.

Sosyal Destek Tanımları

Sosyal destek, destek sağlayanın iletişiminin, destek alanın içinde bulunduğu durum ve zorluklar ile baş etmesini sağladığı kişilerarası bir süreçtir (Albrecht ve Goldsmith, 2003). Görüşülen ebeveynlerin neredeyse tamamının; yakınlarında destek alabilecekleri kimsenin bulunmayışından ve dolayısıyla sorunlar ile yalnız baş etmeye çalıştıklarından dolayı çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kaldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Ebeveynlerin yakın çevresinde manevi yakınlık hissettiği, “gücü olsa bana yardım ederdi” dediği bazı kişiler bulunmaktadır. Ne var ki, çevresinde iletişimde oldukları bu kişiler kendi yaşamlarındaki sorunlar ile baş etmeye çalıştıklarından kendilerine destek olamamaktadır. Ancak bu kişilerin yakınlarında bulunması yine de ebeveynler tarafından duygusal destek olarak algılanmaktadır.

Vermeden önce amcam vardı ilk eşimin amcası, çocuklarla çok ilgileniyodu, E...’u (çocuğundan bahsediyor) çok severdi, kendi evladı gibi. O getirir götürür yiyecek içecek bırakırdı (Ladin, 25, K).

Bir diğer sosyal destek şekli olan bilgisel sosyal desteğin, ebeveynler çocukların bakımını sağlayamadıkları zamanlarda çevreden kurum bakımı önerisi şeklinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Bizim bi on numara var (komşusundan bahsediyor). Bi teyzemiz var. Çok seviyo çocuğu, hani böyle işkence görcene dedi, ailem çok işkence yapıyodu çocuğuma. Dövüyodu, ediyodu, hep kafasında bıçak izleri falan vardı çocuğun hep yara falan vardı. O yüzden hani böyle olcana dedi yurda yerleştirdi dedi. Dedim yurt bulabilirsem yerleştirecem. İşte onun sayesinde öyle yurt buldum (Meşe, 35, K).

Aileden ve arkadaşlardan ekonomik veya araçsal destek sağlayabilme, hem rutin başa çıkmada hem de öngörülemeyen olaylarla mücadelede önemli bir farklılık yaratabilir (Curley, 2010). Ebeveynler genel olarak çocuklarını kurum bakımına verme noktasına gelmelerinde, çocuğun bakımı konusunda

doğrudan destek ve ekonomik destek eksikliği olduğunu düşünmektedirler. Dolayısıyla ebeveynlerin bu süreçteki deneyimlerinde en önemsedikleri destek boyutu araçsal destek olmaktadır.

En büyük neden tutunacak bi dalım yoktu. Anne bakamıyo, bacı desen İstanbul'da, kardeşler zaten herkes kendi dağına göre dumani var (Söğüt, 36, E).

En önemli sorun, şu ufak çocuklar işte ben işe geldiğim zaman bırakacak insan yok. En önemli sorun oydu. Yani kimsenin olmadığı. Ee kreş yardımı istedim, kreş yardımını da devlet vermedi (Servi, 41, E).

Ebeveynler sosyal çevrelerinden yeterli sosyal desteği sağlayamadıkları durumlarda, formel destek kaynaklarına yönelmiştir. Ancak bu kaynaklara ulaşamama veya kaynakların yetersiz oluşu çocuklarını kurum bakımına vermelerine neden olan bir faktördür.

Çocukları o ara kuruma verme fikri oldu bende bi gittim. Dediler ki o zaman size maaş bağlayalım vermeyin çocukları. İyi dedim öyle bi imkanınız varsa bağlayın. Ama tuttular tekine bağladılar. Ben vermedim o zaman. İş bulana kadar o bana çok destek oldu (Erguvan, 38, K).

Gladov ve Ray (1986) tek ebeveynli yoksul aileler ile yaptıkları araştırmada; ebeveynlerin enformel destek kaynaklarından aldıkları desteğin yaşam doyumlarını olumlu yönde etkilediğini ve çevresinden aldığı destek ile sorunlarını oldukça azalttığı sonucuna varmışlardır. Bu da yalnızlık duygusundan uzaklaşan tek ebeveynli ailelerin ekonomik sorunları daha az önemser hale getirmektedir. Araştırmamız, yeterli sosyal desteğe sahip olmanın ebeveynlerin çocuklarının bakımını sağlayabilmelerinde çok ciddi bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Ebeveynler karşılaştıkları sorunlar ile mücadele edebildikleri, yeterli desteği alabildikleri takdirde ebeveynlik becerilerini geliştirmek, bir aileyi idame ettirmek/yönetmek, iletişim, kişisel olarak gelişme ve maddi destek sağlamak gibi bazı becerilerini geliştirebilmektedirler (ASAGEM, 2011). Ancak bunun aksi durumlarda, ebeveyn yeterli desteği hissedemediğinde veya karşı karşıya olduğu sorunları çözebilmesini sağlayacak kaynaklara sahip olmadığına çocuk bakımı konusunda ciddi zorluklar yaşanmaktadır.

Çocuğum nerde diye bana hesap soramaz... Ben çocuğumun elimden geldiği sürece her şeyini yaptım. Gittim sokakta da çalıştım. Gittim telekızlık da yaptım, benim ailem bana hesap soramaz. Ben sokakta çalışırken neredelerdi? Ben düştüğümde neredelerdi? (Köknar, 35, K).

Ebeveynlerin anlatılarına bakıldığında sahip oldukları sosyal destek kaynaklarını kullanmaya çalıştıkları, bu kaynaklardan yeterli desteği alamadıklarında ise formel destek sistemlerine yöneldikleri anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin bahsettikleri formel desteklerin; sosyal ve ekonomik destek, ücretsiz kreş desteği ve danışmanlık tedbiri olduğu anlaşılmış, ancak bu hizmetlerin de yetersiz kalmasının ardından ebeveynlerin de son çare olarak kurum bakımına başvurdukları ortaya çıkmıştır. Boer ve Coady (2006), enformel desteğin yanında profesyoneller ile kurulan olumlu ilişkinin de aile dışından sağlanan sosyal desteğin önemli bir boyutu olduğunu vurgulamıştır.

Son Çare Kurum Bakımı

Çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kalan ebeveynler ile yapılan görüşmelerde, kurum bakımı kararının bir “son çare” olarak algılandığı, ebeveynlerin bu karara direnebilecekleri kadar direndikten sonra “çaresiz” kalarak verdiklerini aktardıkları anlaşılmaktadır. Bu kararı vermenin oldukça zor olduğu, tüm kaynakların tüketilerek bu kararın verildiği ebeveynlerin vurguladıkları önemli bir nokta olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte, psikolojik, ekonomik ve sosyal pek çok farklı süreç etkili olmaktadır. Ebeveynlerin kendi algıları, yetişememe ve yetersizlik duyguları, çevrelerinden bekleyip alamadıkları sosyal destekleri, ulaşamadıkları veya yetersiz kaldığını düşündükleri hizmetler, sosyal çevrelerinin etkileri bu sürecin kurum bakımı ile sonuçlanması sürecinde önemli parçaları oluşturmaktadır. Eko-sistem yaklaşımına göre mikrodan makroya pek çok ayrı düzeydeki etkileşimi burada görmek mümkündür.

Mecbura kaldım verdim. Hani şimdi mesela burdayım çocuk evde olsa kim bakacak. Mecbura kaldım. Kimse evladını vermek istemez ama... Mecbura kaldım... (Sandal, 37, E).

Her türlü tehlikeye açıklar. Mahalleyi tanımış oldum o arada. Madde

bağımlıları, tecavüzcüler... Hep bi şeyler böyle artık birikti, birikti, birikti (Erguvan, 38, K).

Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeden hemen önceki süreçteki ihtiyaçlar ile ilgili anlatılarına bakıldığında; hem fiziksel ihtiyaçların hem de duygusal ihtiyaçların artık karşılanamaz olduğu, bu durumun ebeveynleri psikolojik anlamda da oldukça yıpratıcı bir hale geldiği görüldü. Ebeveynlerin genel olarak alt sosyo-ekonomik düzeydeki mahallelerde yaşadıkları da anlaşıldı. Mevcut fiziksel çevrelerinin çocukları için madde kullanımı, cinsel ve fiziksel saldırıya uğrama riski taşıdığına yönelik bir algılarının bulunduğu da görüldü..

Ebeveynlerin anlatılarına bakıldığında anne ve baba olmaya toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu anlamlar yüklemelerinin yanında kendilerine atfettikleri sorumlulukları yerine getiremedikleri düşüncesi ile yetersizlik ve suçluluk duyguları hissettikleri gözlenmiştir. Bununla beraber ebeveynlerin sorumluluklarından vazgeçtikleri bir dönüm noktası bulunmaktadır. Bu dönüm noktasına gelinmesinde ise ekonomik yoksunluk, sosyal destek yoksunluğu, diğer ebeveynin kaybı ya da aileyi terk etmesi, ailenin baş edemediği bir kriz durumu gibi nedenler ile ailelerin sosyal çevrelerinde bulunan risklerin çocukları tehdit etmesi, ebeveynlerin de bu risklerden çocukları koruyamadıklarına ilişkin düşünceleri etkili olmaktadır. McCubbin ve diğ. (1998); okuldan, komşulardan, akrabalarından, sağlık ve sosyal hizmetlerden alınan sosyal desteğin sıkıntı, güçlük veya kriz durumlarında ailenin direncini artırıcı etkisinin olacağını belirtmektedir (akt. Simon ve diğ., 2005). Ayrıca akrabaları tarafından bakılan çocuklar, kurum bakımında yetişen ya da akrabalık bağı bulunmayan koruyucu aileler yanında yetişen çocuklara göre daha olumlu etkilenirler (Bempah, 2010). Görüşülen ebeveynlerin ise bahsedilen desteklerden yoksun olduklarını algıladıkları ve ifade ettikleri, çocuklarını da bu yüzden kurum bakımına vermek zorunda kaldıklarını aktardıkları görülmektedir. Hem kadın hem de erkek ebeveynlerin toplumun önyargılarından kaynaklı yalnız ebeveyn olmayı çeşitli sorunlar ile deneyimledikleri fark edilmiştir. Ebeveynlerin baş etmeye çalıştıkları sorunların benzer ve farklı yönleri bulunsa da genel olarak bakıldığında bu

sorunlar ile baş etmede önemli bir yeri olan sosyal destek eksikliği çocukların kurum bakımına verilmesi kararında yoğun olarak ifade edilmiştir.

Çocukların Kurum Bakımına Alınmasının Ardından Yaşananlar

Bu başlık altında; ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına bıraktıktan sonra yaşadığı duygusal dinamikler (yas tepkileri ve rahatlama) ve çocuklarla görüşme süreçleri analiz edilmiştir.

Yas Tepkileri

Ebeveynler kurum bakımının ardından kayıp yaşantısı sonrasında verilen yas tepkilerine benzer anlatımlarda bulunmuşlardır.

Sevilen, değer verilen birinin kaybının ardından verilen biyopsikososyal tepkiler yas olarak adlandırılmakta olup yas, doğal ve evrensel bir tepkidir. Bireyler kayıpların ardından terkedilmiş, güvensiz hissetmelerinin yanında suçluluk ve öfke gibi tepkiler de gösterebilmektedirler. Yas sürecinde verilen tepkilerin evrensel olmasının yanında bireysel farklılıklar da bu tepkilerin ne şekilde ortaya çıkacağına etkili olmaktadır (Şenelmiş, 2006). Bowlby (1977) yas sürecini bağlanma ile ele almakta olup bağlanma figürünün ortadan kaybolmasının bireyler tarafından ciddi bir depresyon ile karşılandığını, yas sürecindeki davranışsal tepkilerin kayıp ile yeniden bağ kurmaya yönelik olduğunu ifade etmektedir (Akt. Worden, 2008).

Lindemann (1944) normal yas sürecinin bazı karakteristik özelliklerini yas deneyimi yaşayan kişiler ile yaptığı çalışmalar sonucunda belirlemiştir. Buna göre; 1) Somatik veya bedensel sıkıntılar 2) Kaybedilenin hayali ile meşgul olma 3) Kayıpla ilgili kendini suçlama 4) Düşmanca tepkiler, kontrolsüz öfke 5) Kayıptan önce sürdürülen davranışların yitilmesi (Worden, 2008) bu özellikleri oluşturmaktadır.

Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler ile yapılan görüşmeler yukarıda özetlenen literatür bilgileriyle örtüşen anlatılar içermiştir. Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verdikleri ilk gün ve sonrasında bahsederken kayıp sonrası yas sürecinde görülen tepkilere benzer fiziksel, bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerden bahsettikleri

görülmektedir. Ebeveynler bu durumu önemli bir kayıp olarak algılamakta ve kayıp sonrasında yaşanan tepkileri deneyimlemektedirler. Çocukların kurum bakımına alındıktan sonra, kurum ortamına uyum sağlaması için aile ile iki haftaya kadar görüşmemesinin sağlanması kuralı ebeveynlerin bu süreci bir kayıp olarak algılamalarına etki etmektedir. Yapılan bazı uluslararası çalışmalar ebeveynlerin çocuklarından fiziksel olarak ayrılmalarını bir kayıp, ölüm olarak deneyimlediklerini ve bundan dolayı acı çektiklerini ortaya çıkarmıştır (Schofield ve diğ., 2011).

Ebeveynlerin kayıp sonrası yas sürecine uyumlu olarak duygusal, fiziksel, düşünsel ve davranışsal tepkileri şöyledir:

Boşluk, baya büyük bi boşluk. Nasıl anlatıyım ki bilmiyom ki onu. Duvarlar üstüme üstüme gelmeye başladı artık her gün. Boşluk evde ses yok. Çocuklar yok kimse yok (Kayın, 35, E).

Yani... Kimseyle konuşmak istemedim. Kimseyi görmek istemedim. Öyle... (Ihlamur, 33, K).

Çocuklarımı götürdüm yurda bıraktım, sabahleyin eve gidecem. Ben şimdi o eve nasıl girecem. Çünkü duvarlar üstüme üstüme geliyor, nefes alamıyodum eve gidince (Söğüt, 36, E).

Ağlıyodum her gün çıkmıyodum hiç bi yere... Yemek hiç bi şey, hiç bi şeyle alakam yoktu (Ladin, 25, K).

Ben yurda vereli çocukları iki buçuk en fazla üç ay oldu olmadı, verdiğimden bu tarafa 16 kilo birden verdim. 15 günde. Hıhı, 15 günde. Saçım da ak yoktu ak oldu, yani düşün. Öyle söyliyim. Allah düşman olsa da evladından ayrı düşürmesin (Servi, 41, E).

Görüşülen ebeveynler ciddi derecede uyku sorunları yaşadıklarını, kendisini eve kapatanların dışındakiler; sabit ve kapalı bir yerde kalamadıklarını, normalde kullandıklarından çok daha fazla miktarlarda sigara kullandıklarını dile getirmiş olup derin bir çökkünlükten bahsetmişlerdir. Ayrıca suçluluk duygusu, keder, öfke ve pişmanlık duyguları genel olarak bir arada ortaya çıkmaktadır (Schofield ve diğ., 2011). Ebeveynler çocuklarını kurum bakımına

verme kararlarını yeniden sorguladıklarını ve kendilerini suçlu hissettiklerini dile getirmişlerdir.

Kötüydü... Yokluğuna alışamadım. N... ve emsalleri çocukları gördüğünüz zaman yaşadığınız üzüntü, acı, gözyaşı. İyi değildi yani. Kötüydü, kendimi suçlu hissettim. Halen de hissediyorum... Pişmanım. (Ardıç, 42, K).

Rahatlama

Bununla beraber, ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeden önce yaşadıkları yoğun stres ve çocukları koruyamadıkları duygusundan kaynaklı olarak, çocuğun kurum bakımına alınması ile rahatlama hissi yaşadıkları da anlaşılmaktadır.

Tıpkı çeşitli hastalıklara sahip bireylere bakım verenlerde ölüm sonrasında ortaya çıkan rahatlama ve strese azalma duygusuna benzer bir şekilde kurum bakımı öncesinde yaşanan yoğun stres ve çocukların güvenliği ile ilgili kaygı nedeniyle ebeveynlerin bir kısmı rahatladıklarını ifade etmektedirler (Ghesquiere, Haidar ve Shear, 2011).

Bi insanın üzerinde böyle bi yük olur ya hani, rahatladım. Yani burda olsa, bi yere gitsen mesela çalıştığın yerde acaba çocuğa bi şey mi oldu? Bi şey mi geldi başına düşünüyorsun. Şimdi rahatım. Güvenliği var, dört tane anne, vermişler işte (Kavak, 53, E).

Şöyle ki kafam rahat. Psikolojim bozulacaktı, çocuklarım aç mı kaldılar, kapıda mı kaldılar, biri kandırıp tecavüz mü eder. Kimle geziyorlar, hep kafam dolu oluyodu burda. Ama şimdi biri koruyo kolluyo gibi orda (Erguvan, 38, K).

Ebeveynlerin, tamamının, çocukları yeniden yanlarına almak üzerine planlar yaptıkları öğrenilmiştir. Ebeveynler, yaşamlarında baş etmek zorunda kaldıkları sorunları, bir takım eksiklikleri gidermeleri gerektiğini, bunun sonucunda çocuklarını geri alma düşüncesi ile çocuklarını kurum bakımına verdiklerini vurgulamışlardır. Ebeveynlerin sorunları çözme, koşulları iyileştirme planlarının yanında evlenmeyi planladıkları da görülmektedir. Burada ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kaldıklarındaki sosyal destek eksikliğinin önemli bir paya sahip olduğunu

düşünmek gerekmektedir. Ebeveynler evlenerek kendilerine bir sosyal destek kaynağı bulmayı hayal etmiştir.

Ya ben dedim ki hani bi iki sene çalışırım, (sigara yakıyor) en azından üç tane kredim ikiye düşer, bi şekilde dedim hani ev kredim kalır. Ondan sonra normal bi iş yaparım. Bizim iş kelle koltukta (konsomatris olarak çalışıyor)... Şimdi bi kişinin sürünmesi var, iki işinin sürünmesi var. Farklı bi şey (Kökner, 35, K).

Şimdi ben şöyle söyliyim size açık ve net konuşuyum, ben evlenmeyi düşündüm. Hemen hemde... Olmuyo, hani, sen bi çalışan insansın, eve geliyosun, pantolon yıkanacak, hizmet yapılacak, ev temizlenecek. Olmuyo yani, her şey bi sakın yanlış anlama abla, kadın değil yani. Hani bahsettiğim kadınla bi yaşamak değil. Önemli olan hayat arkadaşı. Bi eve geldiğin zaman ses (Kayın, 35, E).

Ebeveynler ve çocukları için kurum bakımı sonrasındaki ilişkilerinde artık yeni bir dönem başlar. Çocukların eğitim ve sağlık durumları, her türlü fiziksel ihtiyaçları kurum tarafından takip edilmekte, anne ve babaların çocukları ne koşullarda, hangi zamanlarda, ne kadar süre ile görebilecekleri kurum görevlileri tarafından, yasal boyutları göz önünde bulundurularak düzenlenmektedir. Bu durum bazen ebeveynlerde çocuklar ile ilgili kontrolün kaybedildiği duygusu yaratarak çocuklar ile ilgili her değişimde veya uygulamada huzursuz hissetmelerine neden olmuştur.

Bu sosyal hizmet uzmanları yok fazla para veriyosun yok şu yok bu. Bende diyorum ki bunların elleri ayakları zaten kırık. Versem nolacak ki. Anne yok baba yok dedim nolacak (Çınar, 56,E).

Çocukla Görüşme

Ebeveynler çocuklarını, yatılı veya olmaksızın izinli olarak veya kurum içerisinde ziyaret ederek görmektedirler. Ebeveynler çocukları ile görüşmelerine, onları izinli olarak aldıkları zamanlarda nasıl vakit geçirdiklerine önem vermektedirler. Ancak ebeveynler kendi koşullarından kaynaklı ya da kurumun kurallarından kaynaklı olarak çocuklarını görme konusunda bir takım sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Ebeveynlerin ifadelerinden çocukları ile iletişimlerini koparmadıkları ve koparmayı da düşünmedikleri

sonucuna varılmaktadır. Kurum bakımı sürecindeki bu ilişkiye ebeveynlerin yaşadıkları suçluluk duygusunun yansıdığı düşünülmektedir.

Her hafta her hafta, iki günde bi telefonla, her hafta. Hiç sektirmedim. Mümkün olduğu kadar gidiyom aliyom geliyom, işte beraber yatıyoz yiyoz içiyoz. Hava güzel olursa eğleniyoz... (Kayın, 35, E).

Ben her hafta alırım çocukları. İşte o yüzden diyorum ya param çocuklara gider (Çınar, 56, E).

İki haftada bi gidiyodum, baya bi masraflı oluyo benim için 30-40 milyona patlıyo, uzak olduğu içinde 45 km (Kavak, 53, E).

Derinlemesine görüşmelerin ardından görüşmelerin dökümlerinin alındığı sırada ebeveynlerin çocukları ile kurumda yaptıkları ziyaretleri “görüş” olarak ifade ettikleri görülmüş ve bu kavramın üzerinde durulması gerektiği düşünülmüştür. Görüş kelimesinin TDK sözlüğünde (2017) beş farklı anlamda açıklandığı görülmektedir. Bunlardan birinin; ‘cezaevi ve hastanede birine yapılan ziyaret’ olduğu görülmektedir.

Sonra çocukların görüşü geldi ben dedim gidecem (Akasya, 35, K).

Çocuğumla görüşebiliyorum, haftasonları zaten görüş günü. Her ayın son cuması da eve iki gün izne alıyorum (Ardıç, 42, K).

Çocuklarının zorla –kurumsal bakımda olsalar da– kapatılmış olduklarını düşünmeleri ebeveynlerin sıklıkla cezaevleri için söylenen “görüş” kelimesini kullanmalarına etki etmiş olabilir.

Ebeveynlerin kurum bakımı sonrasında çocukları ile kurdukları ilişki oldukça dikkat çekicidir. Görüşülen ebeveynlerin tamamı çocukları ile iletişimini hiç koparmamış, nerdeyse tamamı da her hafta çocukları ile görüşmüştür. Ancak çocukların ebeveynleri ile yaşama istekleri, ne zaman gerçekleşeceğini sorgulamaları, kuruma yeniden dönme zamanları geldiğinde hırçınlaşmaları ebeveynlerin çocuklar ile görüşme sıklıklarında azalmaya neden olabilmektedir. Bunun nedeni ise ebeveynlerin bu durum ile baş etmekte zorlanmalarıdır.

Ebeveynlerin Hizmet Beklentileri

Hizmet Beklentileri başlığı altında ebeveynlerin, kurum bakımı öncesinde çocuklarını kurum bakımına vermek yerine kendilerine sunulabilecek hizmetler ve kurum bakımı sırasındaki hizmet beklentileri ile ilgili önerileri analiz edilmiştir.

Ebeveynler beklentilerini; (1) ekonomik destek alanların ihtiyacına göre ödeme yapılması, (2) konut veya kira yardımının kendileri için çözüm olabileceği ve en dikkat çekici olarak (3) devlet tarafından kontrol edilen ya da atanan bir bakıcı ile gündüz ve akşam bakımevi hizmeti olarak ifade etmiştir.

Devlet destekli bireysel bakım hizmetinin devletin; bir kurumda değil de kendi evlerinde ya da günün belirli saatlerinde bir bakımevinde çocuklarına bakmasının çocuklarının aynı zamanda kendileri ile kalmasını sağlayacağı, aile bütünlüğünün de bozulmamış olacağı belirtilmiştir. Bilson ve Cox (2007), çocukların yüksek yararı için kurum bakımına alternatif uygulamaların oluşturulması gerektiğini, bu uygulamaların da ancak toplumun doğru analiz edilmesi ve politika geliştirirken kullanılan bakış açısının değiştirilmesi ile yapılabileceğini savunmaktadır.

Ebeveynlerin farkında olduğu gibi, kurum bakımı çocukları psikolojik, gelişimsel ve etkileşimsel yönlerden olumsuz etkilemektedir (Kayira, 2016). Oysa tüm ailelerin potansiyel güçleri ve yetenekleri vardır. Eğer ailelerin güçlü yönlerini görmeye odaklanılırsa sahip oldukları güçleri, problemlerine odaklanılır ise problemleri görmek söz konusudur (DeFrain ve Asay, 2007). Bu araştırmada da ailelerin kendi sorunlarına buldukları çözümlerin, sorunu deneyimleyen bireyler olmalarından ötürü kayda değer olduğu düşünülmüştür. Ayrıntılı bir sorun betimlemesinden ziyade, olası güçlere ve çözümlere odaklanılmıştır. Ayrıca ebeveynlerin kendi sorunlarına çözüm önerisi sunmalarının onların güçlü bir yönü olduğu düşünülmüştür. Görüşülen ebeveynler, kurum bakımında çocukların tüm ihtiyaçlarının karşılandığının altını çizmekle beraber, çocukların ihtiyaç duydukları sevginin ancak kendi sevgileri olduğunu düşünmektedirler.

O zaman bana derdi ki, bi gündüz bakımevi olur, nebilyim bi bi yer olur.

Çocuklar orda kalır, annede gider cezasını paşa paşa çeker. Annem üç çocuğa birden bakamaz. Bakımevi olur nebilim bi bi şey olur. Yani gider çalışırdım (Ihlamur, 33, K).

Bu kadın sığınma evi yapmışlar, niye erkek sığınma evi çocuklarıyla beraber yapmadılar böyle. Bakın devletten Allah zeval vermesin, çok güzel bakıyo çocuklara. Tamam, sadece kadın sokakta kalmaz erkek de sokakta kalır. Eğer o zaman, öyle bi imkan olsaydı ben çocuklarımı vermezdim (Çınar, 56, E).

Şu anda yurttta her şeyi verebilirler, ama benim verdiğim sevgiyi veremezler (Akasya, 35, K).

Bunun dışında ise çocukları ile kurdukları iletişimde nasıl bir yol izlemeleri gerektiği ile ilgili eksiklikleri olduğunu ve bu yönde bir destek istediklerini ifade etmektedirler. Ebeveynler çocukları ve kendileri ile birebir iletişimde olan meslek elemanlarının tecrübeli ve duyarlı olmasını, çocukların bakım sorumluluğunu üstlenen bakım personelinin ise eğitilmiş ve çocuklar ile sevgi ile iletişim kurabilen kişiler olmasını beklemektedirler.

Gelecek Planları

Gelecek Planları başlığı altında ebeveynlerin gelecekte kendileri ve çocukları için hayalini kurdukları planları ortaya çıkmıştır.

Ebeveynler, kendileri ilgili gelecek planlarında muhakkak çocuklarına yer vermişler ve planlarını onlara odaklayarak yapmışlardır. Bundan sonraki yaşamları için evlilik planları olsa dahi önce çocuklarını düşündüklerini vurgulamışlardır.

Öyle evlilik üzerine falan planlarım yok ama çocuk oradan çıktıktan sonra evlenirim. Ben şimdi evlenirsem... Bana bakamıyordun niye evlendin, evleniyordun beni niye verdin... Bunun hesabını sorar. 18 yaşına gelip çıkınca da Allah alnımıza ne yazdıysa artık (Sandal, 37, E).

Ebeveynlerin çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra bazılarının yaşamlarında bekledikleri değişimleri gerçekleştiremedikleri ve gerçekleştirmek adına umutsuz oldukları görülürken bir kısmı gelecek planlarını daha umutlu ifadelerle aktarmaktadırlar. Ebeveynler, çocuklarının eğitim almalarını

oldukça önemsediklerini, bundan sonraki süreçte çocuklarının iyiliğini dikkate alarak bazı değişiklikler yapacaklarını ifade etmişlerdir.

Çocuklarıma güzel bi gelecek sunmak. Hani öyle maddi yönden değil ki. Zaten onu yapamam, hani ben elli sene çalışsam yapamam zaten. Kültür olarak hani okutma gibi bi şey öyle olabilir yani. Okusunlar, kendi hayatlarını kendileri kurtarsınlar (Ardıç, 25, K).

O çocukları 18 yaşına getirene kadar sağlıklı sıhhatli bi şekilde hayatta kalmayı hedefliyorum (Söğüt, 38, E)

Ben hayatta olduğum sürece her türlü desteğim çocuklarıma, ben oraya verip de bırakmıyorum. Onların takipçisiyim (Erguvan, 38, K).

En önemlisinin de ebeveynlerin çocuklarını asla bırakmayacaklarını dile getirmeleri olduğu düşünülmektedir. McSherry ve diğ. (2010), ailede var olan sorunlar birbirleri ile kıyaslandığında, bazılarının değiştirilmeye ve düzeltilmeye daha uygun olduğunu ifade eder. Yapılan görüşmelerde ebeveynlerin yeterli ve gerekli desteği aldıkları takdirde çocuklarını alma ihtimallerinin yüksek olduğu düşüncesi oluşmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular eko-sistem yaklaşımı çerçevesinde mikro, mezo ve makro düzeylerde değerlendirilmiştir.

Mikro Düzey Sonuçlar

Mikro düzeyde öncelikle ebeveynlerin özellikleri ve kişisel yaşam deneyimleri değerlendirilmektedir. Aile sistemi içerisindeki ilişkilerde, ailenin karşılaştığı sorunlar ile baş etme düzeylerinde; üyelerin psikolojik, sosyal ve ekonomik özellikleri önemli olmaktadır. Bu araştırma kapsamında görüşülen ebeveynlerin çoğunun ilkökul mezunu olduğu ve çalıştığı saptanmıştır.

Ebeveynler ile yapılan görüşmelere bakıldığında çocukların bakım sorununun ortaya çıkmasında çok büyük etkisi olsa da doğrudan ve tek başına ekonomik yoksunluğun sebep olmadığı şeklinde bir sonuç çıkarılabilir.

Ebeveynlerin çocuklarını çalışma süreleri içerisinde bir kreşe göndermek için yeterli gelirlerinin olmamasının yanı sıra sosyal çevrelerinde çocuklarının bakımı konusunda destek alabilecekleri güvenilir bir yakınlarının olmaması, sorunu daha derin hale getirmektedir.

Dikkat çeken bir diğer nokta, ebeveynlerin tümünün bir defa, bazılarının birden fazla defa boşanmayı deneyimlemiş olduklarıdır. Bu da aslında parçalanmış ailelerin çocuklarının korunma ihtiyacının daha fazla olduğuna ilişkin görüşü destekler niteliktedir.

Ebeveynler, içinde buldukları sosyal çevre ve –toplumsal cinsiyetçi– kültürün etkisi ile oluşan anne-babalık algılarından dolayı, çocuklarını kurum bakımına verdikten sonra kendilerini çocukları ile ilgili konularda yetersiz hissetmekte ve olanlardan kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Çünkü ebeveynler, kendilerine biçtikleri rolü yerine getiremediklerini, çocukları için yeterince fedakar/güçlü anne ve babalar olmadıklarını düşünmektedirler. Özellikle erkekler, cinsiyetleri yüzünden ebeveynlik rolünü yerine getirmekte yetersiz olduklarını vurgulamışlardır.

Ebeveynler, çocuklarını kurum bakımına vermeyi bir kayıp olarak algılamışlardır. Yas sürecinde kişi kayıp sonrası başkalarından da koptuğunu hissetme, yaşamın kaybedilen kişi olmaksızın anlamsız olduğu düşüncesi, kaybedilen kişi ile olmak için yaşamaya devam etme isteği gibi bazı tepkiler vermektedirler (Ghesquiere, Haidar ve Shear, 2011). Kurum bakımına verdikten sonra ise kayıp sonrası yas sürecinde görülen tepkiler vermişlerdir. Yas sürecinde verilen tepkiler, yalnızca bir ölümün ardından verilmemekte, kişiler sevdikleri, değer verdikleri bireylerden herhangi bir sebeple ayrılmak zorunda kaldıklarında da görülebilmektedir.

Kurum bakımı ile rahatlama yaşayan ebeveynlerin rahatlama duygusu, kurum bakımı öncesinde yüklendikleri sorumluluğu paylaşabilecek sosyal destek mekanizmalarından yoksunluklarını göstermektedir.

Mezzo Düzey Sonuçlar

Mezzo düzey değerlendirme ebeveynlerin etkileşimleri ile ilgilidir. Görüşmeler sırasında ebeveynler, sıklıkla çocukların kendilerine ait olduğunu,

geri alacaklarını belirtmiş, kurumdaki uygulamalardan kendi hakimiyetlerini kaybettikleri düşüncesi ile rahatsızlık duydukları anlaşılmıştır. Bu da ebeveynlerin çocukları ile aralarındaki ilişkiyi, ebeveyn olmaktan doğan hak ve sorumluluklarını sürdürme isteğini ortaya koymaktadır. Bu durum ebeveynlerin içsel motivasyonlarını ortaya koyan güçlü yanlarıdır.

Çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin öncelikli hedefinin uygun ortamın (ekonomik durumun iyileşmesi, destekleyici bir aile ortamının sağlanması) sağlanmasının ardından çocuklarını almak olduğu görülmüştür. Gelecek planları içinde çocukları hep vardır.

Ebeveynlerin; çocukları başta olmak üzere diğer ebeveyn, eş, kök aile, akraba, kardeş ve bu sistemler arasındaki ilişkileri ile komşuluk ilişkileri ve ebeveynlerin aldıkları formel destekler kapsamında ulaşılan sonuçlar mezzo düzeyde değerlendirilmiştir. Kurum bakımı talep edilmeden önceki sürece gidilecek olursa, ebeveynler için bu süreçte sosyal çevreleri ile kurdukları iletişimin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Çünkü ebeveynlerin tamamının çocuklarını kurum bakımına verme nedenleri hem yakın çevresinden doğrudan bir sosyal destek görmüyor olmaları hem de yakın çevresindeki sistemler arasındaki ilişkinin ebeveynlere olumlu bir destek sunmuyor olması ile bağlantılıdır. Ebeveynlerin tüm ebeveynlik sorumluluklarını diğer ebeveyn ile paylaşmaksızın üstlenmelerinin yanında kardeş, kök aile, akraba desteği de oldukça sınırlıdır.

Ebeveynlerin genel olarak algıladıkları tek desteğin duygusal destek olduğu, bunun da belirli bir zamanda, belirli koşullara bağlı şekilde sağlandığı, anlaşılmaktadır. Aslında alınan sosyal destek ile algılanan sosyal destek birbiri ile uyuşmamaktadır. Ebeveynlerin çocukları için kurum bakımı talep etmeden önce; yaşadıkları konutun fiziksel koşulları ve kira ödemelerinde, çocuklara yeterli beslenme, güvenli çevre sunma ve çalışırken çocukların bakımını sağlama konusunda zorluklar yaşadıkları, ayrıca yalnız kadın/yalnız erkek olmaktan kaynaklı çevreleri tarafından kısıtlı iletişim kurulan, yardım edildiğinde mahalle baskısına maruz kalan aileler oldukları anlaşılmıştır. Görüşülen ebeveynler için sosyal çevre bir sosyal destek kaynağı olmaktan ziyade kimi zaman güçsüzleştirici durumları içermiştir.

Boşanmış ve diğer ebeveyn tarafından gereken sorumluluğun yerine getirilmediği ailelerde anne ya da baba; çocuk bakımı, ev işleri yapma, zaman yönetimi, gelir sağlama, çalışma yaşamına uyum sağlama gibi pek çok konuyu kontrol etmeye çalışmakta ve zorluk yaşamaktadır. Bu durum ebeveynlere psikolojik iyilik hallerini geri planda tutma zorunluluğu getirmektedir. Ebeveynlerin bu süreçte en çok ihtiyaç duydukları sosyal desteğin –doğrudan çocuk bakımı ya da maddi destek gibi somut olarak görülebilen–araçsal destek olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynlerden bazıları; danışmanlık tedbiri, sosyal ve ekonomik destek, belediyelerden gıda-yakacak yardımı gibi destekler aldıklarını belirtirken bazıları bu türden destekler almamıştır. Sosyal desteğin bireyin talep ettiği zamanda ve bireyin beklediği nitelik ve nicelikte olması, birey için gerçek bir sosyal destek algısını beraberinde getirmektedir. Ancak sunulan bu araçsal destekler birey için yeterli niceliğe ve niteliğe sahip olmadığından süreç ebeveynleri çocuklarını kurum bakımına vermeye götürmüştür.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri de ebeveynlerin çocuklarının içerisinde seçim yaparak bir veya birkaçını kurum bakımına vermek zorunda kalmalarıdır. Bu seçime sebep olan faktör, ebeveynin kendi kök ailesi, eski eşi, eski eşinin kök ailesi, yeni eşi, yeni eşinin kök ailesi gibi sistemler ya da bu sistemler arasındaki ilişkiler tarafından karşılanan ya da karşılanmayan sosyal destek ihtiyacı ile bağlantılıdır.

Ebeveynler tarafından beklenen sosyal desteğin karşılık bulmamasından kaynaklı olarak yoğun hayal kırıklığı yaşadıkları ve sonucunda da yalnızlık duyguları hissettikleri ortaya çıkmıştır. Segrin ve Passalacqua (2010) yalnızlık duygusunun yakın ilişki kurulan bireylerin bulunmaması ya da eksikliği ile önemli derecede ilişkili olduğunu aktarmaktadır. Bu sebepler ile ebeveynlerin yaşamlarını çocukları ile olan ilişkilerine bağladıkları düşünülmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarına değer verdikleri, onları önemsedikleri yapılan görüşmelerde net bir şekilde hissedilmiştir. Ebeveynlerin çocukları ile iletişimlerini koparmadıkları, hatta pek çoğunun her hafta ya kurumun izni ile çocuğu evine götürmek üzere aldığı ya da kuruma giderek çocuk ile görüştüğü,

bunun dışında telefonla da aradıkları, çocukları ile daha seyrek görüşenlerin de ekonomik ya da iş ile ilgili sorunlardan dolayı seyrek görüşebildikleri anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, her zaman, ebeveynlerin, çocuklarının kurum bakımında olması, onları sevmedikleri, değer vermedikleri, düşünmedikleri ve onlara karşı sorumluluk hissetmedikleri anlamına gelmemektedir. Bu durum ayrıca ebeveynlerin çocukları ile iletişimi sürdürmeye çabaladıklarını göstermektedir.

Ebeveynler için çocuklarını kurum bakımına verme bir dönüm noktası olarak hayatlarını etkilemektedir. Çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra ebeveynler, kurdukları tüm ilişkileri gözden geçirmiş, sorgulamış ve ihtiyaç duyduklarında alamadıkları destek kaynakları ile iletişimlerini de sürdürmeme kararı almışlardır. Bu durumun yaşadıkları hayal kırıklığı ve yalnız olduklarını hissetmeleri ile ilgili olduğu düşünülebilir.

Ebeveynlerin, yararlandıkları koruyucu, destekleyici tedbirler, sosyal ve ekonomik destek gibi hizmetler de formel sosyal destek kaynakları olmakla beraber sorunların çözümü konusunda ya geçici işlevi olduğu ya da işlevsiz olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni ise, bahsedilen ebeveynlerin enformel destek kaynaklarının neredeyse hiçbirinin ebeveynlerin ihtiyaçlarına cevap vermemesi, bununla bağlantılı olarak yaşanan ekonomik, sosyal, psikolojik sorunların baş edilemez hale gelmesi ve bu hizmetlerin de durum oldukça karmaşık hale geldikten sonra yalnızca belirli standartlarda uygulanmaya çalışılması gösterilebilir. Her aile kendine özgü bir yapıya sahiptir, dolayısıyla standartlaşmış uygulamalar, hepsi için aynı sonuçları doğurmayacaktır.

Makro Düzey Sonuçlar

Makro düzey değerlendirmenin odağı ebeveynlerin deneyimlerinin toplumsal bağlamıdır. Anne ve baba olmaya toplumda atfedilen değerler bireylere de sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklar her zaman bireyler tarafından üstesinden gelinebilen sorumluluklar değildir. Sosyal roller ile yetişen bireyler, çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kalan ebeveynler hakkında da oldukça olumsuz yargılara sahip olmaktadır. Çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin kendilerinin de bu yargılara

sağlık oldukları çoğunlukla göz ardı edilir. Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından bir tanesi, çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin kendilerine yönelik algılarının başkalarının onlara yönelik algıları ile benzerlik taşımasıdır.

Oysa ki Welbourn'e göre ebeveynler çocuklarına yeterli bakımı sağlayamasa bile bu her zaman onları sevmedikleri anlamına gelmez, ebeveynler zamanlarının ve enerjilerinin çoğunu çocuklarını düşünmeye adayabilirler (2012).

Ebeveynler ile yapılan görüşmelerde, farklı olan ya da toplum tarafından kabul görmeyen eylemleri olan anne/babanın ve çocuğun toplumdaki dışlandığı, onlar için sunulan destek ve hizmetlerin daha sınırlı olduğu görüldü. Eko-sistem yaklaşımında makro düzey; ekonomik yapıları, kültürü, değerleri, sosyal politikayı içerisinde bulunduran sistemin en dış katmanıdır. Bu noktadan bakıldığında, ebeveynlere yönelik hizmetlerin eksikliğinde kültürün, politikaların, ekonominin ve değerlerin etkisi yadsınmaz. Bu kişileri hem toplum kendi içerisinde dışlamakta hem de hizmetlerden yararlanma durumları daha sınırlı olmaktadır. Sunulan hizmetlerin; toplumun kültürel değerlerinden etkilenmediğini söylemek mümkün değildir. Hizmetlerin bireylerin öznel şartlarına uygun olmaktan öte çoğunluğun standartlarını taşıdığı görülmektedir.

Ebeveynler, saatleri uygun olmadığından yararlanamadıkları kreş hizmetlerinin düzenlenmesinin, kadınlara sağlanan konuk evi hizmetine benzer bir hizmetin erkekler için de geliştirilmesinin, çocuk bakımının ya da çocuk bakımının sağlanması için gereken ekonomik kaynakların sağlanmasının, ekonomik desteğin ihtiyaca göre olmasının ve en önemlisi çocuklarına kendileri bakabilmeleri için gereken hizmetlerin sağlanmasını talep etmektedirler. Sonuç olarak ebeveynlerin en çok desteğe ihtiyaç duyduğu alanlar; çocuk bakımı, maddi konular ve zaman yönetimi olmuştur.

Bununla beraber ebeveynlerin, kurum bakımına ilişkin hizmet beklentileri; çocukları ile kuracakları iletişim konusunda profesyonel destek sağlanması ve yine çocuklarını ve kendilerini oldukça etkileyen birebir iletişimde oldukları

meslek elemanlarının tecrübesi, ilgisi ve en önemlisi sevgisi olmaktadır. Buna ebeveynlerin ek olarak çocuklar ile ilgilenen bakıcı personelin eğitimi konusunda beklentileri yer almıştır.

Öneriler

ASPB Faaliyet Raporları (2015 ve 2016), Türkiye’de kurum bakımına alınan çocukların sayısının arttığını göstermektedir. Çocukların korunma ihtiyacı, önemli bir sosyal soru olarak halen gündemdedir. Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynlerin bu kararı vermeden önceki süreçte yaşam deneyimlerine bakıldığında ekonomik yoksunluğun çocukların kurum bakımına verilmesinde tek başına bir unsur olmamasının yanında, bu süreçteki önemli bir neden olduğunu söylemek yanlış değildir. Bu doğrultuda, sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanan ailelerin her birinin farklı miktarda ekonomik desteğe ihtiyaç duyduğu düşünülerek her bir aile ile ailelerin ihtiyaçlarının tespiti yapılarak yapılacak olan ödemelerin miktarı ve ne kadar süre ile ödeneceği aile üyeleri ile ortak bir çalışmanın sonunda belirlenebilir. Ortaya çıkacak sonuç hâlihazırda ödenen miktardan az veya fazla olabilir, miktarın belirlenmesine ailenin koşulları yön verecektir. Bununla beraber ekonomik desteğin kriz durumlarında bireylerin yaşamlarındaki zorlu dönemleri atlatalmaları için verilen geçici bir çözüm olduğu göz önüne alınır ise sosyal boyutu ile ilgili çalışmalar yapmak müracaatçıların güçlenmelerini sağlayarak onları ekonomik desteğe bağımlı kılınmasının önüne geçilmesini sağlayabilir.

Ebeveynler için önemli bir diğer konu, çocukların bakımı konusunda yaşadıkları zorluklardır. Aslında, çocuklarına karşı herhangi bir kötü muamelede bulunmayan, çocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğünü tehlikeye atacak bir ortam yaratmayan ve yalnızca sosyoekonomik koşullarından kaynaklı olarak çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler için ara çözümlere ihtiyaç vardır. Ücretsiz kreş kontenjanının artırılması, daha büyük yaş grubundaki çocuklar için okul saatleri öncesi ya da sonrası bakım sağlayan, çocukların kaliteli zaman geçirmesini sağlayan merkezler ile

aileler arasında bağlantı kurulması, benzer durumdaki ebeveynlerin çocukları için ebeveynlerin çalışma saatlerine uygun şekilde bu hizmetlerin geliştirilip yaygınlaştırılmasıdır. Ebeveynlerin çalışma saatlerinin işverenler tarafından çocuklarının bakımını sağlayabilecekleri şekilde düzenlenmesinin sağlanması ebeveynler ve çocuklar için yararlı sonuçlar doğuracaktır. Ayrıca ebeveynlerin çalışma saatlerine uygun olarak gece bakımını sağlayacak gece bakımevleri gibi hizmetlerin geliştirilmesinin, çocukların ebeveynleri tarafından bakılabilmeleri ihtimalini artıracığı düşünülmektedir.

Ebeveynlerin psikolojik desteğe ve çocuk bakımı konusunda yönlendirilmeye ihtiyacı vardır. Ebeveynlere sunulan hizmetlerin hem araçsal boyutta hem de duygusal ve bilgisel boyutta olması onların stresini azaltacak ve baş etme kapasitesini artıracaktır. Tek yönlü olarak sadece ekonomik destek veya danışmanlık hizmeti sunmak, hem gereksinimlerin giderilmesi, hem de ebeveynlerin sorunlar ile baş edebilmesi noktasında yetersizdir.

Çocukların kurum bakımına alınmasından önce koruyucu önleyici çalışmaların yapılması gereken en önemli kurumlardan biri Milli Eğitim Bakanlığıdır. Uygulamada en sık karşılaşılan durum okullar tarafından ailelerin yaşadığı sorunlar hakkında neler yapılabileceğinin bilinmemesi ve gerekli bildirim aileler için çok geç olduğu zamanlarda yapılmasıdır. Okullarda da sosyal hizmet uzmanlarının istihdamının sağlanması, sosyal hizmet profesyonelleri için çocuklara kolaylıkla temas edebilen bir konum oluşturacaktır. Bu kurumda çalışan sosyal hizmet uzmanları; risk analizleri, aileler ile birebir yapılacak çalışmalar, ailelerin güçlendirilmesi için formel ve enformel kaynakları harekete geçirme gibi çalışmalar yürütebilirler.

Çocuk koruma sistemi sorunlar ortaya çıktıktan sonra müdahale eden bir mekanizma yerine önleyici çalışmalar yürüten bir özellikte olmalıdır. Bu da çocuklara yönelik risk durumlarının önceden analiz edilmesi ve gereken önlemlerin alınması şeklinde tasarlanabilir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (2005) içerisinde yer alan koruyucu destekleyici tedbirlerden danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirleri bakım tedbirinin öncesinde uygulanan ve önleyici çalışmaların yürütülmesi beklenen

tedbirlerdir. Bu tedbirlerin hangi kurumlar tarafından uygulanacağına ilişkin gerekli yasal düzenlemeler de mevcuttur. Koruyucu destekleyici bu tedbirlerin hakkı ile uygulanması, bu tedbirlerin uygulayıcı kurumlar arasında işbirliği ile ve koordineli bir şekilde yürütülmesi, sorunların çözümünde işlevsel olacaktır.

Çocuk koruma sistemi; farklı kurumlar arasında; eşgüdüm ve işbirliği sağlanarak, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunularak, birlikte hareket edilerek ve belirlenecek risklere yönelik yapılacak çalışmalarda öncelik sıralaması yapılarak yürütülecek çalışmaları içermelidir. Çocukların korunması için yürütülen hizmetler her kurumun kendi özelinde ayrı ayrı yürütülmesi yerine uyum içerisinde ve kurumlar tarafından beraber planlanarak uygulanmalıdır. Böylece tedbirlerin daha işlevsel olması sağlanabilecektir.

Çocuk koruma alanında koruyucu destekleyici tedbirlerin uygulanmasından sorumlu kurumların koordinasyonları merkezi, il ve ilçe düzeylerinde koordinasyon kurulları tarafından takip edilmekte olduğundan bu kurulların zamanında toplanması ve yukarıda belirtilen ilkeler ile çalışması oldukça önemlidir. Çocukların risklerden korunmaları için öncelikle buldukları yerdeki risk durumlarının ortadan kaldırılması hedeflenmeli, bunun için de en başta aile, okul, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri ve diğer ilgili tüm kurumlar ile sivil toplum kuruluşları ve bütün toplumun sorumluluk alması gerekmektedir.

Çocuklarını kurum bakımına verme seçeneğini değerlendirebilecek kadar zor durumda olan ebeveynlere yönelik hizmetler standart uygulamalardan uzak ve esnek olmalıdır. Bireylerin ve ailelerin içerisinde buldukları duruma özgü şekillenebilmeye uygun olmalıdır. Ancak bu şekilde bu denli hayati bir mesele için çıkış yolları bulunabilecektir.

Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeyi bir kayıp olarak algılayarak yas sürecini deneyimledikleri görülmüştür. Bu nedenle çocukları aileden ayrıldıktan sonra ebeveynler ile yapılacak psikososyal destek çalışmaları önceliklidir. Meslek elemanları tarafından ailelere ve çocuklara; çocukların kalacakları mekanın fiziksel koşulları, imkanları, ebeveynlerin çocukları ne zaman ve ne şekilde görebilecekleri ve kurum bakımının kurallarına ilişkin ayrıntılı bilgi verilmelidir. Kuruma

gelindiğinde aileleri kimin karşılayacağı, kurumun nasıl tanıtılacağı, ebeveynler ile yapılacak olan görüşmeler planlanmalı ve her bir çocuk için gerçekleştirilmelidir.

Lietz (2011) yapmış olduğu niteliksel araştırmada ebeveynlerin çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra yararlandıkları hizmetlerin bulunduğunu (ekonomik, sosyal, psikolojik) bunun da onlara yakınlarından aldıkları sosyal destek kadar etkili şekilde yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkemizde çocukları kurum bakımına alınan ailelere yönelik herhangi bir iyileştirici çalışma bulunmamakta çoğu zaman ise çocuklardan dolayı yararlandıkları hizmetler de son bulmaktadır. Ancak araştırma kapsamında görüşülen ebeveynlerin yaşam deneyimlerine bakıldığında ebeveynlerin kurum bakımı öncesindeki mevcut sorunlar ile mücadelelerine devam ettikleri yönündedir.

Sosyal hizmet kurumlarının amacı, bu özellikteki aileler ile gerekli çalışmaları en hızlı şekilde tamamlayarak çocukları ailelerinin yanına döndürmek olmalıdır. Korunma altına alınan çocukların aileleri hakkında belirli aralıklar ile sosyal inceleme yapıldığı bilinmektedir. Ancak burada önemli olan ailelerin yeniden işlevsel hale getirilmesi ve çocukların mümkün olan en kısa sürede ailesinin yanına döndürülmesinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda izlenecek yol şu şekilde olmalıdır: öncelikle ebeveynler ile kayıp ve yas sürecine yönelik psikolojik iyilik hallerini sağlamak üzere çalışmalar yapılmalıdır. Ardından ailenin hangi işlevlerini yerine getiremez halde olduğu, nelere ihtiyaç duyduğu zaten öncesinde yapılan sosyal incelemede tespit edilmiş durumda olduğundan, bu ihtiyaçlara yönelik hizmetler ve toplumsal kaynaklar ile ebeveynleri buluşturacak planlı müdahale süreci uygulamaya konulmalıdır. Bu şekilde bir uygulama yürütülerek çocukların da kurum bakımında mümkün olan en kısa sürede ve kurum bakımı deneyiminden en az olumsuz etki ile ayrılması sağlanabilir.

Kuruluş içerisinde gerçekleşen görüşmeleri ebeveynlerin görüş olarak niteledikleri göz önüne alınacak olursa, hem çocuklar hem de ebeveynler için bu görüşmelerin daha sıcak ve samimi bir ortamda gerçekleşebilmesinin sağlanması için görüşme zamanları özel olarak planlanmalı ve görüşme mekanları özenle tasarlanmalıdır.

Çocukların kurum bakımında mümkün olan en kısa sürede kalmalarının sağlanması için yararlandırılacakları hizmetlerin, yapılacak olan çalışmaların adım adım planlanması, buna yönelik kurumsal hizmetlerin şekillenmesinin sağlanması için söz konusu aileler ile çalışma rehberi oluşturulabilir. Bu şekilde çocuklarına karşı herhangi bir kötü muamelede bulunmayan yalnızca sosyoekonomik koşullarından kaynaklı çocuklarından ayrı kalmak zorunda olan ebeveynlerin çocuklarının kurum bakımına alındıktan sonra uzun süreler kurumda kalmasının önüne geçilebilecek, yeniden kendi ailesinin yanında kalması sağlanabilecektir.

Toplumun çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlere yönelik olumsuz algılarının bulunabileceği göz önüne alınırsa ve meslek elemanlarının da bu toplumun birer bireyi olduğu düşünüldüğünde bahsedilen algıdan etkilenmeleri muhtemeldir. Ancak bütün bu yargılardan bağımsız olarak çalışılması gerekir. Meslek elemanları, toplumun, çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kalan ebeveynlere yönelik sahip olduğu; yetersiz, bencil ve sorumsuz vb. ebeveyn algısından bir profesyonel olarak ne derece etkilendiğinin farkında olmalıdır. müracaatçı ile önyargısız iletişim kurmaya ve müracaatçıyı anlamaya çalışmalıdır.

Eko-sistem yaklaşımı, sosyal hizmet uygulamalarının niteliğini arttırması açısından değerlendirme süreçlerinde önemli bir yeri olan ve sıklıkla kullanılan bir yaklaşımdır. Bireyleri, aileleri ve yaşadıkları sorunlarını tek bir açıdan değerlendirmenin ötesinde çoklu düzeylerde değerlendirme ve müdahale yapma olanağı sunan bir yaklaşımdır. Bu doğrultuda, uygulayıcılar yapacağı değerlendirmelerde çalıştığı sistemi; mikro, mezzo ve makro olmak üzere bütün düzeylerde ele almanın, sorunu etkileyen tüm süreçleri bu şekilde tespit etmenin gücünün farkında olmalıdır. Bu şekilde hazırlanacak bir müdahale planı ve ailenin ihtiyaç duyduğu toplumsal kaynaklar ile kurulacak bağlantı, sorunları çözmeye işlevsel olabileceği gibi, çocukların kurum bakımına alınması durumunda da sonrasında yapılması gereken çalışmalara ilişkin bir bilgi temeli oluşturacaktır.

Çocukları için kurum bakımı talep eden ebeveynlere yönelik hizmetlerin belirlenmesinin esnek müdahale planları yapılabilmesine izin veren bir

sistem içerisinde yapılanması gerekmektedir. Bu şekilde her bir ailenin gereksinimlerine uygun müdahaleler geliştirilebilecektir. Çocuk koruma sisteminin bu yönde değişebilmesi için meslek elemanlarının çaba sarf etmesi, özellikle alanda çalışan profesyonellerin eksikliklere dikkat çekmesi gereklidir.

Kaynakça

- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25876, 15.07.2005
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu. (2014). http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu. (2015). <http://www.aile.gov.tr/data/56d469a8369dc56f90d98bbd/2015%20Y%C4%B1%C4%B1%20Bakan%C4%B1k%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Yılı Faaliyet Raporu. (2016). <http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- Albrecht, T. L., ve Goldsmith, D. J. (2003). Social support, social networks, and Health. T. L. Thompson, A. M. Dorsey, K. I. Miller, & R. Parrott içinde, Handbook of Health Communication (s. 263-284). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- ASAGEM. (2011). Tek Ebeveynli Aileler. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Bempah, K. O. (2010). The Wellbeing of Children: A new approach for improving. New York: Taylor&Francis Group.
- Bilson, A., ve Cox, P. (2007). Caring About Poverty. Journal of Children and Poverty, 37-55.
- Boer, C. D., ve Coady, N. (2006). Good Helping Relationships in Child Welfare: Learning From Stories of Success. Child and Family Socşal Work, 32-42.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological Models of Human Development. International Encyclopedia of Education, 37-43
- Creswell, J. W. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri (3. b.). (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Collins, D., Jordan, C., ve Coleman, H. (2013). An Introduction to Family Social Work. Jon-David Hague.
- Curley, A. M. (2010). Relocating the Poor: Social Capital and Neighbourhood Resources. Journal of Urban Affairs, 79-103.
- DeFrain, J., ve Asay, S. M. (2007). Strong Families Around the World. Marriage & Family Review, 1-10.
- Forward, S., ve Buck, C. (2015). Zor Bir Ailede Büyüme. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ghesquiere, A., Haidar, Y. M., ve Shear, M. K. (2011). Risks for Complicated Grief in Family Caregivers. *Journal of Social Work in End-of-Life & Palliative Care*, 216-240.
- Gladow, N. W., ve Ray, M. P. (1986). The Impact of Informal Support Systems on the Well Being of Low Income Single Parents. *Family Relations*, 113-123.
- İlerisoy, M. (2012). Aile Sistemleri kuramı Çerçevesinde İnfertilite Tedavisi Gören Ailelerde Aile Yaşam Döngüsünün Nitel Yöntemlerle Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi.
- Kayira, T. (2016). Fundamentals For Effective Monitoring of Childcare. *Commonwealth Law Bulletin*, 105-124.
- Kılıç, A. Z. (2013). Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Çocuk Yetiştirmeye Etkileri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Lietz, C. A., Lacasse, J. R., ve Cacciatore, J. (2011). Social Support in Family Reunification: A Qualitative Study. *Journal of Family Social Work*, 3-20.
- Lindemann, E. (1944). The Symptomatology and Management of Acute Grief. *American Journal of Psychiatry*, 141-148.
- McCubbin, J. A., Futrell, E. A., Thompson, E. A., ve Thompson, A. I. (1998). *Resilient Families in an Ethnic And Cultural Context*. Thousand Oaks, California.
- McSherry, D., Weatherall, K., Malet, M. F., Emma, Larkin, ve Kelly, G. (2010). Who goes where? Examining young children's pathways through care in Northern Ireland. *Adoption & Fostering*, 23-37.
- Morrice, R. A. (1998). *An Ecological Approach To School Social Work With Adolescents From Vulnerable Families*. Canada.
- Özbesler, C., ve Bulut, I. (2013). Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım ve Ekolojik Perspektif. *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleri ile Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*, 98-107.
- Schofield, G., Moldestad, B., Jer, I. H., Ward, E., Skilbred, D., Young, J., ve Havik, T. (2011). Managing loss and a threatened identity: experiences of parents of children growing up in foster care, the perspectives of their social workers and implications for practice. *British Journal of Social Work*, 74-92.
- Segrin, C., ve Passalacqua, S. A. (2010). Functions of Loneliness, Social Support, Health Behaviors, and Stress in Association With Poor Health. *Health Communication*, 312-322.

- Simon, J. B., Murphy, J. J., ve Smith, S. M. (2005). Understanding and Fostering Family Resilience. *The Family Journal*, 427-436.
- Şenelmiş, H. (2006). Ankara Üniversitesi Kriz Merkezine Başvuran Yas Olguları Üzerine Bir Çalışma. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Türk Dil Kurumu Web Sayfası
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelime=140534 Erişim Tarihi : 27.02.2017
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 29-56.
- Welbourne, P. (2012). *Social Work with Children and Families Developing advanced practice*. New York: Routledge.
- Worden, J. W. (2008). *Grief Counselin and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Practitioner*. Springer Publishing Company.

BOLLYWOOD FİLMLERİ VE HİNT DİASPORASI: HİNT DEĞERLERİ NASIL YENİDEN İNŞA EDİLMEKTEDİR?

Gamze GÜNEŞ¹

Öz

Çeşitli nedenlerden dolayı bir milletin nüfusunun başka yerlere yayılması anlamına gelen 'diaspora' Hindistan'da, İngiliz İmparatorluğu'nun yönetimi altında plantasyon bölgelerine 'yeni köle' olarak adlandırılan 'ödünc işçilerin' gönderilmesi ile başlamıştır. Hint diasporasının zamanla hem ülke içerisinde hem de ülke dışarısında yaşanan gelişmelerin etkisiyle evrildiğini gözlemlemek mümkündür. En önemli gelişmelerden birisi küreselleşme dönemidir. Çünkü küreselleşme, göç etmeyi tercih eden ya da göç etmek zorunda kalan diasporalar ve anavatan arasında kültürel akışın bir göstergesi haline gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, yerel özellikleri küresel ile buluşturan bir glokalleşme örneği olarak Bollywood filmlerinin, hem anavatan ve diaspora arasındaki bağı kurmasında hem de Hint diasporası için Hint kültürünün yeniden oluşturulmasında en etkili araç olmasını sağlamıştır. Bu noktadan hareketle, bu çalışma üç Hint filmi aracılığıyla Bollywood sinemasının hem diasporik Hint toplumlarını anavatanına bağlama konusunda hem de Hint geleneklerini ve değerlerini devam ettirme ve koruma konusunda nasıl bir etkiye sahip olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Diaspora, Hint diasporası, Bollywood, Hint olmak, Glokalleşme*

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Barış ve Çatışma Çalışmaları Bölümü, e-posta: gamze.gunes@student.asbu.edu.tr

BOLLYWOOD MOVIES AND INDIAN DIASPORA: HOW INDIAN VALUES ARE RECONSTRUCTED?

Abstract

The word of 'diaspora' that refers to the dispersal of population to other places due to various reasons started in India with the sending of 'indentured labor' identified as 'new slavery' to the plantation regions under the administration of British Empire. It became possible to observe that Indian diaspora has transformed with the contribution of developments in both within the country and out of country. One of the most remarkable developments has been the period of globalization. This is because; globalization became the manifestation of cultural flow between homeland and the diaspora who had to migrate or preferred to migrate. Along with the development both information and communication technologies with globalization, Bollywood movies as an example of glocalization which brought together global with local became the most influential instrument of providing linkage between diaspora and homeland and reconstruction of the culture and values of India over Indian diasporas. Starting from this, this study will try to expose how Bollywood movie reconstruct Indian values for Indian diaspora. It also will be demonstrated how Bollywood cinema has an effect on both connecting with the homeland for diasporic Indian society and protecting and maintaining of the Indian customs and values with the help of three Indian movies.

Key Words: *Diaspora, Indian diaspora, Bollywood, Indianness, Glocalization*

Introduction

The word 'Diaspora' means 'scattering' or 'dispersion.' This term has been used since the late twentieth century to define any ethnic population who lived in the countries other than their own homeland. Because of containing within itself the meaning such as forced displacement, victimization, alienation; it also has carried the negative meaning. On the other hand, there have been different approaches to the diaspora issue. One of these approaches belonged to the Cohen. He formed a typology that categorizes diaspora as 'victim diaspora', 'trade diaspora', 'labor and imperial diaspora', 'cultural diaspora' and 'global-deterritorialized diaspora'. Cohen also suggested some aspects that demonstrate the diaspora such as a collective memory, a return movement, dispersal from an original homeland often traumatically etc. According to the Vertovec, there are three recognizable meanings of diaspora as social form which refer the continuation of intense relations and ties between diaspora and country of origin, type of consciousness which emphasized on experiences and sense of identity and mode of cultural production that refers the diasporic communities in globalism and trans-nationalism (Bhargava, Soodabeh, & Sharma, 2008).

Although the notion of 'diaspora' which refers to the people who have spread or been dispersed from their homeland to different locations has been used as regard to the Jewish for a long time, it undergone a significant transformation and came into use with migration. Due to this change, it is possible to observe that any migrant group is labeled a diaspora. (Amrith, The Making of Asian Diasporas, 1850-1930, 2011) This is because, migration evokes the diaspora and diaspora reminded the migration for many people. However, definitions for diaspora include some features as follows;

"Diasporas are formed by the forcible or voluntary dispersion of people to a number of countries. They constitute a diaspora if they continue to evince a common concern for their 'homeland' (sometimes an imagined homeland) and come to share a common fate with their own people, wherever they happen to be." (Vanore, Ragab, & Siegel, 2015)

As migration began to change itself throughout the history, it also started to shape the countries and even continents in which it has took place. In addition, diaspora has transformed based on changes in the migration. Thereby, there has been increasing debate relating whether diasporas are inherent results of migration and spread of population. On the other hand, history has witnessed not just Jewish diaspora but also encountered other considerable diasporic instances followed by the beginning of the colonial period.

While the word of diaspora was started to be used another groups except Jewish after 1950s, it became possible to encounter the various and evolving meaning of diaspora. For instance, the Black Diaspora which started with the slave trade and Palestinian diaspora which showed itself with the emergence of conflict following the establishing of State of Israel were evaluated under the concept of 'Victim Diasporas' that refer to the dispersal of people from their homeland forcefully due to religion, ethnic, cultural, language or violence. (Haque, 2013) Later, it became possible to confront with the concept of 'trading' or 'commercial' diasporas at the end of the 1960s and the 'labor' or 'proletarian' diasporas in 1976.

Even though the reasons that forced the population to migrate can vary from diasporic communities to another, it is possible to say that diaspora can also take shape due to the epidemic diseases, civil wars, financial crisis etc. For instances, the African migration after the post-colonial period showed itself again because of civil war, famine, economic failure and instability in political process and it was called as a 'new' African diaspora.

On the other hand, the reason of migration in Irish population was the famine named as 'potato famine' that caused the death and migration of many people. Following the withdrawal of Britain from Palestine lands, the Israel army that came to fill this gap caused the population of Palestine to leave their homes. The birth of Israel has become a forerunner of exile, alienation and dispersal. Lastly, the movement of Chinese people to other parts of Asia and also to other continents was due to the economic forces.

When it is wanted to be mentioned about the South Asian diaspora, in general it should be considered the histories of Indian, Pakistani and Sri

Lankan diasporas to refer two crucial phases in their history; colonial and postcolonial. These phases were identified as old diaspora of 'exclusivism' and new diaspora of 'the border' by Vijay Mishra. The first one was relating the sending the indentured labor to the colonies with the aim of production of sugar, tin and rubber for the thriving British and European markets. The latter one was a post-1960s case that marked the entrance of economic migrants into the important centers of the former empire. (Giri & Kumar, 2011) While most of migrants in the old Indian diaspora composed of unskilled or semi-skilled workers before the twentieth century, it was possible to observe the alteration following the post-Second World War. With the removal of the 'Immigration and Nationality Act' in the United States in 1965, many of those who migrated from the South Asian to the United States were the migrants who had very well education and professional skills such as lawyers, doctors, engineers. (Tirumala, Bollywood Movies and Cultural Identity Construction among Second Generation Indian Americans, 2009)

The first remarkable moment that marked a turning point for migrations to another country within the subcontinent was the division of country as India and Pakistan in 1947. Second moment that had an effect on migration was the separation of Pakistan in 1971. These divisions affected the movement of people living in different places of the subcontinent. Thereby, the South Asian diaspora coincides with the end of the colonial process of British Empire in India and ongoing struggle for independence and then the separation of the country. (Ariu, 2017)

The most striking shift in the history of Asian migration was the era of globalization which started in the 1970s. Globalization which refers to the increasing economic, political connectedness with the expansion of trade, production, communication and human migration enhanced the influx of migrants for highly-qualified Indians. (Peng, 2014) Along with the origins of interaction among the world societies is quite old, the speed and prevalence of this interaction has showed substantial rises during the end of the twentieth century thanks to existence of satellite, the place of computers and internet in daily life, the developments in the transformation technology. On the other

hand, the twenty-first century has witnessed the decrease of the importance of the geographical borders among the countries and the world became the 'global village' that has made it accessible from sea to shining sea. (Varol, 2017) The term of 'global village' coined by Marshall McLuhan was used to emphasize the transformation of world to the global village associated with the prevalence of electronic communication. The facilities offered by electronic communication technology has made the world society closer and increased the interplay among them. According to Giddens, this alteration which is named as 'globalization' had three driving forces and these are the development within information and communication technologies, economic and political factors. The existence of these three impetuses provided globalization an opportunity to show itself within the fields such as economy, financial, environment, culture, political. (Varol, 2017) The most important portion among them was of the 'media' which accelerated the communication among the culture. Media became an important tool which had an effect on globalization and impressed by globalization itself. Globalization has not just caused the change of economic, cultural or political relations, but also it caused the alteration of human relations. Different communication tools as a result of technological development have raised the significance of process for cross-cultural communication. (Kara, 2013)

This alteration named as 'social globalization' is identified as the 'spread of idea, information and also people' and involves the increasing of transnational elements in the daily life of people, pattern of communicating, life style, language used and increasing circulation of people between the countries. The most effective means for the spread of these transnational elements has become the movies for making contact with in particular diaspora. The reason why the cinema has an importance is the existence of the cultural codes within itself. Transnational publications that include the symbols, values, traditions belonging to the life styles of the countries from which they came provide these values, traditions , symbols an opportunity to pass the borders in the cultural sense. Movies and television programs which can reach many people as visual aids contains within itself the specific cultural

codes of the place of production. The aim of including cultural codes in the movie is to provide the adaption of these codes by the target audience. For this reason, movies became the important factor which supports the cross-cultural communication at the point of decreasing of bias and both identification and understanding of different cultures each other. (Kara, 2013) Moreover, cinema can be said the most important tool that provides the being marketed of a cultural model across the world by effecting the population. In this context, Indian movie as one of the most effective examples for presentation of cultural model has gained importance thanks to reflection of the cultural codes such as colorful traditional dresses, different kinds of dance, Indian family structure and religious rituals both in India and in various countries around the world.

The Indian Diaspora

It is possible to state that Indian diaspora set an important example of diaspora that was formed as a result of both colonial process and its effects over the structure of country. Moreover, the Indian diaspora is the second largest diaspora; with its over 20 million people all over the world.

For this reason, Indian diaspora can be considered as one of the most diverse and complex diasporas. What makes the 'Indian diaspora' so unique in comparison to other diasporas is its heterogeneous structure that encompasses different religious groups such as Hindu, Muslim Buddhist, Christian etc., ethnicities such as Bengali, Punjabi, Naga etc., harmony of different cultures and languages with its sixteen official languages. (Bandyopadhyay, 2008) Thereby, the formation of Indian diaspora within Asia developed from the different features of Indian migration in the nineteenth and early twentieth centuries.

The origins of the Indian diaspora as the second biggest diaspora later the Chinese diaspora date back to the Britain colonialism and its relationship with the British Empire.

It is composed of four streams following the various situations that caused to the migration of Indian people. The immigrants of the 'first stream' were

the third and fifth generation descendants lived during the mid-nineteenth century.

The first travel for them was towards to the British and European colonies in Africa, Fiji, Mauritius, South Africa, and Caribbean as plantation labor and railway workers under the ‘indenture system’. It was the earliest sign of international migration from India. The underlying reason of this action implemented by Britain was to overcome the labor shortages following abolishment of slavery in the British Empire in 1834. The situation of Indian indentured workers identified as a ‘new slavery’ who were deployed in the plantations of European colonial lands was named as ‘labor diaspora’, ‘imperial diaspora’ or ‘trade diaspora’ by Cohen. During this process, it was possible to observe that many of them lost touch their connections with their homeland including their ‘native language’ due to the forbidden access to the tools of transportation and communication so that this period was called as ‘Old Diaspora’ due to the deprivation of more favorable terms for immigrants. (Bhat & Narayan, Indian Diaspora, Globalization and Transnational Networks: The South African Context, 2010) Over the course of their traveling by ship to the destination colonies, this unknown togetherness transformed into a ‘ship brother’ named as ‘jahaji bhai’ and this bond forged has been passed down among the descendants. (Bhat & Bhaskar, 2007)

This first type of migration was not voluntary, rather forcefully and this situation continued from 1830s until 1920s. However, 1920s referred the beginning of the hostilities and increasing competitions between the Asian immigrants and white workers due to the growing number of “Asiatic”. The expansion of population mobility around Asia carried with it the new ideas, new and different cultural applications, and also new institutions.

While this migration process as a first wave was backed by British Empire, the emerging developments in the 1930s and 1940s forced the Indian people to migrate another place. During the World War I and World War II, many Indians were brought to fight as a part of British Army under the colonial administration of Britain. (Gautam, 2013) The transformation process was the direct result of war and the warfare referred to the undermining of European

imperial rule in Asia. Therefore, the map and borders of Asia were redrawn between 1945 and 1950 along with the new flows of people and new states were established after independence process. This period triggered the advanced movements of refugees who stayed on the 'wrong' side of the new borders. This situation can be observed better in the case of the partition of Indian sub-continent in 1947. (Amrith, 2011)

During and after the separation, India and Pakistan confronted the largest human migrations throughout their history and this event caused the human crimes, fatalities, miseries, refugees, and displaced people. During this period, Indian people had to migrate the commonwealth countries which provided convenience for entry.

The migration wave occurred in wartime formed a basis for earlier networks of migration. It is possible to realize that during the post-colonial period, the internal migration advanced its field towards new nation-states. But, the international migration showed a decrease in this period in that the existing of new states set measures to borders against the migration. Also, this new era found out the 'other' that caused to be differentiated the citizens within the society.

The pioneers of the second stream concerning flow of migration were the trained and skilled immigrants who went the developed countries of the West during the mid-twentieth century. On the contrary the first wave of migration, within this process, immigrants continued to apply their practices via the interplay with the homeland. Thereby, this constitutes the 'New Diaspora' in view of enabling the communication with the places of origin through the contribution of advancing technology.

On the other hand, while first stream refers to the forced indenture labor that took place in the lower castes in terms of social position of immigrations, second stream is constituted by the professionally trained and skilled immigrants belonging both the upper classes and the upper castes. Forming the third stream migration, immigrants encompassed both unskilled and highly skilled that migrated to the West Asian countries and Gulf countries.

They were in fact the Non-Resident Indians (NRIs) or the expatriate Indians. They were not accepted as a citizen in the country where they migrate to work so that they had still connection with their homeland. However, it was not possible to consider them as a diaspora for they were rejected membership in the host society. Because of that, they were named as a 'transitory' diaspora. (Bhat & Bhaskar, 2007) The migrants of 1960s and 1970s were professionals like doctors, engineers, upper-caste Tamil and Bengali families who formed the effective upper layer of society and they also have taken place in important positions in political, economic, scientists and professional arena. Many metropolitan centers of Asia were outputs of earlier periods of migration and those centers were formed through diaspora and effective relationships between another communities and states. Increasing immigrants of high-skilled people as an indication of increasing globalization accelerated with the liberalization of immigration policies implemented within many countries. The reason of this action was the benefit provided to the 'host' societies by the immigrants.

There was also increasing migration in the internal migration that enabled the development of cities in Asia as well as expansion of international migration. Thereby, globalization contributed the largest and most rapid urbanization in history. Internal and international migration during the period of globalization were the result of same underlying stimulation; overcome the inequalities between regions, between cities and countries, more flexible mobility and natural disaster. (Amrith, 2011) On the other hand, one of the most striking effects of globalization was over the female migrants. The image of women was transformed through the globalization and rise of export-oriented growth in the field of shoe and garment production industries has formed a basis for inclusion of women to the workforce.

However, the Indian government realized increasingly the existence of diasporas and formalized its connection by implementing a series of policies. The globalization had a great effect to make contact due to providing the easy connection between the Indian diaspora and the 'mother country'.

The government of India started a formal dialogue to network with them

mutually in order to promote socio-economic and political interests of the 'Global Indian Family' since 2000. While the problems of Oversea Indians throughout the colonial administration of British Empire was considered as an 'internal issue' of the Empire, radical change in the policy adopted toward diaspora came together with the new government of India. It was accelerated the pace of the reforms and integration process. This shift was showed with the Chennai Declaration of the Bhartiya Janata Party in 1999;

"We believe that the vast community of NRIs and PIOs also constitute a part of the Great Indian Family. We should endeavor to continually strengthen their social, cultural, economic and emotional ties with their mother country. They are the rich reservoir of intellectual, managerial and entrepreneurial resources. The Government should devise innovative schemes to facilitate the investment of these resources for India's all-around development. " (India's Policy Towards Her Diaspora and Diasporic Issues in the Region)

It was possible to consider this tendency of the government with the constitution of a High Level Committee on the India Diaspora in 2000 in order to suggest the flexible policy framework after determining the problems and difficulties, the hopes, needs and expectations of the overseas Indian communities. (Zhu, 2007) The objective of the committee was to provide an opportunity to enable the links between Non-Resident Indians (NRIs) and People of Indian Origin (PIOs).

The other tendency toward diaspora implemented by the government of India was the organizing an event that intended to gather the members of the Indian diaspora from all over the world. This day was determined 9th January as a return day of Mahatma Gandhi from the South Africa to homeland in 1915 and was started to be celebrated the 'Pravasi Bharatiya Divas' known as Non-Resident Indian Day. (India's Policy Towards Her Diaspora and Diasporic Issues in the Region) For this reason, this day marks an important milestone in the relationship between India and its diaspora.

In addition, other attempt as an indication of the importance that was placed by government was the establishment of the Ministry of Overseas Indian Affairs in May 2004 with the aim of assisting both NRIs and PIOs and

also their families in terms of diverse issues. (Zhu, 2007) Thereby, today when it is talked about the diaspora, it is accepted to encompass the NRIs, PIOs and Overseas Citizens of India (OCI). (Challagalla, 2018)

The Formation and Development of Bollywood

Cinema has appeared as an effective tool of information, news, education, entertainment and historical memory. It did not become just a powerful medium for communication but also a mirror for society and its history, witness of change. The thing that makes the Indian cinema particular in comparison with other was the development of film industry under colonialism. (Desai & Dudrah, 2008) On the other hand, it is crucial to state that globalization became a mark of cultural flow within and between Western countries and non-Western countries. Bombay film industry known as Bollywood set a striking instance of such cultural flow in terms of bringing 'homeland' into the Indian diaspora. Indian film industry has developed its own distinct structure with its diversity during its existence.

Bollywood as term is reflection of a combination of Bombay known as Mumbai today and Hollywood. When it comes to the Hollywood movie industry, it is the name of a place in Los Angeles that is central office of American film industry. The origin of Hollywood dates back to late 1800s and bases on music heavily, an array of diverse emotional, fictional, non-fictional subjects. On the other hand, The and origin of Bollywood is early 1900s. Bollywood composes of traditional song and dance sections and encompassed the all romance, emotion, comedy, action. It is evident to handle the Bollywood as a product of globalization period since it has helped the movement of cultural structure beyond the national borders and provided easy access to reach the Bollywood movie by both its diasporas and other people in the world due to removal of barriers.

Even though the origins of the term 'Bollywood' are unknown, the general opinion has showed that Bollywood formed both related and against the hegemony of Hollywood. (Dudrah, 2002) In this context, it is possible

to state that Bollywood movie has offered the alternative cultural and social representation out of dominant white and ethnocentric attitude.

Bombay, with its first usage, became the core piece of India cinema industry thanks to the Lumiere brothers and their studies on the cinematograph in 1896. In other words, Indian filmmaking started with the introduction of technology to the subcontinent in 1896. It was the birth of the Indian film industry. On the other side, it was clear the role of British administration over the Indian cinema.

It was impossible to think that Britain will leave the Indian cinema without supervision within the period of emergence of Gandhi as a national hero. The committees were founded in the cities as from 1918 and both criticizing the British administration and wear of actors like Gandhi were the reason of censor. (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2008) In the meantime, the first movie 'Raja Harishchandra' of Dadasaheb Phalke in 1913 was a turning point in the travel of Indian cinema.

This was the period of the 'Swadeshi Movement' which refers to the using productions generated in India and boycotting the British-made goods by burning them. It was given him the name of 'Father of Indian Cinema' as a result of the contribution of his for both India cinema and Movement. (Juni, 2014)

The origins of Indian movie were silent, black and white films like the American films. In 1920s and 1930s, women entered the silent film industry and became the part of the Indian cinema. Despite British censor, the number of film in Indian film industry increased during this period based on social concern and pro-independence position. During the 1940s, demand for Indian cinema increased with the rise of "talkies". While the silent movies did not have any problem in terms of linguistic, the development of talkies made the films complicated towards its accessibility out of the country, but also it helped to localize film to its regional, cultural audiences speaking local languages. The innovation that brought by the sound films became the existence of musicals and dances that has certainly encompassed by each Indian movie, but these sound films were shown in the region where they were shot by reason of

lack of linguistic unity within the country. On the other hand, although the term 'Bollywood' did not appear until 1970s, it does not refer to the all films produced in India.

Contrary to the popular myth, other areas of India and South Asia have similar names, including Tollywood, Kollywood, Lollywood and Dahliwood. The first example for this type of films made with the arrival of sound was "Alam Ara" that was released in 1931 and loaded with songs, dances and music. This feature of Indian film industry that has included the song and dance section is accepted as foremost characteristic of the Indian movie that distinguished it from the other film industries. Along with the arrival of sound movie, a movement started towards a new culture which reflected a common attitude within the countries that began to approach to their independences. These countries started to turn the customs damaged by colonialist countries. (İri, 2014)

In the period of the developments happened in the world during the early 1930s such as Great Depression, the signals of World War II and following the India separation, the popularity of musicals were the outstanding factor to escape the overwhelming and upsetting statement of life. Along with the first Indian color film was produced in 1937, it was started to be mentioned about the rising of 'Golden Age' that will lasted until 1961 in the history of Indian cinema. It is possible to consider that scholars have divided the Indian film industry of post-independence process into three main periods as 'nation-building' era in the 1950s, Indian cinema during the crisis in the 1970s and cinema from the liberalization and satellite television after 1991 to present day. (Dimitrova, 2015) 1950s has marked the period of the most popular films in Indian movie as well as the independence process of Indian sub-continent. This is because; India had the great directors who produced an effect to change the destiny of Indian film industry and Indian cinema by 1950s constituted itself as a form of art, entertainment and industry.

While the 1950s witnessed the new trend in Indian film such as including the comedy, laughter, happiness and rock music rather than dramatic scenes, sad songs, 1970s represent its previous role to reflect difficult life conditions of

society due to the low economic growth and widespread political corruption during these times. During the 1970s, India was suffering from low economic growth and extensive political degeneration. Within this framework, Indian cinema displayed the contending citizens depending upon the political and social trends. It was possible to confront with violence with the film of Amitabh Bachan 'Angry Young Man' that battled against the degenerated politicians and leaders and depicted the situation of period.

Since 1970s, Bollywood was named as 'masala' for it involved all genres such as romance, drama, comedy and also song-dance section. (Lorenzen, 2009) On the other side, the Indian cinema of 1980s witnessed the emergence of violence and raised the level of violence in the movies so as to appeal to better to their audiences.

At the same time, it was focused on the Indian middle class, traditions of older generations, return of the family values in the Indian film industry in order to win the hearts of new generations.

1990s became the years when the impact of globalization has been felt over the Bollywood movie. The development occurred with existence of globalization have forced Bollywood to reconsider its methods and it helped to popularize the Bollywood movies in other countries over the world. The direct effect of globalization over the Bollywood has been the emergence of alternative sources of entertainment such as television, internet. However, the most remarkable impact of globalization and new technologies over the Indian film industry became relating diaspora communities of India. These communities were able to continue to protect the connections with their ethnic roots and rebuilt their old traditions and value system. (Tirumala, 2009) Thereby these technologies played a crucial role in maintaining the cultural identity and 'Indianness' due to providing convenience to reach the movies. Along with the existence of economic liberalization of the 1990s, it became possible to observe the change of lifestyle, taste, preferences of Indians who travelled abroad. For this reason, film makers preferred a strategy to compose a harmony by mixing local with the global and this strategy was named as 'Glocalization'. This term identifies a process of cultural transformation. While

Indian movie based on reflecting India only, it started to focus on attracting the audience globally with local setting. In this respect, when talked about the clothes, location, song and dance or family idea; it is possible to notice that glocalized Bollywood movies have tried to reflect the 'Indian touch', traditional emotions which belong to India and remind it. (Hasan & Nika, 2014)

2000s as the last and ongoing phase saw the new wave during the movie-making process due to the advanced technology and also technical advancements introduced in India. The reason why Indian movies have witnessed such shifts is both change of target audience and the thought of the audience in progress of time.

As the Indian movie gained its popularity in transnational migration and South Asian diasporic communities, it became a way in the sense of forming a world communication, producing cultural and economic ties between the Indian homeland and its diasporas. It is possible to observe that parental opposition and conflict have become dominant in the films of 1990s and 2000s. The movies of this period have showed the importance of patriarchal norms within the Indian society. What is important is the Indian identity that purpose the celebration of 'family values' and approval of 'Indian tradition' in a globalized world. (Dimitrova, 2015)

As a second important feature that was confronted in Indian movie during this era became the existence of nationalism differently from the patriotism and nationalism of early times of film industry. This refers to the division between West and India. Third trait as a crucial shift for Bollywood became the acceptance of the 'Dual Citizenship Act' by the Government of India in 2003. This is because this act redetermined the national identity as Non-Resident Indians and Person of Indian Origin for they became the citizens of the Indian nation. Therefore, involvement of the NRIs implied the national identity going beyond territorial origins. For this reason, it was quite apparent that Indian cinema became popular among the diasporic communities and this movie undertook the role of being a bridge to their home. (Forestier, 2015) Consequence, the reason of success in the Bollywood movie can be shown as its addressing to the all-Indian audiences regardless of region, religion, social divides.

The Examples of Indian Film Industry

The first reflection on the cinema of Indian origins who are settled abroad can be observed in the movie of ‘Bilet Pherat’ (1921) relating the loss of Indian values and Indian roots after the process of living abroad, but the situation of expatriate Indian gain importance with the ‘An Evening in Paris’ (1967) which makes the audience feel the nationality of India with the tendency of characteristics without revealing and ‘ Purab Aur Paschim’ (East and West-1970) which reflects the loss of original values. The movies in the 1980s such as ‘My Beautiful Laundrette’ (1985) handle the people who fight against the corruption and social change in India and its reflection.

Bollywood was chosen to provide the connectivity between the Indian people residing in the world and their homelands. Alongside the improving a sense of community for non-resident Indians, most of the Bollywood movie in the recent period that handled the issue of diaspora has showed that the national ethos determined by blood ties, not by nationality or place of residence. It is the manifestation of passing from ‘jus soli’ to ‘jus sanguini’ in terms of conception of citizenship. But, ‘Indianness’ has always an emphasis at the end of the movie. It is possible to observe this thought in “Parades” movie. (1997). Bollywood movie like ‘Dilwale Dulhania Le Jayenge’ (1995) ‘My Son the Fanatic’ (1997), ‘East is East’ (1999), ‘ Bend It Like Beckham’ (2002), ‘ The Namesake’ (2006) that focuses on diaspora put an emphasis on the Indian value, continuing of tradition, conflict of traditional Indian values among the members of family following the migration with the effect of new cultural values.

“Kabhi Khushi Kabhie Gham” (2001) is a diasporic Indian movie that emphasized the imbedded of diaspora into the ‘Great Indian Family’ notion and reflect the struggles of being Indian in the diaspora.

In ‘Ae Fond Kiss’ (2004), this time, emphasis is on the cross-cultural relationship between two people coming from different life styles, different cultural values. On the other hand, some movies focus on the negative aspect of migration and merge this issue with idea of return to the homeland. “Ramji

Londonwaley' (2005) reflects the difficulties faced by immigrants. Also, in some of movies, focus is on the return travel to the national territory as in "Swades: We the People" (2004), 'Devdas' (2002).

As an example of the conflict of generations between those born in India and born in England, 'Family Comes First' (2005) and 'Namaste London' (2007) handle the differentiation of generations based on the cultural effect of place live in. 'My Name is Khan'(2010) is on the other hand reflect the struggles of people living outside of national lands to demolish the thoughts of people who had animosity against themselves to the audience. Therefore, it is possible to observe that each of these movies as mentioned above offer an opportunity in order to understand how the effect of Indian diaspora reflects in the movies from the beginning until present.

Analysis of Three Bollywood Movie

The most effective means to measure the reconstruction of Bollywood movie over the Indian diaspora is to observe the Indian movies. In this paper, it will be examined the three Bollywood movies by considering the effect or role the Bollywood movie over the Indian identity and it will be used the semiotic analysis tool to understand the role of Bollywood movie. The using of radio as a means of propaganda during the Second World War showed the importance of communication tools. Along with the development of cinema sector, movies became the carrier of some messages. These messages are the indicator within each scene that formed a movie. Indicators with the different style of explanation and perception for specific cultures are the device which provides to make a contact with the other people. In this respect, semiotics does not focus on what movie is and how movie is produced; but bases on what indicators within the message on the movie are, how they are produced and what their meanings are. Therefore, this study will benefit from this semiotic analysis tool to observe the effect of Bollywood movie on the Indian diasporas.

For this reason, three movies were selected because of having over eight rating in the Internet Movie Database and it was given importance that the

directors of each movie must be India-origin in order to understand the approaches of directors while reflecting the idea of 'being India'. These movies are *Dilwale Dulhania Le Jayenge* (1997), *Swades: We, The People* (2004), and *My Name is Khan* (2010). Each of these movies have reflected the different social issues and presenting the social values of 'Indianness', societal problems happened during the historical developments.

Dilwale Dulhania Le Jayenge is a Hint movie directed by Aditya Chopra that reflects the different life-styles of two Indian families living in London. The movie starts with Indian music and continues with a man who represents a conservative, loyal and yearning to his homeland, Pencap father figure living in London for twenty years. He does not feel himself as if he belongs in London and he questions his presence in London while feeding birds. Even these birds are unfamiliar for him. The only unchanging thing is his homeland that calls him to go. *'Your heart is calling you!'*

His family and he maintain their traditions, value by giving importance to their cultures; their language, music, customs, religious ritual, style of eating something. Thereby, Simran is daughter of a father who is traditionalist, conservative. While this family and especially committed with passion father to the homeland describe the efforts to protect their values, on the other hand, other family maintain their lives by keeping pace with European life style, customs. Raj presents a rich family boy who is trick fellow, amusing and unsuccessful, but smugger for this and free from the tradition of India. In this respect, Simran and Raj present the second generation living in the abroad out of the homeland. A letter coming from India transforms all lives for Simran. Father wants Simran to marriage with boy of his childhood friend. The smelling of letter by father is manifestation of missing to the homeland. The word of 'Father knows better thing for his daughters' is an indicator to show how Indians have a tradition. It is impossible to oppose the thought of father. Simran and Raj who face in Europe travel fall in love at the end of the journey. Following this event, father decides to go back India in order to keep his word. Raj also goes there. The movie depicts the Indian values, marriage ceremony, entertaining, instruments, special dresses that are completed their

dances. At the end of the movie, Simran and Raj manage to stay together after diverse difficulties.

It is enough to tell the word of father from the movie to understand to how homeland is reflected in the movie: 'I am living still India at the heart of the London.'

'Swades: We, the People' is a Hint movie that show the life of Mohan Bhargava as an Indian who live in America, an NRI, and study in NASA. He loses his family in an accident and there is just some memories regarding his childhood in his mind. As a result he decides to go to India in order to bring his daddy to the America as an indicator of duty of loyalty. While the plane gets off, the Indian music starts to enclose the audiences. It is a story of rediscovering of roots.

The first signal of movie concerning diaspora is the emphasis on selfness, remembering where he comes from. He confronts his forgotten origins and cultures. The lyrics of songs are used to reflect the beauties of India. The movie has been based on the features of history, culture, religious rituals, societal problems exposed by society, local values and apparent comparison between homeland and host country. The dominant things that present are the innovations coming from with diaspora. Both Mohan tries to discover his homeland and the society of homeland tries to learn something about America. In fact, Mohan is a manifestation of globalization in terms of breakthroughs. This is because; the society is unaware of existence of internet, e-Posta, caravan and they learn all of these with arrival of Mohan to the homeland. The India is depicted in the eye of Mohan. Mohan has become integrated with the receiver country and this is shown with his calling 'You, Indians!' Following his discourse, he corrected his words by saying 'We, Indians!' Mohan takes his modern clothes off during the special celebration reflection the values of India with the request of his daddy and takes care of wearing the local custom.

The thing that affects him during his journey is the difficulties living in India such as electricity cut, poverty, starvation, the existence of child labor, exclusion behavior of caste system. The culture and tradition of India

is reflected as power of India in the eye of local people by comparing with America. Mohan uses his information to gain favor to his homeland and completes a project with the effort of all society to produce electricity. When he turns back the America again, the special thing is given him as a present to not to forget the homeland.

Mohan does not dispense with his homeland and memories. At the end of the movie, he decides to turn back his country. The song played at the end says that this county –India- is your mother country, it is calling you. This is endless linkage. Wherever you go, you have to go back home from the ways you discovered. It is possible to observe that *Swades* which means to the ‘someone’s own country’ has been chosen by fitting the context and depicts successfully the relationship between diaspora and homeland. In this respect; ‘*Swades: We, the People*’ can be defined as an instrument of protection of the values, cultures and tradition of India.

‘*My Name Is Khan*’ is a movie that was shot both in India and in America. The movie starts a word: ‘I am a Muslim and I am not a terrorist.’ This time, it is possible to observe the difficulties experienced by Rizvan Khan who migrated to the America after the death of his mother and his appearance from the outside with this Bollywood movie. The movie provides a convenience to compare the homeland and receiver country. He tries to protect his identity and does not avoid saying that he is a Muslim. There is a little reflection about Indian dance, music but the societal issues are shown very well. There is just word said by his mother in his mind while going to America: “*Do not forget something, Rizvan. There are just two types of human all over the world: Good people who do favor and bad people who do wrong and the only difference among the people are this.*”

This statement defines the emphasis of the movie. In this movie, it is reflected successfully the division both among the Indian society and society lived in America following the 9/11 September event. At the same time, Rizvan Khan suffers from asperger’s syndrome and his mother supports him to make his life easier. While his exposes to the some hardships during his childhood time, he comes the America to fulfill his word to his mother on behalf of having

a better life conditions. He gets married to Hindu women -Mandira- and they have a peaceful, happy family with her son until September 2001 events.

Her son Sam dies by the fascist segments due to Muslim- identity of Rizvan Khan. The objective of Khan is to prove that 'He is not a terrorist'. In this movie, the goal to transmit the audiences is to demolish the wrong perception relating Muslims. Terror has not a religion and families do not form just via blood relation but also with love.

Conclusion

As second diasporic country following the Chinese diaspora in the Southeast Asia, Indian diaspora as an indentured labor showed its existence with the colonial process and developed through the instrument of historical developments until present. History of India allowed the occurrence of a local movie that will be able to challenge the Hollywood. The effective tool for spreading of Bollywood all over the world has been provided with the phenomenon known as 'globalization'. As the Indian movie industry has gained the fame, it got easy to connect with the Indian diaspora lived in the other countries across the world. Bollywood with its distinct features in comparison with the other movie industries has presented the social problems within the country and increased the awareness about the transoceanic India itself and her society.

It is possible to accept that Bollywood is a mean to constitute a linkage not just between diaspora and homeland but also India and globalized world. Bollywood has played an integral role in Indian society by emphasizing the 'Indianness'. However the Bollywood films are also part of meeting the emotional expectations and fulfilling the longing of Non-Resident Indians.

What makes the Bollywood movies unique is the inclusion of changing music according to the structure of history, songs with their meaningful words in related to the content emphasized within the movie, using of their own local language to address their society, dance sequences equipped with the special and colorful dress and heavy jewels, unknown religious rituals of

Indian community, their distinct traditions from the rest of world and their objectives to reflect in the each movie. The end of each story has a happy ending. All of these features are available for the each Bollywood movie above-mentioned and these form an inseparable part of Indian film industry. As a result, Bollywood is a crucial instrument for both to connect with homeland for Indian diasporas, to protect, to maintain and to make the values, customs of India recognizable all over the world.

References

- Acharya, S. (2004). *Bollywood and Globalization*. San Francisco State University.
- Amrith, S. S. (2011). *Asian Migrants in the Age of Globalization, 1970-2010*. S. S. Amrith içinde, *Migration and Diaspora in Modern Asia* (s. 151-193). Cambridge University Press.
- Amrith, S. S. (2011). *The Making of Asian Diasporas, 1850-1930*. *Migration and Diaspora in Modern Asia* (s. 57). içinde New York: Cambridge University Press.
- Ariu, C. (2017). *The South Asian Diaspora through the Eyes of British Indian Writers: Representatiton and Construction of a Hybrid Identity*.
- Aydın, D. (tarih yok). *Göstergebilim ve Sinemada Propaganda*.
- Bandyopadhyay, R. (2008). *Nostalgia, Identity and Tourism: Bollywood in the Indian Diaspora*. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 79-100.
- Bhargava, K., Soodabeh, S., & Sharma, J. (2008, September). *Building Bridges: A Case Study on the Role of the Indian Diaspora in Canada Literature Review*. Ontario, Canada: The Centre for the Study of Democracy.
- Bhat, C., & Bhaskar, T. (2007). *Contextualising Diasporic Identity: Implications of Time and Space on Telugu Immigrants*. G. Oonk içinde, *Global Indian Diasporas: Exploring Trajectories of Migration and Theory* (s. 89-119). Amsterdam University Press.
- Bhat, C., & Narayan, K. L. (2010). *Indian Diaspora, Globalization and Transnational Networks: The South African Context*. *Journal of Social Sciences- Kamla-Raj Enterprises*, 13-23.
- Challagalla, S. (2018). *The Diaspora and India's Growth Story*. Observer Research Foundation (ORF) Issue Brief.
- Desai, J., & Dudrah, R. (2008). *The Essential Bollywood*. *The Bollywood Reader*. içinde London: Open University Press.
- Dimitrova, D. (2015). *Hinduism and Its Others in Bollywood Film of the 2000s*. *Journal of Religion& Film*.

- Dudrah, R. K. (2002). Vilayati Bollywood: Popular Hindi Cinema-Going and Diasporic South Asian Identity in Birmingham. *the Public*, 19-36.
- Forestier, M. L. (2015, January). Representation of Indian Diasporic Female Subjectivities In Women's Diasporic Cinema.
- Gautam, M. (2013). Indian Diaspora: Ethnicity and Diasporic Identity. *CARIM-India*.
- Giri, B. P., & Kumar, P. (2011). On South Asian Diasporas. *South Asian Review*, 11-26.
- Haque, S. (2013, December). Victim Diaspora-Ethnic Minority Groups in South Asia: the Case of 'Biharis' and 'Rohingyas' in Bangladesh.
- Hasan, A., & Nika, F. (2014). Glocalization: A study of Bollywood Movies. *International Journal of Communication and Social Research*, 55-60.
- India's Policy Towards Her Diaspora and Diasporic Issues in the Region. (tarih yok). http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/16671/10/10_chapter%205.pdf adresinden alındı
- İri, M. (2014). Bollywood Sineması: Hindistan'ın Hareketli Resim Sanayii Üzerine Notlar. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 21-34.
- Juni, M. S. (2014). Impact of Bollywood Movies on Cultural Transformation among Pakistani Youth in University of Sargodha's Students. *International Journal of Research* , 107-200.
- Kara, E. Ş. (2013). Kültürlerarası İletişim: Kabhi Khushi Kabhie Gham Adlı Hint Filmindeki Kültürel Kodların İncelenmesi. *Selçuk İletişim*, 263-281.
- Lorenzen, M. (2009). *Go West: The Growth of Bollywood*. Frederiksberg: Creative Encounters Working Paper.
- Peng, S. (2014). High-skilled Migrants, Globalization, and the Emergence of Professional Hubs: Indian Diaspora in Three Global Cities. *University Honors* .
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2008). Dünya Ülke Sinemaları. Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP). Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Tirumala, L. N. (2009, August). *Bollywood Movies and Cultural Identity Construction among Second Generation Indian Americans*. Texas Tech University.

- Tirumala, L. N. (2009). *Bollywood Movies and Identity Construction Amongst Second Generation Indian Americans*. Texas Tech University.
- Vanore, M., Ragab, N., & Siegel, M. (2015). Roundtable: ‘Diaspora and Peace: What Role For Development Cooperation?’. Maastricht Graduate School of Governance.
- Varol, S. F. (2017). Medyanın Küreselleşmesi: Neden-Sonuç Ekseninde Bir Değerlendirme . Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-Gifder), 399-423.
- Zhu, Z. (2007). Two Diasporas: Overseas Chinese and Non-resident Indians in Their Homelands’ Political Economy. *Journal of Chinese Political Science*, 281-296.

KENYA CUMHURİYETİ'NDE ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ MAKİMEİ ÇOCUK EVİ ÖRNEĞİ

Büşra Uslu¹

Öz

Bu makalede Kenya Cumhuriyeti çocuk koruma sistemi yasal arka planı ile ele alınmış ve güncel ulusal çocuk koruma sisteminin resmi çekilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf devlet olan Kenya'da her ne kadar makro politikalar ve yasalar eskiye göre daha gelişmiş ve kapsayıcı olsa da önemli boşluklar ve sorunlar bulunmaktadır. Bu boşluklar, doğum kayıtlarının yetersizliği, yetersiz sayıda insan kaynağı, sosyal hizmetlere kısıtlı erişim gibi konular hakkında olup, işlevsel bir çocuk koruma sisteminin tesisine engel olmaktadır. Bahsi geçen sorunlar bu makalede sağlık, eğitim, güvenlik ve çocuk korumada alternatif bakım yöntemleri alt başlıkları ile ele alınmıştır. Araştırmacı, 2017 yılında başkent Nairobi Makimei Çocuk Evinde gönüllü sosyal hizmet uzmanı olarak bulunmuştur. Belirtilen çocuk evindeki çocuk bakım ve korumanın betimlenmesinin de ulusal çocuk koruma sisteminin uygulamaya yansımaları göstermek amacı ile eklenmesi uygun görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Afrika'da Çocuk Koruma, Kenya Cumhuriyeti, Çocuk Koruma Sistemi, Sosyal Hizmet, Makimei Çocuk Evi..

¹ Proje Uzmanı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Dış İlişkiler ve Projeler Dairesi Başkanlığı
e-posta: buslu@hacettepe.edu.tr

CHILD PROTECTION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF KENYA THE CASE OF MAKIMEI CHILDREN'S HOME

Abstract

This article has taken the national child protection system and policy of Republic of Kenya as the main subject. Although there has been major improvements in political and legal aspects in Kenya as a country which ratified the United Nations Convention on the Rights of the Child, there are still problems which are mainly about the childbirth registry, the inadequate human resources and the limited access to social services. These are obstacles to a functional child protection system. In this study, the mentioned problems are categorically discussed under the headings; health, education, safety and alternative child protection systems. The author worked as a voluntary social worker at Maikemei Children's Home in the capital city, Nairobi in 2017. Besides, it has been thought that the description of the system at the Makimei Children's Home would be helpful for the readers to understand the reflection of the child protection policy and legal framework at the practical level.

Key Words: *Child Protection in Africa, Republic of Kenya, Child Protection System, Social Work, Makimei Children's Home..*

Giriş

Çocuklarla sosyal hizmet uygulamaları 1909 yılında suça sürüklenen çocuklar için oluşturulan ve sosyal hizmet uzmanlarının vakaları ele aldığı, ailelerle çalıştığı mahkemelere bağlı kliniklerde başlamış ve 21. yüzyılda sosyal hizmet uzmanlarının ailelerle, grup halinde ya da bireysel olarak çocuklarla çalışabildiği kamu ve özel sektördeki uygulamalarla biçim değiştirerek günümüze kadar gelmiştir (Webb, 2011, s.47).

Dünyanın farklı yerlerinde, din, gelenek ve kültür gibi faktörlerin etkisi ile çocuğa bakışın farklı olmasından kaynaklı farklı uygulamalar ile karşılaşmak mümkündür. Sosyokültürel faktörlerin yanı sıra, ülkenin içinde bulunduğu refah düzeyi de çocuğu doğrudan etkilemektedir. Bu makalede, bir Afrika ülkesi olan Kenya Cumhuriyeti'nde çocuğun korunması ele alınacak olup, araştırmacı tarafından sosyal hizmet uzmanı olarak deneyimlenen Makimei Çocuk Evi örneği tartışılacaktır.

Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu'nun 2014 yılında yaptığı genel toplantıda onayladığı Sosyal hizmet mesleği küresel tanımına göre, sosyal hizmet sosyal değişimi, kalkınmayı, sosyal uyumu, bireylerin güçlenmesini ve özgürleşmesini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve çeşitliliğe saygı ilkeleri sosyal hizmetin odağıdır. Sosyal bilimler, insan bilimleri, sosyal hizmet teorileri ve coğrafyaya özgü bilginin şemsiyesi altında bireyler ve yapıların dikkatlerini yaşam zorluklarına çeker ve iyilik halini artırır (IFSW, 2014). Görüldüğü üzere mesleğin küresel tanımı birçok unsuru içinde barındırır ve çocuk koruma ile yakından ilgilidir.

Kenya Cumhuriyeti Hakkında Genel Bilgiler

Bu kısımda derlenen bilgiler, sonrasında tartışılacak çocuk koruma sisteminin ülke içindeki varoluşunu daha iyi kavramayı kolaylaştıracağı düşünüldüğü için makaleye dâhil edilmiştir.

Kenya yaklaşık 45 milyon nüfusa sahip bir doğu Afrika ülkesidir. Ülke

nüfusunun % 53'ünü 0- 18 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır (Kenya Ulusal İstatistik Bürosu, 2015a). Ülkede resmi dil olarak, Bantu ve Arapçadan türemiş Kiswahili (Svahili) dili ve 1884-1885 Berlin Konferansı sonucu İngiliz kolonisi olmalarından kaynaklı İngiliz dili konuşulmaktadır. Afrika çekişmesi sürecinde (Scramble for Africa) yaşananlara karşı Kenya halkı, İngiliz sömürmesine başkaldırıları ve ulusal egemenlik için verilen savaş sonucu 1963 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir (Kenya Ulusal İstatistik Bürosu, 2015, ss. 1-16).

Kenya'da yoksulluk ve ekonomik refah bağlamında yapılan araştırmaların en güncel ve kapsamlısı “Kenya'nın İyilik Hali” adlı, Planlama ve Ulusal Kalkınma Bakanlığı İstatistik Bürosu tarafından oluşturulan rapor ile sunulmuştur. Bu rapor, refah düzeyini, gelir düzeyi yerine tüketim üzerinden tanımlamaktadır ve 2006 yılında yapılan sonuçlara göre ülkede gıda yoksulluğu % 45,8'dir. Bu da demektir ki ülkenin neredeyse yarısı günlük kalori ihtiyacını (2.258 kilokalori olarak hesaplandığında) karşılayamamaktadır (Kenya Ulusal İstatistik Bürosu ve Planlama ve Ulusal Kalkınma Bakanlığı, 2006, s.26). Kenya'nın iyilik hali raporunun, vatandaşların yalnızca gıda ve gıda olmayan ürünleri satın alma güçleri ile ilgili olması da iyilik hali ve refah çabalarının temel ihtiyaçların karşılanması ile sınırlı kaldığını göstermektedir.

Son olarak, Kenya'nın ilk devlet başkanı Jomo Kenyatta'nın oğlu şu anki Devlet Başkanı Uhuru Kenyatta'nın 2017 referandumundaki seçim kampanyası için hazırladığı 4 maddelik eylem planına yer verilerek, ülkenin öncelik ve hizmet ihtiyacı ile ilgili profilinin daha da netleşeceği düşünülmektedir. Bu eylem planı; gıda güvenliği, barınma, üretim ve herkes için sağlık hizmetleri olarak devlet başkanını resmi sosyal medya hesaplarında “4 Büyük” başlığı altında yayınlanmıştır (Njoroge, 2017).

Hükümetin “4 Büyük” eylem planını temel alarak, Kenya Cumhuriyeti Ulusal Hazine Bölümü tarafından yayınlanan, 2018 Bütçe Politikası Beyannamesi'nde, Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı için toplam miktar ya da bütçe yüzdeliği verilmesi de “Yetimler ve İncinebilir Çocuklar (YİÇ)” için bütçe ayrıldığı ifade edilmiştir. Sosyal koruma başlığı altında ele alınan sosyal kalkınma ve çocuk hizmetleri, ulusal sosyal güvenlik ağı ve

destek hizmetlerine 2018-2019 bütçesinden yaklaşık 33 milyon Kenya Şilini (yaklaşık 300.000 \$) ayrılmıştır (Kenya Cumhuriyeti Ulusal Hazine Bölümü, 2018, ss. 45-53).

Kenya'da Çocuk Koruma Sistemi

Çocuk koruma sistemi, koruma ile ilgili riskleri önlemek ve müdahale etmek amacı ile özellikle adalet, sağlık, eğitim, sosyal refah, güvenlik gibi bütün sosyal sektörler için gerekli olan, yasalar, politikalar, düzenlemeler, hizmetler ve denetlemeler bütünüdür (UNICEF, 2011, s.5). Ayrıca, çocuk koruma, Kenya Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi tarafından, birey olarak güçlük içinde olan; şiddet, sömürü, istismar ve/veya ihmal sonucunda zarar görmesi olasılığı olan çocuğun korunması süreci olarak tanımlanmıştır (Kenya Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi, 2015, s. 5).

Önleme seviyesinde çocuk koruma sisteminin amacı, aileleri desteklemek ve güçlendirmek böylece sosyal dışlanma, ev içi şiddet, ihmal, istismar, ailenin parçalanması riskini minimize etmektir. Sistem, kilit paydaşları içeren birçok farklı yapının bir araya gelmesi ile oluşur. Bu yapılar, harmonize bir şekilde işbirliği gösterdiğinde çocuğun ve ailesinin merkezde olduğu koruyucu çevrenin oluşturulmasında önemli rol oynamaktadırlar.

Çocuk koruma çok yönlü ve multidisipliner bir bilinç ve müdahale gerektirir. Bu müdahaleler, küresel, ulusal ve yerel seviyede düşünülmeli ve planlanmalıdır. Kenya Cumhuriyeti'nde çocuk koruma sisteminden başlıca sorumlu paydaşlar, Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı ve Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi'dir. Bakanlık Çocuk Koruma Sistemi'nin etkili uygulanmasında lider kurum iken, Konsey sistemin yürütülmesi ve koordinasyonundan sorumludur. Sistemin diğer paydaşları ise, İçişleri Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı, Sağlık Hizmetleri Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı Çocuk İşçiliği Daire Başkanlığı, Halk Sağlığı ve Hijyen Bakanlığı, Planlama ve Ulusal Kalkınma Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Kenya Ulusal İnsan Hakları ve Eşitlik Komisyonu, yerel yönetimler ve ulusal/ uluslararası sivil toplum örgütleri olarak sıralanabilir. Kenya'da çocuk koruma sisteminin kuruluş çalışmaları Çocuk Yasası'nın 2002 yılında yürürlüğe koyulması ile

başlatılmıştır fakat çocuk koruma sisteminin kuruluşu ve konu ile ilgili ilk ulusal çalışma 2007 yılında gerçekleşmiştir. (Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı ve Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi, 2011 ss. 1-22). İhtiyaç haritalandırma çalışmaları, paydaş toplantıları, teknik çalışma grupları ve Birleşik Krallık'ın Çocuk Koruma Sisteminin yerinde incelenmesi ile 2011 yılında Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı ve Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi, "Kenya için Ulusal Çocuk Koruma Sistemi Çerçevesi" adlı raporu yayınlamışlardır. Bu çerçeve, Kenya' da çocuk koruma sisteminin çok paydaşlı durumunu tanımakta ve işlevselliğin paydaşlar arasındaki etkili bir koordinasyon ile gerçekleştirebileceğini varsamaktadır.

Kenya'da Çocuk Korumanın Yasal Arkapları

Kenya Cumhuriyeti 2010 Anayasası, bütün çocukların ihmal, istismar, zarar verici kültürel uygulamalar, her türlü şiddet, insanlık dışı muamele ve cezadan, tehlikeli ve sömüren çalışma şartlarından korunma ihtiyacını tanımaktadır. Dahası, çocukların eğitim hakkı, beslenme, barınma, sağlık ve ebeveyn bakımı gibi temel haklarını da güvence altına alır. Bu durum, Kenya'nın da imzacısı olduğu hem Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de hem de Çocuk Hakları ve Refahına Dair Afrika Şartı'nda belirtilmiştir (1990).

2002 yılında yürürlüğe konan ve 2007 yılında revize edilen Çocuk Yasası (Children's Act), etkili ve işlevsel bir çocuk koruma sistemi kurmayı öngörür. Bu bağlamda, Anayasanın da devlete verdiği çocukların ihmal, istismar, zarar verici kültürel uygulamalar, her türlü şiddet, insanlık dışı muamele ve cezadan, tehlikeli ve sömüren çalışma şartlarından korunması sorumluluğunu yerine getirmesinde büyük önem taşımaktadır. Bu yasa ayrıca çocuk mahkemelerini, hayır-sever örgütlerin çocuk kurum ve kuruluşları ile ilgili düzenlemeleri, veli ve vasilerin sorumluluklarını, koruyucu ailelik ve evlat edinme prosedürlerini içermektedir.

Bu yasa kapsamında Çocuk Hizmetleri Ulusal Konseyi kurulmuş ve Konseyin görev ve sorumlulukları detayları ile birlikte belirtilmiştir. Buna göre Konsey; ilgili bakanlıkların, özel sektörün ve sivil toplumun daimi

temsilcilerinden oluşur. Başlıca görevi, hükümete çocuğu ilgilendiren bütün konularda danışmanlık vermenin yanı sıra çocuk hakları ile ilgili faaliyetlerin koordinasyonu, bütçelendirilmesi, süpervizyonu ve kontrolüdür. Konsey, eyalet seviyesinde Bölgesel Danışma Konseyleri üzerinden görevlerini ifa etmektedir.

Çocuk koruma sisteminin çok paydaşlı durumunun tanınması ve işlevselliğin paydaşlar arasındaki etkili bir koordinasyon ile gerçekleşeceği varsayımı ile bahsi geçen Çocuk Yasası'nın üzerine inşa edilmiş 2011'de yayınlanan "Kenya için Ulusal Çocuk Koruma Sistemi Çerçevesi" adlı rapor çocuk koruma bağlamındaki uygulamayı aydınlatan ilk doküman olmuştur (UNICEF ve Kanada Küresel İlişkiler, 2015). İkincisi ise 2013 yılında Çocuk Hizmetleri Ulusal Konseyi tarafından Eyalet Çocuk Koruma Sistemleri Kılavuzu adı ile yayınlamıştır. Bu kılavuz ise eyalet seviyesinde bütün resmi ve enformel aktörlerin işbirliği içinde eylemlerini ve çalışma ilkelerini içermektedir (Kenya Çocuk Hizmetleri Ulusal Konseyi, 2013). Kenya çocuk koruma sistemindeki aktörler ele alındığında aşağıdaki şekilde görüldüğü üzere, ana paydaşlar çocuk merkezde olmak üzere aile, toplum ve devlettir. Devlet planlama ve bütçe geliştirmenin yanı sıra yasa ve politika yapımında temel sorumluluğu alırken, bütün sistemi ilgilendiren uygulama alanlarında koordinasyon görevine de sahiptir. Daha önce de bahsedildiği gibi Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı ve Ulusal Çocuk Koruma Konseyi bu konuda ulusal seviyede sorumlu paydaşlardır. Sistemin diğer bir paydaşı ise toplumdur. Toplum ve toplum temelli yapılar çocuk koruma sisteminde özgü hizmetlerde önemli bir yer tutar. Bakanlık ve Konsey'in yerelde uygulamaları Bölge Danıştay Kurulu üzerinden gerçekleşir. Bu kurulun temel fonksiyonları, bölge sınırları içindeki çocuğun haklarını ve refahını korumanın yanında çocuk refahı programlarını düzenleme, planlama, finanse etme ve süpervize etmektir. Ek olarak, kaynakları mobilize etme, hibe toplama, çocuk hakları ve çocuk koruma ile ilgili toplumun farkındalığını artırma ve ağ oluşturma görevleri de bulunmaktadır (Asher, 2014, ss. 1-5).

Çocuk korumanın çocuğa karşı şiddet, ihmal, istismar vb. durumları önlemek ve vuku bulduğu takdirde müdahale etme ile ilgili olduğunu ve

şiddet, ihmal, istismar sonucu zarar gördüğü ve/veya tehlikeye açık hale geldiği teşhis edilen çocuğun korunması süreci olarak tanımlanabileceği tartışılmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin çeşitli maddelerinde sözleşmeye taraf devletlerin; madde kullanımı, çocuk işçiliği, çocuk kaçırma ve ticareti, cinsel istismarı ve dahası gibi tehlikelerden çocukları korumaları gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuklar aynı zamanda bilgi ve iletişim teknolojileri ve medyanın, bakım verenlerin ve zararlı kültürel uygulamaların olumsuz etkilerinden de korunmalıdır. Bunun yanında, özel koruma gerektiren çocuklar kapsamında yerinden edilmiş çocuklar, mülteci çocuklar, engeli olan çocuklar, kanun ile ihtilafa düşmüş çocuklar, alternatif bakım/kurum bakımı altında olan çocuklar gibi çocuk gruplarına da yer verilmiştir (1989).

Kenya Anayasası (Md 53 1d, 2010) ihmal, istismar, zararlı kültürel uygulamalar, şiddetin bütün formları, insanlık dışı muamele ve cezalardan koruma sağlar. Kenya Ulusal Çocuk Politikası (Kenya Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi, 2010, s.11) bütün çocukların özellikle engeli ve özel ihtiyaçları olan çocukları büyüme ve gelişmelerini etkileyebilecek bütün şiddet türlerinden korumayı ve bütün çocukların doğum kaydının yapılması ve kimlik kartının olmasını öngörür. Bunun yanında Çocuklar için Ulusal Eylem Planı; insan ticareti, kadın sünneti (tıbbi gerekçeler ve zorunluluklar olmaksızın, vajinanın bir kısmının ya da tümünün alınması), çocuk kaçırma, madde bağımlılığı ve benzeri özel alanlarda da yasaları güçlendirmeyi içermektedir. Çocuk ve kadınların durum analizi bulguları ise çocuk korumanın yüksek yoksulluk oranları, AIDS etkisi, parçalanmış aileler ve toplum yapısının bozulması faktörleri ile yakından ilgili olduğunu göstermiştir (Kenya Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi, 2015).

Her ne kadar makro politikalar ve yasalar eskiye göre daha gelişmiş ve kapsayıcı olsa da önemli boşluklar ve sorunlar bulunmaktadır. Bu boşluklar, doğum kayıtlarının yetersizliği dolayısıyla çocukların sağlık, eğitim gibi hizmetlere erişimini kısıtlaması anlamına gelmektedir. Bunun yanında yetersiz sayıda insan kaynağı işlevsel bir çocuk koruma sisteminin tesisine engel olmaktadır. Bahsi geçen sorunlar ve boşluklar kategorik olarak ele

alınırsa başlıca konular, sağlık, eğitim, güvenlik ve çocuk korumada alternatif bakım yöntemleri olarak sıralanabilir.

Çocuk Sağlığı

Kenya Nüfus ve Sağlık Araştırması'na göre, yenidoğan ve çocuk ölümlerinin en önemli sebepleri zatürre, ishal, sıtma ve AIDS hastalıklarıdır. Buna ek olarak, doğum esnası ve sonrası bakım sağlayan nitelikli personel sayısının oldukça kısıtlı olması hem anne hem de çocuk ölümlerinde önemli bir neden olarak sayılmaktadır. Çocuk ölümlerinin geçmişe oranla azaldığı kaydedilmekte ve bunun sebepleri olarak da aşılama, sağlık hizmetlerinin geçmişe oranla daha ucuz olması ve çocuklar için sivrisineklerden koruyucu ağların kullanımının yaygınlaşması sebebi ile sıtmanın azalması verilebilir (Kenya Ulusal İstatistik Bürosu, 2014, ss.111-118).

Yenidoğan ölüm oranları 2009 yılında yapılan araştırmada 1000'de 52 iken, 2014 yılındaki oran 1000'de 39 olarak bulunmuştur. 2009 yılı 5 yaş altı çocuklar ile ilgili yapılan çalışmada her 19 çocuktan birinin 3. doğum gününü görmeden öldüğünün altı çizilmiştir (Kenya Ulusal İstatistik Bürosu, 2014, s.111).

Yakın geçmişle karşılaştırıldığında önemli gelişmeler olduğu, çocuk sağlığını korumada önemli adımlar atıldığı görülse de, çocuk sağlığı ile ilgili birçok sorun alanı, çözüm getirilmek üzere otoritelerin müdahalelerini beklemektedir. Bu alanları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sağlık hizmetlerine erişim sorunu: Sağlık merkezlerinin uzak olması, yeterli sayıda ilaç, ekipman ve nitelikli personelin olmaması,
- Yoksulluk sorunu: Yetersiz beslenme, ilaç tedavisi ile önlenemez hastalıkların (ishal, soğuk algınlığı vb.) ölümlerine sonu çanması,
- Genel temizlik sorunu: Temiz suya erişimin kısıtlı oluşundan kaynaklı hijyenik olmayan çevre ve ev- içi şartlar ve kolera gibi bulaşıcı hastalıkların yaygınlığı.

Her ne kadar Anayasa (Md 43(1)) her kişinin yeterli miktarda güvenli ve temiz suya erişimini bir hak olarak tanımlasa da, çocuk ölümlerinin ana

sebeplerinden birinin hijyenik olmayan uygulamalar olduğu belirtilmektedir. Kenya'da ishal, 5 yaş altı çocuk ölümlerinin ikinci sebebi olup, 5 yaş altı çocukların %26'sının susuzluk, besin yetersizliği ve hijyen sorunları nedeni ile fiziksel gelişimleri sekteye uğramıştır (Kenya Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi, 2015, s.5).

Çocuk Eğitimi

Kenya'da 6-17 yaş arası 5,3 milyon çocuk eğitim haklarından mahrumdur. Bu erişim yokluğu genellikle coğrafi konum, cinsiyet ve yoksulluk ile yakından ilgilidir (Kenya Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi, 2014, ss. 13-14). Kuraklık gibi doğal afetler, sık sık meydana gelen insan-yapımı afetler, çatışmalar ve güvenlik tehlikeleri eğitim sistemine baskı uygulayan ve eğitim akışını engelleyen olaylar olarak sıralanabilir.

Eğitim Bakanlığının 2012 yılında eğitimin ilköğretim basamağını ücretsiz hale getirmesinden sonra okul kayıtlarında büyük bir artış gözlenmiştir. 2014 yılında yapılan araştırmaya göre, ilköğretim okullarına kayıtlı çocuk sayısı 10 milyondur. Orta öğretime kayıtlı öğrenci sayısı ise 2,1 milyondur. 2010 yılında 24.489 olan ilköğretim okulu sayısı 2014 yılında 29.460'a yükselmiştir. Öğretmen başına düşen çocuk sayısı ise 1/51 oranı olarak raporlanmıştır (Kenya Ulusal İstatistik Bürosu, 2015, 13-14).

Bu güçlükler ek olarak eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen altyapı yetersizliği, eğitime erişimde cinsiyet ve coğrafi konumdan kaynaklı eşitsizlikler de söz konusudur. Orta öğretim hizmeti veren okul sayısı (8.747) ilköğretim basamağından mezun olan çocukların yalnızca yaklaşık 1/5'ine hizmet verecek kapasitedir. Kentsel alanlarda merkeze uzak yerlerde ise enformel eğitim verilmekte ve bu eğitimler sivil toplum kuruluşları ve dini kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. Bu kuruluşlarda diploması olmayan kişiler tarafından verilen eğitimler orta öğretime geçişi ve eğitimde kaliteyi yakalamayı engellemektedir. Ayrıca, eğitim sektöründeki bu aktörlerin izleme ve değerlendirmelerini yapacak bir mekanizmanın olmaması ve bu durumu düzenleyecek açık bir politikanın yokluğu; formel eğitimi tamamlayıcı rolü olması gereken enformel eğitimin yarardan çok zarar vermesine sebep olmaktadır (Kenya Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı, 2010, ss. 33-41).

Son olarak, öğretmenlerin maaşlarını alamamaları gibi farklı sebeplerle sık sık protesto amaçlı eğitimi durdurmaları da yaygın olarak görülmektedir (Daily Nation, 2017). Özel eğitim konusunda ise herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

Çocuk Güvenliği

Daha önce de bahsedildiği üzere Kenya Anayasası (Md 53 (1) d, 2010) çocukların ihmal, istismar, zararlı kültürel uygulamalar, şiddetin bütün formları, insanlık dışı muamele ve cezalardan korunmasını öngörmektedir. Ayrıca, bütün çocukların özellikle engeli ve özel ihtiyaçları olan çocukların büyüme ve gelişimlerini etkileyebilecek bütün şiddet türlerinden korunmasının da altı çizilmiştir (Kenya Ulusal Çocuk Konseyi, 2010). Bu bağlamda, yasaların ve politikaların yanı sıra uygulamaların ve durum analizlerinin de çocuğa şiddet, çocuk işçiliği, kültürel uygulamalar ve inanışlar ve alternatif çocuk koruma alt sistemleri başlıkları altında ele alınması gerekmektedir.

- Çocuğa Yönelik Şiddet

Bu durum, ulusal çapta yapılan bir çalışmada cinsel şiddet, fiziksel şiddet ve psikolojik şiddet olarak 3 başlık altında incelenmiştir. Cinsel şiddet “hoş karşılanmayan, istenmeyen cinsel içerikli dokunma, istenmeyen cinsel birleşmeye kalkışma, fiziksel olarak zorlanarak yapılan cinsel birleşim, para karşılığı yapılan cinsel birleşimi” olarak tanımlanmıştır. Fiziksel şiddet ise “tokatlama, itme, yumruklama, tekmeleme ve/veya kırbaçlama ya da ateşli silah ve/veya bıçak gibi bir silahla tehdit etme gibi fiziksel eylemleri” içerir. Psikolojik (duygusal) şiddet ise “terk edilmekle tehdit edilme ya da istenmediğini hissettirme gibi sözlü istismar gibi duygusal istismar” olarak tanımlanmıştır (UNICEF ve diğerleri, 2012).

Bu çalışmaya katılanların çoğunluğunun 18 yaşına kadar fiziksel istismara uğramış olduğu görülmüştür. Buna göre erkek çocuklarının % 73’ü, kız çocuklarının ise % 60’ı fiziksel istismara uğramıştır. Cinsel istismar konusunda ise erkek çocukların % 18’i ve kız çocuklarının % 32’sinin bu istismar türüne maruz kaldığı belirtilmiştir. Son olarak, erkek çocuklarının % 32’sinin ve kız çocuklarının % 25,8’inin psikolojik şiddete maruz kaldığı raporlanmıştır

(UNICEF ve diğerleri, 2012). Görüldüğü üzere üç şiddet türüne de çocuklar maruz kalmıştır ve çocuk koruma sisteminde bu üç boyuttaki çalışmalara öncelik tanınması gerekmektedir.

2006'da çıkarılan Cinsel Suçlar Yasası tecavüz, çocuk kaçırma, çocuk pornografisi, çocuk fuhuşu gibi bağlamlarda cinsel şiddete maruz kalmış çocukların korunması ile ilgili güçlü bir yasal koruma öngörmüşse de tanık koruma, kaynak ayırma, koordinasyon ve soruşturma ve kovuşturma alanlarında kapasite geliştirme gibi uygulamada hızlı bir değişikliğe gidilmesi gerekmektedir.

Bunun yanında, çocuk hakları ihlallerinin sebepleri ise en başta yoksulluk ve kültürel uygulamalar olmak üzere, zayıf kurumsal yapılanma, boşanmalar, kadın sünneti yasağının uygulanmaması, kabileler arasındaki çatışmalar ve madde bağımlılığı olarak belirtilmiştir (Lachman ve diğerleri, 2002, ss. 587-617). Dolayısıyla, bu konularda da çalışılarak koruyucu-önleyici çocuk koruma öngörülmesi gerekmektedir.

- **Çocuk İşçiliği**

Çocuk işçiliği Kenya'da bireyi, aileyi, toplumu ve genel olarak ulusal kalkınmayı etkileyen ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü ve Kenya Ulusal İstatistik Bürosu tarafından yapılan araştırmada 1,01 milyon çocuğun işçi olduğu ve bunların 700.000'inin tehlikeli işlerde çalıştırıldığı tahmin edilmektedir. Toplam çocuk nüfusunun % 8'ine tekabül eden 5-11 yaş arası çocuk işçilerin % 90'ı kırsal alanda ikamet etmektedir. Çocuk işçiler genellikle tarım, ev içi işler, madencilik ve balıkçılık alanında çalıştırılmaktadır. Yaş dağılımı % 47,8'i 15-17 yaş, % 36,4'ü 10-14 yaş ve % 15,8'i ise 5-9 yaş aralığı olarak görülmektedir. Ayrıca, 149.259 çocuk (%14,7) ise aylık maaşlı olarak istihdamdadır (Uluslararası Çalışma Örgütü ve Kenya Ulusal İstatistik Bürosu, 2008, ss. 20- 45).

- **Zararlı Kültürel Uygulamalar ve İnanışlar**

Bu bağlamda uluslararası standartlarda çocuk koruma uygulamalarını ve çocuğun refahını engelleyen uygulamalar; kadın sünneti, çocuk yaşta evlilikler, çocukların sigara, alkol ve kath (bitkisel bir uyarıcı madde) gibi

uyuşturucu, uyarıcı ve/veya halüsinojen madde kullanmaları, cinsel korunma ve kürtaj gibi uygulamaların belli dini inanışlar ile çelişmesi, eş-Şebâb gibi aktif terör örgütleri ve benzeri olarak sıralanabilir; fakat bunlarla sınırlı değildir. AIDS hastalarının, yenidoğan ve ergenliğe girmemiş çocuklarla cinsel ilişkiye girdiklerinde iyileşeceklerine dair yaygın inanışlar, halk arasında “bakir/bakire kürü” (virgin cure) olarak adlandırılması da bahsi geçen örneklere eklenebilir (Jewkes, 2004, s. 131). Çocuğun güvenliği ile ilgili kültürel uygulama ve inanışlar hakkında bilimsel bilgi eksikliği göz önünde tutularak ele alınmalıdır.

Sonuç olarak, çocukların güvenliğini sağlamada Kenya'da daha fazla kapasite geliştirme çalışmalarına gereksinim duyulmaktadır. Yasalar, eylem planları ve sayısal göstergelerin de desteklediği üzere merkezi ve işlevsel bir sistem yoktur. Örneğin, çocuk ihmal ve istismar vakaları ihbarı için kişilerin doğrudan polise başvurabilecekleri bir acil durum hattı yerine bağışlarla 2005 yılında oluşturulmuş Alo 116 Kenya Çocuk Hattı (Child Line Kenya) adlı çok paydaşlı bir sivil toplum hareketi bulunmaktadır. Çocuk koruma bağlamında önemli bir basamak olan vatandaşların çocuğun tehlikede olduğunu ve/veya yardıma ihtiyacı olduğunu düşündüğü durumlarda yetkililere bildirme basamağının bağışlarla sürdürülebilirliğinin olması düşündürücüdür. Alo 116 Kenya Çocuk Hattı örneği başlı başına ulusal çapta çocuk koruma hizmetlerinin yetersiz oluşunun, bahsi geçen yasaların uygulanmasından sorumlu yapı ile vatandaş arasındaki aşılması gereken boşluğun doğrudan bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Alternatif Çocuk Koruma Sistemleri

Kenya' da korunmaya ihtiyacı olan çocuklar kategorisinde literatüre en çok yansıyan ebeveyni olmayan çocuklar olmaktadır. Tahmin edilen ebeveyni olmayan çocuk sayısı 2,4 milyondur ki bunların % 47'sinin ebeveyn ölümleri AIDS sonucudur. Ebeveyn kaybı, hassasiyeti oluşturan tek faktör olmamakla birlikte konu ile ilgili çocuğun desteklenmesi konusu büyük önem arz etmektedir. Bahsi geçen 2,4 milyon çocuğun % 30 ila % 45'inin aşağıda daha ayrıntılı bahsedilecek olan hayır kurumlarında bakım gördüğü, 200.000-300.000 kadarının da sokaklarda yaşadığı tahmin edilmektedir. Buna ek olarak, Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı her yıl 150 ila 216 çocuğun kayıp

ihbarının yapıldığını ve seks turizmüne konu olan çocukların % 40'ının ebeveyni olmayan çocuklar olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla çocuk korumanın en önemli konularından biri ebeveyn yoksunluğundan doğan çocuğun korunma ihtiyacının ebeveyn bakımına alternatif çocuk koruma alt sistemleri tarafından daha işlevsel olarak korunması konusundaki düzenlemelerin gerekliliğidir (UNICEF ve Kenya Hükümeti, 2014, ss. 3-5)

Kenya bağlamında alternatif çocuk koruma alt sistemleri; bir çocuğun ebeveynlerinden ayrı olarak en az bir gece bakımının verildiği resmi ya da resmi olmayan düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu düzenlemeler mahkeme kararı, çocuğun ya da çocuğa bakım verenin isteği ile veya biyolojik ebeveynlerin yokluğu söz konusu olduğunda ortaya çıkabilir. Alternatif bakım sistemleri; akraba yanında bakım, evlatlık ve kefalet, koruyucu aile, kurum bakımı ve geçici bakım sistemleri olarak sıralanabilir.

Akraba Yanında Bakım: Kenya'da ebeveynlerini kaybetmiş çocuklar geleneksel olarak geniş ailelerinin sorumluluğu altında görülmektedir. Bu resmi olmayan çocuk koruma müdahalesi "Akraba Yanında Bakım" olarak bilinmekte ve oldukça olumlu ve etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Bu alternatif bakım sistemi her ne kadar Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de (Md. 5) yer edinse de, ulusal yasal çerçevede yeri yoktur dolayısıyla uygulamalar yerelde farklılıklar göstermektedir. Yoksulluk ve geniş aile yapısının zayıflaması bu alternatif bakım sistemini baltalamakta ve çocuğun ihmal ve istismarı riskini artırmaktadır. (UNICEF ve Kenya Hükümeti, 2014, ss. 43-45)

Evlatlık ve Kefâlet (Kafalah) Sistemleri: Evlatlık sistemi, bir çocuğun bakım sorumluluklarının ve ebeveyn haklarının yasal olarak bir yetişkine devredilmesi anlamına gelmektedir. Kefâlet (kafalah) ise İslam Hukukuna göre bir kişinin ya da ailenin terk edilmiş ya da ebeveynlerini kaybetmiş bir çocuğa bakım vermesini ve gönüllü olarak sponsorluğunu üstlenmesi demektir ve bu sorumluluğu alan kişiye kefil denmektedir. Kenya'da hem evlat edinme hem de kefalet yaygındır (UNICEF ve Kenya Hükümeti, 2014, s. 49). Birbirine çok benzeyen bu iki yöntemin farklılıkları da mevcuttur.

Evlatlık sistemi Kenya'da dört şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi “ulusal evlatlık sistemi” olarak adlandırılan evlat edinilen çocuğun ve evlat edinecek olan kişinin Kenya vatandaşı olmasını ifade eder. İkincisi, Kenya vatandaşı olmayan fakat en az 3 yıl boyunca Kenya'da ikamet etmiş yabancı uyruğa sahip kişinin, Kenya vatandaşı olan korunma ihtiyacı olan çocuğu evlat edinmesi anlamına gelmektedir. Üçüncü olarak “uluslararası evlatlık sistemi” olarak adlandırılan, Kenya vatandaşı olmayan ve Kenya sınırları içinde ikamet etmeyen bir yabancıнын Kenya vatandaşı olan bir çocuğu evlatlık edinme başvurusunu içerir ve uluslararası evlat edindirme ajansı ile Kenya Ulusal Evlat Edindirme Komisyonu arasındaki işbirliği ve onayı ile sonuçlandırılır. Son olarak, ulusal evlatlık sistemine oldukça benzeyen, akraba ya da ailenin çocuğu koruma altına aldığı “akraba evlatlık sistemi” bulunmaktadır (UNICEF ve Kenya Hükümeti, 2014, ss. 45-52).

Yasal olarak evlat edinebilmek için gerekli görülen yaş en az 25 en fazla 65 yaştır. Evli ya da bekâr kişiler, evlat edineceği çocuk ile aralarında minimum 21 yaş olması kaydı ile evlat edinme başvurusu yapabilirler. Bunun yanı sıra Çocuk Yasası'nda evlat edinemeyecek kişiler, eşcinseller, akli dengesi yerinde olmayanlar, çocuk istismarı sebebi ile hüküm giymiş olanlar, bekâr yabancı erkekler olarak belirtilmektedir (2002). Yasa'nın özellikle eşcinseller ve bekâr yabancı erkeklerin evlat edinmelerini yasaklaması, sosyal hizmet temel değerleri bağlamında ayrımcı ve damgalayıcı olduğu düşünülmektedir.

Kefâlet (kafalah) sistemi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme tarafından tanınmaktadır. Buna göre, geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Sözleşme'ye taraf devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahiptir. Bu tür bakım ve benzerleri ile bakıcı aile yanına verme, İslâm Hukuku'nda kefâlet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Sözleşme'nin 20. Maddesi'nde de belirtildiği gibi çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilmesi gerekmektedir (1989, Md. 20).

İslami bir uygulama olan kefâlet (kafalah) sisteminde ise kanunlar yerine İslam Hukuku temel alınır ve evlatlık sisteminin çocuk korumadaki kalıcılığının aksine burada geçici ya da kalıcı bir koruma söz konusu olabilir. Bu sistemde paydaşlar, çocuğun yüksek yararı amacı ile ideal olarak Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı, yerel dini liderler, bölgedeki imam ve kadı, danışma rolü ile yerel sivil toplum örgütleri, kefil ve kefil olunan çocuktur. (UNICEF ve Kenya Hükümeti, 2014, s. 52). Fakat, sistem oldukça enformel olduğundan Bakanlık genelde sisteme dahil edilmeden toplum içinde çözüme gidilmektedir. Bu da çocuğun yüksek yararı açısından birtakım riskler barındırmaktadır.

Koruyucu Aile Sistemi: Çocuk Yasası'na göre, koruyucu aile yanında çocuk bakım sistemi “bir çocuğun; velisi, vasisi ve/veya akrabası olmayan ve çocuğun koruması ve bakımını üstlenmeye istekli bir yetişkinin yanına yerleştirilmesi” olarak tanımlanmakta ve aile yanında koruyuculuk, acil durumda koruyuculuk ve toplum temelli koruyuculuk olarak 3 gruba ayrılmaktadır. Aile yanında koruyuculuk, en fazla 12 aylık süreçte çocuğun korunmasını ve bakımını öngörür ve sürenin uzatılması tekrar başvuruya tabiidir. Acil durumda koruyuculuk ise, önceden seçilmiş, eğitilmiş ve kalifiye koruyucu ailelerle çocuğun kısa süreli yerleştirilmesi anlamını taşır. Son olarak toplum temelli koruyuculuk ise, korunmaya ihtiyacı olan bir grup çocuğun kiralık evlerde toplum ve özel sektör, sivil toplum ya da devlet tarafından işe alınan bir ev annesi tarafından bakımının verilmesini içerir (Çocuk Yasası, 2002).

Uygulamada devlet otoritesi tarafından organize edilen çok az sayıda koruyucu aile bakımı altında olan çocuk vardır. Bakanlık personeli de dâhil halk arasında koruyucu aile sistemi hakkında bilgi ve farkındalık eksikliği vardır ki bu da koruyucu aile yanında bakılan korunmaya ihtiyacı olan çocuk sayısındaki azlığın başat nedenidir. Ayrıca, ülke içinde koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı tam olarak bilinmemektedir (UNICEF ve Kenya Hükümeti, 2014, ss. 55-56)..

Geçici Bakım: Geçici alternatif bakım, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun, aile birleşimi gerçekleşene kadar ya da uzun süreli alternatif bakım

modellerinden birine yerleştirilene kadar, 2 saatten 6 aya kadar kısa bir süre için süre güvenli bir yere yerleştirilmesi için yapılan düzenlemeleri içerir. Günümüzde, bu bağlamda, Kenya'da çok kapsamlı bir hükümet politikası ya da yasal çerçeve yoktur. Hizmete hazır olan çok az sayıda geçici bakım merkezi vardır ve bu durum korunmaya ihtiyacı olan çocuğun genelde hastanelerde ve polis merkezlerinde geçici bakımının ve korunmasının sağlanmasına neden olmaktadır (UNICEF ve Kenya Hükümeti, 2014, s. 69). Bu durumun, en kritik dönemlerden biri olan çocuğun korunmaya ihtiyacının olduğunun tespiti ile eylem planının hazırlanması esnasında çocuğa sunulan geçici bakım hizmetinin çocuğun yüksek yararı ilkesi ile tam olarak örtüşmediği düşünülmektedir.

Kurum Bakımı: Kenya'da çocuk koruma bağlamında en çok kullanılan, ebeveyn bakımına alternatif bakım modeli kurum bakımındır. Kurum bakımından kasıt devletin otoritesindeki kurumlar ve kuruluşlar değil, hayır amaçlı kurulmuş devlet dışı örgütlenmelerdir.

Kurum bakımı, korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakım ve korunması için düşünülen en eski çözüm yolu ve bakım yöntemidir ve bu yöntem, geliştirilen politika ve yasal düzenlemelere rağmen, çocuğun ailesi yanında bakım ve korunması sağlanamadığında devreye sokulan bir seçenektir (Karataş, 2008, s. 8). Sosyal hizmet literatüründe, en son başvurulacak çocuk koruma modeli olarak geçse de Kenya'da çocuk koruma bu model üzerine yoğunlaşmıştır ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için erişimin en kolay olduğu alt sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığına göre, Kenya'da 700'ü aşkın hayır amaçlı kurulmuş çocuk koruma kuruluşu (HAÇKK) mevcuttur. Bu kuruluşların yaklaşık 43.000 çocuğa yatılı bakım verdiği tahmin edilmektedir. Bahsi geçen yaklaşık 700 kuruluşun, 591'inin yasal kaydı bulunmaktadır (2012).

Hayır amaçlı kurulmuş, inanç temelli çocuk koruma kuruluşları halk arasında yetimhane (orphanage) olarak adlandırılmaktadır. Bu yerel kuruluşlar; filantropistler, kiliseler ve belli gruplar tarafından bütün Afrika kıtasında yaygındır. Bu modelin en büyük problemleri sınırlı sayıda çocuğa hizmet verebilmesi ve yüksek maliyetli olmasıdır (Zimmerman, 2005, s. 1).

Çocuk Yasası'na (2002) göre, HAÇKK; çocukların kontrolü, rehabilitasyonu, bakımı ve koruması için oluşturulmuş Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi tarafından onaylanmış, bir sivil toplum örgütü, dini örgüt, gerçek kişi ve/veya tüzel kişi tarafından kurulmuş ev ya da kuruluş olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de vurgulandığı üzere çocukların aile yanında bakımı çocuğun yüksek yararı için büyük önem taşımaktadır. Kenya ulusal yasal çerçevesi de bu görüşle paralel olmakla birlikte uygulamada tezat görmek mümkündür. Nitekim bu tezat aşağıda Makimei örneği ile daha da detaylı irdelenecektir.

HAÇKK'ları için yasal düzenlemeler, "Çocuk Yasası" (2002), Çocuk Yasası'na ek olarak çıkarılmış HAÇKK'lerin kayıt ve minimum standartlarını içeren "HAÇKK Düzenlemeleri" (2005), "HAÇKK'lerde İyi Uygulama için Ulusal Standartlar Belgesi" (2013) ve HAÇKK'lerde çalışan personelin kapasitesi güçlendirmek üzere yazılan "Hayır Kuruluşları için Eğitici El Kitabı" (2013) ile sabittir. Bu yasal ve politik arka planın denetleme mekanizması Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi ve Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı olarak değerlendirilmektedir. Bu denetlemeler, planlı ya da habersiz olarak yapılabilir. HAÇKK'lerde yapılan eğitimler ve kapasite- geliştirme faaliyetleri bu denetimlere konu olabilir. HAÇKK'ler, Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı ile paylaşmak üzere veri toplama ve bilgi işlem sistemine sahip olmalıdır (UNICEF ve Kenya Hükümeti, 2014, ss. 103-112).

Bir Kurum Bakım Modeli olarak Makimei Çocuk Evi Örneği

Makimei Çocuk Evi, 1998 yılında Kenya Cumhuriyeti'nin başkenti Nairobi'nin Kabete (Kiambu) bölgesinde, emekli polis memuru olan bir kadın tarafından gönüllü bir teşekkül olarak kurulmuştur. Polis memuru iken karşılaştığı korunmaya ihtiyacı olan çocuk vakaları sonrası kendi evine bakım vermek için aldığı 2 çocuk ve sonrasında daha fazla çocuğun dikkatine sunulması bir sivil toplum örgütü olan Makimei Çocuk Evinin kurulmasına yol açmıştır. İnanç temelli bir sivil toplum örgütü olan Makimei Çocuk Evinin, sürdürülebilirliği kilise üyelerinin, yerel halkın ve gönüllülerin başlıları

ile gerçekleşmektedir. Bağışlar aynı ve maddi olarak iki şekilde de kabul edilmektedir.

İki odalı, kiralık bir ev olan Makimei Çocuk Evinde bakım verilen çocuk sayısı 68'dir. 2 aylıktan 18 yaşa kadar yaş ayrımı yapılmadan çocuklar bu evde kalmaktadır. Günde bir öğün yemek sağlanan çocuklar, yataklarını ortalama en az 6 çocuk ile paylaşarak uyku ihtiyaçlarını gidermektedir. Yasalarda hak olarak öngörülmüş olmasına rağmen, bu evde yaşayan çoğu çocuğun özellikle yeni doğanın doğum kaydı ve kimliği bulunmamaktadır. Bu sebeple, herhangi bir bilgi işlem ya da dosyalama sistemi de yoktur.

Evdeki günlük yaşam ele alınacak olursa, günlük işlerin yapılması için 68 çocuğun doğal olarak üç gruba ayrılmış olduğu gözlenmiştir. "Birinci grup çocuklar" evde ağır işleri ve yeni doğan ile engelli çocukların bakımını üstelenen "büyük" çocuklar grubudur ki bu çocuklar yemek yapma, bulaşık yıkama, temizlik yapma, bebeklerin beslenmesi ve temizliğinden sorumludurlar. "İkinci grup çocuklar" ise genelde 6-10 yaş arası olanlardır; bu çocukların bir kısmı okula gitmektedir ve bir kısmı evde kalarak evdeki büyüklerine yardımcı olmaktadır. Hangi grubun okula devam edeceği ya da evde kalacağına kimin nasıl karar verdiği net değildir. Ev annesi okula gitmeyenlerin ev ailesine yeni katıldığını belirtmiş fakat farklı bir bağlamda buna çocuğun karar verdiğini dile getirmiştir. Bu konuda, asıl faktörün çocuğun kimlik kartının olup olmaması ile yakından ilgili olduğu düşünülmektedir. "Üçüncü grup çocuklar" ise yeni doğanlar ve bebeklerdir. Gün içerisinde tahtadan korkulukları olan bir alan içinde tutulmakta sadece beslenme ve temizlenme amacı ile hareket ettirilmektedirler. Bu gruba; yaşça büyük olsalar da birinci grup çocukların bakım ve ilgisine ihtiyaç duydukları için engeli olan çocuklar da dahildir. Ev annesi olarak bilinen Makimei Çocuk Evinin kurucusu ise gün içinde bağış toplama amacı ile sürekli bağışçuları, gönüllüleri ve komşuları ziyaret etmektedir. Ortalama bir günde tüketilecek olan yemek, ev annesi tarafından getirildiğinde pişirilip yemeğe hazır hale getirilmektedir.

Bunlara ek olarak, 68 çocuğun kaldığı bu evde bölgedeki çoğu ev gibi şebeke suyu yoktur, dolayısıyla çocukların banyo ihtiyacı karşılanamamaktadır. Her hafta sonu bir gönüllü, hijyen amaçlı bütün çocukların saçlarını kesmek

veya kazımak için evi ziyaret etmektedir. Buna ek olarak, çocuklar tuvalet ihtiyaçlarını evin bahçesinde toprağa kazılmış bir kuyuda karşılamaktadır. Kenya'da ortak su şebekesinin ve kanalizasyon sisteminin henüz gelişmekte olması, Çocuk Evindeki hijyenik koşulların durumunu dolayısıyla çocukların sağlığını doğrudan etkilemektedir. Bu hijyenik olmayan koşullar, hem uluslararası hem de ulusal yasal çerçeveye aykırı düşmekte ve çocuğun yüksek yararını ve haklarını baltalamaktadır.

Sonuç

Dünyada ulaşılan gelişmişlik düzeyine karşın, bu düzeyin çocuk koruma konusunda standartların oluşturulması ve uygulanmasına yansımalarının son derece sınırlı olması düşündürücüdür. “Dünya üzerindeki her dört çocuktan birisinde gelişim yetersizliği vardır. Gelişmekte olan ülkelerde bu oran üçte bire çıkmaktadır. Yetersiz beslenme nedeniyle vücutları ve beyinleri yeterince gelişmeyecektir” (Save the Children, 2012). Nitekim bu gerçek gelişmekte olan Kenya Cumhuriyeti için de geçerlidir.

Kenya Cumhuriyeti'nde işlevsel bir çocuk koruma sistemi yapım aşamasındadır ve yasal ve politik arka plan son yıllarda ilerleme kaydetmiştir. Bunun yanında, Kenya çocuk koruma sisteminde, uluslararası çocuk koruma standartlarının yanı sıra ulusal bağlamda hazırlanmış yasal ve politik arka planla paralellik göstermeyen saha örnekleri ile karşılaşılması söz konusudur. Yukarıda bahsi geçen sağlık ve temizlik standartları, gıda ve beslenme koşulları, eğitime erişim, özel ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetler, doğum kayıtları ve kimlik belgesi çıkarılması ve benzeri konularda çıkarılmış yasalar ve politikalar bellidir. Buna rağmen bu konularda uygulamadaki eksikliğin çok büyük olduğu araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Bahsi geçen konulardaki standartlar yasalarla sabit olmasına rağmen, Makimei örneğinde de resmi çizildiği üzere, çocuğun yüksek yararı ilkesine zıt düşen çocuk hakları ihlalleri söz konusudur. Bu ihlallerin sebepleri başka bir çalışmanın konusudur.

Bunun yanında, yukarıda HAÇÇK olarak kısaltılan Kenya çocuk koruma sisteminde büyük önem arz eden özel kişiler, kiliseler ve/veya sivil toplum örgütleri tarafından kurulmuş hayır amaçlı ve inanç temelli çocuk koruma kuruluşları hakkında önerilebilecek düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

- Devlet otoritelerinin izleme ve değerlendirmeleri kapsamında bütün çocuk koruma yapan kuruluşların kayıtlı hale getirilmesi ve uygulamalarının standardize edilmesi,
- HAÇÇK'lerin çocuğun yüksek yararı gözetilerek fiziksel altyapılarının (bina, araç-gereç, çevre vb.), kapasite ve etkililiğinin güçlendirilmesi,
- HAÇÇK'lerde çalışan insan kaynağının (kurucu, yönetici, meslek elemanı ve gönüllüler de dâhil) yapısının bilgi, beceri değerler minvalinde desteklenmesi,
- Devlet otoritelerinin özellikle çocuk korumadan sorumlu Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı ile HAÇÇK'ler arasında işbirliği ve eşgüdümün sağlanması, ,

Düzenli veri toplama ve paylaşımına yönelik etkili bir sistemin kurulması. Son olarak, ailenin; çocuğun biopsikososyal gelişimi bakımından çok önemli olduğu göz önünde bulundurularak, ailesi yanında finansal ve psikososyal destekle korunması seçeneği yok ise ancak alternatif çocuk bakım ve koruma yöntemlerine başvurulması gerekmektedir. Bir ailenin olmadığı ya da ailenin işlevlerini yerine getiremediği durumlarda, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara resmi ya da özel kurumlarca geçici ya da sürekli olarak sunulan çocuk koruma modeli olan kurum bakımı ise, çocuğun yüksek yararı ilkesi ile Çocuk Hakları Sözleşmesi ve ulusal yasal arka plan ile belirlenmiş çocuk hakları gözetilerek başvurulması gereken bir alternatif olmalıdır. Kenya 1990 yılında çocuk hakları sözleşmesini imzalamasına rağmen henüz sözleşme gerekliliklerini tamamlayamamıştır. Makimei Çocuk Evinin betimlenmesi Kenya'da çocuk koruma sisteminin Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne hükümlerinin tam olarak uygulanmadığına ve sistemin geliştirilmesinin gerektiğine işaretler. Kenya Cumhuriyeti'nde sağlanan çocuk koruma sisteminin yeniden gözden geçirilerek hem hizmet veren kuruluşlarının hem de çocukların kayıtlı

hale getirilmesi, sistemin standardizasyonu ve en önemlisi yapılan yasa ve politikanın uygulamadaki yerinin izleme ve değerlendirmesi yapılarak iyileştirilmesi elzemdir.

Kaynakça

- Asher, D.O. (2014) Child safety case for Kenya. Child Consumer Protection Online Retrieved on 10.09.2018 from http://www.cuts-international.org/ARC/Nairobi/pdf/Child_Consumer_Protection-Online_Child_Safety_Case_for_Kenya.pdf
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989)
- Childline Kenya, Call 116 Official Website. Our Story. Retrieved on 11.09.2018 from <http://childlinekenya.co.ke/>
- Çocuk Hizmetleri Ulusal Konseyi (2013) Eyalet Çocuk Koruma Sistemleri Kılavuzu Retrieved on 10.09.2018 from <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/County-Child-Protection-Guidelines-2013.pdf>
- Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı (2011) Kenya National Social Protection Policy Paper. Retrieved on 11.08.2018 from <http://www.socialprotection.or.ke/images/downloads/kenya-national-social-protection-policy.pdf>
- Cinsiyet, Çocuklar ve Sosyal Koruma Bakanlığı ve Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi (2011) Kenya için Ulusal Çocuk Koruma Sistemi Çerçevesi Retrieved on 12.09.2018 from <https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/5429.pdf>
- Daily Nation (August 24, 2017) Teachers issue strike notice... Retrieved on 12.09.2018 from <https://www.nation.co.ke/news/Kenyan-teachers-issue-strike-notice/1056-4069658-hj4n4ez/index.html> on 20.05.2018
- IFSW (2014) Global Definition of Social Work. Retrieved on 10.05.2018 from <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>.
- Jewkes, R. (2004). Child sexual abuse and HIV infection. L. Richter, A. Dawes, & C. Higson-Smith (Eds.), Sexual abuse of young children in southern Africa. Cape Town, South Africa: HSRC Press.
- Karataş, K. (2008). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme, N. Erol, (Ed). Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı, içinde (41-45). Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayını. Kenya Cumhuriyeti Anayasası (2010) Retrieved on 10.09.2018 from <http://www.kenyalaw.org>

- Kenya Cumhuriyeti Cinsel Suçlar Yasası (2006) Retrived on 10.09.2018 from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_127528.pdf
- Kenya Cumhuriyeti Çocuk Yasası (2002) Kenya Gazette Supplement No. 89. Legal Notice No. 145. Government Printers, Nairobi. Retrieved on 10.09.2018 from <http://kenyalaw.org/Downloads/GreyBook/12.%20The%20Children's%20Act%20Act.pdf>
- Kenya Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı, (2010). Aligning Education and Training to the Constitution. Retrieved on 20.05.2018 from <http://uil.unesco.org/i/doc/lifelong-learning/policies/kenya-a-policy-framework-for-education-second-draft.pdf>
- Kenya Cumhuriyeti Ulusal Hazine Bölümü (2018) Bütçe Politikası Beyannamesi. The National Treasury Treasury Building P. O. Box 30007-00100 NAIROBI, KENYA. Retrieved on 30.05.2018 from www.treasury.go.ke
- Kenya Ulusal İstatistik Bürosu (2014) Kenya Nüfus ve Sağlık Araştırması Anahtar Göstergeler. Retrieved on 21.09.2018 from <https://dhsprogram.com/pubs/pdf/fr308/fr308.pdf>
- Kenya Ulusal İstatistik Bürosu (2015) Kenya Facts and Figures. Retrieved on 02.08.2018 from <https://www.knbs.or.ke/download/kenya-facts-2015/>
- Kenya Ulusal İstatistik Bürosu (2015a) Economic Survey. Retrieved on 01.08.2018 from <https://www.knbs.or.ke/economic-survey-2015/>
- Kenya Ulusal İstatistik Bürosu ve Planlama ve Ulusal Kalkınma Bakanlığı (2006) Basic Report on Well-being in Kenya Based on Kenya Integrated Household Budget Survey- 2005/06 ISBN: 9966-767-08-8
- Kenya Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi (2015) Çocuklar için Ulusal Eylem Planı. Retrieved on 20.09.2018 from http://www.childrenscouncil.go.ke/images/documents/Policy_Documents/National-Plan-of-Action-for-Children-in-Kenya-2015.pdf
- Kenya Ulusal Çocuk Hizmetleri Konseyi (2010) Kenya Ulusal Çocuk Politikası. Retrieved on 04.08.2018 from http://www.childrenscouncil.go.ke/images/documents/Policy_Documents/National-Children-Policy.pdf

- Lachman, P., Poblete, X., Ebigbo, P., Nyandiya-Bundy, S., Bundy, R., Killian, B., & Doek, J. (2002). Challenges facing child protection. *Child Abuse & Neglect*, Cilt 26 Sayı 6-7 doi:10.1016/s0145- 2134(02)00336-8
- Njoroge, M.(12.12.2017) Citizens Digital. President Kenyatta: My Big Four plan for economic development. Retrieved on 15.09.2018 from <https://citizentv.co.ke/news/president-kenyatta-my-big-four-plan-for-economic-development-185170>
- Save the Children (2012) 2012 Yıllık Rapor. Retrieved on 10.09.2018 from <https://www.savethechildren.org/content/dam/usa/reports/advocacy/annual-report/sc-2012-annualreport.pdf>
- The African Charter on the Rights and Welfare of the Child (1990)
- Uluslararası Çalışma Örgütü ve Kenya Ulusal İstatistik Bürosu (2008) Kenya Integrated Household Budget Survey, Child Labour Analytical Report. Retrieved on 12.08.2018 from http://www.ilo.org/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=j_fpygfe1d9JlewwgjFSjWGH-E-72ZQyAkOK8l8rTrxk,
- UNICEF ve Kanada Küresel İlişkiler (2015) Taking child protection to the next level in Kenya. Retrieved on 12.09.2018 from https://www.unicef.org/protection/files/Kenya_CP_system_case_study.pdf
- UNICEF (2011) Mapping and Assessment of Eastern and Southern Africa Child Protection Systems. Retrieved on 01.09.2018 from <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/5093/pdf/5093.pdf>
- UNICEF ve Kenya Cumhuriyeti Planlama ve Ulusal Kalkınma Bakanlığı 2030 Vizyonu (2012) Kenya Social Protection Sector Review June 2012
- UNICEF ve Kenya Hükümeti (2014) Guidelines for the Alternative Family Care of Children in Kenya Retrieved on 01.09.2018 from <https://www.bettercarenetwork.org/sites/default/files/Guidelines%20for%20the%20Alternative%20Family%20Care%20of%20Children%20in%20Kenya.pdf>
- UNICEF Kenya, Division of Violence Prevention, National Center for Injury Prevention and Control, U.S. Centers for Disease Control and Prevention, and the Kenya National Bureau of Statistics (2012). Report on the Prevalence of Sexual, Physical and Emotional Violence, Context of Sexual Violence, and Health and Behavioral

Consequences of Violence Experienced in Childhood. Nairobi, Kenya

Webb, N. B. (2011) Social Work Practice with Children. Guilford Press. New York.

Zimmerman, B. (2005) Orphan Living Situations in Malawi: A Comparison of Orphanages and Foster Homes, Review of Policy Research Volume 22, Issue 6 <https://doi.org/10.1111/j.1541-1338.2005.00180.x>

MÜLGA AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI HUZUREVLERİNDEN İLK DEFA BAKIM HİZMETİ ALMAYA BAŞLAYAN YAŞLILARIN YERLEŞME NEDENLERİ

Kezban DURDUBAŞ¹

Öz

Bu çalışmada Mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) huzurevlerinden 2013-2017 yılları arasında ilk defa hizmeti almaya başlayan yaşlıların yerleşme nedenlerine ilişkin yapılan “Durum Tespit Çalışması” sonuç raporundan elde edilen veriler değerlendirilmektedir. İlk defa hizmet almaya başlayan yaşlılara ait veriler, 4,5 yıllık bir zaman dilimini ve tüm Türkiye’yi kapsamı açısından önemlidir. İlk defa hizmet almaya başlayan yaşlılara ait verilerin sayısal ve yüzde dağılımları incelenmiştir. Çalışma sonucunda kadınlar erkeklerden daha az sayıda hizmet almaya başlamaktadır. Aynı zamanda erkeklere oranda daha çok ücretli hizmet almaktadır. Yıllar içinde huzurevlerinden ücretli ve erken yaşlılık dönemi olarak kabul edilen 60-70 yaş grubundaki bireylerin hizmet almaya başlama sayısı artmaktadır. Hizmet almaya başlayan 5.349 kadının yüzde 5,4’ü istismar, yüzde 8,6’sı ihmal nedeniyle yerleşmiştir. Hizmet almaya başlayan 6.782 erkekten yüzde 2,6’sı istismar, yüzde 8,4’ü ihmal nedeniyle yerleşmiştir. İstismar ve ihmal nedeni ile hizmet almaları yıllar itibari ile azalmıştır. Bu sonuç, huzurevlerine yerleşme tercihlerinde sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerinin incelenmesi gereğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, huzurevi bakım hizmetine ulaşabilen yaşlılar yanında hizmete ulaşamayan ihtiyaçlı yaşlıları da kapsayan hizmet sunum modellerine ihtiyaç duyulduğunu da göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, huzurevi, yaşlı ihmal, yaşlı istismarı

¹ Eğitim Uzmanı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, e-posta:kdurdubas@aileveçalışma.gov.tr

SETTLING MOTIVES OF ELDERLY PEOPLE WHO STARTED TAKING SERVICE IN A NURSING HOME OF FORMER MINISTRY OF FAMILY AND SOCIAL POLICIES FOR THE FIRST TIME

Abstract

In this study, the data obtained from final report of “Fact Finding Study” concerning settling motives of elderly people who started taking service in a nursing home of former ministry of family and social policies for the first time between years of 2013-2017 is evaluated. Data on elderly people who started taking nursing service for the first time is important in terms of its coverage of a time period of 4,5 years and entire Turkey. Frekans and percentage distribution of data on elderly people who started taking nursing service for the first time are analyzed. As a result of the study, a small number of women begin to receive care services compare to men. At the same time, they have taken more paid service than men. Over the years, number of individuals who took service from nursing homes at the ages of 60-70 which is regarded as paid-early senile ages, has increased. 5,4 percent of 5.349 women who took service settled in because of abuse, and 8,6 percent because of negligence. 2,6 percent of 6.782 men who took service settled in because of abuse, and 8,4 percent because of negligence. Settling due to abuse and negligence has decreased over the years. This result reveals the necessity of examination on social, cultural and economic motives for settling in a nursing home. Simultaneously it shows the need for a model of delivery of service that also covers elderly who are unable to reach nursing home caring services.

Key Words: *Elderly, nursing home, elderly abuse, elderly negligence*

Giriş

Yaşlılık dönemi ihtiyaçların arttığı, ancak kişinin karşılama yetisinin azaldığı dönem olarak algılandığında, yaşlı bakımı sosyal politikaların odak noktası olmaktadır. Yaşlılığın sosyal içeriğini salt bakım ihtiyacına indirgemek, yaşlı bireyin toplum içinde konumlandırılmasını engellemektedir. Yaşlı adaylarının ise yaşlılık dönemi beklentisini huzurevlerinde ölüme hazırlanma olarak inşa etmektedir. Dolayısıyla yatılı bakımına talep artmaktadır.

Yaşlı nüfusu artan toplumlarda yaşlılık dönemi ve yaşlılık algısı “yaşlının topluma yararını maksimize etme” üzerine kurulmaktadır. Cangöz (2008), yaşlılıkta bilişsel süreçleri değerlendirirken, potansiyeller ve sınırlılıkların, kazançlar ve kayıpların birlikte ele alınması gereğini vurgulamaktadır. Yaşlılık yazını, yaşlılık dönemini gerileme ve kayıplara odaklanarak irdelemektedir. Yeterli bilgi düzeyine erişemeyen bireyse, kendi yaşlılığını şekillendirirken “kazanç ve kayıplarını” birlikte görememektedir.

Türkiye'nin 2017 yılı nüfusunun içinde 60 yaş üstü nüfusun oranı yüzde 12,7'ye (65 yaş üstü nüfus oranı yüzde 8,5) ulaşmıştır. Sinop, Kastamonu, Giresun, Çankırı, Artvin, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, Burdur ve Bartın'da bu oran yüzde 20'nin üzerindedir (TUİK, 2018). Türkiye'de yaşlı nüfus artışı ile birlikte, kurumsal bakım talepleri de artmaktadır.

Bu çalışma Mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına (ASPB) bağlı huzurevlerinden 2013-2017 (2017 ilk 6 ay) yılları arasında ilk defa bakım hizmeti almaya başlayan yaşlıları kapsamaktadır. Makalede, “Huzurevlerine Yerleştirilen Yaşlıların Yerleştirme Nedenleri Arasında İhmal ve İstismar Oranına İlişkin Durum Tespit Çalışması” sonuç raporu verileri değerlendirilmektedir. Rapor, tüm Türkiye'yi kapsamakta ve 4,5 yıllık süreci içermektedir. Çalışma, huzurevi taleplerinin arttığını gösterirken, özellikle 60-70 yaş grubu bireylerde kurumsal bakım taleplerine olan artışa dikkat çekmiştir. Bu sonuç, yerinde yaşlanma politikaları ve aktif yaşlanma politikalarının hayata geçirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Veriler incelendiğinde istismar ve ihmal nedeni ile hizmet almaya başlayanlar ile ücretsiz hizmet almaya başlayanların oranında yıllar itibari ile düşme gözlenmektedir. Bu da

hizmete ulaşabilenler kadar, ihtiyaçlı olup huzurevi hizmetine ulaşamayan yaşlıların varlığını düşündürmektedir. Çalışma sonuçları aktif yaşlanma ve kurumsal bakım politikalarının şekillenmesine katkı sağlayacaktır.

BM ve DSÖ Metinlerinde Yaşlılık Kavramı

Nüfus yaşlanması, yaşlı nüfusun toplam nüfus içinde oranının artmasıdır. Bireysel yaşlanma ise fiziksel, psikolojik, sosyal değişimleri içeren çok boyutlu bir kavramdır. Birleşmiş Milletler (BM) (Kesin Olmayan) Uluslararası Yaş Sınıflandırmalarına İlişkin Standartlarda, incelenen alana ve konu başlıklarına göre farklı yaş kategorileri verilmektedir (UN, 1982). BM 60 yaş ve üstünü bireyleri yaşlı insanlar olarak kabul etmektedir. Ancak, gelişmiş ülkeler için 65 yaş ve üstü bireylerin yaşlı olarak kabul edilmesi gereğini de vurgulamaktadır. Yaşlılık sosyal rol ve faaliyetlerin değişimi ile ilgili olup, bireylerin fiziksel, zihinsel kapasitelerinin azaldığı bir dönem olarak açıklanmaktadır (UNFPA and HelpAge International, 2012:20).

BM'nin 2005 yılı raporunda 0-14 yaştakiler (çocuklar- children), 15-24 yaştakiler (genç- young persons or youth), 15-59 yaştakiler (çalışma yaşındakiler, yetişkinler- adults of working age), 60 yaş ve üzerindeki (yaşlılar- older persons), 80 yaş ve üzerindeki için (ileri yaşlılar- oldest-old/oldest person) gruplaması yapılmaktadır (UN, 2005:3; UN, 2015).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşlı, ihtiyar, yaşlılık, yaşlanma kavramlarının evrensel kategorilerinin olmadığını, net tanımlarının yapılamadığını, bu terimlere bireysel, kültürel, ulusal, sosyal bağlamında farklı anlamlar yüklediğini belirtmektedir. DSÖ yaşlı ve yaşlılık çalışmalarında 65 yaş ve üstü kategorisinde değerlendirmeler yapmaktadır. (WHO, 1999:10-11). DSÖ, A69 / 17 numaralı dokümanında ve Eylem Planında nüfus yaşlanmasına ilişkin atıf ve projeksiyonlarını 60 yaş ve üzeri olarak vermektedir (WHO 2016a; 2016b). Yaşlılık alanındaki sınıflandırmalarda ortak noktalardan bir tanesi, yaşlı bağımlılık oranının "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için «65 yaş ve üstü» yaş grubundaki kişi sayısı olarak belirlenmesidir (EYHGM, 2017a). Bir diğer ortak nokta ise yaşlı (older person) ve ileri/çok yaşlı (oldest-old/oldest

person) kavramlarının BM, DSÖ raporlarında yer almasıdır. Türkçe yaşlılık yazınında sık rastlanan genç yaşlı, yaşlı, orta yaşlı, ileri yaşlı vb. standart sınıflandırmalara BM ve DSÖ raporlarında rastlanılmamaktadır.

BM ve DSÖ Metinlerde Yaşlı İhmal ve İstismarı

BM yaşlılara yönelik ihmal, istismar ve şiddetin fiziksel, psikolojik, duygusal, ekonomik olarak değişik boyutlarının olduğu ve sosyal, ekonomik, etnik ve coğrafi ortamlarda oluştuğunu belirtmektedir (UN, 2013; s. 7-9 UN, 2002: s:37,).

DSÖ yaşlı istismarını “yaşlının güven beklentisi olan bir ilişki ortamında/ ilişki durumunda yaşlıya zarar verecek veya onu strese sokacak, bir kez veya tekrarlı olarak yapılan ve uygun olmayan davranışlar” olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu tanım 1995 yılında İngiltere'nin Yaşlı İstismarı Eylem Planında (The UK's Action on Elder Abuse 1995) yer almıştır. DSÖ istismar biçimlerini, fiziksel, psikolojik/duygusal, cinsel, ekonomik, kasıtlı/kasıtsız ihmal ve terk/reddetme şeklinde ele almaktadır (INPEA, WHO, 2002a; INPEA, 2002b; WHO, 2008:1,81-82; WHO, 2014).

WHO (2011) tarafından hazırlanan Avrupa Raporunda Avrupa ülkelerine ait ihmal ve istismar oranları farklı sınıflandırmalar ile verilmektedir. Avusturya'da istismar türleri duygusal (emotional) istismar, ihmal, ekonomik istismar olarak ele alınmıştır. Diğer istismar türleri verilmemiştir. Almanya'da (Stuttgart) manevi istismar (mental), fiziksel istismar, ekonomik istismar, zarar görme (injury) olarak istismar türleri söz konusu raporda geçmektedir. Bu çalışmada genel kabul edilmiş istismar türleri yanında, ülkelerin farklı kategorilerde istismar değerlendirmeleri bulunmaktadır (s:20-22). Avrupada yapılan bir başka çalışmada, psikolojik istismar (psychological abuse), fiziksel istismar, ekonomik istismar, cinsel istismar ve ihmal oranları verilmektedir (WHO, 2018). BM'nin Avusturya, Belçika Finlandiya, Litvanya ve Portekiz'i kapsayan DAPHNE III (AVOW Projesi) sonuçlarında istismar türleri duygusal (emotional), ekonomik, fiziksel, cinsel ve hak ihlalleri olarak verilmektedir (UN, 2013; s:13,14-15).

Silvia Perel-Levin (2008; 5,6) yaşlı istismarı konusunda bir tanım üzerinde fikir birliği olmasa da, çoğu literatürde yaşlı istismarının fiziksel, psikolojik / duygusal, ekonomik, cinsel, ihmal olmak üzere beş kategoride incelendiğini belirtmektedir.

Yöntem

Durum Tespit Çalışmasında, Mülga ASPB'na bağlı huzurevlerinde 2013-2017 (ilk 6 ay) yılları arasında ilk defa hizmet almaya başlayan yaşlıların verileri değerlendirilmiştir. Çalışmada belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Karasar (2005) var olan kayıt ve belgelerin incelenerek veri toplanmasını belgesel tarama yöntemi şeklinde ifade etmiştir (Aktaran Özenç ve Özenç, 2013.). Belgesel incelemenin genel tarama ve içerik çözümlemesi şeklinde amaca yönelik iki türü vardır. Yapılan bu araştırmanın amacı içerik çözümlemesi ile örtüşmektedir. İçerik çözümlemesi yöntemine ilişkin en fazla kabul gören Berolson'un tanımına göre yazılı/açık içeriğin objektif, sistematik ve kantitatif tanımlarını yapan araştırma tekniğidir. İçerik analizinin konusu olan metin kavramı ile “resim, dil, müzik, jest, mimik ile gerçekleştirilmiş metin” anlatılmaktadır (Gökçe, 1995; s:16, 25). Yöntemin temel özellikleri nesnellik, yansızlık, dizgelik, yinelenebilirlik ve tekrar uygulanabilirliktir. Yöntemin en önemli zayıf noktası, farklı kodlayıcıların algı, bilgi vb. durumlar ile farklı kodlama yapabileceği varsayımıdır (Aziz, 1994, s:119-120).

Araştırmanın evrenini Mülga ASPB Huzurevlerinde 2013-2017 (2017 ilk altı ay) yılları arasında ilk defa hizmet almaya başlayan tüm bireyler oluşturmaktadır. Huzurevlerine yerleşen 12.131 yaşlının, 5.349'u kadın, 6.782'si erkektir.

Araştırmada yaşlı dosyalarında yer alan sosyal inceleme raporları, adli/ idari raporlar, diğer tutanak ve evraklarda belirtilen durumların “yaşlının istismar veya ihmali” kapsamında değerlendirilmesi ile formda oluşturulan içerik kategorilerinin kodlanması sağlanmıştır. Yaşlılarla görüşme veya anket yapılmamıştır. Verilerin kodlandığı form geliştirilirken, istismar ve ihmal ile ilgili BM ve DSÖ'nün yaklaşımları ve araştırmaları taranarak istismar ve ihmal

kategorileri belirlenmiştir. Cinsiyet, yaş grupları, ücretli/ücretsiz yerleşim durumu, ücretini ödeme durumu, ilk defa hizmet almaya başlama nedeni (kendi isteği, istismar/ihmal), istismar ve ihmalin belirlenme şekli, istismar ve ihmal türleri olarak kodlama alanları ile form oluşturulmuştur. Araştırma verileri iki aşamalı toplanmıştır. 2015 yılında 2013-2014 yıllarını kapsayan veriler, 2017 yılı Temmuz ayında 2015, 2016 ve 2017 (ilk 6 ay) yıllarını kapsayan veriler alınmıştır. Çalışma resmi yazışma ile gerçekleştirilmiştir. Yaşlı istismar ve ihmaline ilişkin mesleki bilgilerinin olması nedeni ile formların meslek elemanları tarafından doldurulması sağlanmıştır.

Formlar “Excel programına” kaydedilmiş ve veriler filtreleme yöntemi ile incelenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde tanımlayıcı istatistik yöntemlerinden sayısal ve yüzde dağılımlar kullanılmıştır.

Bulgular

Cinsiyete göre hizmet alımı

Mülga ASPB huzurevlerinden 2013-2017 (2017 ilk 6 ay) yılları arasında illerden gelen form sayısı 12.131’dir. Tablo 1’de görüldüğü üzere ilk defa hizmet almaya başlayan kadınların oranı erkeklerden düşüktür. Ancak, 2013 yılında hizmet almaya başlayan kadın sayısı 910, 2016 yılında ise 1.472’dir. Üç yıllık artış oranı yüzde 61,8’dir. Erkeklerde sayı 2013 yılında 1204, 2016 yılında 1.794 kişi olup, üç yıllık artış oranı ise yüzde 49’dur.

Tablo 1. İlk defa hizmet almaya başlayanların yıllara ve cinsiyete göre dağılımı

Yıl	Toplam	Kadın Sayı %	Erkek Sayı %
2 013	2.114	910 43,0	1.204 57,0
2 014	2.778	1.194 43,0	1.584 57,0
2 015	2.299	1.041 45,3	1.258 54,7
2 016	3.266	1.472 45,1	1.794 54,9
2017 (ilk 6 ay)	1.674	732 43,7	942 56,3
Genel Toplam	12.131	5.349 44,1	6.782 55,9

Cinsiyet, yaş grubu ve ücretli/ücretsiz hizmet alımı

Huzurevlerine yerleşen 60-70 yaş grubunda erkeklerin oranı kadınlardan yüksektir. Bu yaş grubunda erkeklerin ücretsiz hizmet alma oranları da 71 yaş üstü erkeklerden ve 60-70 yaş grubu kadınlardan yüksektir. 2013 yılında hizmet almaya başlayan 60-70 yaş grubu 153 kadın sayısı 2016 yılında 238 kişiye ulaşmış ve üç yıllık artış oranı yüzde 55,6 olmuştur. Bu yaş grubunda erkek sayısı 2013 yılında 382, 2016 yılında 527 kişidir. Üç yıllık artış oranı yüzde 38'dir. İleri yaş olarak belirlenen 71 yaş ve üstü grubunda 2013 yılında 757 olan kadın sayısı 2016 yılında 1234'e ulaşmış ve bu üç yıllık süreçte artış oranı yüzde 63,1 olmuştur. 2013 yılında hizmet almaya başlayan erkek sayısı 822 iken 2016 yılında 1267'ye ulaşmış ve bu üç yıllık sürecin sonunda artış oranı yüzde 54,1 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2. İlk defa hizmet almaya başlayanların yıllara, cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş	Cinsiyet		2013	2014	2015	2016	2017 İlk 6 ay
60-70 Yaş	Kadın	Sayı	153	242	190	238	134
		%	28,6	31,2	37,7	31,1	30,7
	Erkek	Sayı	382	537	314	527	302
		%	71,4	68,8	62,3	68,9	69,3
	Toplam		535	776	504	765	436
71 + Yaş	Kadın	Sayı	757	952	851	1234	598
		%	47,9	47,6	47,4	49,3	48,3
	Erkek	Sayı	822	1.050	944	1.267	640
		%	52,1	52,4	52,6	50,7	51,7
	Toplam		1.579	2.002	1.795	2.501	1.238

Huzurevlerine yerleşen 12.131 yaşlının 7.988'i yani yüzde 65,9'u ücretlidir. Kadınlarda erken yaş gurubundaki ücretli hizmet alım oranı yüzde 71,3 iken erkeklerde ücretli hizmet alım oranı yüzde 58,1'dir. İleri yaş gurubunda ücretli hizmet alım oranı kadınlarda yüzde 71,3, erkeklerde yüzde 63,7'dir.

Tablo 3. İlk defa hizmet almaya başlayanların yıllara, cinsiyet, yaş grupları ve ücretli/ücretsiz hizmet alımlarına göre dağılımı

Yıl	Ücret Durumu	60-70 Yaş			71 ve + Yaş		
		Kadın Sayı %	Erkek Sayı %	Toplam Sayı	Kadın Sayı %	Erkek Sayı %	Toplam Sayı
2013	Ücretli	103 67,3	226 59,2	329	546 72,1	538 65,5	1.084
	Ücretsiz	50 32,7	156 40,8	206	211 27,9	284 34,5	495
	Toplam	153	382	535	757	822	1.579
2014	Ücretli	181 74,8	314 58,8	495	699 73,4	588 56	1287
	Ücretsiz	61 25,2	220 41,2	281	253 26,6	462 44	715
	Toplam	242	534	776	952	1.050	2.002
2015	Ücretli	137 72,1	191 60,8	328	578 67,9	594 62,9	1.172
	Ücretsiz	53 27,9	123 39,2	176	273 32,1	350 37,1	623
	Toplam	190	314	504	851	944	1.795
2016	Ücretli	172 72,3	307 58,3	479	859 69,6	854 67,4	1.713
	Ücretsiz	66 27,7	220 41,7	286	375 30,4	413 32,6	788
	Toplam	238	527	765	1.234	1.267	2.501
2017 İlk 6 ay	Ücretli	94 70,1	162 53,6	256	419 70,1	426 66,6	845
	Ücretsiz	40 29,9	140 46,4	180	179 29,9	214 33,4	393
	Toplam	134	302	436		640	1.238

Ankara, İstanbul ve İzmir Türkiye genelinde Mülga ASPB huzurevi yatak kapasitesi en yüksek olan illerdir. Yıllar itibari ile bu illerde ilk defa hizmet alımlarının artışı Türkiye genelinden yüksektir. İstanbul’da ücretli hizmet alım oranı yüzde 87,4’tür. Ankara ve İzmir’de de ücretli hizmet alım oranları Türkiye genelinden daha yüksektir. Ayrıca bu üç ilde kadın yerleşenlerin oranı oldukça yüksektir.

Tablo 4. Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde ücretli ücretsiz hizmet almaya başlayanların dağılımı

Ücretli /Ücretsiz hizmet alım durumu	Ankara		İstanbul		İzmir	
	S	%	S	%	S	%
Ücretli	803	69,2	583	87,4	1031	81
Ücretsiz	358	30,8	84	12,6	242	19
T	1161		667		1273	

Yıllara, cinsiyet ve yaş gruplarına göre hizmet almaya başlama nedenleri

Huzurevlerinden ilk defa hizmet almaya başlama nedenleri “kendi isteği, istismar ve ihmal” olmak üzere üç kategoride analiz edilmiştir. 2013-2017 (2017 ilk altı ay) yılları içinde istismar nedeni ile hizmet almaya başlayan 468 yaşlının yüzde 62’si kadın, yüzde 38’i erkektir. İhmal nedeni yerleşen 1.034 yaşlının yüzde 44,6’sı kadın, yüzde 55,4’ü erkektir. İlk defa hizmet almaya başlayan 5.349 kadından, yüzde 5,4’ü istismar, yüzde 8,6’sı ihmal nedeni yerleşmiştir. Huzurevlerine yerleşen 6.782 erkekten yüzde 2,6’sı istismar, yüzde 8,4’ü ihmal nedeni ile hizmet almaya başlamıştır (Tablo 5). Yıllar itibari ile iki grupta da istismar ve ihmal deneni ile hizmet almaya başlama sayısı düşmektedir..

Tablo 5. Huzurevlerinden hizmet almaya başlama nedenlerinin yıllara ve cinsiyete göre dağılımı

Yıl	Kadın				Erkek			
	Kendi İ. Sayı %	İstismar Sayı %	İhmal Sayı %	Toplam Sayı	Kendi İ. Sayı %	İstismar Sayı %	İhmal Sayı %	Toplam Sayı
2013	755 83	63 6,9	92 10,1	910	1.038 86,2	48 4	118 9,8	1.204
2014	956 80,1	111 9,3	127 10,6	1.194	1.370 86,5	64 4	150 9,5	1.584
2015	942 90,5	35 3,4	64 6,1	1.041	1.151 91,5	16 1,3	91 7,2	1.258
2016	1.306 88,7	48 3,3	118 8	1.472	1.637 91,2	24 1,3	133 7,5	1.794
2017 İlk 6 ay	639 87,3	33 4,5	60 8,2	732	835 88,5	26 2,8	81 8,6	942
T	4.598	290	461	5.349	6.030	178	573	6.782

Aşağıdaki tablo incelendiğinde, istismar nedeni ile yerleşen kadınların 60-70 yaş grubundaki oranı yüzde 9,8'dir. Bu oran diğer gruplara göre daha yüksektir. Bu yaş gurubundaki kadınlarda ihmal oranı ise yüzde 7,3 olup, diğer gruplara göre ise daha düşüktür (Tablo 6). Erkeklerde istismar oranı yaş gruplarına göre benzerlik göstermekle birlikte ihmal oranı ileri yaş grubunda, erken yaş grubu erkeklerden daha yüksektir.

Tablo 6. Hizmet almaya başlama nedenlerinin cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı

Yıl	Kadın				Erkek			
	Kendi İ. Sayı %	İstismar Sayı %	İhmal Sayı %	Toplam Sayı	Kendi İ. Sayı %	İstismar Sayı %	İhmal Sayı %	Toplam Sayı
60-70 Yaş	794 83.3	95 9.8	70 7.3	953	1.841 89.5	56 2.7	162 7.9	2.056
71+ Yaş	3.806 86.6	195 4.4	391 8.9	4.396	4.190 88.7	122 2.6	411 8.7	4.726

Hizmet almaya başlama nedenleri ve ücretli ücretsiz hizmet alımları

Yukarıda da verildiği üzere kadınlar erkeklerden daha çok ücretli yerleşmektedir. İstismar ve ihmal nedeni ile yerleşimlerde ücretli ücretsiz hizmet alımların yıllara göre dağılımı Tablo 7’de verilmektedir. İstismar nedeni ile hizmet almaya başlayan 290 kadının yüzde 56,6’sı ücretliyken, 178 erkeğin yüzde 53,4’ü ücretlidir. İhmal nedeni ile hizmet almaya başlayan 461 kadının ücretli hizmet alma oranı yüzde 54,4 iken, 573 erkeğin ücretli hizmet alma oranı yüzde 40,1’dir.

Tablo 7. Hizmet almaya başlama nedenleri, ücretli/ ücretsiz hizmet alımının yıllara ve cinsiyete göre dağılımı

C.	Yerleşme Nedeni	2013		2014		2015		2016		2017 İlk 6 ay	
		Ü.li Sayı %	Ü.siz Sayı %	Ü.li Sayı %	Ü.siz Sayı %	Ü.li Sayı %	Ü.siz Sayı %	Ü.li Sayı %	Ü.siz Sayı %	Ü.li Sayı %	Ü.siz Sayı %
K.	K.İsteği	554 73,4	201 26,6	730 77,1	226 22,9	664 70,5	278 29,5	942 72,1	364 27,9	465 72,8	174 27,2
	İstismar	37 58,7	26 41,3	60 54,1	51 45,9	22 62,9	13 37,1	28 58,3	20 41,7	17 51,5	16 48,5
	İhmal	51 55,4	41 44,6	83 65,4	44 34,6	29 45,3	35 54,7	61 51,7	57 48,3	27 45	33 55
	T. Sayı	642	268	880	314	715	326	1031	441	509	223
E.	K.İsteği	694 66,9	344 33,1	808 59	562 41	739 64,2	412 35,8	1090 66,6	547 33,4	542 64,9	293 35,1
	İstismar	23 47,9	25 52,1	35 54,7	29 45,3	11 68,8	5 31,3	10 41,7	14 58,3	16 61,5	10 38,5
	İhmal	45 38,1	73 61,9	59 39,3	91 60,7	35 38,5	56 61,5	61 45,9	72 57,1	30 37	51 63
	T. Sayı	762	442	902	682	785	473	1161	633	588	354

İstismar ve ihmal türlerinin cinsiyete göre görülme sıklığı

Durum tespit çalışmasında veri giriş formu doldurulurken tek bir istismar ve ihmal türünün kodlanması kısıtlamasına gidilmemiştir. Bu nedenle çoklu istismar türleri aşağıdaki şekilde birleştirilmiştir:

- Fiziksel istismar: Fiziksel, Fiziksel+ Psikolojik, Fiziksel+Sosyal, Fiziksel+Psikolojik+Sosyal
- Ekonomik İstismar; Ekonomik, Ekonomik+Sosyal, Psikolojik+Ekonomik, Psikolojik+Ekonomik+Sosyal,

- Fiziksel+Ekonomik İstismar: Fiziksel+Ekonomik, Fiziksel+Psikolojik+Ekonomik, Fiziksel+Ekonomik+Sosyal, Fiziksel+Psikolojik+Ekonomik+Sosyal
- Cinsel İstismar: Fiziksel+Cinsel, Cinsel+Ekonomik, Fiziksel+Cinsel+Psikolojik
- Psikolojik/Duygusal İstismar: Psikolojik, Psikolojik+Sosyal, Sosyal¹
- İhmal: Aile/Bakım Veren İhmali, Aile/Bakım Veren İhmali+ Yaşlının Kendini İhmali, Yaşlının Kendini İhmali

Kadın ve erkeklerde en sık rastlanan istismar türü fiziksel istismardır. Her iki cinsiyet grubunda da fiziksel istismarı ekonomik istismar ve psikolojik/duygusal istismar izlemektedir. İhmal nedeni ile hizmet almaya başlayan kadınlarda aile/bakım ihmali yüzde 53,6, erkeklerde yüzde 44,7 oranındadır. Yaşlının kendini ihmali kadınlarda yüzde 29,3, erkeklerde yüzde 36,6'dır. İhmal nedeni ile ilk defa hizmet almaya başlayan kadın ve erkeklerde yıllar itibarıyla “yaşlının kendini ihmal” oranının arttığı görülmektedir.

¹ DSÖ'nün (2008, s.81-82) çalışmasında, psikolojik/duygusal içerik konu başlıkları, istismar konu başlıkları, terk tehdidinde bulunmak, haksız suçlamalar, rahatsızlık verici davranışlar, sözlü saldırı, mobbing (yıldırım), özel hayatı, karar alma süreçleri, sağlık bilgisi, oy kullanma, iletişim kısıtlamaları olarak verilmesi de göz önünde buldurularak sosyal istismar başlığı psikolojik/duygusal istismar başlığı ile birleştirilmiştir.

Tablo 8. Cinsiyete göre istismar ve ihmal türlerinin görülme sıklığı

	K	%*	E	%*	T
Fiziksel	108	37,2	62	34,9	170
%**	63,5		36,5		100
Ekonomik	72	24,8	49	27,5	121
%**	59,5		40,5		100
Fiziksel+Ekonomik	39	13,5	18	10,1	57
%**	68,4		31,6		100
Psikolojik/Duygusal	64	22,1	49	27,5	113
%**	56,6		43,4		100
Cinsel	7	2,4	0	0	7
%**	100		0		100
T	290		178		468
T%**	62		38		100
Aile/bakım veren İ.	247	53,6	256	44,7	503
%**	49,1		50,9		100
Yaşlının Kendini İ.	135	29,3	210	36,6	345
%**	39,1		60,9		100
Aile/Bakım V.İ.+ Y. Kendini İ.	79	17,1	107	18,7	186
%**	42,5		57,5		100
T	461		573		1034
T%**	44,6		55,4		100
<p>*Örnek: 108 Kadın fiziksel istismarx100/Toplam 290 kadın istismar =37,2 *Örnek: 247 Aile/BV ihmalx100/Toplam 467 Kadın ihmal = /ihmal türlerinin oranı ve Toplam 178 erkek istismar içinde istismar/ihmal türlerinin yüzde oranı=53,6 **Örnek 108 Kadın fiziksel istismarx100/170 toplam fiziksel istismar=63,5</p>					

İstismar ve ihmal türleri ve ücretli ücretsiz hizmet alımı

İstismar ve ihmal türlerine göre ücretli ücretsiz yerleşimler Tablo 9’da verilmekte olup, yukarıda belirtildiği üzere genel olarak kadınlar daha çok ücretli olarak yerleşmiştir. Kadınlarda en yüksek ücretli yerleşimin olduğu istismar türü yüzde 69,4 oranıyla ekonomik istismardır. Erkeklerde istismar nedeni ile yerleşenlerde ücretli hizmet alım oranı en yüksek olan istismar türü yüzde 72,2 ile fiziksel+ekonomik istismardır. İhmal nedeni ile hizmet almaya başlayan kadınlarda ücretli yerleşim yüzde ellinin üzerinde belirlenirken, erkeklerde ücretli yerleşim oranının yüzde ellinin altındadır.

Tablo 9. İstismar ve ihmal türlerinde ücretli ücretsiz hizmet alımlarına ilişkin dağılım

İstismar/İhmal Türleri	Kadın			Erkek		
	Ücretli Sayı %	Ücretsiz Sayı %	Toplam Sayı	Ücretli Sayı %	Ücretsiz Sayı %	Toplam Sayı
Fiziksel	60 55,6	48 44,4	108	30 48,4	32 5 51,6	62
Ekonomik	50 69,4	22 30,6	72	31 63,3	18 36,7	49
Fiziksel+Ekonomik	19 48,7	20 51,3	39	13 72,2	5 27,8	18
Psikolojik/Duygusal	35 54,7	29 45,3	64	21 42,9	28 57,1	49
Cinsel	0 0	7 100	7	0 0	0 0	0
Aile/Bakım Veren İhmali	137 55,5	110 44,5	247	121 47,3	135 52,7	256
Yaşlının Kendini İhmali	69 51,1	66 48,9	135	74 35,2	136 64,8	210
Aile/Bakım V. İhmali + Y. Kendini İhmali	45 57	34 43	79	35 32,7	72 67,3	107

Tartışma ve Sonuç

Huzurevlerinden ilk defa hizmet almaya başlayanların sayısı hızla artmaktadır. Hizmet almaya başlayan yaşlıların 2013 ve 2016 verileri değerlendirildiğinde üç yıllık artış oranı yüzde 54,5'dir. Kadınlarda üç yıllık artış oranı yüzde 61,8, erkeklerde ise yüzde 49'dur. Yaşlıların kurumsal bakım taleplerindeki artış ve nüfusun yaşlanması sorunu birlikte ele alınmalıdır. Türkiye 2017 Nüfusunun yüzde 12,7'si 60 yaş ve üzerindedir. Bu oran 2013 yılında yüzde 11,3'dür (TUİK, 2018).

Türkiye'de nüfusun yaşlanması olgusu incelenirken bölgesel farklılıklar dikkat çekmektedir. Ünal'ın (2015) TUİK 2013 verilerini esas alınarak yaptığı çalışmasında Türkiye'nin yaşlanma endeksi yüzde 45,9 olarak tespit edilmiştir. İzmir'de yaşlanma endeksi yüzde 127,2, Sinop'ta yüzde 123,3, Çanakkale'de yüzde 113,8'dir. Şırnak yaşlanma endeksi yüzde 10,2, Hakkâri'de yüzde 12,2'dir. İzmir'de her 100 çocuğa 127,2 60 yaş ve üstü birey düşerken, Şırnak'ta her 100 çocuğa 10,2 yaşlı düşmektedir (Ünal, 2015). Bölgesel düzeyde sağlık, sosyal, kültürel, ekonomik ve coğrafi etkenler, doğurganlık oranı, yaşlanma düzeyi birlikte ele alınmalıdır.

Yaşlı nüfusu artan ülkelerde, yaşlı bakımı her zaman sosyal politikaların önceliği olmuştur. Yaşlanma olgusu salt kurumsal bakım politikaları ile ilgili olmayıp birçok sosyal politika alanını da içermektedir. Ülkemizde nüfusun yaşlanması olgusunda Mülga ASPB'nin rolü önemlidir. Kadınların meslek edinmeleri ve iş yaşamına atılmalarını öngören projelerin "çocuk dostu, anne dostu" projeler şeklinde üretilmesi teşvik edilmelidir. Kadınların iş ve meslek edinirken, çocuk sahibi olma hakkının ve isteğinin ötelenmemesi için projelerin kadın ve aile odaklı üretilmesi teşvik edilmelidir. Bunun yanında yaşlıların kurumsal bakım taleplerinin mümkün olduğunca ileri yaşlarda oluşması için yerinde yaşlanma politikaları hayata geçirilmelidir.

Mülga ASPB huzurevlerine kabul yaşı 60 yaş ve üzeridir. Huzurevlerine giriş yaşı 65 yaş ve üstü olarak belirlenmelidir. İsveç'te 1975 döneminde 80 yaş üstünün kurumsal bakım hizmeti alanlar içindeki oranı yüzde 30 düzeyindeyken 2005 yılında bu oran yüzde 90-95'lerde oluşmuştur (Sundström

ve Johansson, 2005: 7; aktaran Taşçı, 2010). Karaca'nın (2010) araştırmasında 60-69 yaş grubunda huzurevinde kalan yaşlı oranı yüzde 34,2'dir (s:50-72).

Huzurevlerinden ilk defa hizmet alan 12.131 yaşlının yüzde 44,1'i kadın, yüzde 55,9'u erkektir. Dünyada ve Türkiye'de nüfus istatistikleri incelendiğinde kadınların erkeklerden daha uzun ömürlü olduğu söylenebilir. TUIK'in (2018) 2017 yılı nüfus istatistiklerine göre 60 yaş ve üstü nüfus içinde kadınların oranı yüzde 54,4, erkeklerin oranı yüzde 45,6'dır.

Yaşlılar dezavantajlı gruptur. Kadın yaşlılar çoklu dezavantaja sahiptir. BM istismar riski bulunan gruplar içinde yoksulları, çocukları, kadınları, yaşlıları, saymaktadır (UN, 2002). Bu bağlamda yukarıdaki verilere bakıldığında Mülga ASPB huzurevi bakım hizmeti sunum modellerini gözden geçirmelidir.

Ankara'da Yaşlı Yoksulluğu: Ekonomik, Sosyal, Kültürel İhtiyaçların Analizi projesinde yaşlıların yüzde 74,9'u "huzurevinde gerektiği durumda dahi kalmayı düşünmemektedir" sonucuna ulaşılmıştır (Özmete, Hablemitoğlu, Yıldırım, 2012; s:7). Ankara Valiliği Yaşam Destek Merkezi hizmetlerinden faydalanan kadınlar üzerinde yapılan araştırmada ise, katılımcıların yüzde 92,8'i huzurevinde kalmayı düşünmediğini belirtmiştir (Buz ve Beydili 2015; s:557-570). Öğüt ve arkadaşlarının (2017) araştırmasında, yaşlıların tamamı huzurevi bakımından memnun olmakla birlikte, yüzde 64,4'ü yaşlanma sürecini evinde geçirmek istediğini, yüzde 75,3'ü evini, yüzde 63,0'ı eşile yaşamayı, yüzde 78,1'i mahallesini ve yaşadığı muhiti özlediğini belirtmiştir.

Aktif dönemde olan yaşlıların özellikle kadınların sosyal, kültürel, ekonomik faktörler nedeni ile araştırmalar yansıyan genel eğilimleri dışında huzurevi bakımı tercihinin oluşmasındaki nedenleri incelenmelidir.

Huzurevlerinden hizmet alımlarının daha çok ücretli olduğu ve yıllar itibari ile arttığı gözlenmiştir (EYHGM, 2017b). Huzurevlerinden ücretli ilk defa hizmet alanların oranı yüzde 68,5, ücretsiz hizmet alanların oranı yüzde 35,5'dir. Kadınlarda ücretli hizmet alma oranı yüzde 70,8, iken, erkeklerde bu oran yüzde 61,9'dur. Arpacı'nın (2008) araştırmasında huzurevinde kalan yaşlıların yüzde 85,7'nin geliri olduğu, Öğüt ve arkadaşlarının (2017) araştırmasında huzurevinde kalan yaşlıların yüzde 84,9'unun sosyal güvencesi

olduğu belirlenmiştir. Karaca'nın 2010 yılında yaptığı araştırmasında katılımcıların sadece yüzde 28,6'nın herhangi bir geliri bulunmamaktadır.

Ekonomik yoksunluk içinde olan yaşlıların, ekonomik durumu iyi olan yaşlılara oranla daha çok Mülga ASPB huzurevlerinin bakım hizmetinden yararlanabilmesi için çalışma yapılmalıdır.

İstismar nedeniyle hizmet almaya başlayanların sayıları incelendiğinde, 2013 yılında 83 kadın, 48 erkek, 2014 yılında 111 kadın, 64 erkek hizmet almaya başlamıştır. İstismar nedeni ile hizmet almaya başlayanlara ilişkin verilerin 2015, 2016 ve 2017 ilk 6 ayında farklılaştığı gözlenmiştir. İstismar nedeni 2015 yılında yerleşen kadın sayısı 35, erkek sayısı 16; 2016 yılında istismar nedeniyle yerleşen kadın sayısı 48, erkek sayısı 24; 2017 ilk altı ayında istismar nedeniyle yerleşen kadın sayısı 33, erkek sayısı 26'dır. İlk iki yıla göre istismar nedeniyle yerleşen kadın ve erkek sayıları düşmüştür.

Bu çalışmada ilk defa hizmet almaya başlayanlar içinde istismar oranı yüzde 3,9, ihmal oranı 8,5 olarak belirlenmiştir. Avrupa'da 28 ülkede, 52 ayrı çalışma verilerine dayanılarak yapılan çalışmada 60 yaş üstü yaşlılarda istismar görülme sıklığı yüzde 15,7 olarak belirlenmiştir (WHO 2018). DSÖ'nün Avrupa Raporunda yaşlılara yönelik istismar oranları Portekiz'de yüzde 39,4, Avusturya'da yüzde 23,8, Finlandiya'da yüzde 6,7, Almanya'da yüzde 3,1, İngiltere'de yüzde 2,6 olarak verilmektedir (WHO, 2011).

Yaşlı istismarı araştırmalarında kadınların erkeklerden daha fazla istismara maruz kaldığı belirlenmektedir. Bu çalışmada kadınların yüzde 5,4'ü, erkeklerin yüzde 2,6'sı istismar nedeni ile hizmet almaya başlamıştır. Kıssal'ın (2008) araştırmasında istismara uğrama oranı yüzde 13,3'dür. Kadınların %17'si, erkeklerin % 8,4'ü istismar ile karşılaşmıştır (Kıssal, 2008; s:49). Daşbaş'ın (2014) araştırmasında istismar oranı yüzde 70,9 çıkmıştır. Araştırmaya katılan kadınların 75,9'unda istismara rastlanırken erkeklerin yüzde 59,8'inde istismara rastlanmıştır (Daşbaş, 2014 s:64). Türkiye'de yapılan yaşlı istismar araştırmalarında belirlenen istismar oranları, Mülga ASPB, huzurevlerinden ilk defa hizmet almaya başlayanlar içinde belirlenen istismar nedeni ile hizmet almaya başlayanlardan daha yüksektir. Ancak araştırmaların veri toplama yöntemleri farklıdır.

Araştırma sonucuna göre, kadınların yüzde 8,6'sı, erkeklerin yüzde 8,4'ü ihmal nedeni ile yerleşmiştir. Genel olarak ihmal nedeni ile hizmet almaya başlayanların sayısı yıllar itibari ile yükselmiştir. Daşbaşı'nın (2014) araştırmasında ihmal oranı yüzde 26,9 çıkmıştır. Kadınlarda ihmal oranı yüzde 30,7, erkeklerde ise yüzde 18,6'dır (S:64). Kıssal'ın (2008) araştırmasında ise ihmal oranı yüzde 8,2 olarak belirlenmiştir. Araştırma bulguları Kıssal'ın bulguları ile benzerlik göstermekle birlikte bu çalışmada yaşlılara soru sorulmamış, anket uygulanmamıştır.

İstismar nedeni ile yerleşen kadınların yüzde 43,4'ü ücretsiz yerleşirken, aynı nedenle yerleşen erkeklerin yüzde 46,6'sı ücretsiz yerleşmiştir. Yine ihmal nedeni ile hizmet almaya başlayan kadınların sadece yüzde 54,4'ü ücretsiz yerleşirken, aynı nedenle hizmet almaya başlayan erkeklerin yüzde 59,9'ü ücretsiz yerleşmiştir. Bu sonuçlar, gelir düzeyi düşük veya geliri olmayan yaşlıların, özellikle kadınların ASPB (mülga) huzurevlerine ulaşımında varsa engellerin çözümlenmesi gereğini ortaya koymaktadır. DSÖ ve INPEA çalışması olan "Kayıp Sesler: Yaşlıların Yaşlı İstismarına Bakışı" konulu araştırmasında yaşlı istismarında iki temel faktör, sosyal statü (yoksulluk) ve cinsiyet olarak belirlenmiştir (INPEA, WHO, 2002b:9-10). Literatürde gelir düzeyi düştükçe istismar oranı arttığını gösteren çalışmalar yanında gelir düzeyi arttıkça istismar oranının arttığı yönünde bulguların olduğu çalışmalar da bulunmaktadır. Kendirli (2016) yaptığı çalışmada geliri giderinden az olan yaşlılarda istismar oranının yüzde 33,6, geliri gideri ile eşit veya daha fazla olan yaşlılarda istismar oranı yüzde 19,4 olarak belirlemiştir. Kıssal'ın (2008) çalışmasında gelir durumunun etkili bulunmaması yaşlıların büyük bir çoğunluğunun kendi evlerinin ve sosyal güvencelerinin olması ile açıklanmaktadır.

İstismar türlerinin görülme sıklığı incelendiğinde, fiziksel istismar yüzde 36,3 ile en fazla görülen istismar türüdür. Ekonomik istismar yüzde 25,9, psikolojik/duygusal istismar yüzde 24,1, fiziksel+ekonomik istismar yüzde 12,2 oranında, cinsel istismar yüzde 1,5 oranındadır. İhmal nedeniyle yerleşenler bu çalışmada ayrı bir grup olarak değerlendirilmiş ve yerleşme oranı yüzde 8,5 olarak saptanmıştır. Bu konuda, yaşlı istismarı ile ilgili Avrupa'da

yapılan çalışmada istismar görülme sıklığı yüzde 15,7'dir. Aynı araştırmada psikolojik istismarın yüzde 11,6, fiziksel istismarın yüzde 2,6, ekonomik istismarın 6,8, ihmalin yüzde 4,2, cinsel istismarın ise yüzde 0,9 oranında olduğu belirlenmiştir (WHO, 2018). DSÖ'nün yaşlı istismarına ilişkin Avrupa Raporunda veriler ülkelerin kendi çalışmalarından alınmıştır. Avusturya'da psikolojik (emotional) yüzde 19,3, Almanya (Stuttgart) ruhsal (mental) yüzde 27,1, İtalya'da (Ancona) ruhsal (mental) yüzde 10,4, Yunanistan'da ruhsal (mental) yüzde 13,2, Hollanda'da sözlü (verbal) yüzde 3,2 oranı ile diğer istismar türlerine göre daha sık görülmektedir (WHO, 2011; s:20-22).

Daşbaş'ın (2014) araştırmasında duygusal istismar yüzde 64,1, fiziksel istismar yüzde 4,2, ekonomik istismar yüzde 12,6, cinsel istismar yüzde 0,3 oranında çıkarken Kendirli'nin (2016) araştırmasında duygusal istismar yüzde 22,1, fiziksel istismar yüzde 2,4, ekonomik istismar yüzde 5,1, cinsel istismar yüzde 0,4 oranında çıkmıştır. İstismar türlerinin görülme oranı Daşbaş ve Kendirli'nin araştırma bulguları ile örtüşmemektedir. Kendirli'nin (2016) araştırmasında ihmal türleri ve görülme sıklığı, yaşlının yakınının ihmali yüzde 22,5, bakıcı ihmali yüzde 6,7, yaşlının kendini ihmali yüzde 7,9 olarak verilmektedir.

İstismar türlerinin erkek ve kadınlarda görülme sıklıkları farklılaşmaktadır. Fiziksel istismar kadınlarda yüzde 37,2 ile erkeklerden yüksek, ekonomik istismar erkeklerde yüzde 27,5 oranı ile kadınlardan daha yüksek belirlenmiştir. Fiziksel+ ekonomik istismar yüzde 13,5 ile kadınlarda daha yüksek görülürken, psikolojik/duygusal istismar erkeklerde yüzde 27,5 oranı ile daha yüksek görülmektedir. Kadınlarda da psikolojik/duygusal istismar yıllar itibari ile yükselme eğilimdedir. Cinsel istismar sadece kadınlarda belirlenmiştir. BM'nin Avrupa Birliği ülkelerini kapsayan araştırma sonuçlarına göre 60 yaş üstü kadınlarda rastlanan ihmal oranı yüzde 5,4, duygusal istismar yüzde 23,6, ekonomik istismar yüzde 8,8, fiziksel istismar yüzde 2,5 cinsel istismar yüzde 3,1'dir. Çalışmada hak ihlaline yüzde 6,4 oranında rastlanmıştır (UN, 2013; s:13-14).

DSÖ'nün yaşlı istismarı çalışmasında cinsiyete göre istismar türlerinin görülme sıklığı Finlandiya için verilmektedir. Finlandiya'da fiziksel istismarın

erkeklerde görülme sıklığı yüzde 15, kadınlarda ise yüzde 18; ruhsal (mental) istismar erkeklerde yüzde 46, kadınlarda yüzde 49 oranında; ekonomik istismar erkeklerde yüzde 8, kadınlarda yüzde 9 oranında görülmektedir. İhmal kadınlarda yüzde 4 oranında rastlanırken, erkeklerde Finlandiya'da ihmale rastlanmamıştır (WHO, 2011; s:20-22).

Fiziksel ve ekonomik istismar nedeni ile yerleşen kadınlar erkeklerle oranla daha yüksek oranda ücretli hizmet almaya başlamışken, fiziksel+ekonomik istismarda erkeklerin belirgin şekilde daha çok ücretli hizmet almaya başlaması söz konusudur. Yine psikolojik/duygusal istismarda kadınlar daha yüksek oranda ücretli hizmet almaya başlamıştır. Erkekler ise bu istismar türünde daha çok ücretsiz hizmet almaktadır. İhmal nedeni ile yerleşimlerde de erkeklerin daha çok ücretsiz hizmet alımları söz konusudur.

Sosyal devlet anlayışı içinde yoksul, muhtaç yaşlıların bakım hizmetlerinin devamlılığında devlet güvencesi esastır. Yaşlılar ile ilgili sosyal politika ayaklarından bir kesitte sosyal bakım, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardır. Bu üç aygıtın işlemesi için, ilk önce yaşlılığa bağlı muhtaçlığın ortaya çıkması gerekmektedir (Taşçı, 2010). Geliri yüksek, sağlıklı yaşlıların huzurevi taleplerinin mümkün olduğunca yerinde yaşlanmaya dönüşmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Huzurevi taleplerinin de daha çok özel/belediye/vakıf huzurevlerine yönlendirilebilmesi amacıyla “istenebilir, ulaşılabilir, güvenilebilir özel huzurevleri, belediye huzurevleri, vakıf/dernek huzurevleri” özendirilmelidir. Belediye ve STK'lar desteklenirken gönüllü çalışmalara imkan verilmelidir. Gerili yüksek yaşlıların huzurevi taleplerinin vakıflar, dernekler tarafından karşılanması, vakıf ve derneklerin güçlenmesini sağlayacak ve düşük gelirlilere de hizmet sunumlarını artıracaktır. Merkezi yönetim yükünü azaltacaktır. Sosyal dayanışmayı güçlendirecektir. Taşçı (2010) sosyal politikalar açısından İsveç, Almanya, İngiltere, İtalya örneklerini incelediği çalışmasında sosyal yardım ve sosyal bakım hizmetlerine ilişkin yetki ve sorumluluğun yerel yönetimlere bırakıldığını belirtmektedir.

Belediye ve STK'lar yaşlı bakım hizmetlerinde, yerinde yaşlanma ve aktif yaşlanma politikalarının eyleme dönüştürülmesinde önemli argüman olarak yerini almalıdır. Belediyeleri, STK'ları yaşlı hizmetlerine özendirmek amaçlı,

vergi indirimi, kaynak desteği vb. çalışmalar yapılmalıdır. Türkiye’de merkezi yönetim anlayışı içerisinde en küçük yerel sorunları bile merkezi yönetimle çözüme geleneği hızlı nüfus artışı, kentleşme ve yaşlı nüfus oranının yükselmesi ile geçerliliğini yitirmiş ve etkisini azaltmıştır (Toksöz ve ark, 2009).

Huzurevlerinde kalan yaşlılarla ilgili yapılan araştırmalarda yaşlıların kendi evlerini, mahallelerini özledikleri ortaya çıkmıştır. Karaca’nın (2010) araştırmasında, huzurevinde kalan yaşlıların huzurevinin maddi koşullarından memnun oldukları, fakat huzurevinde bulunmaktan rahatsız oldukları ortaya çıkmıştır (s:50-72). Keza çeşitli alan araştırmaları huzurevine kalan yaşlılarda, evinde kalan yaşlılara oranla daha yüksek depresyon seviyesi belirlemiştir. Ev ortamında ve huzurevinde yaşayan bireylerde hissedilen psikolojik durum sorgulaması araştırması sonucunda, her iki grubun da fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden güçlüklerle karşılaştıkları, fakat özellikle huzurevinde kalan bireylerin daha fazla psikolojik zorlukları olduğu kaydedilmiştir. Huzurevinde yaşayan bireylerin %40’ında depresyon, %36’sında içe kapanıklık gözlenirken, ev ortamında yaşayanlarda bu oran sırasıyla %24 ve %20 olarak tespit edilmiştir (Kerem ve ark., 2001). Karakuş ve arkadaşlarının (2011) yaptıkları çalışmada ise huzurevinde kalan bireylerde depresyon düzeyleri GDÖ ile incelenmiş, yaşlıların %74,5’inin depresif puan almadığı belirlenmiştir (Karakuş ve ark., 2003). Şimşek ve arkadaşlarının (2010) ve Demir’in (2017) yaptıkları çalışmada huzurevi ve aile ortamında yaşayan yaşlı bireylerde Nottingham Sağlık Profili (NHP) ölçeğiyle değerlendirilen sosyal izolasyon ölçümüyle bireyler değerlendirilip karşılaştırıldığında, huzurevinde yaşayan bireylerin sosyal izolasyon durumunun evde ortamında yaşayanlara göre anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur.

Türkiye’de yaşlılar üzerinde yapılan çalışmalarda, yaşlıların büyük çoğunluğu huzurevinde yaşamayı tercih etmemektedir (Özmete ve ark., 2012; Buz ve Beydili, 2015; s:557-570). Yaşlıların bu tercihini destekleyecek sistemler, sosyal politikaların odak noktası olmalıdır. Yaşlıların toplumla bütünleşik, güvenli, huzurlu yaşamlarını sürdürmesi için sosyal, kültürel çalışmalar yapılmalıdır. Yaşlı bakımında, kurumsal bakıma sistemlerine alternatif modeller “gündüzlü merkezler”, “evde destek sistemlerinin” merkezi

yönetim tarafından yerelde oluşturulması güç ve maliyetlidir. Yerinde yaşlanma ve aktif yaşlanma politikalarının faaliyet alanlarına aktarılması yerel yönetimler, STK'lar ve gönüllü çalışmalar ile sağlanabilir. Belediyeler, STK'lar, özel sektör desteklenerek yerinde yaşlanma için yaşlıya bulunduğu çevrede güvenli ulaşılabilir hizmetler sunulmalıdır.

Türkiye'de, kuşaklararası iletişim ve çatışma sorunlarının anlaşılması, toplumsal değişimin birey yaşamı açısından değerlendirilebilmesi, yaşlı sorunlarının sağlıklı şekilde tespit edilebilmesi, yaşlılara yönelik ailevi ve kurumsal destek durumu, evde ve kurumda bakım koşulları, yaşlıların toplumsal hayata katılımı ve ailelerin yaşlılara yönelik maddi ve moral yükümlülüklerinin toplumsal memnuniyet temelinde nasıl yapılandırılması gerektiğine yönelik verilerin elde edilebilmesi için sosyal bilim mensuplarınca daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir (Kalaycı ve Özkul, 2017; s:90-110).

Cangöz (2008)'ün belirttiği gibi "yaşlılık yazını salt yaşlılığı bir gerileme, problem dönemi olarak kurulmamalıdır". Yaşlıların, yaşlanacak olan bireylerin kendi yaşlılığını daha çok kazanç ve potansiyellerini belirleyerek şekillendirmesini öngören yeni bir dil yaşlılık yazınında geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Arpacı, F. (2008). Ankara'da huzurevlerinde yaşayan yaşlıların yaşam kalitesinin incelenmesi, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 2008 (1): 1-13
- Aziz, A., (1994). Araştırma Yöntemleri - Teknikleri ve İletişim. İkinci Basım. Ankara: Turhan
- Kitabevi, 1994.
- Buz, S., Beydili, E., (2015). Ankara örneğinde yalnız yaşayan yaşlı kadınların gereksinimleri. Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi. Cilt: 8 Sayı: 37 Volume: 8 Issue: 37 Nisan 2015.
- Cangöz, B. (2008). Yaşlılık: sadece kayıp mı? bir ayrıcalık mı?. Turkish Journal of Geriatrics 2008; 11 (3): 143-150. Erişim tarihi: 10. .02. 2018. http://geriatri.dergisi.org/uploads/pdf/pdf_TJG_401.pdf.
- Daşbaşı, S. (2014) 65 yaş üstü bireylerin aile içi yaşlı istismarı konusundaki değerlendirmeleri. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyal Hizmet ABD. Erişim Tarihi:30.10.3018. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Demir, P. Y, (2017) Kendi evinde yaşayan ve huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerinin, depresyon düzeylerinin ve sosyal izolasyon durumlarının karşılaştırılması.
- Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt 16, Sayı 1, 2017;S:19-27
- EYHGM. (2017a). Yaşlılığa genel bakış. Erişim tarihi:20.11.2017. <http://eyh.aile.gov.tr/yayin-ve-kaynaklar/yasli-hizmetleri/yaslilikiga-genel-bakis>.
- EYHGM. (2017b). Huzurevlerine ilişkin sayısal veriler konulu 14.11.2017 tarih ve E.118464 sayılı resmi yazı. Yaşlı Bakım Dairesi Başkanlığı.
- Gökçe, O. (1995). İçerik Çözümlemesi. 2. Baskı. Konya; Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Yayın No:1.
- INPEA., WHO. (2002a). The toronto declaration for the global prevention of elder abuse. World Health Organization. Geneva. Erişim tarihi

29.08.2017. http://www.who.int/ageing/projects/_elder_abuse/alc_toronto_declaration_en.pdf.

INPEA., WHO. (2002b). Missing voices: views of older persons on elder abuse. World Health Organization, Geneva,. Erişim Tarihi:29.08.2017. http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67371/WHO_NMH_VIP_02.1.pdf;jsessionid=B0F6CA43CBDFBF27031AC3729DFDC793?sequence=1

Kalaycı, I., Özkul, M. (2017). Geleneksel kalabilsem modern olabilsem: modernleşme sürecinde yaşlılık deneyimleri. Visionary E-Journal/ Vizyoner Dergisi, 8(18).

Karaca, Feyyaz (2010). Huzurevinde Kalan Yaşlıların Hayata Bakış Açılı ve Gelecekle İlgili Beklentileri. Aile ve Toplum Yıl: 11 Cilt: 6 Sayı: 22 Nisan-Mayıs-Haziran 2010, s:50-72.

Karakuş, A., Süzek, H., Atay, M.E., (2003) Muğla huzurevlerinde kalan yaşlıların depresyon düzeylerinin incelenmesi. Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi Güz, 2003, Sayı.11. Erişim Tarihi: 15.11.2018. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/217133>

Kerem, M., Meriç, A., Kırdı, N.,Cavlak, U. (2001). Ev ortamında ve huzurevinde yaşayan yaşlıların değişik yönlerden değerlendirilmesi. Geriatri, 4 (3), 106-102.

Kendirli, B., (2016) Yaşlılarda ihmal, istismar varlığı ve etkileyen etmenler, Uzmanlık tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi tıp fakültesi, Erişim Tarihi:20,10,2018. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

Kıssal, A. (2008). İzmir'de bir sağlık ocağı bölgesindeki yaşlıların istismar ve ihmal ile karşılaşma durumları ve etkili olan etmenlerin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği ABD. Erişim Tarihi: 30.10. 2018. <http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/10163/224948.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Öğüt, S., Öğüt Düzen, K., Polat, M., (2017) Huzurevlerinde Yaşayan Yaşlıların

- Yerinde Yaşlanma Konusundaki Duygu ve Düşünceleri. Manisa CBU Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi , MCBU-SBED, 2017, 4(1): 522-526.
- Özmete, E., Haplemitoğlu, Ş. Yıldırım, F., (2012). Ankara'da yaşlı Yoksulluğu: ekonomik, sosyal, kültürel ihtiyaçların analizi. Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkez. Erişim Tarihi 11,10/2018 <http://yasam.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/259/2013/02/Ankarada-ya%C5%9F%C4%B1-yoksullu%C4%9Fu-proje-bilgi-notu.pdf>
- Özenç, M. ve Özenç, E. G. (2013). Sınıf Öğretmenleri İle Yapılan Lisansüstü Eğitim Tezlerinin Yöntem Bölümü Açısından İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1.
- Perel-Levin, S., (2008). Discussing screening for elder abuse at primary health care level. Copies can be obtained from: Ageing and Life Course Family and Community Health. World Health Organization. Erişim tarihi: 17.01.2018 http://www.who.int/ageing/publications/Discussing_Elder_Abuseweb.pdf
- Şimşek, T.T., Yümin, E.T., Sertel, M., Öztürk, A., Yümin, M. (2010). Kadın ve erkek yaşlı bireylerde depresyonun sağlıkla ilgili yaşam kalitesi ve yaşam memnuniyeti üzerine etkisi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, 24 (3), 147-153.
- Taşçı, F. (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri Çalışma ve Toplum, 2010/1, 175-202. Erişim Tarihi:28.10.2018 <http://calismatoplum.org/sayi24/tasci.pdf>
- Toksöz, F., Özgür, A.E., Uluçay, vd. (2009) Yerel yönetim sistemleri, türkiye ve fransa ispanya italya polonya çek cumhuriyeti. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakıf yayınları. Ağustos 2009. Erişim Tarihi:25.10.2018. <http://tesev.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/YerelYonetimSistemleri.pdf>
- TUİK (2018). İl, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus, 2007-2017. Erişim Tarihi:25.2013.2018. www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=945.
- UN. (1982). Provisional guidelines on standard international age classifications.

Department Of International Economic And Social Affairs. Statistical Office. ST/ESA/STAT/SEA.M/74. United Nations. New York. N.Y. 10017. Erişim tarihi:06.10.2017 https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_74e.pdf

UN. (2005). The diversity of changing population age structures in the world. Population Division. Department of Economic and Social Affairs. United Nations Secretariat Mexico City, 31 August – 2 September 2005. UN/POP/PD/2005/1. 25 August 2005. Erişim tarihi: 21.02.2018. http://www.un.org/esa/population/meetings/EGMPOPAge/1_UNPD_Trends.pdf

UN. (2013). Neglect, abuse and violence against older women. New York. United Nations. Erişim Tarihi: 05.12.2017. <http://www.un.org/esa/socdev/documents/ageing/neglect-abuse-violence-older-women.pdf>.

UN. (2015). World population ageing, (report).2015. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. ST/ESA/SER.A/390. United Nations. New York 2015. Erişim tarihi: 25.12.2017. http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf

UN. (2002). Political declaration and Madrid international plan of action on ageing. Second world assembly on ageing. Madrid 8-12 Nisan 2002. United Nations. New York . 2002, Erişim Tarihi 22.9.2017. http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf

UNFPA and HelpAge International. (2012). Ageing in the twenty-first century: A celebration and a challenge. Erişim Tarihi:23.09.2017. <http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Ageing%20report.pdf>

Ünal, Ç. (2015). Türkiye nüfusunun yaşlanma endeksi ve potansiyel destek oranlarının dağılımı. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt: 12-1, Sayı: 23, 2015-1, s.235-249. Erişim tarihi:3.11.2018. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/93232>

WHO. (1999). Men ageing and health achieving health across the life span. April1999. 01WHO/NMH/ NPH 01.2 Erişim Tarihi:23.01.2018.

- http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/66941/WHO_NMH_NPH_01.2.pdf?sequence=1.
- WHO. (2016a). The global strategy and action plan on ageing and health. multisectoral action for a life course approach to healthy ageing: draft global strategy and plan of action on ageing and health. Sixty-Ninth World Health Assembly A69/1722 April 2016. Erişim Tarihi:21.02.2018. http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_17-en.pdf?ua=1
- WHO. (2016b). The global strategy and action plan on ageing and health 2016-2020. 21.02.2018 The Strategy was adopted by WHO's 194 Member States at the World Health Assembly on May 26, 2016. <http://who.int/ageing/GSAP-Summary-EN.pdf>.
- WHO. (2008). A Global Response to Elder Abuse and Neglect Building Primary Health Care Capacity to Deal with the Problem Worldwide: Main Report. Erişim tarihi: 17.12.2017. http://www.who.int/ageing/publications/ELDER_DocAugust08.pdf
- WHO. (2014). Elder abuse; the health sector role in prevention and response . Global status report on violence prevention 2014. Erişim tarihi: 11.12.2017. http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/elder_abuse/WHO_EA_ENGLISH_2017-06-13.pdf
- WHO (2018) Elder abuse. 8 Haziran 2018. Erişim Tarihi: 29.10.2018. <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/elder-abuse>
- WHO (2011) European report on preventing elder maltreatment. Edited by Sethi.D. and others WHO Regional Office for Europe. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/144676/e95110.pdf

EVLİLİK İLE ÇOCUK SAHİBİ OLMAYA İLİŞKİN SOSYAL SAAT ALGISI VE EVLİLİK DOYUMU

Nilay PEKEL ULUDAĞLI¹, Gülçin AKBAŞ²

Öz

Günümüz toplumlarında bireylerin evlenme ve çocuksahibi olma yaşlarının giderek arttığı görülmektedir. İlgili yazında ise bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olma zamanlamalarındaki farklılıkların, evlilik yaşantılarının kalitesiyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Bu kapsamda yapılan bu çalışmanın amacı, günümüz Türkiye'sindeki genç yetişkinlerin, evlenme ve ilk kez çocuk sahibi olmalarındaki zamanlamalarının, evlilik doyumlarıyla ilişkisini incelemektir. Çalışmaya 24-41 yaşları arasında 445 evli birey katılmıştır. Katılımcılar, kendi evlenme ve çocuk sahibi olma yaşları ile ideal gördükleri evlenme ve çocuk sahibi olma yaşları temelinde; erken, zamanında ve geç olarak gruplandırılarak karşılaştırılmıştır. Eğitim ve gelirin olası etkisi kontrol edilerek yapılan kovaryans analizlerinde evlenme açısından sosyal saatini zamanında algılayan bireylerin, erken ve geç algılayan bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip oldukları bulunmuştur. Çocuk sahibi olma açısından sosyal saat grupları, eğitim ve gelirin olası etkisi kontrol edilerek karşılaştırıldığında, erken gruptaki bireylerin, zamanında ve geç gruptaki bireylere göre daha düşük evlilik doyumuna sahip oldukları görülmüştür. Araştırma bulguları evlenme ve çocuk sahibi olmadaki zamanlamanın evlilik doyumunu ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: *Evlilik doyumunu, Sosyal saat, Evlenme, Çocuk sahibi olma, Yetişkin rollerinde zamanlama*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Acıbadem Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, npuludagli@gmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi, Atılım Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, gulcin.akbasulu@atilim.edu.tr

THE PERCEPTION OF SOCIAL CLOCK FOR MARRIAGE AND HAVING A CHILD AND MARITAL SATISFACTION

Abstract

In contemporary societies, it is seen that individuals' age of marriage and having their first child is gradually increasing. In the literature, it has been established that the difference in timing of marriage and parenthood is associated with marital satisfaction. In this concept, the aim of this study was to explore the relationship between timing of marriage and being a parent for the first time and marital satisfaction of Turkish young adults. 445 young adults between the ages of 24-41 participated in the study. Participants were grouped and compared as early, on time, and late on the basis of the difference between their perceptions of ideal time of marriage and parenthood and their actual time of marriage and parenthood. Covariance analyses controlling the possible effect of education and income revealed that in terms of marriage, individuals perceiving their own social clock as on time have higher marital satisfaction than those who perceive their timing as early and late. In terms of having children, when social clock groups were compared through controlling the possible effect of education and income, individuals in early group have lower marital satisfaction than those who perceive their timing as on time and late. Research findings showed that timing of marriage and parenthood is related to marital satisfaction.

Key Words: *Marital satisfaction, Social clock, Getting married, Having a child, Timing of adulthood roles*

Giriş

Yetişkinliğe geçiş, bireyi sosyal ve duygusal açıdan zorlayan, değişimi ve uyumu gerektiren bir dönüşüm sürecidir. Büyük ölçüde bağımlı yaşam tarzından, bağımsız ve sorumluluk alan rolüne geçme, bireyin kimliğini gözden geçirmesini ve yeni rollere alışmasını gerektirir (Bell ve Lee, 2006; Elliott, 1996; Neugarten ve Neugarten, 1986). Bireyin toplum tarafından “yetişkin” olarak tanımlanmasında da evlenme, anne-baba evinden ayrılarak kendi evinde yaşamaya başlama, ekonomik açıdan bağımsızlığa kavuşma ve anne-baba olma önemli rol değişimleri olarak görülmektedir (Arnett, 2001). Bu araştırmada yetişkinliğe geçen bireylerin, evlenme ve çocuk sahibi olmadaki zamanlamalarıyla evlilik doyumları arasındaki ilişki test edilmiştir. Bu bağlamda, öncelikle evlenme ve çocuk sahibi olma zamanlamasında Türkiye’den ve dünyadan veriler sunulduktan sonra bu zamanlamanın bireylerin evlilik doyumundaki rolünden bahsedilecektir.

Evli olma, bireyin sosyal statüsünün artmasına katkıda bulunmasına karşın (Elliott 1996; Neugarten 1979), son yıllardaki araştırma sonuçları ilk evlenme yaşının giderek arttığına işaret etmektedir (UNECE - The United Nations Economic Commission for Europe, 2015). İlk evlenme yaşındaki artma eğilimi hem batı toplumlarında hem de Hindistan, Bangladeş, Mısır gibi doğu toplumlarında (Bhagat, 2016; Samad, 2015; Yount, Crandall ve Cheong, 2018) ve Afrikadaki ülkelerde de (Bongaarts, Mensch ve Blanc, 2017) rapor edilmektedir. Ülkemizdeki verilere bakıldığında, 2010 yılında Türkiye’de ilk evlenme yaş ortalaması kadınlarda 23.2, erkeklerde 26.5 iken (TÜİK, 2010); 2016 yılında kadınlar için 24, erkekler için 27.1 olarak rapor edilmiştir (TÜİK, 2016a). 2017 yılında ise bu artış nispeten devam etmiş, ilk evlenme yaş ortalaması kadınlar için 24.6, erkekler içinse 27.7 olarak bulunmuştur (TUIK, 2017b). Aynı zamanda ilk evliliklerin %17.9’u 18 yaşından önce, %37.5’i 20-24 yaşları arasında, %21.2’si 25-29 yaşları arasında ve %23.4’ü de 30 yaşından sonra gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2016b).

Günümüz genç yetişkinleri evlilik kurumu içinde bulunmayı erteleseler de yakınlık kurma ve bir birlikteliğin içinde olma ihtiyaçlarını, aynı evi paylaşarak (cohabitation) karşılamaktadırlar (Manning, Brown ve Payne,

2014). Dünyadaki birlikte yaşama oranlarına ilişkin istatistiklere bakıldığında, oranların yaklaşık olarak %10 - %60 aralığında değiştiği görülmektedir (IMFC, 2009; Lundberg, Pollak ve Stearns, 2016; Sweeney, Castro-Martin ve Mills, 2015). Yapılan çalışmalar evlilik yaşında artma olmasına karşın, birlikte yaşama oranlarının giderek arttığını ve birlikte yaşamaya başlama yaşının hem kadın hem de erkekler için yıllar içinde görece durağan kaldığını göstermektedir. Bu kapsamda aslında bireylerin yakınlık kurma ve birliktelik ihtiyaçlarında ve bu ihtiyaçlarını karşılama oranlarında bir değişiklik olmamakla birlikte, bunu evlilik aracılığıyla yerine getirmeyi tercih etmedikleri görülmektedir (Manning ve ark., 2014).

Evlenme yaşında görülen artış eğilimi, çocuk sahibi olma yaşı açısından da söz konusudur. Örneğin Kanada'da 1983 yılında kadınların sadece %14'ü 30 yaş üzerinde ilk kez anne olurken, bu oran 2015'te %50.1'e çıkmıştır (Benzies ve ark., 2006; Canada Statistics, 2015). Türkiye'de de ilk doğum yaşında yükselme görülmektedir. 2013 yılında 30-34 yaşları arasında gerçekleşen doğum oranlarında diğer yıllara göre %25 oranında artış olduğu belirtilirken (TÜİK, 2013), 2016 yılında da belirtilen yaş aralığındaki doğum oranlarında geçmiş yıllara göre %20 oranında artış gözlenmiştir (TUIK, 2016c).

Evlenme ve çocuk sahibi olma yaşındaki artış özellikle kadınlar için geleneksel toplumsal cinsiyet rollerindeki değişikliklerle ilişkili gözükmektedir. Kadınların eğitim seviyelerinin ve iş gücüne katılımlarının artmasının bir sonucu olarak, dünyada birçok ülkede doğurganlık oranlarında düşüş; evlilik ve ilk doğum yaşında yükselme görülmeye başlamıştır (Amuedo-Dorantes ve Kimmel, 2005; East-West Center, 2002; Neugarten ve Neugarten, 1986; Peake ve Harris, 2002). Kadınlar için 1960'lı yıllardan itibaren toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin keskin ayrımlar esnemeye başlamış, kadınlar giderek artan oranlarda iş gücüne katılım göstermeye başlamışlardır (Cabrera, Tamis- LeMonda, Bradley, Hofferth ve Lamb, 2000; McDonough, Walters ve Strohschein, 2002). Türkiye'de de kadınların iş gücüne katılım oranları gelişmiş birçok ülkenin gerisinde olmakla birlikte (UNDP, 2018); son birkaç yıldır %34,2 ile biraz daha artma eğilimindedir (TÜİK 2012; 2017a).

Kadınlar toplum tarafından kendilerinden beklenen anne ve eş rollerinden vazgeçmezken, artık kariyer yönelimli bir yaşamın da içine olarak, tüm sosyal rolleri bir arada istemektedirler. Bununla birlikte göreceli olarak günümüzde hala kadınların kendi kimliklerini tanımlamalarında meslek ya da iş yaşamlarından daha çok aile yaşamlarının öncelikli olduğu pek çok çalışmada saptanmıştır (Cinamon ve Rich, 2002; Gaunt ve Scott, 2017; Hofnung, 2004). Ülkemizde de kadınların çalışması olumsuz olarak değerlendirilmekte; önceliğinin ailesi, evi ve yuvası olması gerektiği, bu sorumlulukları nedeniyle iş dünyası için uygun olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle pek çok kadın evlendikten ya da anne olduktan sonra çalışmayı bırakmaktadır (Gezici, 2002; Kabasakal, Aycan ve Karakaş, 2004).

Evlenme ve çocuk sahibi olma yaşındaki değişiklikler erkekler açısından değerlendirildiğinde, günümüz rekabetçi toplumlarında erkeklerin de daha iyi bir yaşama sahip olabilmek, eğitim ve kariyerlerine daha çok zaman ayırabilmek amacıyla evlilik kararlarını erteledikleri görülmektedir (Mensch, Singh ve Casterline, 2005). Ayrıca, her ne kadar kadınlar artık iş yaşamında daha fazla yer alsalar da, geleneksel olarak ailenin sosyoekonomik durumundan birincil sorumlu kişi, halen erkek olarak görülmektedir (Pınar, Taşkın ve Eroğlu, 2008). Erkekler iyi bir eş tarafından evlenmek için tercih edilmenin, iyi gelir ve kariyerle ilişkili olduğunu düşünmektedir ve bu durum üzerlerinde baskı oluşturabilmektedir. Bu kapsamda özellikle gelecekteki kariyeri net olmayan erkeklerin daha iyi bir kariyere sahip olabilmek için evliliği erteleyerek, kariyer ve eğitimlerine yatırım yapmayı tercih edebileceği düşünülmektedir (Oppenheimer, 1988).

Evlilik ve ebeveynlik yaşının belirlenmesinde farklılıklar olsa da, zamanlamanın hem kadın hem de erkekler için çeşitli psikolojik bulgular açısından önemli olabileceği düşünülmektedir. Ancak, erkeklerin çocuk sahibi olmayı tercih ettikleri yaş incelendiğinde, erkekler hakkında kadınlar kadar veri bulunmadığı gözlenmektedir (Heath, 1994). Örneğin, TÜİK ilk kez anne olma yaşına dair istatistiki bilgiler sunarken, ilk kez baba olma yaşına dair herhangi bir bilgiye ulaşılammaktadır. Ayrıca, uluslararası çalışmalar incelendiğinde, çocuk sahibi olma yaşında, araştırmaların çoğunlukla anne

olma yaşı ve kadınların hayati kararları üzerine odaklandığı görülmektedir (örn., Benzies ve ark., 2006). Sınırlı sayıda araştırma ise (Cooney, Pedersen, Indelicato ve Palkovitz, 1993; Heath, 1994) erkeklerin çocuk sahibi olmayı ertelemesinin kadınlarla aynı nedenlerden kaynaklandığına işaret etmektedir. Erkekler, eğitim ve kariyerlerine yatırım yapmak, gelir düzeylerini belirli bir seviyeye ulaştırmak ve dengede tutmak amacıyla evliliği erteledikleri gibi çocuk sahibi olmayı da ertelemektedirler. Ancak, hem erkekler hem de kadınlar için evlilik ve anne-baba olmadaki zamanlamada bireysel gerekliliklerin yanı sıra başka faktörlerin de etkili olduğu görülmektedir.

Yetişkin Rollerinde Zamanlama

Bireyin kariyer sahibi olması, evlenmesi ya da çocuk sahibi olması, genel olarak kendi isteğine göre gerçekleşse de bu olayların sırası ve zamanlaması sosyal çevreden bağımsız değildir. Genel olarak bir toplumda, evlenme, çocuk sahibi olma gibi büyük yaşam olaylarının ne zaman olması gerektiği konusunda ortak görüşler bulunmaktadır (Neugarten, Moore ve Lowe, 1965). Bireyin bu büyük olayları gerçekleştirme zamanları, toplumun beklediği zamanla uyuyorsa, söz konusu olay açısından bireyler “zamanında” (on-time), uymuyorsa “erken / gecikmiş” (off-time) olarak tanımlanmaktadır (Bell ve Lee, 2006; Elder, 1998; Neugarten, 1979).

Yapılan çalışmalar, yetişkin rollerinin zamanında gerçekleşmesinin, bireyin iyilik haline olumlu katkılar sağladığına işaret etmektedir. Örneğin zamanında evlenme daha düşük depresyonla, daha yüksek yaşam doyumu, özerklik, ilişkililik ve yeterlikle ilişkiliyken (Pekel-Uludağlı ve Akbaş, 2018), zamanında çocuk sahibi olma daha az depresyonla (Carlson, 2011) daha yüksek yeterlik, özerklik ve ilişkililikle (Pekel-Uludağlı ve Akbaş, 2018) ve aynı zamanda evlilik doyumuyla ilişkilidir (Helms-Erikson, 2001). Diğer taraftan ilgili alanyazın irdelendiğinde, çok sayıda araştırmanın, erken evlenme ve çocuk sahibi olmanın etkilerine odaklandığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar, erken çocuk sahibi olmanın daha yüksek depresyon (Falci, Mortimer ve Noel, 2010; Henretta, Grundy, Okell ve Wadsworth, 2008; Mirowsky ve Ross, 2002), anksiyete (McMahon ve ark., 2011), travma sonrası stres bozukluğu (Tabet ve ark., 2016); daha düşük iyilik hali (Aitken ve ark., 2016; Koropeckyj-Cox,

Pienta ve Brown, 2007), yaşam doyumu (Casad, Marcus-Newhall, Nakawaki, Kasabian ve LeMaster, 2012), kişisel kontrol algısı (Falci ve ark., 2010) ve benlik saygısı (Casad ve ark., 2012) ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yetişkin rollerindeki erken zamanlamanın olumsuz etkisi aslında bu rolleri erken üstlenmekten değil, bu rollerin erken üstlenilmesine bağlı olarak, kişinin yaşamındaki hedeflerine ulaşamamasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada, erken yapılan evlilik ve erken çocuk sahibi olma, bireyin yeterli eğitim almasını ve kariyerine yeterli yatırım yapmasını engellemektedir (Bell ve Lee, 2006; Bilen, 1983; Falci ve ark., 2010). Nitekim, erken yaşta çocuk sahibi olan bireylerin genellikle daha düşük eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir (Amuedo-Dorantes ve Kimmel, 2005; Casad ve ark., 2012; Falci ve ark., 2010). Bu bireyler, kariyerlerini yeteri kadar geliştirmeye fırsat bulamadıkları için, daha sonrasında, işsizlik ya da düşük ücretli işlerde çalışarak ekonomik problemlerle mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar (Mirowsky ve Ross, 2002).

Öte yandan, yaşlarına göre daha geç evlenen ve çocuk sahibi olan bireyler açısından ise araştırma bulguları genellikle olumlu sonuçlara işaret etmektedir. Buna göre, zamanlamada geç olan bireylerin, erken olanlara göre, daha iyi psikolojik sağlığa ve iyilik haline sahip oldukları gözlenmektedir (Karacan, 2007; Koropeckyj-Cox ve ark., 2007; McMahan ve ark., 2011; Wolfe, 2009). Bu olumlu sonuçların, bireylerin sosyal ve ekonomik açıdan avantajlı konuma sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Geç çocuk sahibi olan bireyler, genel olarak daha yüksek eğitim ve gelire sahiptirler (Hofnung, 2004; Karacan, 2007; Joseph ve ark., 2005; Miller, 2011). Çalışmalar, erken evlenme ve çocuk sahibi olmanın, bu rolleri geç üstlenmeye göre dezavantajlı olduğuna işaret etmekle birlikte, geç evlenen ve çocuk sahibi olan bireyler de bazı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu kişiler evlendiklerinde ya da çocuk sahibi olduklarında karşılaştıkları sorunlarla ilgili destek almak için benzer yaşantılara sahip arkadaşlarını bulmakta ya da kendi anne-babaları yaşlandığı için çocuklarının bakımında daha büyük kuşaktan destek alma konusunda sorunlar yaşayabilmektedirler (Lightbody, 2011). Aynı zamanda bu bireyler geçmiş kuşaklara göre çocuk sahibi olma konusunda daha az baskı hissetmekle

birlikte (Bell ve Lee, 2006), toplumsal beklentiler yine de kendi yaşantılarını değerlendirmelerinde belirleyici olabilmektedir. Bu görüşü destekleyen bulgular, Guedes ve Canavarro (2016) tarafından Portekizli yetişkinlerle yapılan bir çalışmada rapor edilmiştir. Portekiz’de de kişilerin geç yaşta çocuk sahibi olmasına çok sıcak bakılmadığı için, geç ebeveyn olan kişilerin, bu sosyokültürel beklentiler nedeniyle çocuk sahibi oldukları yaştan daha az memnun oldukları belirtilmiştir. Her ne kadar araştırma sonuçlarında yetişkin rollerini geç üstlenen bireylerin, erken üstlenen bireylere göre daha avantajlı oldukları rapor edilse de, bazı çalışmalarda rolleri geç üstlenen bireylerin, zamanında üstlenen bireylere göre daha yüksek strese (Rook, Catalano ve Dooley, 1989) ve daha düşük iyilik haline (Pekel-Uludağı ve Akbaş, 2018) sahip oldukları bulunmuştur. Bazı araştırmacılar ise rollerini erken üstlenen bireyler kadar geç üstlenen bireylerin daha olumsuz psikolojik sağlığa sahip olduklarını belirtmişlerdir (Mirowsky ve Ross, 2002; Spence, 2008).

Tüm bu bulgular, hem erkekler hem kadınlar için, yetişkin rollerinin “tam zamanında” algılanan dönemde edinilmesinin, erken veya geç zamanlamaya kıyasla daha olumlu çıktılarla ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Yetişkin Rollerinde Zamanlama ve Evlilik Doymu

Yapılan araştırmalar, genel olarak evli bireylerin, evli olmayan bireylere göre daha olumlu psikolojik çıktılara sahip olduğunu göstermektedir. Evli bireylerin, evli olmayanlara göre daha iyi fiziksel ve ruhsal sağlığa (Kendig, Dykstra, van Gaalen ve Melkas, 2007; Niedhammer, Kerrad, Schütte, Chastang ve Kelleher, 2013) ve daha yüksek mutluluk düzeyine (Myers ve Diener, 1995) sahip oldukları belirlenmiştir. Evliliğin sağladığı bu olumlu sonuçların, evlilikle artan sosyal destek ve yakın ilişkiye sahip olmanın getirdiği olumlu duygunun yanı sıra (Ross, Mirowsky ve Goldstein, 1990), evlilikle birlikte, ekonomik gelirin artmasından kaynaklanabileceği de ifade edilmektedir (Waite, 1995).

İlgili araştırmalar evli bireylerin daha avantajlı olduğunu ortaya koymakla birlikte, aynı sonuçlar erken evlenen bireyler için geçerli gözükmemektedir. Erken yaşta evlenen bireylerin evlilik doyumları daha düşük olduğu gibi, evliliklerinde daha fazla sorun yaşayabilmektedirler (Arshad, Mohsin ve

Mahmood, 2014; Lee, 1977; Lehrer ve Chen, 2013). Eşler arasındaki uyumda etkili farklılıkları Türkiye'den katılımcılarla inceleyen bir araştırma, evliliğe erken yaşta adım atmanın evlilik uyumu açısından olumsuz çıktılarını olduğunu göstermektedir (Şener ve Terzioğlu, 2008). Araştırmanın sonuçlarına göre hem kadın hem erkeklerde erken evlenen (15-19 yaşlarında) katılımcılar, diğer katılımcılara göre daha düşük evlilik uyumu ifade ederken, en yüksek evlilik uyumu kadınlarda 25-29 ve 30-34 yaşlarında evlenenlerde, erkeklerde ise 30-34 yaşlarında evlenenlerde bulunmuştur. Benzer şekilde, Demir (2014), en düşük evlilik doyumununun 18 yaş ve altında evlilik yapan bireylerde görüldüğünü rapor ederken, evlenme yaşı arttıkça evlilik doyumunda da artışlar bulunduğunu belirtmiştir.

Erken yaşta evlenen bireylerin evliliklerinde neden daha fazla sorun yaşıyor olabilecekleri değerlendirildiğinde, bu durum; kişilerin daha dezavantajlı koşullara sahip olmalarıyla açıklanabilir. Erken evlenen ya da çocuk sahibi olan bireyler daha düşük eğitim ve gelire sahiplerdir (Bell ve Lee, 2006, Falci ve ark., 2010). Ekonomik problemler ise evlilikte yaşanan problemleri ve düşük evlilik doyumunu yordamaktadır (Chen ve ark., 2006; Conger, Conger ve Martin, 2010; Şendil ve Korkut, 2008). Bu kapsamda erken evlenen bireyler de yaşadıkları ekonomik problemlerden dolayı evliliklerinde daha fazla çatışma yaşıyor olabilirler. Nitekim yapılan çalışmalar, yetişkin rollerini erken üstlenen kadınların, daha ileri yaşta üstlenen kadınlara göre daha fazla sosyoekonomik yoksunluk ve psikolojik sağlık problemleri yaşadıklarını göstermektedir. Bu kadınların yaşadıkları sorunlar kendileriyle sınırlı olmayıp, çocuklarında da duygusal ve davranışsal sorunlar daha fazla görülmektedir. Eşlerinin ise antisosyal, işsiz, düşük eğitilmiş olmaları ve kendilerini istismar etmeleri ile daha fazla karşılaşmaktadır. Aynı zamanda eşleri ile aralarında desteğe dayalı bir ilişki de bulunmamaktadır (Ermisch ve Pevalin, 2005; Moffitt ve E-Risk Study Team, 2002). Yetişkin rollerini erken üstlenen kadınlar, ekonomik ve psikolojik problemlerin yanında aile içi ilişkilerde de dezavantajlı bir pozisyona sahiplerdir. Örneğin, Yount, VanderEnde, Dodell ve Cheong (2016) Mısırlı kadınlarla yaptıkları çalışmada erken evlenmenin, kadınların aile kararlarına katılımlarıyla olumsuz yönde ilişkili olduğunu rapor etmişlerdir.

Diğer taraftan geç evlenen kişilerin evliliklerine bakıldığında, bu kişilerin evliliklerinde boşanmanın daha az gerçekleştiği bulunmuştur (Amato, Johnson, Booth ve Rogers, 2003). Geç evlenen bireylerin evliliklerinin daha durağan olması, bu kişilerin sosyal yaşamla ilgili daha çok tecrübeye sahip olmaları ve sosyal olarak daha olgunlaşmış olmalarıyla ilişkili gözükmektedir. Bu “güngörmüş olma”nın, kendi ve olası eşlerinin özelliklerini göz önünde bulundurarak, doğru eş seçme konusunda avantaj sağlayabileceği ileri sürülmüştür (Oppenheimer, 1988). Bazı araştırmacılar ise evlenme yaşı ile evlilikteki durağanlık arasında doğrusal bir ilişkidenden çok, U şeklinde bir ilişki olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna göre, bireyler yaşları ilerledikçe çocuk sahibi olma konusunda hissettikleri biyolojik baskıdan dolayı eş seçiminde yanlış tercihler yapabilmektedirler (Becker, Landes ve Michael, 1977). Glenn, Uecker ve Love (2010) ise ileri yaşta yapılan evliliklerin daha düşük evlilik niteliğiyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Ancak yapılan diğer çalışmalar, yaşla birlikte gelirin ve psikolojik olgunluğun artmasının, evlilikteki istikrarsızlık açısından dengeleyici rolü olabileceğine dikkat çekmişlerdir (Lehrer, 2008; Lehrer ve Chen, 2013).

Eşlerin çocuk sahibi olmaları yaşamlarına olumlu katkılar sağlayabileceği gibi (Ör. Koropeckyj-Cox 2002; McDonough ve ark. 2002), çocuk sahibi olmayla, çiftlerin evlilik doyumunun düştüğünü gösteren araştırmalar da mevcuttur (Bilici, 2009). Birçok araştırma, özellikle ilk bebekten sonra, çiftlerin düşük evlilik doyumu rapor ettiğini göstermiştir. Ancak bu araştırmalar, sadece çocuk sahibi olmayı bir değişken olarak almış, bireylerin zamanlamasını incelememiştir. Ancak, ebeveyn olmadaki zamanlama da evliliğin niteliğiyle ilişkilidir. Çocuk sahibi olmayı erteleyen ve uzun bir ilişkinin ardından ebeveyn olan bireylerin daha yüksek ilişki kalitesine sahip olduğu bulunmuştur (Bouchard, Lachance-Grzela ve Goguen, 2008). Buna karşın erken çocuk sahibi olan bireyler, geç ya da zamanında çocuk sahibi olan bireylere göre evliliklerinin niteliğini daha olumsuz değerlendirme ve boşanma eğilimindedirler (Grundy ve Foverskov, 2016; Helms-Erikson, 2001). Ancak geç çocuk sahibi olan bireyler, duygusal açıdan evliliklerinden memnunken, cinsel yaşam açısından aynı bulgular geçerli değildir. Glenn, Uecker ve Love (2010) geç çocuk sahibi olan bireylerin, daha erken çocuk

sahibi olan bireylere göre cinsel yaşam açısından daha düşük evlilik doyumuna sahip olduklarını belirtmişlerdir. Diğer taraftan yapılan bazı çalışmalarda ise geç ve erken çocuk sahibi olan bireyler arasında evlilik uyumu açısından bir farklılık olmadığı bulunmuştur (Bufano, 1993; Deitch, 1992; Roosa, 1988). Benzer şekilde McCarthy (1986) de erken ve geç çocuk sahibi olanlar arasında evlilik doyumunu açısından fark olmadığını ancak, geç çocuk sahibi olanların çocuk sahibi oldukları yaştan memnuniyet duymalarının evlilik doyumuyla olumlu olarak ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Çocuk sahibi olmadaki zamanlamada cinsiyet açısından bir farklılık olup olmadığına bakıldığında, ebeveyn olma yaşı yükseldikçe kadınlar evliliklerine dair daha fazla mutluluk rapor ederlerken, erkekler açısından bir farklılık bulunmamıştır (Heuvel, 1988). Ebeveynliğin ertelenmesinin kadınlar açısından daha avantajlı olması, kadınların, erkeklere göre iş-aile çatışmasını daha fazla yaşamalarından kaynaklanabilir. Geç çocuk sahibi olan ve çalışan kadınlar, erken çocuk sahibi olan çalışan kadınlara göre iş ve aile çatışmasını daha az oranda yaşamaktadırlar (Bulanda ve Lipman, 2012). Aynı zamanda geç çocuk sahibi olmanın evlilik üzerindeki olumlu etkisi, bu evliliklerin daha cinsiyet eşitliğine dayalı olmasıyla ilişkili gözükmektedir. Ebeveynliği erteleme, ev işlerine dair görev paylaşımını arttırırken (Coltrane, 1990), erken ebeveyn olan kadınlar, ev işlerine dair daha fazla sorumluluğa sahiplerdir (Casad ve ark., 2012).

Geç çocuk sahibi olmanın sadece evliliğe değil, ebeveynlik yaşantısına da olumlu katkısı olabilmektedir. Geç çocuk sahibi olan ebeveynler, erken çocuk sahibi olan bireylere göre daha kaliteli ve yeterli bir ebeveynlik rolüne sahiplerdir ve bu rolden daha fazla memnuniyet duymaktadırlar (Goldberg, 2014; Heath, 1994; Ragozin, Basham, Crnic, Greenberg ve Robinson, 1982). Karacan (2007), anne-babalarla yapmış olduğu araştırmasında, anne-baba olma yaşındaki artışın, annelerde yüksek ebeveynlik yatırımıyla, babalarda ise yüksek ebeveynlik doyumuyla ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu olumlu sonuçların ortaya çıkmasında geç çocuk sahibi olan bireyler için ebeveynliğin genellikle istenen bir rol olması etkili olabilir. Bu bireyler için anne-baba olmak genellikle planlıdır ve kendilerini bu role hazırlamaktadırlar. Diğer

tarafından geç çocuk sahibi olan bireylerde, ebeveynliğin ilk zamanlarında uyum sorunlarıyla da daha fazla karşılaşılabilir (Carolan, 2005). Ancak uzun vadede araştırma sonuçlarına bakıldığında, bu bireyler hem çocuklarına daha olumlu bir ebeveynlik göstermektedirler hem de kendileri ebeveyn olma rolünden daha memnundurlar (Cooney, Pedersen, Indelicato ve Palkovitz, 1993; Garrison, Blalock, Zarski ve Merritt, 1997; Karacan, 2007). Sonuç olarak yapılan çalışmalar geç evlenen ya da çocuk sahibi olan bireylerin, erken evlenen ya da çocuk sahibi olan bireylere göre daha avantajlı oldukları ortaya koymaktadır.

Bireyler aile, arkadaş grubu ya da medya aracılığıyla sık sık yetişkinliğe ilişkin rol dönüşümleri konusunda açık ve örtük biçimde beklenti ve baskılarla karşılaşmaktadırlar. Günümüz yetişkinleri bir taraftan daha iyi bir kariyere sahip olmak istemekte, diğer yandan erteledikleri evlenme ve çocuk sahibi olma yaşantılarına dair baskılarla başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Önceki kuşaklara göre bu baskı daha az yaşanmakla birlikte, yukarıda da belirtildiği gibi hem ulusal hem uluslararası araştırmalarda, bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olma zamanlamalarındaki farklılıkların, evlilik yaşantılarının kalitesiyle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ülkemizde de dünyadaki gibi evlenme ve çocuk sahibi olma yaşının giderek yükseldiği göz önünde bulundurulduğunda, bu toplumsal değişikliğin evlilik yaşantısı üzerindeki rolünün ve günümüz yetişkinlerinin kendilerini bu konuda nasıl algıladıklarının incelenmesi önemlidir. Böyle bir incelemenin, evliliği gerek dini gerekse kültürel nedenlerle kutsal gören kültürümüze ilişkin önemli bulgular sunacağı düşünülmektedir. Türkiye’de hem kadınlar hem erkekler küçük yaşlardan itibaren evlenme güdüsüyle yetiştirilmektedir. Küçük yaşlardan itibaren kız çocuklarına gelinlik, erkek çocuklarına damatlık giydirilmesi; bebeklik döneminde bile “beşik kertmesi” yapılması, ailelerin özellikle kız çocuklarına çeyiz hazırlığı içerisinde olması ülkemizde evliliğin önemli bir gelecek hedefi olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de bu yetişkin rollerindeki zamanlamanın incelenmesinin, kişilerin bu beklentileri ne kadar içselleştirdiğini görmek açısından ilginç bulgular ortaya koyabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, ilgili alanyazında bireylerin evlilik ve çocuk sahibi olmasında genellikle sadece evlendikleri ve çocuk

sahibi oldukları yaşlar temel alınarak gruplandırmalar yapılmış, bireylerin bu yaşa göre algıları değerlendirilmemiştir. Bu araştırmada, bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olma yaşlarının yanı sıra, bu rol değişimindeki ideal yaş algıları da incelenerek, bu algıya göre katılımcılar erken, geç ve zamanında olarak gruplandırılmış ve karşılaştırmalar yapılmıştır.

Yapılan bu çalışmanın amacı, günümüz Türkiye'sindeki genç yetişkinlerin evlenme ve çocuk sahibi olmak üzere yetişkin rollerinde algıladıkları zamanlamalarının, evlilik doyumlarıyla ilişkisini incelemektir. İlgili alanyazın doğrultusunda bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olmaya ilişkin sosyal saat algılarının, evlilik doyumlarıyla ilişkili olacağı; evlenme ve çocuk sahibi olma açısından zamanında olduğunu düşünen bireylerin, erken ve geç zamanlamaya sahip olduğunu düşünen bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olacakları; geç zamanlamaya sahip olduğunu düşünen bireylerin de erken zamanlamaya sahip olduğunu düşünen bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olacakları varsayılmaktadır. Aynı zamanda evlenme ve çocuk sahibi olmaya göre belirenen sosyal saat gruplarının evlilik doyumları arasındaki farklılıkta, eğitim durumu ve gelirin rol oynaması beklenmektedir. Araştırmada, amaçlar ve ilgili hipotezler doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Evlenmedeki zamanlamaları açısından erken, zamanında ve geç olarak sosyal saat gruplarına ayrılan bireyler, evlilik doyumları açısından farklılık göstermekte midir?
2. Çocuk sahibi olmadaki zamanlamaları açısından erken, zamanında ve geç olarak sosyal saat gruplarına ayrılan bireyler, evlilik doyumları açısından farklılık göstermekte midir?
3. Evlenme ve çocuk sahibi olmaya göre belirlenen sosyal saat gruplarının evlilik doyumları arasındaki farklılıkta, eğitim durumu ve gelir rol oynamakta mıdır?

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye'deki genç yetişkinlik döneminde olan bireyler oluşturmaktadır. Ancak evrenin tamamına ulaşılması mümkün olmadığından, çalışmaya kolay örnekleme yöntemi ile 24-41 yaşları (ort.= 32.87, ss = 4.67) arasında 445 genç yetişkin (308'i kadın ve 137'si erkek) katılmıştır. Örneklem, çeşitliliğini ve dolayısıyla evrimi temsil edebilirliğini artırmak amacıyla, Türkiye'de büyük şehirde yaşayan (Ankara) ve görece daha küçük bir şehirde (Amasya) yaşayan katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir. Örneklem, araştırma denencelerinin test edilebileceği ve varyans analizinin uygulanabileceği büyüklüktedir (bkz. Wilson VanVoorhis ve Morgan, 2007). Genç yetişkin bireylerle çalışılması hedeflendiği için ilgili alanyazın (ör. Santrock, 2011) doğrultusunda katılımcıların yaş aralığı 20-40 olarak belirlenmiş, ancak Arnett'in (2000) önerdiği 18-25 yaşlarını kapsayan "beliren yetişkinlik dönemi" kapsamında, alt sınır 25 olarak düşünülmüş ve yaş sınırları için ± 1 tolerans gösterilmiştir. Katılımcılara ilişkin sosyodemografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Sosyodemografik Bilgiler

Çalışıyor olma		Evet		Hayır		
		% 64.9		% 35.1		
Çocuk sahibi olma		% 70		% 30		
Çocuk sayısı		1	2		3 ve daha fazla	
		% 36	% 50.9		% 12.3	
Eğitim Durumu	Okur yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite	Y. Lisans-Doktora
	%0.2	% 16.1	%9.2	% 30.3	% 35.6	% 8.7
Gelir Durumu		1.000 TL ve altı	1.000-2.000 TL	2.000-4.000 TL		4.000 TL üzeri
		% 21.2	% 42.9	% 28.8		% 7.1

Veri Toplama Araçları

Evlilik Yaşam Ölçeği (EYÖ): EYÖ, Tezer (1986) tarafından evlilik doyumunu değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Toplam 10 maddeden oluşan ölçek (Ör. “Eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaştır”, “Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor”), 5’li likert tipidir (1= kesinlikle katılmıyorum, 5= kesinlikle katılıyorum). Ölçekte üç madde ters olarak puanlanmakta olup, ölçekten alınan puanların toplanmasıyla katılımcıların evlilik doyumu puanları belirlenmiştir ve alınan yüksek puan, evlilik doyumunun yüksekliğini göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı erkekler için. 88, kadınlar için. 91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı. 90 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni hali, aile geliri, çalışma durumu, çocuk sayısı, evlendikleri ve çocuk sahibi oldukları yaşa ilişkin bilgiler demografik bilgi formu ile edinilmiştir. Formda ayrıca, “Bir kadın/erkek için evlenmenin en ideal yaşı kaçtır?”, “Bir kadının/erkeğin ilk kez çocuk sahibi olması için en ideal yaş kaçtır?” sorularına yer verilmiştir. Sorular her iki cinsiyet için ayrı ayrı sorulmuştur. Bu sorular bireylerin yetişkinlik rollerinde algıladıkları zamanlamalarını belirlemek için kullanılmıştır.

İşlem

Araştırma verileri kolay örnekleme yöntemi ile elde edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle araştırmacıların ulaşabileceği yakın çevrelerindeki genç yetişkinlere ölçekler verilmiş, aynı zamanda park ve sağlık ocağı gibi yerler aracılığıyla katılımcılara ulaşılmıştır. Ölçeklerin başında araştırma konusunda kısaca bilgi verilmiş ve bilgilendirilmiş onam formu aracılığıyla katılımcıların gönüllü katılımları edinildikten sonra EYÖ ve Kişisel Bilgi Formu katılımcılara uygulanmıştır. Aynı zamanda bilgilendirmeye ihtiyaç duyan bazı katılımcılara ölçeklerin nasıl doldurulacağı sözel olarak da anlatılmıştır. Araştırma için Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ile Sanat Araştırma Kurulundan etik onayı alınmıştır.

Bulgular

Betimleyici İstatistikler

Analizlere başlamadan önce bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olmaya ilişkin sosyal saatlerini nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla evlenme ve çocuk sahibi olma için en ideal gördükleri yaş, kendi evlenme ve çocuk sahibi olma yaşları ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma yapılırken kendi cinsiyetlerine ilişkin ideal gördükleri yaş kullanılmıştır. İdeal gördükleri yaş, kendi evlenme ve çocuk sahibi olma yaşlarının ± 1 aralığında ise “zamanında”, bu yaştan önce ise “erken”, bu yaştan sonra ise sosyal saatleri “geç” olarak gruplandırılmıştır. İlgili alanyazında sosyal saatin belirlenmesinde araştırmacıların kendileri tarafından öngörülen kesim noktaları (Ör. Falci ve ark., 2010; Helms-Erikson, 2001; Wolfe, 2009) ya da dağılım eğrisi (Koropeckyj-Cox ve ark., 2007) kullanılırken, bu araştırmada kişilerin kendi algıları araştırıldığı için onların ideal gördükleri yaşa göre karşılaştırma yapılmıştır. Buna göre evlenme yaşı açısından katılımcıların %57.2’si kendi sosyal saatini erken, %23.8’i zamanında ve %19’u da geç olarak görmektedir. Evlenme yaşına göre sosyal saat gruplarına bakıldığında katılımcıların %57.2’si erken grupta yer aldığı için diğer gruplarla karşılaştırabilmek amacıyla erken gruptan seçkisiz olarak 120 kişi seçilerek gruplar arasındaki farklılık dengelenmeye çalışılmıştır. Buna göre katılımcıların %39.3’ü erken (n = 120), %33.8’i zamanında (n = 103) ve %26.9’u geç grupta (n = 82) yer almıştır.

Çocuk sahibi olma açısından ise katılımcıların %58.9’u kendi sosyal saatini erken, %21.5’i zamanında ve %19.6’sı geç olarak görmektedir. Çocuk sahibi olma yaşına göre sosyal saat gruplarına bakıldığında katılımcıların %58.9’u erken grupta yer aldığı için diğer gruplarla karşılaştırabilmek amacıyla erken gruptan seçkisiz olarak 100 kişi seçilerek gruplar arasındaki farklılık dengelenmeye çalışılmıştır. Buna göre katılımcıların % 40.5’u erken (n = 100), % 31.2’si zamanında (n = 77) ve %28.3’ü geç grupta (n = 70) yer almıştır. Katılımcıların sosyal saat gruplarına göre evlenme ve çocuk sahibi olma yaşları ile bu yetişkin görevleri için ideal gördükleri yaş Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Sosyal Saat Gruplarının Evlenme ve Çocuk Sahibi Olma Yaşları ile İdeal Gördükleri Yaşa İlişkin Ortalama ve Standart Sapmaları

	Sosyal Saat	Kadın					Erkek					Toplam	
		n	X	ss	Genel		n	X	ss	Genel		X	ss
					X	ss				X	ss		
Evlenme yaşı	Erken*	85	20.31	3.54	23.83	4.81	35	24.51	3.09	27.08	3.85	25.45	4.33
	Zamanında	70	25.10	2.76			33	27.06	2.94				
	Geç	45	28.53	4.40			37	29.51	3.68				
Evlilik için ideal görülen yaş	Erken	85	25.61	3.37	25.12	3.27	35	29.40	3.36	27.62	3.50	26.37	3.39
	Zamanında	70	25.21	2.82			33	27.30	2.95				
	Geç	45	24.02	3.53			37	26.22	3.44				
Çocuk sahibi olma yaşı	Erken	77	20.84	2.79	24.54	4.98	23	26.26	3.40	28.34	3.90	26.44	4.44
	Zamanında	51	25.37	3.18			25	27.24	2.96				
	Geç	42	30.29	3.89			28	31.04	3.57				
Çocuk sahibi olma için ideal görülen yaş	Erken	77	26.31	2.97	26.11	2.97	23	31.74	2.84	28.88	3.55	27.50	3.26
	Zamanında	51	25.33	3.11			25	27.40	2.76				
	Geç	42	26.71	2.76			28	27.86	3.38				

* Tablolarda ve metin içinde sosyal saatini erken gören bireyler “erken”, zamanında gören bireyler “zamanında”, geç gören bireyler ise “geç” olarak adlandırılmıştır.

Evlilikte Sosyal Saat Algısı ve Evlilik Doymu

Evlenmedeki zamanlamaya göre kendilerini erken, zamanında ve geç algılayan bireylerin evlilik doymu açısından farklılık gösterip göstermediklerini belirlemek amacıyla varyans analizi yapılmıştır (bkz. Tablo 3). Yapılan analizlerde, standart hatanın artmasını önlemek için, .05 anlamlılık derecesi, Bonferonni düzeltmesi yapılarak .0125 olarak kabul edilmiştir. Yapılan varyans analizinde evlilik açısından sosyal saat grupları arasında anlamlı bir farklılık elde edilmiştir ($F = 10.92$; $p < .001$). Gruplar

arası farklılıklara bakıldığında erken gruptaki bireylerin hem zamanında hem de geç gruptaki bireylere göre daha düşük evlilik doyumuna sahip oldukları ve zamanında ve geç gruplardaki bireyler arasında fark olmadığı görülmüştür.

Tablo 3. Evlenme Açısından Sosyal Saat Gruplarının Ortalama ve Standart Sapmaları ile ANOVA Sonuçları

Evlilikte Zamanlama	Evlilik Doymu		F	η^2
	Ort.	S		
Erken	3,57	,92	10,92***	.07
Zamanında	4,10 ^a	,70		
Geç	3,88 ^a	,83		

*** p < .001

^a Yanında aynı harf bulunan ortalamalar arasında fark bulunmamaktadır.

Eğitim durumu ve gelirin olası etkilerini kontrol etmek amacıyla, sosyal saat grupları kovaryans analizi ile karşılaştırıldıklarında, evlilik açısından sosyal saat grupları arasında anlamlı bir farklılık elde edilmiş (F = 6.99; p < .001) ve gelirin etkisi marjinal düzeyde anlamlı bulunurken (F = 4.93; p < .05); eğitim durumunun anlamlı bulunmamıştır (F = 1.31; p > .05) (bkz. Tablo 4). Buna göre gruplar arası farklılıklara bakıldığında zamanında ve erken gruplar arasında anlamlı, zamanında ve geç grup arasında ise marjinal düzeyde anlamlı bir fark varken; geç ve erken grup arasında ise fark olmadığı bulunmuştur.

Tablo 4. Evlenme Açısından Sosyal Saat Gruplarının Ortalama ve Standart Sapmaları ile ANCOVA Sonuçları

Evlilikte Zamanlama	Evlilik Doymu		F	η^2
	Ort.	S		
Erken	3,58 ^a	,96	6,99***	.06
Zamanında	4,16	,63		
Geç	3,89 ^a	,84		

*** p < .001

^a Yanında aynı harf bulunan ortalamalar arasında fark bulunmamaktadır.

Çocuk Sahibi Olmada Sosyal Saat Algısı ve Evlilik Doymu

Çocuk sahibi olmadaki zamanlamaya göre erken, zamanında ve geç gruptaki bireylerin evlilik doymu açısından farklılık gösterip göstermediklerini belirlemek amacıyla varyans analizi yapılmıştır (bkz. Tablo 5). Yapılan varyans analizinde çocuk sahibi olma açısından sosyal saat grupları arasında anlamlı bir farklılık elde edilmiştir ($F = 7.10$; $p < .001$). Gruplar arası farklılıklara bakıldığında zamanında grubun, erken gruba; geç gruptaki bireylerin de erken gruptaki bireylere göre daha yüksek evlilik doymuna sahip oldukları görülmüştür.

Tablo 5. Çocuk Sahibi Olma Açısından Sosyal Saat Gruplarının Ortalama ve Standart Sapmaları ile ANOVA Sonuçları

Çocuk Sahibi Olmada Zamanlama	Evlilik Doymu		F	η^2
	Ort.	S		
Erken	3,49	,83	7,10***	.06
Zamanında	3,94 ^a	,70		
Geç	3,79 ^a	,87		

*** $p < .001$

^a Yanında aynı harf bulunan ortalamalar arasında fark bulunmamaktadır.

Eğitim durumu ve gelirin olası etkilerini kontrol etmek amacıyla, sosyal saat grupları kovaryans analizi ile karşılaştırıldıklarında çocuk sahibi olma açısından sosyal saat grupları arasında anlamlı bir farklılık elde edilmiş ($F = 4.78$; $p < .01$) ve gelirin etkisi marjinal anlamlı bulunurken ($F = 5.18$; $p < .05$); eğitim durumunun anlamlı bulunmamıştır ($F = 1.11$; $p > .05$) (bkz. Tablo 6). Buna göre gruplar arası farklılıklara bakıldığında bir önceki analizle benzer bir örüntü görülmüş; erken gruptaki bireylerin, zamanında ve geç gruptaki bireylere göre daha düşük evlilik doymuna sahip oldukları bulunmuştur.

Tablo 6. Çocuk Sahibi Olma Açısından Sosyal Saat Gruplarının Ortalama ve Standart Sapmaları ile ANCOVA Sonuçları

Çocuk Sahibi Olmada Zamanlama	Evlilik Doyumu		F	η^2
	Ort.	S		
Erken	3,49	,86	4,78**	.05
Zamanında	3,94 ^a	,70		
Geç	3,86 ^a	,83		

** p < .01

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olmalarındaki yetişkin rollerindeki zamanlamalarının evlilik doyumlarıyla ilişkisi incelenmiştir. Katılımcılar, evlilik ve çocuk sahibi olma yaşları ile bu yetişkin rolleri için ideal gördükleri yaşlar temel alınarak, erken, zamanında ve geç olarak gruplara ayrılmıştır. Giriş kısmında bahsedilen ilgili alanyazın doğrultusunda, bu araştırmada, bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olmaya ilişkin sosyal saat algılarının, evlilik doyumlarıyla ilişkili olacağı; bu kapsamda evlenme ve çocuk sahibi olma açısından zamanında olduğunu düşünen bireylerin, erken ve geç zamanlamaya sahip olduğunu düşünen bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olacakları; geç zamanlamaya sahip olduğunu düşünen bireylerin de erken zamanlamaya sahip olduğunu düşünen bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olacakları varsayılmıştır. Aynı zamanda evlenme ve çocuk sahibi olmaya göre belirlenen sosyal saat gruplarının evlilik doyumları arasındaki farklılıkta, eğitim durumu ve gelirin rol oynaması beklenmiştir. Yapılan analizler, araştırma hipotezlerini büyük ölçüde desteklemiştir. Buna göre eğitim durumu ve gelirin olası etkileri kontrol edildiğinde evlenme açısından zamanında grubundaki bireylerin, erken ve geç gruptaki bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip oldukları; çocuk sahibi olma açısından ise erken gruptaki bireylerin, zamanında ve geç gruptaki bireylere göre daha düşük evlilik doyumuna sahip oldukları görülmüştür.

Araştırmada ilk olarak evlilik zamanlaması açısından sosyal saat grupları evlilik doyumu açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre erken grubun, hem zamanında hem de geç gruba göre daha düşük evlilik doyumuna sahip olduğu gözlenmiştir. Gelirin olası etkisi kontrol edildiğinde ise yine erken grup, zamanında gruba göre daha düşük evlilik doyumu rapor etmiş; ancak bunun yanında erken ve geç gruplar arasındaki anlamlı fark ortadan kalkarken, geç grubun zamanında gruba göre daha düşük evlilik doyumu rapor ettiği saptanmıştır. İlgili alanyazında erken evlenenlerin, geç evlenenlere göre daha düşük evlilik doyumuna sahip olmalarında yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmamalarının etkili olduğu görülmüştür (Chen ve ark., 2006; Conger ve ark., 2010). Gelirin etkisi kontrol edildiğinde, zamanlamasını erken ve geç algılayan gruplar arasında evlilik doyumu açısından artık fark bulunmaması, ilgili alanyazın bulgularıyla örtüşmektedir. Ekonomik koşullar kişilerin yaşantılarını nasıl anlamlandırdıklarını önemli ölçüde etkilemektedir. Örneğin çocuk sahibi olma ile ilişkili bir başka çalışmada, sosyoekonomik koşullar kontrol edildiğinde, erken çocuk sahibi olma ile depresyon arasındaki olumlu ilişkinin azaldığı rapor edilmiştir (Spence, 2008).

Araştırma bulguları evlilikteki zamanlamasını geç algılayan bireylerin evlilik doyumlarının, zamanında algılayan gruptan düşük olduğunu göstermiştir. Bu durum zamanlamasını geç algılayan Türk genç yetişkinlerin, evlilikte zamanlama konusunda bir baskı hissettiklerine işaret edebilir. Geç evlenmek de erken evlenmek gibi, sosyal saat zamanlanmasında kaymaya neden olabileceğinden, bu durum evlilik doyumunu olumsuz etkileyebilmektedir. Gelir kontrol edilmediğinde, evlilik doyumu açısından zamanında ve geç algılayan gruplar arasında fark yokken, gelirin sağladığı avantaj ortadan kalktığında kendini geç algılayan bireylerin, zamanında algılayan bireylere göre daha düşük evlilik doyumuna sahip oldukları görülmüştür. Benzer şekilde Portekizli yetişkinlerle yapılan bir çalışmada, geç çocuk sahibi olan bireylerin, sosyokültürel beklentiler nedeniyle ebeveyn oldukları yaştan daha az memnun oldukları bulunmuştur (Guedes ve Canavarro, 2016). Bu kapsamda zamanlamasını geç algılayan bireyler de evlendikleri yaştan daha az memnun olabilirler ve bu memnuniyetsizlik, yaşantılarını daha farklı değerlendirmelerine ve dolaylı olarak da evlilik doyumlarını daha düşük

algılamalarına etki edebilir. Aynı zamanda ilgili alanyazında yetişkin rollerinde geciken bireylerin, evlilikte ve ebeveynlikte karşılaştıkları sorunlarla ilgili destek almak için benzer yaşantılara sahip arkadaşlarını bulmakta ya da kendi anne-babaları yaşlandığı için çocuklarının bakımında onlardan destek alma konusunda sorunlar yaşayabilecekleri ileri sürülmüştür (Lightbody, 2011). Bu kapsamda geç evlenmenin, evlilikte yaşanan sorunların yaşlılardan farklılık göstermesi, dolayısıyla benzer sorunlar yaşayan arkadaşlar bulamayarak, kendini bu konuda yalnız hissetme, onlardan yetersiz sosyal destek almayla ilişkili olması olasıdır. Bu durum ise bireylerin evliliklerinde yaşadıkları sorunlarla başa çıkmalarını zorlaştırıyor olabilir. Araştırmada ikinci olarak çocuk sahibi olma açısından sosyal saat grupları evlilik doyumu açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre erken grup, hem zamanında hem de geç gruba göre daha düşük evlilik doyumu rapor etmiştir. Gelir kontrol edildiğinde de bulgularda bir farklılık gözlenmemiştir. Araştırma bulgularının, ilgili alanyazınla tutarlı olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar, erken çocuk sahibi olan bireylerin, geç ve zamanında ebeveyn olan bireylere göre evliliklerini daha olumsuz olarak değerlendirme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Bouchard ve ark., 2008; Helms-Erikson, 2001).

Çalışmanın hem evlenmedeki hem de çocuk sahibi olmadaki zamanlamaya ilişkin bulguları birbiriyle karşılaştırıldığında, ekonomik koşullar kontrol edildiğinde, evlenme açısından erken ve geç grup arasında evlilik doyumu açısından fark görülmezken, çocuk sahibi olma açısından erken grubun, geç gruba göre daha düşük evlilik doyumuna sahip olduğu bulunmuştur. Buna göre bulgular, ekonomik koşulların, erken çocuk sahibi olmayı, erken evlenmeye göre daha olumsuz etkilediğini göstermektedir. Başka bir deyişle, bireyler yeterli gelire sahip olduklarında erken evlenme, evliliklerini daha az olumsuz etkilerken, erken çocuk sahibi olduklarında yeterli gelire sahip olsalar bile evlilikleri bu durumdan zarar görmektedir. Bu sonuçlar, evlenmeye göre ebeveyn olmanın daha zorlayıcı bir yaşantı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Yapılan çalışmalarda ebeveyn olmanın birey üzerinde olumlu etkileri rapor edilmekle birlikte (Ör. Helbig, Lampert, Klose ve Jacobi, 2006), çocuğun aileye katılımı ile beraber roller arasında çatışma yaşanması, bireyin yaşamdaki sorumluluklarına dair yükünün, ekonomik giderlerin ve zaman baskısının

artması gibi nedenlerle ebeveyn olma aynı zamanda daha fazla stres düzeyi ile de ilişkilidir (Elliot, 1996; McLanahan ve Adams, 1987; Ross, Mirowsky ve Goldsteen, 1990). Özellikle çocuğun yaşının küçük olması, ebeveynin hem kendi psikolojik sağlığını hem de evliliğini olumsuz etkileyebilmektedir (Evenson ve Simon 2005; Jansen, Kant, Kristensen ve Nijhuis, 2003; Umberson, Pudrovska ve Reczek, 2010). Bazı araştırmacılar, on üç yaşından küçük çocuğa sahip olmanın, daha düşük evlilik doyumu ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir (Orbuch, House, Mero ve Webster, 1996). Araştırma örnekleminin büyük oranda genç yetişkinlerden oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda çocuklarının da yaşları küçüktür (katılımcıların çocuklarının yaş ort. = 8.51 S = 4.81). Bu kapsamda katılımcılar evliliklerinde daha fazla sorunla karşılaşılıyor olabilirler.

Evlenme ve çocuk sahibi olmadaki zamanlamaya dair karşılaştırmada dikkat çeken bir diğer nokta, evlenme açısından zamanında grubundaki bireyler, geç gruptaki bireylere göre daha yüksek evlilik doyumuna sahipken, çocuk sahibi olmada böyle bir örüntüyle karşılaşmamıştır. Bu durum örneklemdaki genç yetişkin bireylerin, evlenmeye göre çocuk sahibi olma konusunda daha az baskı hissetmeleriyle ilişkili olabilir. Geçmiş yıllara göre çok daha fazla sayıda insan ileri yaşta çocuk sahibi olmaktadır. TÜİK (2013) 30-34 yaşları arasında gerçekleşen doğum oranlarında, diğer yıllara göre %25 oranında artış görüldüğünü rapor etmiştir. Toplumda ileri yaşta çocuk sahibi olmaya yönelik artan eğilim, bu konudaki toplumsal kabulün artmasından, dolayısıyla bireylerin kendilerini toplumsal değerlerden daha az sapmış olarak görmelerinden kaynaklanıyor olabilir. Aynı zamanda araştırmada, genç yetişkinlerle çalışılmıştır ve bu dönemdeki kişiler için yakınlık kurabilecekleri, duygusal paylaşımda bulunabilecekleri bir ilişkiye sahip olmak, çocuk sahibi olmaya göre daha öncelikli bir ihtiyaçtır (Erikson, 1968). Bu yakınlık ihtiyacının giderilmesinde iyi bir yöntem evliliğidir. Günümüz genç yetişkinleri öncelikle eğitim ve kariyerlerine yatırım yapmak istedikleri için evliliği erteleyebilmektedirler (Ör. Mensch ve ark., 2005). Evlilik yaşında yükselme olmasına karşın, birlikte yaşama (cohabitation) oranlarının giderek arttığı ve birlikte yaşamaya başlama yaşının hem kadınlar hem de erkekler için yıllar içinde görece durağan kaldığı rapor edilmiştir (Manning ve ark., 2014). Bu

bulgular, genç yetişkinler için halen yakınlık kurmanın önemli olduğunu, ancak bu ihtiyaçlarını giderme yöntemi olarak evliliği tercih etmediklerini göstermektedir. Türk toplumunda ise birlikte yaşamının oldukça az kabul gören bir durum olması nedeniyle bireyler yakınlık kurma ihtiyaçlarını evlenmeden, birlikte yaşayarak giderebilecekleri için evlenmede algıladıkları gecikme daha stres verici olabilir ve evliliklerini olumsuz etkileyebilir.

Çocuk sahibi olma yaşının gecikmiş olarak algılayan bireylerin, zamanında algılayanlarla evlilik doyumu açısından farklılık göstermemesi, çocuk planlamasının evliliğe göre daha fazla sosyal ve finansal yatırım gerektirebileceği ve bireylerin hayatını evliliğe göre daha fazla değiştirebileceği algısıyla ilişkili olabilir. Dolayısıyla, geç bir zamanlamayla çocuk sahibi olmanın evlilik doyumu üzerindeki olumsuz etkisi, bu zamanın çocuğa dair yapılan yatırım planlamaları ve hazırlıklarıyla geçmesi nedeniyle görülüyor olabilir. Ayrıca, tek çocuk yapmayı planlayan bireyler için, geç yaşta çocuk sahibi olmak dezavantaj olarak algılanmaktansa, çocuğa sosyal ve duygusal açıdan hazırlanma konusunda daha fazla zaman sağlayacağından (Bulanda ve Lipman, 2012) olumsuz çıktılarla ilişkili olmayabilir. Ayrıca, erken yaşta anne-baba olan bireyler, ekonomik yetersizlikler ve yeni başladıkları kariyerlerinde sıkıntılar yaşadıklarından anne-baba rolü de yorucu algılanabilir. Buna karşın, bireyler 30'lu yaşlarda iş hayatlarında bir ilerleme kaydettiklerinden, çalışma hayatlarındaki duygusal ve ekonomik zorlukları görece daha az hissediyor olabilirler. Bu duygusal ve ekonomik rahatlama, 30'lu yaşlarda deneyimlenen ebeveynlik rolünün daha erken yaşlarda anne-baba olmaya kıyasla bireylere daha iyi hissettiriyor olabilir (Karacan, 2007).

Araştırma literatüre çeşitli katkılar sağlamakla birlikte sonuçların yorumlanmasında bazı noktaların göz önünde bulundurulması yararlı olabilir. Yapılan çalışmalarda tutarlı olarak, erken yaşta evlenmenin ve çocuk sahibi olmanın, dezavantajlı ve risk altındaki gençler arasında daha fazla oranda meydana geldiği görülmektedir (Grundy ve Foverskov, 2016; Henretta, Grundy, Okell ve Wadsworth, 2008). Dolayısıyla bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları eğitim, ekonomi gibi sorunlar, yetişkin rollerinde erken ya da geç zamanlamadan ziyade, zaten bireylerin hali hazırda sahip oldukları

dezavantajlı durumdan ileri geliyor olabilir (Furstenberg, 2009). Yani bireyin eğitim yaşamına devam edememesi, erken evlenmesinden daha çok, ekonomik olarak eğitim giderlerini karşılayabilecek bir güce sahip olmamasından da kaynaklanabilir. Nitekim bu görüşle tutarlı olarak Engelhardt ve Schreyer (2014), çocuk sahibi olmadaki zamanlama ile yaşam doyumu arasında nedensel bir ilişki bulunmadığını ileri sürmüşlerdir. Her ne kadar bizim çalışmamızda eğitim ve gelirin olası etkileri kontrol edilmiş olsa da, bireyler arasındaki evlilik doyumundaki farklılığın, zamanlamadaki farklılıktan ziyade, çalışmada ölçülmemiş ve Furstenberg'in (2009) önerdiği gibi baştan beri var olan başka bir farklılıktan kaynaklanması olasıdır. Bu soruların yanıtlanabilmesi ancak boylamsal çalışmalarla mümkün gözükmektedir.

İkinci olarak, bu araştırmada katılımcı sayısı sınırlı olduğundan, sosyal saat zamanlamasında daha net bulgular sunabilecek çoklu karşılaştırmalar yapılamamıştır. Erken evlenip, erken çocuk sahibi olan; zamanında evlenip, zamanında çocuk sahibi olan; geç evlenip, geç çocuk sahibi olan katılımcı gruplarının evlilik ve yaşam doyumu açısından karşılaştırması sosyal saat hakkında daha ayrıntılı bilgi verebilir. Ek olarak, çocuk sahibi olmanın ve çocuk sayısının da evlilik uyumu (Şener ve Terzioğlu, 2008) ve evlilik doyumu (Bilici, 2009) ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Evlilik doyumunda, evlilikte ve çocuk sahibi olmadaki zamanlamanın etkisi incelenirken, çocuk sahibi olmayan ve çocuk sahibi olmayı planlamayan bireylerin de araştırmaya dahil edilmesi, bulguların zenginliğini artıracaktır. Üçüncü olarak bireyler sosyal saat gruplarına kendi evlenme ve çocuk sahibi olma yaşları ile bu roller için ideal gördükleri yaşlar temelinde atanmışlardır. Bireylerin kendi algılarının bir yanlılık yaratması olası bir risk olmakla birlikte, bu araştırmada özellikle bireylerin sosyal saatlerine ilişkin kendi algıları araştırılmak istenmiştir. Ancak, katılımcıların kendi sosyal saatlerine ilişkin tanımlamaları, örneklemin evlenme ve çocuk sahibi olmadaki ortalama ve standart sapmalarına ilişkin dağılımla karşılaştırıldığında, büyük oranda paralel olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 2). Bu durum, bireylerin kendi zamanlamalarına dair değerlendirmelerinin, grubun bu rollerdeki zamanlamalarına dair gerçek dağılımla zaten benzer olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları genç yetişkinlik döneminde evlenme ve çocuk sahibi olmaya ilişkin zamanlamanın, bireyin evlilik yaşantısının kalitesinde rol oynayabileceğini göstermiştir. İlgili alanyazın bulgularıyla paralel şekilde erken yetişkin rolleri üstlenme, hem zamanında hem de geç üstlenmeye göre daha düşük evlilik doyumuyla ilişkiliyken, evlilik açısından geç üstlenme de zamanında üstlenmeye göre daha düşük evlilik doyumuyla ilişkilidir. Bulgular, daha önceki uluslararası çalışmalarla genel olarak tutarlı olmakla beraber; bu çalışma, sosyal saat algısı ve evlilik doyumunun ele alındığı ülkemizdeki ilk çalışma olarak literatüre katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu araştırmanın bulguları genç yetişkinlerin evlilik doyumu hakkında bilgi sunarken, yeni araştırmalar için bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Araştırmalar son yıllarda dünyada ve ülkemizde evlenme ve ilk çocuk sahibi olma yaşında ve çocuk sayısı konusunda değişimler gözlemlendiğini ortaya koymuştur (örn., Iacovou ve Tavares, 2011; Lutz, Skirbekk ve Testa, 2006; Westoff, 2010). Genç yetişkinlerin büyük değişimler yaşadığı bu dönemin evlilik doyumu açısından incelenmesi, gelecek nesillerin evlilik ve anne-babalık yaşam kalitesini iyileştirmede etkili olabilir. Araştırma sonuçları, genç yetişkinlere, evli çiftlere ve ebeveynlere yapılacak müdahaleler için de katkı sağlayabilir. Aynı zamanda yetişkinlik rollerine ilişkin Türkiye'deki çalışmaların sınırlı olması sebebiyle de çalışma bulgularının, ülkemiz alanyazını bu konuda geliştirdiği söylenebilir.

Kaynakça

- Aitken, Z., Hewitt, B., Keogh, L., LaMontagne, A. D., Bentley, R., & Kavanagh, A. M. (2016). Young maternal age at first birth and mental health later in life: Does the association vary by birth cohort? *Social Science & Medicine*, 157, 9-17. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.03.037>
- Amato, P. R., Johnson, D. R., Booth, A., & Rogers, S. J. (2003). Continuity and change in marital quality between 1980 and 2000. *Journal of Marriage and Family*, 65(1), 1-22. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2003.00001.x>
- Amuedo-Dorantes, C., & Kimmel, J. (2005). The motherhood wage gap for women in the United States: The importance of college and fertility delay. *Review of Economics of the Household*, 3(1), 17-48.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Arnett, J. J. (2001). Conceptions of the transition to adulthood: Perspectives from adolescence through midlife. *Journal of Adult Development*, 8(2), 133-143.
- Arshad, M., Mohsin, M. N., & Mahmood, K. (2014). Marital adjustment and life satisfaction among early and late marriages. *Journal of Education and Practice*, 5(17), 83-90.
- Becker, G. S., Landes, E. M., & Michael, R. T. (1977). An economic analysis of marital instability. *Journal of Political Economy*, 85(6), 1141-1187.
- Bell, S., & Lee, C. (2006). Does timing and sequencing of transitions to adulthood make a difference? Stress, smoking, and physical activity among young Australian women. *International Journal of Behavioral Medicine*, 13(3), 265-274.
- Benzies, K., Tough, S., Tofflemire, K., Frick, C., Faber, A., & Newburn-Cook, C. (2006). Factors influencing women's decisions about timing of motherhood. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 35(5), 625-633. <https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.2006.00079.x>
- Bhagat, R. B. (2016). The practice of early marriages among females in India: Persistence and change. *International Institute for Population Sciences Working Paper*, (10).

- Bilen, M. (1983). *Ailede, kurumlarda ve toplumda sağlıklı insan ilişkileri*. Ankara: Teknik Basım Sanayi Matbaası.
- Bilici, Z. (2009). *Çocuk sahibi olan ve olmayan ailelerin problem çözme becerilerinin ve yaşam doyumlarının karşılaştırılması* (Master thesis, Ondokuz Mayıs University, Samsun, Türkiye). Retrieved from <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bongaarts, J., Mensch, B. S., & Blanc, A. K. (2017). Trends in the age at reproductive transitions in the developing world: The role of education. *Population Studies*, 71(2), 139-154. <https://doi.org/10.1080/00324728.2017.1291986>
- Bouchard, G., Lachance-Grzela, M., & Goguen, A. (2008). Timing of the transition to motherhood and union. *Personal Relationships*, 15(1), 71-80. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2007.00185.x>
- Bufano, S. (1993). *Selected psychological factors related to parenting: Differences between delayed and typical-tyming parents*. (Doctoral dissertation, Purdue University, Indiana, USA). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- Bulanda, R. E., & Lippmann, S. (2012). The timing of childbirth and family-to-work conflict. *Sociological Focus*, 45(3), 185-202. <https://doi.org/10.1080/00380237.2012.686090>
- Cabrera, N., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R. H., Hofferth, S., & Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71(1), 127-136. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00126>
- Canada Statistics (2015). *Live births by geography: Age of mother*. Retrieved April 17, 2017, from <http://www.statcan.gc.ca/pub/84f0210x/2009000/t003-eng.htm>
- Carolan, M. (2005). "Doing it properly": The experience of first mothering over 35 years. *Health Care for Women International*, 26(9), 764-787. <https://doi.org/10.1080/07399330500230987>
- Carlson, D. (2011). Explaining the curvilinear relationship between age at first birth and depression among women. *Social Science & Medicine*, 72(4), 494-503. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.12.001>
- Casad, B. J., Marcus-Newhall, A., Nakawaki, B., Kasabian, A. S., & LeMaster, J. (2012). Younger age at first childbirth predicts mothers' lower economic and psychological

- well-being later in life. *Journal of Family and Economic Issues*, 33(4), 421–435.
- Chen, H., Cohen, P., Kasen, S., Johnson, J. G., Ehrensaft, M., & Gordon, K. (2006). Predicting conflict within romantic relationships during the transition to adulthood. *Personal Relationships*, 13(4), 411-427. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2006.00127.x>
- Cinamon, R. G., & Rich, Y. (2002). Gender differences in the importance of work and family roles: Implications for work–family conflict. *Sex Roles*, 47(11), 531–541.
- Coltrane, S. (1990). Birth timing and the division of labor in dual-earner families: Exploratory findings and suggestions for future research. *Journal of Family Issues*, 11(2), 157-181.
- Conger, R. D., Conger, K. J., & Martin, M. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685-704. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00725.x>
- Cooney, T. M., Pedersen, F. A., Indelicato, S., & Palkovitz, R. (1993). Timing of fatherhood: Is «on-time» optimal? *Journal of Marriage and the Family*, 55(1), 205-215.
- Deitch, K. V. (1992). The consequence of delayed childbearing: A social time model. (Doctoral dissertation, Claremont Graduate University, California, USA). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- Demir, E. (2014). Farklı denetim odağına sahip evli bireylerin evlilik doyumunun incelenmesi. (Master thesis, Gazi University, Ankara, Türkiye). Retrieved from <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- East-West Center (2002). The future of population in Asia. Hawaii: The East-West Center.
- Elder, G. H. (1998). The life course as developmental theory. *Child Development*, 69(1), 1–12. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06128.x>
- Elliott, M. (1996). Impact of work, family, and welfare receipt on women's self-esteem in young adulthood. *Social Psychology Quarterly*, 59(1), 80–95.
- Engelhardt, H., & Schreyer, J. (2014). Timing of first birth and well-being in later life. *Journal of Family Research*, 26(3), 331–346. <https://doi.org/10.3224/zff.v26i3.18991>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.

- Ermisch, J., & Pevalin, D. J. (2005). Early motherhood and later partnerships. *Journal of Population Economics*, 18(3), 469-489. doi:10.1007/s00148-004-0216-z
- Evenson, R. J., & Simon, R. W. (2005). Clarifying the relationship between parenthood and depression. *Journal of Health and Social Behavior*, 46(4), 341-358. https://doi.org/10.1177/002214650504600403
- Falci, C. D., Mortimer, J. T., & Noel, H. J. (2010). Parental timing and depressive symptoms in early adulthood. *Advances in Life Course Research*, 15(1), 1-10. https://doi.org/10.1016/j.alcr.2010.05.001
- Furstenberg, F. F. (2009). If Moynihan had only known: Race, class, and family change in the late twentieth century. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 621(1), 94-110. https://doi.org/10.1177/0002716208324866
- Garrison, M. B., Blalock, L. B., Zarski, J. J., & Merritt, P. B. (1997). Delayed parenthood: An exploratory study of family functioning. *Family Relations*, 46(3), 281-290.
- Gaunt, R., & Scott, J. (2017). Gender differences in identities and their sociostructural correlates: How gendered lives shape parental and work identities. *Journal of Family Issues*, 38(13), 1852-1877. https://doi.org/10.1177/0192513X16629182
- Gezici, M. (2002). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik-algısı, benlik-kurgusu ve merkezi kimlik tanımı açısından karşılaştırılması (Master thesis, Hacettepe University, Ankara, Türkiye). Retrieved from https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/
- Glenn, N. D., Uecker, J. E., & Love, R. W. (2010). Later first marriage and marital success. *Social Science Research*, 39(5), 787-800. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2010.06.002
- Goldberg, W. A. (2014). *Father time: The social clock and the timing of fatherhood*. NY: Palgrave MacMillan.
- Grundy, E., & Foverskov, E. (2016). Age at first birth and later life health in Western and Eastern Europe. *Population and Development Review*, 42(2), 245-269. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2016.00128.x
- Guedes, M., & Canavarro, M. C. (2016). Perceptions of influencing factors and satisfaction with the timing of first childbirth among women of advanced age and their partners. *Journal of Family Issues*, 37(13), 1797-1816. https://doi.org/10.1177/

0192513X14566621

- Heath, D. T. (1994). The impact of delayed fatherhood on the father-child relationship. *The Journal of Genetic Psychology*, 155(4), 511-530.
- Helbig, S., Lampert, T., Klose, M., & Jacobi, F. (2006). Is parenthood associated with mental health? Findings from an epidemiological community survey. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(11), 889-896.
- Helms-Erikson, H. (2001). Marital quality ten years after the transition to parenthood: Implications of the timing of parenthood and the division of housework. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 1099-1110. <https://doi.org/10.1111/j.17413737.2001.01099.x>
- Henretta, J. C., Grundy, E. M., Okell, L. C., & Wadsworth, M. E. (2008). Early motherhood and mental health in midlife: A study of British and American cohorts. *Aging and Mental Health*, 12(5), 605-614. <https://doi.org/10.1080/13607860802343084>
- Heuvel, A. V. (1988). The timing of parenthood and intergenerational relations. *Journal of Marriage and the Family*, 50(2), 483-491.
- Hoffnung, M. (2004). Wanting it all: Career, marriage, and motherhood during college-educated women's 20s. *Sex Roles*, 50(9), 711-723.
- Iacovou, M., & Tavares, L. P. (2011). Yearning, learning, and conceding: Reasons men and women change their childbearing intentions. *Population and Development Review*, 37(1), 89-123. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00391.x>
- IMFC, Institute of Marriage and Family Canada (2009). Cohabitation statistics. Retrieved February 7, 2018, from <http://www.imfcanada.org/sites/default/files/Canadian%20Cohabitation%20Statistics.pdf>
- Jansen, N. W., Kant, I., Kristensen, T. S., & Nijhuis, F. J. (2003). Antecedents and consequences of work-family conflict: A prospective cohort study. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 45(5), 479-491. <https://doi.org/10.1097/01.jom.0000063626.37065.e8>
- Joseph, K. S., Allen, A. C., Dodds, L., Turner, L. A., Scott, H., & Liston, R. (2005). The perinatal effects of delayed childbearing. *Obstetrics & Gynecology*, 105(6), 1410-1418. <https://doi.org/10.1097/01.AOG.0000163256.83313.36>

- Kabasakal, H., Aycan, Z., & Karakaş, F. (2004). Women in management in Turkey. In M. J. Davidson & R. J. Burke (Eds.), *Women in Management Worldwide: Facts, Figures and Analysis* (pp. 273-293). Aldershot: Ashgate Publishing.
- Karacan, E. (2007). Effects of parenting on adult development and generativity (Master thesis, Middle East Technical University, Ankara, Türkiye). Retrieved from <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kendig, H., Dykstra, P. A., van Gaalen, R. I., & Melkas, T. (2007). Health of aging parents and childless individuals. *Journal of Family Issues*, 28(11), 1457-1486. <https://doi.org/10.1177/0192513X07303896>
- Koropecykj-Cox, K., Pienta, A. M., & Brown, T. H. (2007). Women of the 1950s and the “normative” life course: The implications of childlessness, fertility timing, and marital status for psychological well-being in late midlife. *Journal of Aging and Human Development*, 64(4), 299-330. <https://doi:10.2190/8PTL-P745-58U1-3330>
- Lee, G. R. (1977). Age at marriage and marital satisfaction: A multivariate analysis with implications for marital stability. *Journal of Marriage and the Family*, 39(3), 493-504.
- Lehrer, E. L. (2008). Age at marriage and marital instability: Revisiting the Becker-Landes-Michael hypothesis. *Journal of Population Economics*, 21(2), 463-484. <https://doi:10.1007/s00148-006-0092-9>
- Lehrer, E. L., & Chen, Y. (2013). Delayed entry into first marriage and marital stability: Further evidence on the Becker-Landes-Michael hypothesis. *Demographic Research*, 29(20), 521-541. <https://doi:10.4054/DemRes.2013.29.20>
- Lightbody, T. K. (2011). Implications of delayed parenthood for individuals and families. *Canadian Social Work*, 13(1), 56-73.
- Lundberg, S., Pollak, R. A., & Stearns, J. (2016). Family inequality: Diverging patterns in marriage, cohabitation, and childbearing. *Journal of Economic Perspectives*, 30(2), 79-102.
- Lutz, W., Skirbekk V., & Testa, M. R. (2006). The low-fertility trap hypothesis: Forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe. *Vienna Yearbook of Population Research*, 4, 167-192.
- Manning, W. D., Brown, S. L., & Payne, K. K. (2014). Two decades of stability and change

- in age at first union formation. *Journal of Marriage and Family*, 76(2), 247-260. <https://doi:10.1111/jomf.12090>
- McCarthy, K. L. (1986). *The timing of parenthood: An analysis of marital satisfaction and role structure* (Doctoral dissertation, California School of Professional Psychology, Berkeley, USA). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.
- McDonough, P., Walters, V., & Strohschein, L. (2002). Chronic stress and the social patterning of women's health in Canada. *Social Science & Medicine*, 54(5), 767-782. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(01\)00108-3](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(01)00108-3)
- McLanahan, S., & Adams, J. (1987). Parenthood and psychological well-being. *Annual Review of Sociology*, 13(1), 237-257.
- McMahon, C. A., Boivin, J., Gibson, F. L., Hammarberg, K., Wynter, K., Saunders, D., & Fisher, J. (2011). Age at first birth, mode of conception and psychological wellbeing in pregnancy: Findings from the parental age and transition to parenthood Australia (PATPA) study. *Human Reproduction*, 26(6), 1389-1398. <https://doi.org/10.1093/humrep/der076>
- Mensch, B. S., Singh, S., & Casterline, J. B. (2005). Trends in the timing of first marriage among men and women in the developing world. In C. B. Lloyd, J. R. Behrman, N. P. Stromquist, & B. Cohen (Eds.), *The changing transitions to adulthood in developing countries: Selected studies* (pp. 118-71). New York: Population Council.
- Miller, A. R. (2011). The effects of motherhood timing on career path. *Journal of Population Economics*, 24(3), 1071-1100.
- Mirowsky, J., & Ross, C. E. (2002). Depression, parenthood, and age at first birth. *Social Science & Medicine*, 54(8), 1281-1298. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(01\)00096X](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(01)00096X)
- Moffitt, T. E., & E-Risk Study Team (2002). Teen-aged mothers in contemporary Britain. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 43(6), 727-742. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00082>
- Myers, D., & G. Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6(1), 10-19. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1995.tb00298.x>
- Neugarten, B. L. (1979). Time, age, and the life cycle. *American Journal of Psychiatry*,

136(7), 887-894.

- Neugarten, B.L., Moore, J.W., & Lowe, J.C. (1965). Age norms, age constraints, and adult socialization. *American Journal of Sociology*, 70(6), 710-717.
- Neugarten, B. L., & Neugarten, D. A. (1986). Age in the aging society. *Daedalus*, 115(1), 31-49.
- Niedhammer, I., Kerrad, S., Schütte, S., Chastang, J. F., & Kelleher, C. C. (2013). Material, psychosocial and behavioural factors associated with self-reported health in the Republic of Ireland: Cross-sectional results from the SLAN survey. *BMJ open*, 3(5), 1-11. <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2013-002797>
- Oppenheimer, V. K. (1988). A theory of marriage timing. *American Journal of Sociology*, 94(3), 563-591.
- Orbuch, T. L., House, J. S., Mero, R. P., & Webster, P. S. (1996). Marital quality over the life course. *Social Psychology Quarterly*, 59(2), 162-171.
- Peake, A., & Harris, K. L. (2002). Young adults' attitudes toward multiple role planning: The influence of gender, career traditionality, and marriage plans. *Journal of Vocational Behavior*, 60, 405-421. <https://doi:10.1006/jvbe.2001.1840>
- Pekel-Uludağlı, N., & Akbaş, G. (2018). Young adults' perceptions of social clock and adulthood roles in the Turkish population. *Journal of Adult Development*. <https://doi.org/10.1007/s10804-018-9298-9>
- Pınar, G., Taşkın, L., & Eroğlu, K. (2008). Başkent Üniversitesi öğrenci yurdunda kalan gençlerin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına ilişkin tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 15(1), 47-57.
- Ragozin, A. S., Basham, R. B., Crnic, K. A., Greenberg, M. T., & Robinson, N. M. (1982). Effects of maternal age on parenting role. *Developmental Psychology*, 18(4), 627. <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.18.4.627>
- Rook, K. S., Catalano, R., & Dooley, D. (1989). The timing of major life events: Effects of departing from the social clock. *American Journal of Community Psychology*, 17(2), 233-258.
- Roosa, M. W. (1988). The effect of age in the transition to parenthood: Are delayed

childbearers a unique group? *Family Relations*, 37(3), 322-327. <https://doi.org/10.2307/584570>

Ross, C. E., Mirowsky, J., & Goldsteen, K. (1990). The impact of the family on health: The decade in review. *Journal of Marriage and the Family*, 52(4), 1059-1078.

Samad, M. (2015). Marriage in changing family pattern of Bangladesh: The present trends. *International Journal of Social Work and Human Services Practice*, 3(4), 155-161.

Santrock, J. W. (2011). *Life-span development* (13th ed.). NY: McGraw Hill.

Spence, N. J. (2008). The long-term consequences of childbearing: Physical and psychological well-being of mothers in later life. *Research on Aging*, 30(6), 722-751. <https://doi.org/10.1177/0164027508322575>

Sweeney, M. M., Castro-Martin, T., & Mills, M. (2015). The reproductive context of cohabitation in comparative perspective: Contraceptive use in the United States, Spain, and France. *Demographic Research*, 32, 147-182.

Şendil, G., & Korkut, Y. (2008). Çift uyumu ve evlilik çatışmasının demografik özellikler açısından incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 28, 15-34.

Şener, A., & Terzioğlu, G., (2008). Bazı sosyo-ekonomik ve demografik değişkenler ile iletişimin eşler arası uyuma etkisinin araştırılması. *Aile ve Toplum*, 4(13), 7-20.

Tabet, M., Flick, L. H., Cook, C. A., Xian, H., & Chang, J. J. (2016). Age at first birth and psychiatric disorders in low-income pregnant women. *Journal of Women's Health*, 25(8), 810-817. <https://doi.org/10.1089/jwh.2015.5236>

Tezer, E. (1986). *Evli eşler arasındaki çatışma davranışları: Algılama ve doyum* (Doctoral dissertation, Hacettepe University, Ankara, Turkey). Retrieved from <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

TÜİK (2010). *Evlenme ve boşanma istatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Retrieved July 1, 2015, from <http://www.TÜİK.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8534>

TÜİK (2012). *İşgücü istatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Retrieved July 1, 2015, from <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13455>

TÜİK (2013). *Doğum istatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Retrieved July 1, 2015, from <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16048>

- TÜİK (2016a). Evlenme ve boşanma istatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Retrieved February 7, 2018, from <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24642>
- TÜİK (2016b). Aile yapısı araştırması. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Retrieved February 7, 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869>
- TÜİK (2016c). Doğum istatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Retrieved February 7, 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24647>
- TÜİK (2017a). İşgücü istatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Retrieved February 7, 2018, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27691>
- TÜİK (2017b). Evlenme ve boşanma istatistikleri. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara. Retrieved February 7, 2018, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593>
- Umberson, D., Pudrovska, T., & Reczek, C. (2010). Parenthood, childlessness, and well-being: A life course perspective. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 612-629. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00721.x>
- UNECE, The United Nations Economic Commission for Europe (2015). Regional divide in women's mean age at first marriage. Retrieved November 11, 2015 from http://www.unece.org/news/women_first_marriage.html.
- Waite, L. J. (1995). Does marriage matter? *Demography*, 32(4), 483-507.
- Westoff, C.F. (2010). Desired number of children: 2000-2008. DHS Comparative Report No. 25. Calverton, MD: ICF Macro. Retrieved October 16, 2017, from <https://www.dhsprogram.com/pubs/pdf/CR25/CR25.pdf>
- Wilson VanVoorhis, C. R. & Morgan, B. L. (2007). Understanding power and rules of thumb for determining sample sizes. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 3(2), 43-50. doi: 10.20982/tqmp.03.2.p043.
- Wolfe, J. D. (2009). Age at first birth and alcohol use. *Journal of Health and Social Behavior*, 50(4), 395-409. <https://doi.org/10.1177/002214650905000402>
- Yount, K. M., VanderEnde, K. E., Dodell, S., & Cheong, Y. F. (2016). Measurement of women's agency in Egypt: A national validation study. *Social Indicators Research*, 128(3), 1171-1192. <https://doi:10.1007/s11205-015-1074-7>

Yount, K. M., Crandall, A., & Cheong, Y. K. (2018). Women's age at first marriage and long-term economic empowerment in Egypt. *World Development*, 102, 124-134. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.09.013>

YAYIN İLKELERİ

- Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yılda dört kez yayımlanan hakemli ve bilimsel bir dergidir.
- Dergiye Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayın kabul edilmektedir.
- Gönderilen eserler öncelikle konunun dergiye uyumu, yazıların objektiflik kriterine ve yayın etiği ilkelerine uygunluğu, şekil şartlarını sağlaması ve intihal içermemesi bakımından Yayın Kurulunca ön incelemeye tabi tutulmakta ve uygun bulunanlar hakemlere gönderilmektedir.
- Dergiye gönderilen makaleler, “kör hakem sistemi” çerçevesinde iki hakeme iletilmekte; gerekli görülmesi durumunda ise üçüncü bir hakeme yönlendirilmektedir. Yayına kabul açısından çoğunluk kararı aranmaktadır.
- Dergiye gönderilen yazıların başka bir dergide yayınlanmamış ya da değerlendirilmek üzere farklı bir dergiye gönderilmemiş olması gerekmektedir.
- Dergide yayımlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluklar çalışmanın yazar(lar)ına aittir.
- Gönderilen eserlerin telif hakkı Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi'ne aittir. Yazarlar, makalelerini gönderdikleri zaman bu durumu kabul etmiş sayılırlar. Dergide yayımlanan yazılardan kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
- Makale yazımında Microsoft Office Word programı kullanılması ve eserlerin Dergipark sistemi üzerinden <http://dergipark.gov.tr/spcd> adresine gönderilmesi gerekmektedir.

PUBLICATION PRINCIPLES

- Journal of Social Policy Studies is a **peer-reviewed** and **scientific** journal published four times a year by the Ministry of Family, Labour and Social Services
- Publications are accepted in two languages, Turkish and English.
- The submitted publications are subject to preliminary review by the Editorial Board in terms of compliance with the journal's content, objectivity criteria, ethical principles, and format. Publications providing conditions are sent to the reviewer. The editorial process gives the editors the authority to reject any manuscript, if it does not meet the scientific publishing standards or is out of scope of the journal.
- The articles submitted to the journal are sent to two reviewers within the "blind refereeing"; In case of conflicting feedback, the editor may choose to send the paper to a third reviewer. The majority decision is required for acceptance.
- The article sent to Journal of Social Policy Studies must not have been published in another journal, or has not been submitted to a different journal for evaluation.
- Responsibilities arising from comments in the publications belong to the author (s).
- The copyright of the submitted publications belongs to the Journal of Social Policy Studies. Authors accept this when they submit their articles. Quotations must give reference to the articles published in the journal.
- Articles must be written in Microsoft Word program and sent to <http://dergipark.gov.tr/spcd> via Dergipark system.
- For more information about publication principles and to access reference guidelines: <http://dergipark.gov.tr/spcd/page/4807>

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

Gelen yoğun makale talepleri doğrultusunda
2019 yılından itibaren
Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi
konu başlıkları genişletilerek
Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında
olmak üzere yılda 4 (dört) sayı çıkarılacaktır.

TR Dizin(TÜBİTAK ULAKBİM), EBSCO Sociology Source Database,
EBSCO Discovery, ASOS Index SOBIAD tarafından aktif olarak indekslenmektedir

iletişim: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr

dergipark.gov.tr/spcd

twitter.com/spcdergi

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

